

Tiskem arcibiskupské knihtiskárny w Praze.

MALÁ
ENCYKLOPEDIÉ
N A U K.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

DÍL V.

W. W. TOMKA DĚJE MOCNÁŘSTVÍ RAKAUSKEHO.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I ŘÍVNÁČE.

1845.

11-D-28

W. WLADIWOJE TOMKA

DĚJE

MOCNÁŘSTVÍ

RAKAUSKÉHO.

Iaaa 49

MALE ENCYKLOPEDIÉ NAUK DÍL V.

3642-I

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA I ŘÍVNÁČE.

1845.

7789/4

PŘEDMLUWA.

Chtěje o dějích mocnářství Rakauského krátce sepsati, neměl jsem úmyslu, o jednotlivých národech, z kterých říše tato záleží, od počátku jejich až do těchto dob stejnau měrau wyprawowání činiti, poněwadž dílo takowé i k wywedení nesnadné i také z části zbytečné by bylo. Dějowé Čechů, Uhrů, Wlachů i jiných rakauských národů, prwé než pod jedním žezlem rodu Habsburského všichni spojeni jsau, zajisté byli slawní i welicí; ale právě proto zasluhují obširnějšiho pojednání o každém národu obzwlášť, jakož pak ani trwalého spojení mezi nimi nebylo, než jedni od druhých rozdílné, samostatné žiwobyti prowodili. Během šestnáctého století po Kristu teprwé, skrze Karla a Ferdinanda bratří Habsburské, mocnost rodu toho welice se rozmohla mezi panowníky ewropejskými, a týmž časem po bitwě Muháčské wětší část nynějších zemí

rakauských w jedno mocné panství spojeny jsau, jehožto wzrůst a sláva až po tento den trwají. Od toho tedy času prawé děje mocnářství Rakauského se začínají; a proto widělo mi se, o starších časích stručněji a to jen tolik powěditi, coby k wyrozumění pozdějším wěcem newyhnutedlně potřebno bylo, potom pak obšírněji od panování krále Ferdinanda I. až po nynější čas ta tři století, jakožto o předmětu každému Čechowi k úplnému poznání vlasti swé naskrze potřebném, jejížto dějowé od oné doby s ději celé té rodiny národů rozmanitých w jedno již splývají.

DĚJE
MOCNÁŘSTWÍ
RAKAUSKÉHO.

Ú V O D

K DĚJŮM MOCNÁŘSTVÍ RAKAUSKÉHO

čili

DĚJE ZEMÍ RAKAUSKÝCH PŘED SPOJENÍM ČECH,
UHER A RAKAUS PO BITVĚ U MUHAČE.

(r. 1526.)

§. 1.

O nejstarších obyvatelích zemi Rakauských.

Mocnářství Rakauské, jakož krajiny rozmanitých povah i položení w sobě pojímá, rovné i hornaté, úrodné i chudší, teplejšího i chladnějšiho podnebí: tak od nejdávnějších dob až do nynějška nikdy od jediného lidu obydleno nebylo, ale od národů rozdílných kmenů, jazyků i obyčejů, w zemích těch rozličnými časy se rozbytowawších. Neboť zajisté za nejstarší obywele weliké části Ewropy pokládají se národové kmene uralského, kterých nyní jen malí ostatkové w půlnočních krajinách tohoto dílu swěta se uchowali, jiní pak mocnější národové s nimi příbuzní, jakožto Tataři, Mongolové, Turci w rozsáhlých krajinách po Asii až po tento den bydlí. Z toho

podobné jest, že národové uralští prvními zemí Rakauských obyvateli byli, ač, které asi jich části sídly svými zaujímali, nikterak nemůže domyšleno býti. Neboť hned w nepamětných časích, několiko snad tisíciletí před narozením Kristovým, již přihnali se národové kmene indoewropejského z Asie, předkové lidí těch, kteří až posud w Ewropě obývají. Rozdělení byli na čtvery hlavně kmeny, jazyky tehdáž k sobě podobnými mluvící: Thraky, Celty, Němce a Slowany; i učinili hlučné tažení, vše, co w cestě bylo, porážejice, uralské národy potřeli, do nejzadnějších končin rozehnali, celau Ewropu, sami w ní se osadiwše, opanowali. Thrakové posadili se w krajinách poledních, při moři Středním, na západě Celtové při Atlantském moři, Němci a Slowané w sewernějších krajinách sídla swá zarazili, až k sewer-nímu moři a baltickému. Takž ti také kmenové o země Rakauské mocně se podělili.

Časové, kdy toto se dalo, jako čírau tmau očím našim jsau zahaleni, poněwadž národové oni, žijíce u veliké prostotě a bez wšelíké wětší umělosti, nikteraké památky po sobě nepozůstawili. Ale první z nich během mnohých století Řekové, kmene thrackého, veliké vzdělanosti ducha nabyli, a zachowali paměti písemné o maudrosti a dějích swých i o jiných také národech, pokud jim powědomi byli. Od nich krajiny při moři Siném čili Adriatickém, kteréž nyní z části k Rakauskému mocnářství přináleží, starodáwním jmenem nazwany byly Illyrikum a oby-watelé jich Illyrowé, jižto rovněž jako Řeci byli kmene thrackého. W těch krajinách starodáwní bylo město Epidaurus, kdež nyní w Dalmacii Dubrowník, od Foeničanů založené, kterýžto národ w Asii blíž

země Kananejské obýwaje, a kupectwí nad míru jsa milowný, daleké krajiny, a zvlášť po moři Středním, zmužile projížděl. Měli powěst, že králewíč jich Kad-mus, a to 1430 let před Kristem, tu w Illyrských krajinách w hada se obrátil. Rowněž Řekové o hrđi-nowi swém Jasonowi wyprawowali sobě, že po Du-naji a Sávě pluw na dobrodružství, až na ta místa přišel, a město Aemonu, kdež nyní Lublana, založil, 1280 let před narozením pána Krista. Podobných wíce powěstí bylo o Illyriku a jiných thrackých kra-jinách odtud až k Černému moři se táhnaucích. Známý byl i národ, řečení Agathyrswé, welmi zmužilí a stateční, kteří w nynější zemi Sedmihradské obý-wali, a později tamže i Getowé, kteří jinak Dakowé nazwáni byli.

Na západ od Illyrika za mořem Siným jest Italie, jižto část na půlnoc ležící k Rakausku nyní přináleží, země nad míru krásná a utěšeného pod-nebí. I tam kmen thracký byl se rozložil, towěz Latiníci, Etruskové a jinak zwaní, latinsky i podo-bně mluvící národkové; ještě pak wíc na sewer-Rhaetowé jim příbuzní, kteří nynější zemi Tyrolskau i okolní ty kraje i Alpské hory wěčným sněhem po-kryté za wlast sobě obrali.

Ale nejčetnější z národů, w zemích Rakauských obýwajících, byli Slowané, kteří od jiných Wendy se nazýwali. Neboť od řeky Sáwy na půlnoc při řekách Dunaji i Tise w planinách těch širokých, až k horám Tatrám, od Řeků Karpaty, což jest tolik jako Char-waty nazwaným, a za horami těmi až k baltickému moři w dálkách rozsáhlých byla prastarodáwní wlast Slowanská. Jiní Slowané i dále za řekau Sáwau w sa-mém Illyriku mezi národky thrackými až při samém

Siném moři, rozsidleni byli a s druhé strany až za tím mořem, w Italii, tu kdež nyní jsau Benátky, nazváni jsauce Wenetowé. Sem, prawi se, že připlul Antenor, princ Trojanský, a Paduu město založil (1180 let před Kristem). Wenetowé a thračtí i slowanští Illyrowé wedli obchod s Foeničany, k nim přijíždějícími; neboť jsauce lid tichý a pracovitý, milowali Slowané nejen pole úrodná vzděláwati, chowati dobytek, prowaditi řemesla, mnohým národům jiným, jakož diwějším, neznámá, ale i zboží z jednoho místa na druhé dowážeti, jakož zvlášť kámen jantarrowý, kterýž na baltickém moři w hojnosti nalezajíce, jedni Slowané druhým až k Sinému moři prodávali; tu kupowali jej Foeničané, a mnohé věci k ozdobě slaužící z něho hotowili.

Od Slowanů na západ a na sewer, kdež jsau nyní Čechy, Morawa a Bawory, byl jediný hustý les, řečený Hercynský, kterýž jaké obyvatele oněch časů měl, naskrze newí se, ač nejpodobněji i ty krajiny byly od Slowanů obydleny, Němce za sausedy tu majících.

§. 2.

Celtowé.

Takto mnohá století národové thračtí a slowanští w zemích Rakauských rozloženi byli; w tom veliká bauře od západu se strhla, z krajin od Celtů obydlených, kteréž Římané Gally, Slowané Wlchy nazýwali. Neboť asi čtyry sta let před Kristem národy celtické, četné a wálečné, veliká dychtiwost narodý cizí země laupiti a osazowati, poněwadž krajiny jejich začaly jim uzké býti. Powěst prawi, že byl král jejich Ambigates w zemi Gallii, kteráž nyní

jest Francauzská, kdežto tak welice obywatelé se zahustili, že země žiwiti všechny již nepostačowala. Tedy poslal Ambigates synowce své, Bellowesa a Sigowesa, s množstwím lidu velikým, aby sobě nových zemí ku přebýwání ohledali. I wytáhl Bellowes do Wlach, a celau část sewerní při řece Pádu osadil, kdež jest nyní Lombardské a Benátské králowství (388 př. K.) Odtud přitáhli Gallowé až k Římu, kteréž město oblehli a poplenili, a s welkau toliko nauzí od Římanů přinuceni jsau, že se obrátiti musili. Sigowes táhl přes Rýn a opanowal krajiny lesnaté Hercynské, kdež Celtowé Boji jsau nazváni a země Bohemia. Tudy jiní Celtowé k jihu, kdež nyní Štyrsko a Korutany jsau, obrátili se, nazýwajíce se Tauriskowé, třetí pak, Skordiskowé, osadili krajiny Illyrské při Dráwě a Sávě až k Dunaji, všechny tu národy thracké i slowanské mocně pohubiwše i podmaniwše. Tu cauwali Slowané z krajin podunajských až k Tatrám a jiní za Tatry k pobratřeným národům; tu až do Dacie národové celtičtí přihnali se, Agathyrasy odtud wyhnali, jiní za Krkonoši i Tatrami mezi Němci i Slowany samými se osadili. Z krajin podunajských učinili wálečná tažení na jih do Macedonie (279) i do Řecka (278), kterýmž zemím na veliký postrach byli, ano až do Asie přes moře, kdež Galatské králowství založili.

§. 3.

Římané, Dakowé a Němci.

Ale během času národem celého světa nejmocnějším stali se Římané, w Italii obýwající, národek nejprwé malý, jehožto celé panství město Řím a malý okresek w okolí obsahowalo, spolu udatný a

sprostých mravů i neporušených. Ti od malých věcí k velikým postupující, nejprv opanováše celou Itálii se všemi potom okolo Středního moře národy bojovati počali, v Evropě, Asii i Africe; porazili vojska a loďstva jejich veliká i vůdce výtečné, slavná města vyvrátili a v bohatství jejich se uvažali, všechny konečně ty země okolo Středního moře položené podmanili sobě a říši neslýchané předtím velikosti způsobili. Tu byli hrdí a vysokomyslní; čím více měli, tím více dychtivost jich rostla po bohatství a panství nad jinými národy; také sobě oblíbili v rozkošech živu býti, naučili se vědám a uměním, i tak chytrostí a násilím všechny své úmysly vykonávali, aby celý svět v porobu svou uvedli.

Tedy jako prvě Celtové na předešlé národy, tak Římané v brzkém čase na Cely vítězné zbraně obrátili. Neboť hned jak nejprvé Gally od města svého Říma byli zahnalí, neustáli s nimi bojovati, i až do zemí jejich je stíhali. Takž podmanili sobě nejprvé ty, kteří se v horní Itálii byli osadili, město jejich nejslavnější Mediolanum vybojováše (222) i potom všechnu zemi až po hory Alpy. Téhož času ponukli je k válce Illyrové při Siném moři obyvatelci, po kterémž plavající s loděmi svými, hbitě laupili kupce římské i jiných národů. Byl pak král Illyrský Agron a po něm manželka jeho Teuta velmi bujná i odvažlivá. A však Illyrové nejprvé poražení jsou na zemi i na moři a k poplatku přinuceni (219 př. K.), potom pak, když Gentius, král Illyrský s Perseem, králem Macedonským se spojil, jenž s Římany válku vedl; tu dobyli vši Illyrie Římané, též Dalmacie a jiných krajín pomorských, a provincií čili poddaným krajem svým je učinili (171).

Léta 113 před Kristem přivalili se divocí národové od půlnoci, Cimbrowé a Teutoni, chtějí lepší, než měli, sídla v krajinách poledních opanovati. Takž udeřili nejprvé na Boje v Čechách, ale od nich statečně odrazeni jsouce, na Skordisky se obrátili, od nich pak k Tauriskům a k těm Bojům, kteří v Bawořích obývali. Ti s nimi společně táhli Tyrolskem do Italie a do Gallie, pálili, laupili, konečně od Maria a Katulla, velikých vůdců Římských, na hlavu jsou poraženi a zahubeni (101). Nedlouho potom byl král Daků Boerebista, muž bojovný, kterýž v úmyslu měl všechny národy okolní podrobiti panství svému. Protož spojiv se se Skordisky, obrátil zbraň svou na Boje, jejichž země až po Dunaj se roztahovala. Tu jsou poraženi Bojové i Tauriskové, kteříž s nimi spojeni byli, nad řekou Tisau, kdežto bylo vojska Boerebistova 200,000 (48 př. K.) Takž Celtům neswornost jejich, poněvadž jedni proti druhým se spojovali, na záhubu byla. Boerebista kázal popleniti všecku zemi podunajskou, až kde nyní jsou Rakausy, takže mnohá léta potom pustá jest ležela, pustinou Bojskou jsaucí nazvána; však Boerebista v krátkém čase od lidí svých, kteří jej nenáviděli, zabit jest, a říše jeho rozptýlila se a v ničež obrátila.

Čím více Bojové a Dakové, sousední národové, zeslábli, tím mocnější byli Římané, ačkoli téhož času i sami mezi sebou velkými rozepřemi roztrháni byli. Neboť když bohatství a rozkoše vždy více se zmáhaly, vtrhla i prostopášnost veliká, a slavní mužové mezi nimi počali dychtiví býti, aby nad ostatními panovali, o to kruté války mezi sebou jedněch Římanů s druhými zdvihající. Toho chtějí užiti Illyrové a Dalmatové, poněvadž příliš těžce od Římanů

tisknuti byli, učinili pozdwižení, a panství jejich nad sebau trpěti nechtěli. S nimi spojili se Pannonové, kteří při řece Sávě, kdež nyní Bosna jest, obýwali. Ale všickni potřezeni jsau od Octaviana, kterýž Illyrii, Dalmacii a Pannonii w provincie obrátil (27 př. K.), a téhož času přijal jmeno Augustus, i co prwní císař nad Římem počal panowati. Když se podruhé zprotivili Pannonové, a s nimi Rbaetové a Tauriskové se spojili i wálku zdvihli, wyslal Augustus pastorky swé čili newlastní syny proti nim, Drusa a Tiberia (16 př. Kr.) Tu jsau všechny ty země od nich podmaněny a učiněny provinciemi, kdežto země Taurisků nazwána Norikum. Římané w bitwách ukrutných pobili wětší počet mužů, kteří uměli zbraně nositi, jiné odwedli pryč do dalekých krajů sobě poddaných aneb rozdělili mezi wojska swá, aby nikterak wíce zmoci se nemohli. Potom založili mnohá města a hrady w těch zemích, kteréž wojáky swými osadili, jakož Vindobona (Widěň), od Windů čili Slowanů prwé tam bydlewších tak nazwána, Carnuntum, Arrabona (Ráb), Carpis (Ostřehom), Acincum (Budín), Acumincum (Petrovaradín), Singidunum (Bělgřad) nad Dunajem, jiných pak wíce wnitř země založených. Taktó když všechno strachem swým zachwátili; tu počali se sami do těch krajín u velikém počtu stěhowati, vzděláwati půdu zemskau, kteráž předtím surowá a od lidí zanedbána, málo plodů wynášela, seli obilí, sázeli stromy owocné a réwy winné, prowozowali řemesla a umění prwé tu neznámá, stawěli silnice, chrámy, diwadla, letohrádky, přiwázeli zboží rozmanité z poledních krajín, a ukazowali obywatelům slasti žiwobyti swého, aby též tak činili, k tomu je wedauce. To se zalíbilo podmaněným, i všemu tomu

od Římanů se naučili, tak že 50 let neminulo a již od Wlach a od moře Siného až po Dunaj, wšudy byl rozšířen obyčej římský, ano i jazyk swůj přirozený všickni ti národové opustili, latinsky raději mluwice, a učice se wědám a krásnému umění z knih latinských, rovněž i poslauchati pánů swých bez odporu se naučili.

Ale za Dunajem žili národové swobodně, a ti mezi sebau bauriti se počali. Neboť za Čechami i Morawau čili lesy hercynskými, w krajínách slezkých a polských nynějších, krutě se třeli od dáwna národové slowanští, němečtí a celtičtí, mezi sebau o sídla k obýwání bojujice. Tedy když Bojowé a Dakowé, jakž nahoře powědino, seslabli, wyřítili se z krajín těch a z té třenice Markomanni, národ německý, surowý a bojowný, táhli na poledne Morawau, a posadili se w Uhřích až po Dunaj spolu s Kwády swými pobratřenci. Tu byli w přátelství s Římany, ano Marobud syn králowský do Říma w mládí poslán jest, aby tam byl wychowán. Ten když nad Markomanny králem se stal, chtěje tak mocně nad lidem swým jako Augustus nad Římany panowati, obrátil se zpět do lesů Hercynských, a podmanil sobě Boje, w Čechách i na Morawě bydlicí (12 př. K.), i jiné také národy německé okolní, zřídil wojsko veliké, obklopil se sláwau králowskau, a dle obyčeje římského zemi swau počal spravowati. Taktó když moci veliké nabył, začali se Římané jeho strachowati a jemu záwiděti, a již wojska veliká na Dunaji sbírali, chtěje jej wálkau potřítí (6 - po K.); w tom stala se zpaura Pannonů a Dalmatů, tehdy ještě poslušenství neuwyklých, nad pomýšlení veliká, takže k míru jsauce přinuceni Římané, jinam od Marobuda

musili se obrátiti. Tu vykonali pokutu krutau nad pozdviženými, pohubili wojska jejich, Skordisky s nimi spojené sobě podmanili, Pannony do země Skordisků při Dunaji w počtu velikém přestěhowali, i tak sobě uwázali ty národy, aby již nikdy zprotiwiti se nemohli. Proti Marobudowi brzy potom zdvihl wálku Armin, jiný král německý a nepřítel Římanů, jejichžto radost byla veliká widaucích, kterak protiwníci jejich wespolek se stíhají. Swedše bitwu Armin a Marobud, nikdo nezwitězil (17 po K.), ale od Marobuda odtrhli se podmanění jemu národové, již se ho nestrachujice; tu jest přemožen od Kattwalda, krále Gotického, Němce, a opuštěn od swých, kteříž nerádi widěli, an obyčeje Římské wíce než domácí milowal. Marobud utéci musil k Římanům (19), kteří rádi jemu dali bydlo, strachu jeho moci zbaveni jsauce; Markomanni pak na dlahé časy we slabost upadli, mezi sebau samými ustawičné rozepře wedauce.

Žádný saused wedlé Římanů dlaho w moci a síle trwati nemohl. Okolo 50ho roku po narození pána Krista přitáhli do Uher Jazygowé kmene Sarmatského, přisedše od Černého moře, a to do krajín Slowanů, kteří Dakům poddáni byli. Jazygowé, dobří jezdcí, wyhnali Daky a posadili se mezi Dunajem a Tisau, kdež jsau planiny široké, sami počnauce nad Slowany tu obýwajícímí panowati. Ale brzy zmohli se Dakové skrze krále swého Decebala, jak udatného tak wtipného, kterýž beze strachu krajiny Římské až do Moesie plenil. Domitianus, císař Římský ničemný, nemoha jich přemoci, musil učiniti pokoj takowý, že Decebalo wi poplatek roční wzdáwati, také řemeslníky poslati slíbil, od kterýchby Dakové dobrým Římským

wěcem naučiti se mohli (90). Než staná se císařem Římským Trajan, jeden z nejmaudřejších a nejstatečnějších, kteří kdy nad Římem panowali, nemoha snéstí hanby takové, obnovil wálku, a Daky porazil, Sarmizegethusy, hlavního města jejich, dobyl, konečně Decebala k míru přinutil pod twrdými wýminkami (102). Decebalus wálku podruhé začal; tu wystawil Trajan most kamenný přes Dunaj mezi nynějším Kladowem a Černcem; wálka byla krutá w horách těsných a lesnatých, prwé než se mu do země wniknauti podařilo. Tu jest posledně poražen král Dacký, a wzaw jed sám sobě smrt učinil (105). Dacii udělal Trajan provincií Římskau a mnoho osad zawedl, aby jazyk i obyčej římský w těch krajích rozplodili; ale Hadrian, nástupce jeho w císařstwi, nebojowal dále w těch stranách, ano i most Trajanůw zbořil, boje se, aby tudý národové cizí, wúkol bauřící, přes Dunaj nepřšli.

Neboť jako nejprwé Markomanni a Kwadowé, tak již mnozí národové němečtí, tauž cestau, co oni, přes Morawu do Uher se walili, od Slowanů zatatranských tlačeni a nuceni jsauce. Ti brzy tu brzy onde mezi sebau se potýkajice, konečně spojení mocné mezi sebau učinili, řečené markomanské (166), a zdwihnauce společně wálku na Římany, přes Dunaj přšli, poplenili Pannonii, Norikum, Rhaecii, Wlachám samým zahrozili a spůsobili strach veliký. Tu jsau sice odrazeni od císaře Marka Aurelia, ale wálka patnáct let trwala, až do smrti jeho, a zabráněna jim cesta přes Dunaj velikau jen prací a wtipností od něho. Po jeho smrti (180) syn jeho Commodus musil pokoj od nich za peníze kaupiti, a od tud klesala říše Římská prostopášností toho národu,

poněwadž Římané wždy wíce rozkošné žiwobyti sobě oblibujíce, každý sám o sebe wíc než o wlast swau dbali. Tedy rejčili bez překážky již rozličných jmen Němcowé w Uhřích zadunajských, jakož Burowé, Wandalowé, Burgundi, Gothowé, Herulowé, Gepidi, Skyrowé, Turcilingowé a jinak i jinak jmenowaní. Od roku 222 až 235 Gothowé ustawičně Dacii sužowali; odtud zapuzeni bywše přešli přes Dunaj a země římské poplenili. Tu se marně namáhali obhájití hranic císařowé Římští, poněwadž již říše Římská sama w sobě w nepořádky weliké upadla. Takž maje na jiných stranách, w Rhaecii, co činiti, kudyž Němci do Italie samé plénice wtrhli, musil císař Aurelianus osady z Dacie zpět wzíti a zemi tuto opustiti, do kteréž i hned wtrhše Gothowé (272), sobě ji opanowali. Tu založil mocnau říši král jejich Ermanarik (332), podmaniw sobě weliké krajiny slowanské i jiné okolní národy.

§. 4.

Hunnové.

Ale wětší bauře spůsobili Hunnowé, kmene uurského, kteří z Asie přišli, a udeřiwše na národy německé takowé jich rozprchutí spůsobili, že jedni druhé tlačíce a musíce nowých sídel wyhledáwati, konečně na země samé říše Římské přinuceni byli se přewaliti, w ně wšecky se podělili, a říši té konec učinili. Tyto události nazwány jsau welkým stěhováním národů, poněwadž wsichni téměř národowé ewropejští ty časy hýbali se a sídla swá měnili.

Hunnové přitáhnauce do Ewropy, nejprwé podmanili sobě na cestě Alany, a aby s nimi táhli, při-

nutili; potom udeřili na říši Gotskau, kteráž byla w Dacii; Gothowé poraženi jsau, král Ermanarik w leknutí přehrozném sám zaufale sobě žiwot wzal, aby meči jich ušel (376). Tu se rozložili Hunnowé w Uhřích, jako w ráji swém nějakém; neboť byli lid jízdy milowný, nekonajíce žádné orby ani jiné práce pokojné, než pauze honíce stáda swá, a od laupeže s jiných národů se žiwili. Protož zalíbili se jim rowiny nad Dunajem a Tisau welmi jim pohodlné. Gothowé musili před nimi jedni za Dunaj do zemí římských utéci, druzí w poddanství jich zůstati. Tak podmanili sobě i jiné ty Němce do Uher přibylé, kteří prwé tu se proháněli, rovněž Slowany až po Tatry, Dacii a jiné země okolní; odtud činili nájezdy na Římany, plénili země jejich, konečně k poplatku ročnímu je přinutili. Římané byli na křiwdu i hanbu stejně již uwykli; k tomu říši jejich rozděлил císař Theodosius synům swým Honoriowi a Arkadiowi, onomu dada díl západní čili Latinskau říši, a tomuto východní díl čili říši Řeckau (395). Obojí říše tudý slabší byla proti rostajícímu náwalu diwokých národů. Tedy nejprwé Wandalowé, Alani, Swewowé a jiní Němci, nechťíce panství Hunnů nad sebau snášeti, zdvihli se z Uher w počtu na 200,000, jichž wůdce byl Radagaisus (406). Ti jsau poraženi od Stilicha, wůdce Honoriowa, w Italii, ale hned toho času Alarich, král Wisigotský, z Pannonie a Illyrie neustál nájezdy činiti do Italie, až pak celau tu zemi poplenil, a Wisigothowé i jiní téhož času národowé němečtí w zemích říše Latinské rozsáhlá sídla zaujali.

Tím wíce se rozmáhala říše Hunnská. Neboť hned jak Alarich do Italie ustaupil, osadili Pannonii (409);

panství jejich podlehla i Bohemia, kdež Markomanni se jim ubrániti nemohli; brzy pak potom stal se králem jejich Attila, muž nad míru zchytralý a ukrutný, kterýž sobě důvěřoval všechny všudy národy sobě podmaniti, a ničehož nešetřil, aby žádost svou po nesmírných laupežích nasýtil. Ten panoval pyšně a přísně nad poddanými sobě národy, takže žádný se jemu zprotiviti nesměl bez pokuty. Peršany v Asii k poplatku přinutil, Řecko válkami ukrutnými tak pohubil, že jemu poplatek třikrát tak jako prvé veliký slibiti musili. Konečně sebrav všecka vojska svá v počtu 700,000 bojovníků, Hunny, Slowany, Ostrogothy, Gepidy, Heruly, Markomanny a jiné národy, táhl Čechami a dalšími zeměmi až do Gallie, chtěl sobě podmaniti celou říši západořímskou. Tu jest poražen od Aetia, vůdce Římského, v polích Katalaunských (451) bitvou tak přehroznou, že 300,000 lidu s obou stran, praví se, tu zabito bylo. Tedy musil zpět ve zmatku se obrátiti. Ale hned druhého roku přitáhl do Itálie, zbořil Aquileji, Paduu, Mediolan i jiných míst bez počtu, a s laupeží neslýchanou domů se vrátil. Toho času založeno jest město Venecia čili Benátky v horní Itálii, a to od obyvatelů měst vláských od Attily olaupených, kteříž na ostrovy tu v Adriatickém moři jsaucí se utekli a nové město založili.

Wšak dvě léta potom umřel náhlou smrtí Attila, a rozpadla se říše jeho tak rychle, jak nabyta byla (454). Synové jeho, majíce panovati, mezi sebou rozepře začali; což rádi widauce národové panství jejich poddaní zprotivili se, a to přede všemi jinými Ostrogothové a Gepidové, od kterých oněch poražení jsau Hunnové a až k Černému moři zahrnutí.

Tedy založili vlastní panství Ostrogothové w Panonii, odkud potom do Itálie odtáhli (490), Gepidové w Dácii, w horních Uhřích nynějších Herulové, a dále na půlnoc a východ w Rakausích a w Moravě Rugové, kteří potom od Langobardů jsau zapuzeni. Jeden národ tiskl druhý, a o země kruté půtky wedli.

§. 5.

Slowané, Awarové, Símó.

Wšichni národové němečtí, kteří w ty časy bauřiliwé po zemích se stěhowali, w tom byli k Hunnům podobní, že na počet nejsauce mnozí, ale těkáním takovým zdiwočeli, žádnau práci tichau nemilowali, než dráním a laupením se chtěli žiwiti. Z toho přišli zlí časové na obyvatele zemí Rakauských za Dunajem, kdež prvé Římanům poddáni byli. Ty Němci mořili a hubili wšelijakým obyčejem, takže malé zbytky jich jsau zůstaveny; města Římská jedno po druhém w sutiny obrácena, pole zpustošena, a všecko až do malých památek zničeno, co bylo wzešlo umělostí Římanů. A tak nejen w zemích Rakauských, ale wšudež po celé Ewropě stalo se těmi časy přehroznými, že všecka krása a všecka sláva starowěká i všecka wzdělanost ducha zrušena jest a w zapomenutí uwedena. Na to místo nastaupila surowost w mrawích, newědomost, zatmění w duších lidských po mnohá století trvající, prvé než nowé swětlo spanilejší teprwé zase swítiti počalo.

W zemích Rakauských panování Němců dlouhého stání nemělo. Neboť hned jak se ztroskotala říše Hunská po smrti Attilowě, přitáhli mocně ji-

ného kmene národové všech téměř těch zemí se zmocnice; kteřížto byli Slowané, od dávných časů před horami i za horami Tatrami sídla swá mající. Tu byl tak hustý a veliký počet jejich, že nikterak již místa dostatečného pro všechny býti nemohlo, i z té příčiny od dáwna tlačili se na Němce, a do krajín poledních je tiskli, mocně za nimi postupující. Ale úplná jim brána teprvé po smrti Attilowě otevřena jest, aby se ve velikých zemích rozložili, kteréž od Němců jen na řídce obydleny byly. Tedy toho času vytáhl praotec Čech z krajiny zatatrské, kteráž slula Bílé Srbsko a Chorwatsko, a osadil se Slowany Českými a Morawskými markomanskou Bohemii, jiní pak Slowané přes hory Tatry přešedše, až k Dunaji w Uhřích i w Dácii se rozlili (ok. 500), odporu žádného dostatečného od národů slabých na počet, kteří tu prvé obývali, nenalezše. Jejich jméno ihned bylo strašné Řekům, tak jako prvé Hunnů a německých národů; neboť každoročně na plen a drancování do zemí císařství toho vycházeli, a s kořistí domů se nawracowali; aniž však tato jediná jich práce byla, ale podlé starodávního swého obyčeje orbau a jiným pokojným zaměstknáním zemím těm zase utěšilejší pohled způsobovali.

A však nedlauho trvalo, i přišli Awarové, diwoký a drawý lid jako prvé Hunnowé, jejich pobratřenci; neboť oboji byli kmene uralského. Langobardové je byli powolali na pomoc proti Gepidům, přátelům Slowanů, a Gepidy do záhuby porazili (565); ale Awarové w Pannonii se usadiwše i hned počali všechněch národů okolních velikau metlau býti, najíždějice a drancující. Kořisti zawáželi do velikých ležení, kteréž jsau hrinky nazwány, a ti

jediné jejich příbytky byli. Bajan chan čili král Awarský počal nad Slowany panství swé rozširowati, i přinutil Čechy a Morawany, že jemu musili poplatek slíbíti. Tu táhl Čechami na plen do Němec, kteréž onoho času z veliké části Frankům podmaněny byli, w Gallii čili Francauzích hlavní sídlo swé majícím. Sigebert, král Franský, chtěje se pomstiti nad Awary wtrhnul do Čech, ale poražen a zajat jest (567). Toho času odtáhli Langobardi do Italie, kdež říši nowau založili (568), a wešli Slowané za nimi do Rakaus, Štyrska, Korutan a Krajiny, hornatých těch zemí, zanechaných od Langobardů. Ale tu všudy rovněž jako w Čechách a w Morawě musili Slowané poplatek Awarům wzdáwati, a od nich jsau utiskováni.

Toho jha těžkého když snašeti déle nechtěli, powstal jest w Čechách Sámó, hrdina udatný a jazyka swého milowný; jehož za wůdce majíce, všichni oni zprotiwili se Awarům, a porazili je w bitwách tuhých, (623), oswoboditele pak swého králem učinili (627). Tu když panowal nad velikau říší slowanskau, nad Čechy, Morawau, Rakausy, Korutany, Krajinau i jinými zeměmi okolními, poslal k němu poselství král Franský Dagobert, s hrdostí velikau pravě se býti pánem jeho i všeho toho lidu slowanského, a kázaje mu slova jeho poslušnu býti. Tedy když se posmál Sámó, swobodného lidu swobodný panovník jsa, pošetilosti takové, Dagobert i hned veliké wojsko sebraw, učinil spojení s Langobardy a jinými Němci, a wtrhnul do země slowanské, kdež poražen od Sámá s velikau potupau u Wogastisburka (630). *Domazlice.*

Toho času Awarové mocni byli w jižních kra-

jinách, když w západních a púlnóčních odrazení jsau, i dobyli Illyrika a Dalmacie na Řeckém císařství (630). Ale Heraklius, císař Řecký, powolal na pomoc Srby a Chorwaty z Bělosrbské země zatatranské, kteříž přišedše statečně porazili Awary, a země úrodné jim wzali, mezi Sawau a Drawau, též w Dalmatsku, Bosně a Srbsku položené (634 — 638), kteréž jim darowány od císaře.

Takovým způsobem po mnohých příhodách bauřlivých diwně stalo se, že všechny ty země, w kterých prwé před wtrhnutím Celtů Slowané obýwali, a jiné ještě nad to w ruce jejich opět dány jsau, a takž i všechny nynější země mocnářství Rakauského kromě Lombardie i Tyrolska, kteréž země Langobardi drželi, (ač i tu řídké osady Slowanů též wsety byly), pak Awarské země, konečně Dacie, kdež Slowané se starými obyvateli smíšení jsauce, později Walachy jsau nazwáni.

§. 6.

Císařství Římsko - Německé.

Wšickni národové slowanští i němečtí od nejstarších wěků žili bez mocného mezi sebou spojení, rozdělení jsauce na množství malých obcí, kteréž od Slowanů lidowládnau, u Němců wíce šlechtowládnau spráwu měly, to jest: u Slowanů wšechn lid o obecné věci se radil, a co činiti jest, uzawíral; u Němců pak od starodáwna byl ten obyčej, že slabší a chudší mocnějším a bohatějším čili pánům poddáni byli, a podlé wúle těchto wšechno se řídilo. Ale když Němci s Římany wálčiti počali, s mocnářstvím tak velikým sjednoceným; tu nejprwé počali potřebu poznáwati,

aby rovněž mocné nad sebou panowníky měli. Tedy šťastni a udatní w boji wúdcové nad wětšími národy králi učiněni jsau, a wedením takových podmanili sobě země římské a mocná králowství w nich založili; jakož Ostrogothové, a po nich Longobardi w Italii, Frankové w Gallii, Wisigothové we Španělských a jiní jinde národové. W těch zemích potom pomíchawše se se starými Římské říše obyvateli, přijali jazyky nové, k latinskému podobné, a národy wlskými jsau nazwáni. Ne tak mocni byli Němci, kteříž we starodáwní vlasti své zůstali, wětších dobře zřízených králowství wždy ještě nemajíce. Protož w brzkém čase z části veliké podmaněni jsau Frankům, ze všech nejmohutnějším a panství nejchtiwějším. Ti když i na Slowany wálečně se obrátili, přičinau se stali mezi těmi mocné říše, kterau Sámou na obranu proti nim založil, ač delšího stání mocnářství to nemělo leč do smrti Sámowy.

Z Franských králů byl nejmocnější Karel Weliký; kterýž Langobardy w Italii a Sasy w Němcích sobě podmanil, Španěl části dobyl, Awarů moc zrušil, se Slowany bojoval, po panství nad celým swětem dychtil. Léta 800 po narození pána Krista korunován jest w Římě od papeže, a za císaře Římského prohlášen. Tu byla veliká pýcha jeho i všech jeho potomků nad tolikými národy panujících. Říše Franská od wnuků Karla Welikého na tři díly rozdělena jest (843), kteříž byli Italie, Německo a Francauzy; ale potom opět spojeny Německo a Italie s důstojenstvím císařským skrze Ottu I. krále Německého (962). Takž od těch časů bylo prwní říši w Ewropě císařství toto Římsko-Německé, a takové w národech domněni, že jsau dvě moci od Boha nad celým swě-

tem nejvyšší ustanoveny, jedna duchovní, papeže Římského, a druhá světská, Římského císaře, jakožto krále všech králů křesťanských. Z toho přišlo mnoho zlého všem sausedům říše Německé, a zvláště národům slowanským, poblízku obývajícím, poněvadž ty všechny císař Římský za poddané své, a panovníky jejich za své úředníky pokládal, také ohněm a mečem právo své nad nimi provoditi usiloval.

O kterýchžto věcech musilo w krátkosti z té příčiny powěděno býti, poněvadž i země Rakauské císaře Římského mocného sauseda měly, od něhož jedny podmaněny jsau, druhé wálkami častými nawštěwowány, jestliže moci jeho se zprotiwily, i tak všechněch děje záwisely z walné části od tak podiwného postavení věci Ewropejských, jakož má hned dále býti wyprawováno.

§. 7.

Rakausy, Štyrsko, Illyrie a Tyrolsko až do wymření rodu Babenberského.

První zemí Rakauských obywatelé, kteří w porobu Němců upadli, byli Slowané Korutanští w Rakausích, Štyrsku a nynější Illyrii obývající. Ti bywše oswobozeni od Awarů skrze Sáma, krále západoslowanského, po jeho smrti (662) rozličné opět nátisky od nich trpěli, s druhé strany s Langobardy wálky mnohé majíce, kteří w Italii obýwali. Ti měli zemi swau na několiko wéwodství rozdělenu, ze kterých wéwodství Furlanské Slowanů nejbližší bylo. Toho času skoro všichni Slowané ještě byli w pohánství; toliko z Němec někdy někteří duchovní našli se, kteří zašli do Slowan Korutanských a roz-

síti zde wíru křesťanskou se přičiňowali, zvlášt biskupové Salcburští, kteréž biskupství k Baworům náleželo. Ale jich slow málo sobě wážili Slowané, bojíce se Němců, aby pod záminkou náboženství nad nimi nechtěli panowati.

Léta 748 měli Korutanci wálku s Awary za knížete swého Boruta, kterýž newěda jiné pomoci proti náwalu jejich, Bawory Němce na pomoc powolal. Tito přisedše porazili Awary, ale ihned sami nad Korutanci se usadili, a knížata jejich w poddanství své uwedli. Byli pak wéwodové Baworští sami již prwé poddáni Frankům, a krále jejich poslauchati musili. Těm patřily Bawory, Tyrolska část půlnoční a země Rakauská nad Enží, kdež wsady osady slowanské mezi Němci wmíchány byly. Ale když se stal králem Franským Karel Veliký, o kterém wyše jest powěděno, tomu se zprotiwil Thassilo II., wéwoda Baworský, od něho pak jat a do kláštera zawřen jest (788). Takovým způsobem všechny země Slowanů Korutanských pod panování Franků čili nowého císařství Římského přišly; odtud započal Karel boj veliký s Awary, sausedy laupežiwými, kteréž poraziw u bitwách několikých walnými swými wojskami, zbořil hrinky jejich, kteréž měli w Rakausích (791) i w Pannonii (799, 811), a učinil je poddanými swými, takže říše Franská až po Dunaj rozšířena byla.

Do všech těch krajín uwedeno bylo nyní křesťanské náboženství, a to hlavně prostředkem biskupů Salcburských, kteréž Karel Veliký za arcibiskupy powýšil, a patriarchů Aquilejských. Mezi nimi Karel řeku Dráwu za hranici ustanowil (810). Ale osud Slowanů w těch krajínách odtud byl smutný a hrozné jich od nových pánů utiskowání. Neboť hned

Karel Veliký zavedl obyčej německý do všech těch krajů, rozdělil zemi slowanskou rozličným pánům německým, malým i velikým, jakož hrabatům, knížatům, wéwodám a jiným důstojníkům, tak aby ty země w lénu měli, to jest, aby byli úředníky císaře Římského, za to pak nad poddaným lidem sprostým podle všemožné libosti své panowati směli; a to nejprvé chytře nawlekl, dada také léna slowanským některým knížatům, aby se ta poroba lidu mírnější zdála. Takéť uwedl i z jiných zemí lid německý i slowanský do krajin od Awarů w pustinu obrácených, a slibowal jim rozličné swobody, aby tím spíše přijíti chtěli. Ale brzy všechno panství w ruce pánů německých přišlo; ti sobě wystawiwše pevné hrady na horách příkrých, učinili všechnen lid raby swými, to jest lidmi, kteří žádného práwa swého nemají, ale všecko co páni žádají, musí činiti. Tedy nuceni jsau ku pracem přetěžkým; kteří se protiwowali, hubeni aneb za otroky do cizích krajů prodáváni, zvlášť skrze Židy, kteří w nich obchod wedli. Ani newiňátek we zlosti své nešetřili Frankové, všecko s neslychanou pýchau a ukrutností konajíce. Takovým způsobem hynuli i na počet vždy více slowanští těch zemí obywatelé, i musely býti mnohé krajiny během časů Němci osazeny, kteří již odtud w Rakausích, veliké části Štyrska a Korutan obýwali.

Když wnukové Karla Velikého říši jeho smlawau Verdunskou (843) na tři části rozdělili, všechny tyto země na polední od Dunaje ležící dostaly se králům Německým. Tu byli nade všechny jiné pány nejvyš postaveni od nich markrabové Rakauští, hrabata Korutanská, Krajinská, Istrianská a Furlanská i jiných krajů oddělených. Neboť hned Karel Veliký na

obranu proti Awarům založil Krajiště Wýchodní čili Awarské (Ostmark) kdež nyní jsau dolní Rakausy, učiniw prvního markrabi Gerolda, swata swého (796), kterýž byl spolu postawen nad Bawory. Za Ludwika Německého, wnuka Karlowa, ssazen byl Balderich, hrabě Furlanské, že se byl králi zpronevěřil (823), a na místo jeho posazen Radbod jakožto nadmarkrabí, takže jemu Krajiště Awarské, Korutany i Furlany dány jsau. Radbod měl sídlo své w Tulnu a hrabata Awarský, Korutanský, Krajinský, Furlanský a Istrianský i také Liburnský jeho poslauchati musili. W těch stranách měli mnohé wálky králowé Němečtí s Morawany, kteří Rastislawa i po jeho smrti Swatopluka za knížete měli, oba dwa velmi důwtipné a statečné. Tu byl učinil Ludwik Karlomana, syna swého, nejvyšším nad těmi kraji poručníkem (856), aby ty wálky tím snažněji mohly wedeny býti; ale Karloman i Radbod společně s Rastislawem se srozuměli, pročez obadwa jsau s úřadů swých ssazeni, a Wilém i Engelsalk, bratři dwa udatní, na Radbodowo místo postaweni. Tu se zprotiwil Karloman otci swému, wyhnal Wiléma i Engelsalka, a znouwu Radboda ustanowil; a však konečně smířil se s otcem i jest podruhé wyhnán Radbod (862). Ludwik král dal potom Karlomanowi Korutany se Štyrskem nynějším i Krajinau, k čemuž on po smrti otce (876) ještě i Bawory, Awarii, horní Rakausy, Tyrolsko i Furlany obdržel. Ale Karloman brzy umřel, a bratři jeho, Ludwik II. a Karel Tlustý (882) w zemích jeho nastaupili; jedině Korutany obdržel za léno Arnulf, syn Karlomanůw nemanželský. Brzy však potom ssazen jest Karel Tlustý od nespokojených knížat swých německých, a Arnulf na jeho místo posazen (887). Od něho dány jsau

Korutany i s Bawory Luitpoldowi Nordgauskému. Za jeho času vždy nepřestaly války mezi Německau říší a Morawany, až i Maďary, národ divý uralský, Arnulf na pomoc powolal, kteří se w Uhřích osadili. Ti obrátili zbraň swau proti Němcům i Morawanům po smrti Arnulfowě (899) za panování Ludwika, syna jeho, řečeného Dítěte; i poraženi jsau obojí od nich w bitvě u Prešpurka čtyřdenní (907); tu padl vůdce přeudatný Luitpold Nordgauský, tu wtrhli Maďaři do Rakaus pod Enži, tu zemi poplenili a opanovali, i učinili konec Krajišti Awarskému, pak bez přestání nájezdy činili do německých krajín i do jiných, téměř každoročně přicházejíce a plence, ano i poplatek roční od krále Německého dostávajíce.

Z té potupy wywedena jest Německá Říše skrze krále Jindřicha Ptáčnika a císaře Ottu I. syna jeho, který Italii s Němci spojil. Onen u Merseburka, tento u Augšpurka (955) porazil na hlavu tlupy Maďarské, a dobyté od nich i w pustinu obrácené země zpět nawrátil. Tu obnovil Otto Krajiště východní w Rakausích, nazwané Osterrichi čili Oesterreich, a ustanovil za markrabi Burkharta (973), aby tu od něho hranice proti Maďarům chráněna byla. Protož uwedeni jsau do krajín těch zpustlých nowí osadníci, díleln Němci, dílem Slowané, kteří však potom skoro všichni jazyk německý přijali, svůj zapomenuwše. Téhož času začalo se krajiště čili markrabství Štyrské, skrze Otakara I., jemuž ta země jest odewzdána, a od něho město Štyrsko založeno (980), od kterého jmeno dostala. — Císař Otto II. oddělil Korutany od Bawor, dada to wéwodství Jindřichowi ze Šaierů (976); hrabata znamenitější tu byli z Eppenšteina, z Mürcthalu, ze Šponheima, Ortenburka, Lawantu a jini, z kterých

někteří potom ku panování nad celým wéwodstwím přišli. W krajínách těch mocní byli také patriarcha Aquilejský, též arcibiskup Salcburský, kteříž obadwa spolu světskými pány byli nad swými zeměmi. Rowněž w Tyrolsku, w části jižní, kdež wlsky se mluví, bylo znamenité panství biskupa Tridentského, a ostatní země hornatá, kdež jazyk německý panuje, pod pány rozličnými rozdělena, jakož Pusterthal, Norithal, Finëgau, Engadin a jiné podily; hrabata Tyrolští a Meranští mezi nimi byli nejčtetnější, tak že od Tyrolu hradu i celá potom země jmeno své wzala.

Burkhart, první markrabě Rakauský, padl w bitvě u Basentella w Italii, kam s císařem naproti Řekům táhl (982). Tedy dáno jest markrabství Rakauské Leopoldowi z Babenberka (983), jehožto potomci 263 let nad Rakausy slawně panowali. Leopold bojoval statečně s Maďary, a dobyl Melku, kdež sídlo své wzal, pak země wší až k řece Dyji. Syn jeho druhý Albert až po Litawu zemi wybojoval. Arnošt Udatný pro služby dobré prokázané císaři Jindřichowi III. znamenité od něho swobody obdržel (1043). Naproti tomu Leopold III., syn Arnoštůw, byl proti císaři Jindřichowi IV., když jemu wálka weliká s papežem Řehořem VII. wzešla, a rovněž také Otakar III. markrabě Štyrský a Gebhart arcibiskup Salcburský. Císaři wěrně pomáhal Adalbero, wéwoda Korutanský, též Wratislaw II. král Český, od nichž poražen jest Leopold bitwau u Mailberka (1082), a císař wzav jemu zemi, dal Wratislawowi; než hned roku potomního (1083) Leopold ji dobyl zase. Syn jeho Leopold IV., jenž za swatého wyhlášen, založil hrad na Lysé hoře (Kahlenberku, 1101), do kteréhož odstěhowaw se, tu sídlo své měl. Leopold V. dostal Bawory

od císaře Konrada III., kterýžto ssadil Jindřicha Pyšného, Baworského wéwodu, sobě odporného (1139); a však bratr jeho Jindřich II. řečený Jasomirgott musil w dobrotě zase upustiti od toho daru k vůli Jindřichu Lwowi, synu Pyšného, jehož císař Fridrich I. zase w milost swau přijal. Za to dostal zemi Rakauskau nad Enží a swobody veliké, tak aby země Rakauská byla dědičná rodu Babenberského, i aby měli názew wéwodství (1156). Jindřich Jasomirgott přeložil sídlo své do Wídně. S císařem Konradem III. byl táhl do wálky křížové do zaslíbené země (1147), spolu s Otakarem V. Štyrským markrabím, též s Fridrichem I. císařem táhl do Italie, a zároveň i Otakar VI. Štyrský, Jindřich VI. wévoda Korutanský a Adalbert, hrabě Tyrolské (1158). Od toho císaře Otakar VI. Štyrský (1180) a Berchtold III. Meranský (1182) za wévody pozdwiženi jsau; ale brzy potom umřel Otakar, potomků nemaje, a země jeho dědictwím jest s Rakausy spojena (1192) za wévody Leopolda VI. I ten byl w Palestině we wálce křížové, když města do Ptolemaidý křesťané na Turcích dobýwali; a s obau stran hrdinsky skrze dvě léta jest bojováno. Tu když zlezli konečně zdi křesťané, a zároveň Angličané a Němci do města wtrhli; stalo se pohanění Leopoldowi od Richarda Srdcelwiho, krále Anglického, kterýž praporec Rakauský na zdi zaražený strhnauti kázal (1191). Za to jeho jal Leopold, když se samotou po zemi skrze Rakausy domů do Angličan wracel, za rytíře templářského přestrojen jsa. Leopoldův syn, Leopold VII., nazwán jest Slawný. On zwelebil Wídeň nowými stawbami, učinil, že obchody w zemi jeho lépe šly než prwé, zákony dal maudré, a milowal dobré zpěwce podlé obyčeje

rytířského. Jeho manželka byla Theodora, řecká princezna. S newěřícími bojowal we Španělských nejprwé (1208), potom pak w zemi zaslíbené, kamž táhl s Ondřejem, králem Uherským (1217). Syn jeho Fridrich II. dostal část krajiny skrze manželku swau, dceru wévody Meranského. Pro mnohé wálky se sausedy swými nazwán jest Bojowný. Neboť hned ze začátku jeho panování (1230) poddaní jeho pozdwihl se proti němu, kterýmž pomáhal Wacslaw I. král Český. Brzy potom Bela IV. král Uherský, u wálce s ním až k Wídni přitáhl (1236). Téhož času císař Fridrich II. achtnaň uwalil, to jest, aby byl všech zemí swých zbawen, pro newěru, poněwadž se spojil se synem císařowým Jindřichem i jinými, kteří se císaři zprotiwili. Tu jsau opanowány země jeho od krále Wacslawa I., od patriarchy Aquilejského, od Otty, wévody Baworského a jiných přátel císařowých, až pak s ním smířil se. Když w nowau wálku zašel s Uhry, padl w boji nad řekau Litawau, ač již byl porazil nepřitele a jej pronásledowal. Jeho smrtí wymřel rod Babenberský w Rakausích (1246).

§. 8.

Čechy a Morawa.

Čechowé a Morawané po smrti krále Sába na mnoho malých knížetství se rozdělili (662). Neboť takový, jak již powědino jest, byl nejstarodáwnější obyčej slowanský, že žili w maličkých obcích rozptýleni, kteréž lidowládně spravowány býwaly. Tedy když nejprwé skrze Sába w jedno kralowství veliké spojeni byli, stalo se tak pro nebezpečenství od

Awarů: kteréž jak medle přestalo, ihned zase v předešlý stav se navrátili. A však během času bohatí i mocní mužové powstali nad obcemi, kteří nazváni jsau knězi a lechy, a nad obcemi panství se zmocnili, i většihó vždy panství nad více obcemi žádost měli. Takovým způsobem nad celau skoro zemi Českau brzy po Sámowí panowal Krok, sídlo své maje na Vyšehradě; jehož dcera byla Libuše, která Přemysla oráče za muže pojala. Od nich založeno jest město Pražské, a potomci jejich více než šest set let nad Čechy panowali.

Půldruhého sta let po smrti Sámowě Čechové w míru aneb bez mnohých bauří žiwi byli až do panování císaře Karla Welikého, krále Franského, jenž všecky sobě země ewropejské podmaniti mínil, poněwadž se domníwal, že nad celým světem od Boha ustanowen jest císař Římský. Tedy ačkoli jemu Čechové proti Awarům nejprwé pomohli, i také zemi swau k tažení tomu projiti dowolili (791); ale brzy potom, jak medle za císaře Římského jest korunowán, poslal wojska swá dwakrát do Čech, chtě tu zemi sobě podmaniti (805, 806). Tu se jemu statečněji než Slowané Korutanští Čechové wstříc postavili; neboť poraziwše Franky, žádného cizího panství nad sebou nesnesli. Naproti tomu Morawané téhož času w poddanství Franků upadli, opanowawše Pannonii, ze kteréžto země Karel Weliký Awarý wyhnal. Neboť poněwadž tato země w pustinu obrácena byla, rádi widěli Frankové, ani se tu Morawané počali osazowati (803), začož jim daně platiti jejich knížata i také jiné powinnosti manské konati musili.

Mezi knížaty Morawskými nejstatečnější byl Mojmir, kterýž všechny ostatní pod panství své připra-

wil, a nad celau Morawau panowati začal, maje sídlo své na Welehradě, pewnosti přesilné. Jemu náležela Morawa, která po tento den tak jest nazwána, potom Rakausy až po Dunaj a w Uhřích země Slowáků a Pannonie. Mojmir přijal wíru křesťanskau, a mír zachowáwal se Franky, aby tím více zemi swau w pokoji mohl zwelebiti. Ale nicméně se to nelíbilo Ludwikowi, králi Německému, že k weliké moci wzrostla země Morawská; i tak wtrhnul s wojskem do Morawy, ssadil Mojmirá, a synowce jeho Rastislawa knížetem učinil (846). Odtud když pyšně skrze zemi Českau domů se wracel, poražen jest od Hostiwita, kněze Českého, w cestě jemu bránícího. Z toho wzešla wálka Němců s Čechy, kteráž několik let trwala, a Němci s porážkau a hanbau wrátiti se musili. Tu se brzy znelíbil i Rastislaw Ludwikowi, králi Německému, že rozmnožowal moc národa svého. Bylť Rastislaw také Cyrilla a Methudia, bratří dwa učené a ctnostné, z Řecka powolal, kterýmiž w zemi jeho rozšířeno jest více než prwé náboženství křesťanské, a z toho jemu wzešlo záští biskupů německých, kteří sobě sami osobowali w krajích těch wíru rozšiřowati, více světských užitků nežli zasloužilého skutku tudy hledajíce. Tu ač táhl Ludwik několikráte do Morawy s wojsky swými, nepowadlo se jemu silami wší své říše podmaniti toho národu, až pak wnitřní rozepře se stala mezi Rastislawem a Swatoplukem, synowcem jeho. Tu jest jat Rastislaw (870) od Swatopluka, a Němcům wydán; kteří jemu oči wypíchnauti dali, do kláštera jej zawřeli, a Wiléma i Engelsalka, markrabí Rakauské, nad Morawau ustanowili. Ale Swatopluka uwrhnul do zálaře tmawého Karloman, syn krále Ludwika, jemuž na něho Wilém a Engelsalk žalo-

wali, když jich nechtěl dosti poslušný býti. Morawané pak nemohauce sněsti břemene poddanství ukrutného, brzy wzbauřili se, Němce ze země své wyhnali, a Slawomíra knížetem svým učinili (870).

Toto wida Karloman, jiného neznal prostředku, aby Morawu znowu opanowal, leč propustiti Swatopluka z vězení; jemuž dal welitelství nad wojskem svým, aby táhl do Morawy. Ale newěře wice slibům cizozemským Swatopluk, přijda do vlasti své s wojskem, srozuměl se se svými, Němce zrazené na hlavu porazil (871) a slawně počal panowati. Nadarmo namáhali se Němci, pokud síly jim stačily, chtěje sobě tu zemi podmaniti. Tu byl Swatopluk weliký, jako prwé Sámo, král západoslawanský; neboť i Slezska i staré země Bělochorwatské za Tatrami, kdež jest město Krakow, wybojowal. Srbowé až po Magdeburk jeho poslušni byli, a Čechy pod ochranu jeho odedwdali se za Bořiwoje, syna Hostiwitowa, jenž křestanství přijal a w Čechách uwedl. Tož záwidě jemu a pomoci jiné neznaje, Arnulf, král Německý, Maďary, lid diwý uralský, na pomoc powolal, kteří w Uhřích se osadili. Ani s nimi poriditi nic nemohl proti statečnosti Swatopluka až do smrti jeho (894). Ale po něm hned synowé jeho dwa, Mojmir a Swatopluk, mezi sebou samými roztržky počali. Tuť rozhněwawše se Spitihněw a Wratislaw, synowé Bořiwojowi, pod ochranu cisaře Římského poddali se; jiní Slowané poddaní se odtrhli; Maďari konečně diwau zbraň swau obrátili proti Němcům i Morawanům, a obojí poražení jsau u Prešpurka (907) i w bídu welikau uwrzení. W té bitwě padl Mojmir, kněz Morawský, Maďari do Morawy wtrhli, pobořili chrámy, poplenili přibytky lidské, mnoho

lidí pobili, všechny ustrašili, celé konečně země k nové říši své Uherské dobyli.

Takowým způsobem upadla w slabost welikau i země Česká, když byla od Morawy odtržena, a tím wíce k poddanství Německému se klonila. Tu musel Wacław, kněz Český, ku poplatku se zawázati Jindřichowi Ptáčníkowi, králi Německému (928), kterýž mnohé jiné Slowany w poddanství své a bídu welikau uwedl. Z wětšího nebezpečenství oswobození jsau Čechowé skrze Boleslawa I. bratra Wacławowa. Neboť ačkoli poplatku nikterak ubrániti se nemohl, ale obrátiv zbraň swau na Uhry, dobyl Morawy a Slowenska zpět od nich (955), potom pak Slowany Slezké a Bělochorwatské daleko široko podmanil, i w jedinou nowau říši západoslawanskau spojil, která ještě dále rozmnožena jest od Boleslawa II. syna Boleslawowa. Tu byl weliký kníže Kyjewský w Rusi sausedem říše České, Polané obráčení jsau na wíru skrze Dúbrawku, sestru Boleslawa II, kterou Mečislaw, král Polský, za manželku pojal. Němci pak, kterakkoli mocností Boleslawů záwiděli, ale zlomiti jí nikterak nemohli. Boleslaw II. založil i biskupství zwláštni w Praze (973), aby Čechowé od cizích biskupů učení přijímati nemuseli.

Alé všechna sláwa Čechů na dlouhý čas zase uložiti se musela hned po smrti Boleslawa II. (999), jehožto syn Boleslaw III. byl nestatečný proti cizím a na poddané své ukrutný. Tedy ihned Boleslaw Chrabrý, král Polský, do Chorwatska wtrhnul, Krakowa dobyl, Slezsko, Morawu, Slowensko opanowal, a tak celau říši Boleslawů kromě Čech jediných, kteréž opět osamotněny zůstaly. Brzy potom wyhnán

jest Boleslaw III. od Čechů, a Wladiwoj 1002), bratr Boleslawa Chrabrého, po jeho pak smrti brzy sám on za pána zvolen jest (1003). Tedy přistěhoval se do Prahy, a panoval nad říši rozsáhle, samému císaři Římskému, kterýž jemu záviděl, w mocnosti se rovnaje. Z toho wzešla wálka mezi oběma, a uwezení jsau do Čech od císaře Jaromír a Oldřich, bratři Boleslawa III., i chopili se panování (1004), za to císaři proti králi Polskému pomáhajice. Oldřichův syn, Břetislaw, užil slabosti, w kterau Polska po smrti Chrabrého skrze nesworné syny jeho upadla, Morawy dobyl zase (1028), a wálkau wítěznau zastrašil wšecku Polskau zemi; odkudž s welikau kořistí domů se wrátil; ale jemu hned zase wálečně císař Jindřich III. wstříc se postavil a překazil další říše své rozmnožování (1041).

Od těchto dob knížata země České vždy wíce od císařů Římských záwiseli. Neboť nejen že poplatek od Wacslawa slíbený, 500 hřiwen stříbra a 120 wólů, každoročně odváděli, ale již jako nějaká knížata německá chodili také na sněmy do Říše, společně s druhými knížaty o věci říšské se radili, jsauce kurfirsty německými, to jest takowými knížaty, od kterých po smrti císaře jiný na místo jeho wolen býwal. Protož nazýwali se také místo knížat i wéwodami (Herzoge) podlé obyčeje německého. Byltě pak Břetislaw takowý zákon potomkům svým učinil, aby po smrti knížete Českého vždy nejstarší rodu Přemyslowa na stolicí knížecí nastaupil, druzí pak aby w zemi Morawské podíly k wýživě své dostali, welkého knížete Českého poslušni jsauce. Ale tu jedni Přemyslowci s druhými mnohé a kruté wálky domáci začnali, jednau, že knížata morawští českého

poslauchati nechtěli, podruhé, že jeden druhému nastaupení knížetství nepřejice, o panství mezi sebou se potýkali. Tu se nalezali mnozí, kteří o pomoc proti rodákům svým k císaři se utíkali, za soudce mezi sebou jej wolali, dary přinášeli, poslušenství jako nějaci manowé přislíbowali, aby tím spíše panowati mohli, a takowými skutky mnoho bídy a ponížení na zemi Českau uwalili, ač byli i mnozí, kteří došli weliké sláwy své i národu svého w službě císařů Římských, na dalekých taženích wálečných jim pomáhajice. Wratislaw II. pomáhal císaři Jindřichowi IV. proti Sasům, kteří se jemu zprotiwili (1075), potom pak proti papeži Řehořowi VII. w Itálii, kdežto první u wójště Čechowé byli, jižto zlezli zdi města Říma, když bylo od císaře obleženo (1081). Za to jeho powýšil císař na důstojenství králowské, a odpustil poplatek starý Čechům, místo čehož uloženo jest knížeti Českému aby vždy s 300 muži císaři pomáhal, když do Říma potáhne (1086). Naproti tomu od Soběslawa I. knížete Českého poražen jest Lothar, císař Římský u Chluma w bitwě kruté, když on Ottowi knížeti Brněnskému proti němu na knížetství pomáhal (1126). Ale nejslawnější činy těch časů Čechowé w Itálii wykonali za Wladislawa II., na králowství powýšeného, který s císařem Fridrichem I. proti pysnému městu Mediolanu tažení učinil. Od téhož poražen jest Emmanuel, císař Řecký, s kterým Wladislaw o věci Uherské w rozpři wesel (1164). Ale po jeho smrti u wětší než kdy prwé nepokoje upadla země Česká skrze rozbroje Přemyslowců, o knížetství mezi sebou se trhající. Neboť tak daleko přišlo, že chtěje toho užítí císař Fridrich, již Morawu od Čech odtrhnauti chtěl a biskupa Pražského zvláštním kníže-

tem říšským učiniti, aby Čechy naskrze zeslabil; až pak konečně uslechtilí dva bratří, Přemysl a Wladislaw, mezi sebou se smířiwše, jednotu uwedli.

Tedy po mnohých nesnázech a bauřích Přemysl Otakar I. (1197) zemi Českau k nové síle a trwalé slávě přiwedl. Od něho takowá maudrost užíwana jest we věcech zemských, že i w říši Německé téměř podlé jeho wůle císařowé byli usazowani. Neboť pomáhal nejprwé Filippowi Hohenštaufskému proti Ottowi Brunswickému, kteří spolu o císařství bojowali; brzy však ale k Ottowi se obrátil, a klesala ihned mocnost Filippowa; konečně pak skrze pomoc Otakarowu pozdwižen jest na trůn císařský Fridrich II. z Hohenštaufů. Ode všech tří dostal Otakar weliká obdarowání a na všechny budoucí časy důstojenství králowské. Tu byl Wácslaw I. syn jeho, (od 1230), mocný král ewropejský, nestrachuje se ani císařů Římských ani kterékoli mocnosti na světě; u jeho dworu byla sláva daleko newídaná; w zemi bohatství, a dobré obyčeje wždy více se rozmáhaly. Toho času učinili Tataři weliké tažení proti národům křesťanským, lid nade všechny jiné nepřátely křesťanů nejdivější; kteří opanowawše nejprwé celau téměř Asii, byli do Ewropy wtrhli, Rus, welikau tu zemi slowanskau, podmanili a potiskli, odtud Polskem a Uhry plenice protáhli, we Slezku u Lehnice knížata polská i německá, kteří se jim wstríc postavili, na hlavu porazili, a všechny již země křesťanské pode jho swé přiwěsti hrozili. Tu když všichni téměř národowé ewropejsí plni byli strachu Tatarského, král Wácslaw Český prwní byl, jenž od země swé statečně je odrazil, když wtrhnauti chtěli; načež wešedse do Morawy, na hlavu

poráženi jsau od Jaroslawa ze Šternberka wůdce českého, a zpět do Ruska obrátiti se musili (1241).

Po všechny ty časy panowal w zemi České starý šlechtný obyčej slowanský a práwo, kteréž měli hned od Přemysla orače. Tu nebylo žádného manství ani rabství čili čłowěčenství, jako u Němců a podmaněných jim národů, ani bohatí nad chudými nesaudili a podlé libosti s nimi nakládali, ale byli sice stawowé dwa powýšení: panský totiž a wládycký čili rytířský, však kterým obecný lid jen práce některé a platy konal, nic více a nic méně, než jak smluweno bylo, poněwadž od pánů a rytířů polnosti měli w užívání. Země rozdělena byla na župy, w kterých králowští úředníci ustanoweni byli, stejně saudice nad chudými i nad bohatými; nejwyšší pak saud zemský, we kterém 12 kmetů zemských sedalo, z celé země nejmaudřejších. Takéž starodávní zřízení byli sněmowé wší země, na kterých páni a rytíři se shromáždowali, o věci zemské se radice; bez jejichžto uzawření a powolení žádná wěc od knížat a králů konána nebyla.

§. 9.

U h r y.

W zemi Uberské, prwé nežli w moc Madarů upadla, od dáwna přebýwali Slowané, a sausedé jich, zwlášť w Sedmihradsku, Walachowé, potomci starých Daků, s Římany a Slowany pomíšených, nad kterými oběma Awarowé panství swé konali. Ti když mečem Franků skroceni a pohubeni byli, po brzkém čase wší země na lewém břehu Dunaje až k morawskému Slowensku zmocnili se Slowané Bulhaři,

jejichžto říše mocná na poledni od Uher až k císařství Řeckému se roztahovala. W krajinách podunajských měli mnohé boje s Franky, sausedy swými, jižto byli Pannonii pod moc swau připravili, Awary porazivše. Neboť i do té země wpády činili Bulhaři, sobě jí dobytí chtějí. Ale poněvadž i císařství Řeckému na postrach byli, newěda pomoci jiné císař Leo Řecký powolal Maďary proti nim; kteříž přišedše (889) podmanili wšecky krajiny Bulharské w Uhřích; potom pak od krále Arnulfa Německého na pomoc proti Morawanům powolání bywše (893), i Slowensko pod moc swau pripravili; tudíž založili králowství Uherské.

Swobodně toho času živi byli Slowané, kteří se mezi Sawau a Drawau, to jest we Chorwatech a Slawonii, též w Dalmatsku, Istrii a jiných krajinách na pomoří Adriatickém byli osadili (634 — 638), od císaře Heraklia Řeckého, proti Awarům bywše powoláni. Ti nejprwé od Řeků přijawše náboženství křesťanské, brzy pak z poddanství jejich se wytáhše, wesele konali plawby a obchody po Adriatickém moři, swau pak zemi orbau zwelebowali; a však w tom od Franků skrze Karla W. potřeni jsau, kteříž Istrii, Liburnii a nad Sawau wšecky krajiny opanowali (788), a nad knížaty slowanskými, z nichžto veliký župan, který w Sisku seděl, byl nej přednější, markrabí swé we Furlanech a Istrii ustanowili. Karel Veliký i Dalmatska dobyl, o kteréž ale s Řeky musil smlauwu učiniti (810), a města některá pod panství jich wdati, jakož Zader, Trogir, Split, Dubrowník a ostrowy některé blíž pobřeží té země položené. Po smrti Karla Velikého bylo veliké Slowanů Chorwatských a Dalmatských od Franků utiskování, a zvlášť od

Kadolacha, wéwody Furlanského. Toho když sněsti na delší čas nemohli, i pozdwihl se proti násilí tomu Ludiwit, veliký župan Chorwatský, ale poražen a zahuben jest (823), zvlášť skrze to, že knížata Dalmatská s cizinci proti bratřím swým zrádně se obrátili. Tu konali Frankové ukruťenství veliké na pomstu nad Slowany Chorwatskými, bili, pálili, laupili, ano nemluwnátka před psy metali we swé zúřiwosti. Tož se pozdwihl tím statečněji wšecken lid Chorwatský; zbili wšecky Franky, kteří w zemi jejich se wetřeli, a přestáli wálku sedmiletou, kterau se wyswobodili z jich poddanství (830). Odtud měli vlastní neodwislá knížata, ježto se později (okolo 990) králi nazwali, dlanho mezi papežem Římským a patriarchau Carhradským se wáhající koho by byli w duchowních wěcech poslušni, poněvadž ti dwa biskupové o panování nad církwí Kristowau ty časy w rozepři stáli. Poslední Branimír, kníže Chorwatské, pod poslušenství papeže, jakožto hlavy církwě, se poddal (879), poněvadž Řekové pod pokličkau církwě i světského panství dychtíwi byli. Od Řeků odtrhla se i města Dalmatská (822 — 829), a swobodné obce zřídila; z nichžto však některá jakož Zader a Trogir i s pomořím a ostrowy několika od Benátčanů jsau podmaněna (995).

Maďaři, když ponejprw do Uher přitáhli, byli lid pohanský, diwý, kmene uralského, z něhož byli prwé Hunnowé a Awarové do oněch krajin se wrojili. Jejich wůdce, který je do země přiwedl, byl Arpád, jehožto potomci 412 let nad Uhry panowali. Tuto když se osadili nejprwé, nejsauce žádných pewných sídel ani pokojných prací milowni, postrachem byti všem národům sausedním, krajiny jejich laupíce.

Němcům vzali Pannonii za Dunajem ležící, též marku Rakauskau, když byli krále Ludwika Dítě u Prešpurka porazili (907), a říši Morawskou ztroskotali; potom poplenili Itálii, Švejcary, Francouzy, Němce, Řecko, do všech těch zemí časté nájezdy na koních svých rychlonohých činíce, a spěšně zase do země své s kořistmi se navracujícíce. Po více než půl století teprva pokárána jest jich prostopášnost skrze Jindřicha Ptáčníka a Ottu I., krále Německé, u Merseburka (934) a u Augšpurka (955) bitvami velikými. Tu jest jim vzata Morava skrze Boleslawa I. knížete Českého, a markrabství Rakauské rozšířeno od Leopolda z Babenberka markrabího. Tedy odtud počali mírnější myšlenky přijímati, aby nebyli dokonce pohubeni od národů křesťanských, jichžto byli pokoj rušili. Takéť Řekové i Němci pobádali jich k náboženství křesťanskému, aby tudy mrawové jejich v lepší se obrátili. Konečně dal se pokřestiti Gejsa (977) kníže Uherské, uwedl missionáry čili rozšiřovatele víry do země; jižto z Němce u velikém počtu přicházejíce, lid uherský na víru obraceli; také jiný mnohý lid německý i wlaský v zemi uwedl, aby sobě Madaři z obyčejů jejich příklad brali.

Ale víc ještě k utvrzení křesťanství v Uhřích a k zavedení pořádku v zemi učinil Štěpán I. syn Gejsůw, kterýž po smrti své za swatého jest vyhlášen. Ten přijal na sebe důstojenství královské (1000), maje sídlo své, jakož všichni po něm králové rodu Arpadowa, w Bělehradě královském. Od něho zřízeno jest w Uhřích arcibiskupství Ostřehomské a 10 biskupství, uwedeni benediktini w zemi, a školy mnišské zřízeny, země rozdělena na 72 stolic čili žup neb komitátů, nad nimiž županové ustaveni byli.

Onť nadewše, ako libowal sobě w řádech a obyčejích německých, a ty w zemi své uwodil, i také mnohé osadníky německé. Takž od těch časů jest i manství w Uhřích takovým způsobem jako w Němcích zřízeno. Manové a jiní páni a zemané scházeli se každoročně na sněm zemský, bez jehožto přiwolení králové nic nesměli konati; takéž wládli podlé libosti své nad poddanými, ježto raby swými, jako w Němcích bylo, učinili. Štěpán dobyl i země Sedmihradské, kterau byli rovněž opanowali Madaři. Jich byl kníže Gysela, jenž upadl w zajetí Štěpánowo.

Než hned po smrti Štěpánově začali se dluzi a rozmanití rozbrowové w zemi Uherské, kteří nedopaustěli žádného stání ani zdaru wěcem lepším, trwající téměř po wšechen čas rodu Arpadowa. Neboť hned začali potomci Arpadowi, jako w Čechách Přemyslowci, ale mnohem zúřiwěji a s wětšími ukrutnostmi, jeden s druhým o panování nad zemí walčiti, wespolek sobě nepřejíce; často dělili i zemi mezi sebau, když jeden druhého nemohli přemoci. Tu se bauřil lid Maďarský proti Němcům a Wlachům do země uwedeným, nenáwidíce jich; jindy rozplášili se, po bludech pohanských sobě zastesknuwše, bili biskupy i kněží, a křesťanství wšemožně wyhubiti usilowali. Takž zhowadilost mrawů wždy zase se nawracowala; Arpadowci mezi sebau jímali se, zrazowali a oslepowali i wraždili; jiní císaře Římské, jako w Čechách Přemyslowci, na pomoc wolali, a poddanství i poplatky za to jim slibowali, prohlašující se za many jejich. Tím uwodína jest země w potupu a málomocnost, kteréž málokterí králové maudřejši pomáhali. Wšak w podobné rozdwowení byla upadla i země Chorwatská téhož času po smrti krále

Štěpána II. Chorwatského (1090), poněvadž od těch dob i tam rozliční o panství se zasazovali. Takž powedlo se Ladislawowi, králi Uherskému, že powýšil syna swého Alma na stolec Chorwatský (1091), kterýž potom brzy od Kolomana bratrance swého, když on se stal králem Uherským, wyhnán jest, a Koloman i Dalmátsko pod moc swau podmanil, dobyw také Zadra a jiných měst Benátských, takže Benátčanům jen ostrovy zůstaly.

Za Kolomana krále Uherského, začaly se války křížové všeho křesťanstwa proti muhamedánům k dobytí od nich země zaslíbené; i táhli křížáci (1096 a 1098) zemí Uherskau w zástupích přewelikých, nerádi jsauce widni od Uhrů, vždy ještě málo nakloněných ku křesťanství. Po smrti toho krále (1114) začali wice císařowé Řečti, nežli jak předtím Římští, u věci Uherské se míchati, a to s chytrostí welikau, jednoho proti druhým popauzejíce, takže rozepře o stolicí králowskau nikdy nemohly přestatí. Mnozí synowé králowští byli wychowáwáni u dworu Carhradského; jiní tam utíkali se, když byli od jiných panství zbaweni, jakož Štěpán III., který, když jest pomocí Emmanuele císaře Řeckého na stolec posazen, za to část říše swé jemu postaupil (1162); proti čemu však lid u welikém hněwu se pozdvihl, a wyhnán Štěpán. Toho času pomáhal i Wladislaw II. král Český Uhrům proti Emmanuelowi, a porazil Řeky w bitvě weliké (1164). Brzy potom Emmanuel wzal Uhrům Dalmátsko, prawě tu zemi býti dědictwím Bely III. králewice Uherského, který w Carhradě byl u wychování. Ten když se stal králem Uherským (1173), musil pomáhati jemu proti Turkům, kteří wálčili s Řeky w Maloasii; ale hned po smrti Emmanuele zase Dalmácii osadil,

o kteraužto zemi byly mnohé těžké boje mezi Uhry a Benátčany. Syn jeho Emerich i Srbska dobyl. Léta 1202 dobyli Benátčané Zadra pomocí křížáků, město poplenili a zdi pobořili; ale jakž odpluli křížáci, ihned město Zaderské králi Uherskému opět se poddalo. Brzy potom wezma kříž táhl i Ondřej II., král Uherský, do země zaslíbené, a však málo pořídiw proti Turkům, zase domů se nawrátíl (1216). Byl muž chlubný a hýřiwý, i přál Němcům, z čehož byla nechuť pánů zemských pokolení maďarského. Takž učinili spiknutí proti králi zůřiwé, i přinutili jeho k welikým swobodám, ježto jim listem králowským čili Zlatau Bullau musil potwrditi (1222), tak aby každý král Uherský přísahal pánům při korunowání, bez wůle jich nic nečiniti, a swobody jejich chrániti; sice žeby směli jemu bez newěry brannau moci se zprotiwiti. Tím sklesla znamenitě w Uhrích mocnost králowská, a mnohým budaucích časů nesnázem z toho začátek wzešel.

Nástupce Ondřeje III. byl Bela IV. muž přisný a účinný (1235). Jako císařowé Řečti u věci Uherské, tak Bela u věci Halické míchal se, o kteraužto zemi mnohá knížata ruská a jiní krutě se potýkali. Také wedl wálku s Fridrichem Bojowným, knížetem Rakauským, a mocně jej porazil (1236).

Ale za panování Bely přitáhli Tataři z Asie, kteří Rusy podmaniwše, s hrůzau všech národů křesťanských s jedné strany do Polsky wtrhli, a poplenili wši zemi až do Slezka a Morawy, kdež potom jsau udatenstwím českým skroceni (1241); s druhé pak strany wyhrnuli se do Uher tau samau cestau, kudy byli před půl čtvrtá sta léty Maďaři na pokojné té země obyweatele se wyřinuli. Toho času

byly w Uhřích rozepře skrze Kumany, lid kočowný, kteréž byl král Bela přijal do své země, aby tu obýwali; Maďaři pak vůli jeho zprotivili se. Tedy byla tím lehčí práce tatarská. Na hranici zemské porazili palatina Uherského, jenž se jim s wojskem wstříc postavil. We třech dnech potom již před Peštěm byli, chtějíce dobytí. Tu udeřili Němci a Maďaři na Kumany, pravíce, že jsau zrádci a Tatarů wyzvědači, knížete jejich Kuthena zabili, a mnoho jiného krwawého wykonali. Naproti tomu Tataři k zuřivosti lest přidali, opět s wojskem svým od Peště se obrátíce; za nimiž hned běželi Maďaři, a poraženi jsau na hlavu nad řekau Slanau (Šajó) w planině Mohi řečené. Král Bela utekl do Tater a kradmo tudy do Rakaus, i dále až do Dalmatska, kdež na ostrowě Krku rodinu swau uchował. Tataři dobyli Peště, 100,000 obywatelů a kteří se byli do města, život svůj chtějíce zachowali, utekli, jedním dnem zabili; potom bili, plenili ukrutně po wší zemi, jakž neslycháno předtím w křesťanstwě. Jich vůdce byl Batu, jiný pak Kadan, který týmž časem Sedmihradsko potřel velikým ukrutenstwím. Kadan táhl až do Dalmatska, všechny ty krajiny chtě podmaniti pode jho pohanské. A však statečně wstříc se postavil lid tu slowanský i hájili se zmužileji a maudřejši než Maďaři proti nepřátelskému náwalu, zvlášť w Klise a Splitu, kterážto města Tataři oblehli byli; až pak musili pro veliké příhody w zemích jejich w Asii vzniklé domů se obrátiti.

§. 10.

Otakar a Rudolf.

Až potud powědění jsau příběhowé zemi Rakauských od stěhowání národů, když hlavně na trojí panstwu rozděleny byly, Čechy totiž, Uhry a Rakausy. Během oněch časů mnoho we věcech světských bylo se proměnilo. Jednak sklesla byla sláwa nowého císařstwu Římského skrze mnohé wálky, kteréž wedli císařowé s papeži Římskými, o nejvyšší mocnost na swětě mezi sebau zapásíce. Tudy přestávali se vždy více báti Němců jiní národowé, zvlášť od těch dob, když zahynul slavný rod Hohenštaufský, který za časů křížowých wálek císařował. Také za časů těch wálek začali se národowé ewropejsí více než předtím wyprošťowati ze starodáwní surowosti mrawů, když se jich rozum rozswítil, widauce jiných zemí a národů obyčeje, kamž wálečně putowali. Odtud začali prowozowati uslechtilější prwe neznaná řemesla, wěsti obchod, hleděti wěd a umění, prospíwati u wzdělání ducha swého, ješto prwe dleli we tmách powěry a neumělosti. Těch wěcí hlavní půwodowé byli národowé wlastí, jichžto příkladů druzí potom následowali, a to mezi rakauskými národy zvlášť Němci a Čechowé; neboť Uhři dluhé ještě časy we předešlé surowosti setrwávali. Protož byli také mezi Čechy i Němci vždy bližší swazkowé, jakož o stejné věci zároveň se zasazowali, až pak na takowém sblížení založeno jest jediné Rakauské mocnářstwu.

Zdáloť pak se hned záhy takowé panstwu spůsobeno, spojením všech zemí českých i německých po wyměření rodu Babenberského, a to skrze smrt Fridricha Bojowného, Rakauského wéwody; ale brzy

zase nepřízní času roztrženo jest. Neboť poněwadž Fridrich neměl žádných potomků, a rozliční pánové o země Rakauské se pokaušeli, chtěje nad nimi panowati; když tudy wálky a nepořádky, až naposledy bída weliká do těch krajín přišla: i sešli se pánové Rakauští na sněmě, a zvolili sobě za pána Otakara, syna Wáclawa I., Českého krále; kterýž radostně přijda do Widně (1252), přijal všechněch přísahu wěrnosti a poslušnstwí, a uwázal se w panowání. Po smrti otce swého Wáclawa stal se též králem Českým a panowal stejnau maudrostí a sprawedliwosti nad oběma národy. Byltě muž ducha vysokého a uslechtilého, jak málokteří za středního wěku králowé křesťanstí. Ale pánové Štyrští, kterážto země k Rakausům patřila, byli zrušili swazky s Rakauskými, nechťce w jedno s nimi sněmowati, než žádajíce sobě za pána Belu IV., krále Uherského, kterýžto všemožnými spůsobý zwelebiw zemi swau požáhobě Tatarské, rád i rozmnožením zemi řiši swau chtěl rozšířiti; i tak stala se wálka mezi Čechy a Uhry, až pak učiniwše spolu pokoj, Štyrsko mezi sebau rozdělili na dvě polowice (1254). Tu nedlauho trwalo, i litowali toho pánové Štyrští, že se byli k Uhrům naklonili, widauce dobrý staw mocnárstwí Otakarowa, ješto sami od Uhrů zle byli utiskowáni. Protož když powstala nowá mezi Uhry a Čechy rozepře, žádali krále Českého, aby je přijal pod panstwí swé; což učiniw porazil Uhry w kruté bitwě u Kressenbrunna, kdež Chorwati, Bosňané, Srbowé, Bulhaři, Sekelowé, Walachowé ano i Tataři - u wojště Belowě bojowali, všech na počet 140,000 bojowniků (1260).

Odtud byla weliká sláwa Otakarowa, a jeho mocnárstwí toho času w Ewropě nejmohutnější. Otakar

učinil weliké tažení křížowé do Pruska k obrácení pohanů na wíru křesťanskau (1255); knížete Halického, Rostislawa Michailowiče, dceru Kunigundu za manželku pojal (1269); Bawory pokrotil wálkami; Korutany obdržel po smrti Oldřicha, té země wéwody (1269); Uhry, když opět se zdwihli, několikými wálkami pohubil. W jeho zemi kwětl obchod, průmysl, bohatstwi, zwlášť stawu městského, kterýž on w Čechách pozdwihl swobodami welikými dowoliw městům na sněmy zemské choditi, jako pánové a rytíři. Také w jiném zřízení zemském mnohé činil užitečné oprawy, aby se mohli bohatí i chudí stejně radowati. Pročež i láska poddaných k němu welká byla, ač i mnohým se nelíbilo, a to zwlášť stawu powyšného, kterých neprawosti káral.

Říše německá byla toho času w bídě postawena, hned od smrti císaře Fridricha II. Hohenstaufského (1250). Knížata německá nechťeli míti mocného císaře; raději jedni s druhými se potýkali, a mocní utiskowali slabé. Nejprwé zvolili sobě za císaře Alfonsa Kastilského, pak Richarda Kornwallského z Angličan, obadwa, protože byli daleko wzdáleni, aby nic rozkazowati nesměli. Od Richarda potvrzeny jsau Otakarowi země Rakauské jakožto léna od císaře Římského obdržena. Konečně však 23 let po smrti Fridricha II. zwolen jest za císaře Rudolf, hrabě Habsburské (1273), důwtipný a statečný muž, který knížatům slibiti musil, wšecy země Rakauské od Otakara zpět žádati, jehožto oni nepřátelé byli. Takž z toho wzešla wálka mezi wší Říší a Otakarem, králem Českým, skrze kterauž krátkému Němců Rakauských a Čechů spojení brzký jest konec učiněn. Neboť když se snahau a chytrostí welikau Rudolf

wšechny síly své w jedno sebral, Otakara pak nevěrně pánowé jeho opustili, ano s nepřitelem se spojili, nešlechtně se za to mstíce, že byl konal spravedlivost w maudrosti své; tu jest nejprvé přinucen, wšecky druhé země kromě Čech a Morawy císaři postoupiti (1276), potom pak poražen w bitvě nestejně u Marcheka, kdež s malým počtem proti velikým wojskám císaře i uherským spojeným bojoval, a nadto zrazen skrze Milotu z Dědic, vůdce lidu moravského, až pak i padl, bojowaw hrdinsky až do skonání (1278).

§. 11.

Wáclaw II. Albrecht I.

Po smrti Otakara w krátkém čase mnohé věci přihodily se, kterými jsau země Rakauské mezi sebou spojowány a zas roztrhowány, až pak se na dlouhé časy opět od sebe rozdělily, a trojí hlavní panství vždy zase trwalo.

Země Česká nejprvé po ztrátě swého hrdiny bidná učiněna jest skrze Otika Brandenburského, který w jmenu dítěte malého Wáclawa, syna Otakarowa, spráwu wedl. Ale když dorostl Wáclaw II. (1283), skrze něho brzy zase obnowena jest hojnost a bohatství časů Otakarových, i stkwěla se koruna Přemyslowců slavně mezi národy křesťanskými. Tu jest učiněn Wáclaw nejprvé wéwodau Krakowským a Sudomirským (1291) po wymření starého rodu králowského, který nad Polskau panowal; po krátkém pak čase zwolen od pánů Polských za krále té země (1300), i spravowal obojí říši swau s stejnu maudrostí.

Země býwalé rodu Babenberského, od Čech od-

tržené, totiž Rakausy, Štyrsko a Krajinu, dal císař Rudolf za léno synům svým, Albrechtu a Rudolfowi (1282), hned pak rok potom jedinému Albrechtowi, aby we sjednocenosti větší moc jejich byla, slibiw Rudolfowi jinými zeměmi za to nahraditi. Korutany naproti tomu dány jsau od Rudolfa Menhartowi Hoříckému (1286), wytečnému w těch stranách hraběti, který byl i Tyrolska welkau část zdědil, a Rudolfowi proti Otakarowi statečně pomáhal. Jiné země Tyrolské stály pod biskupy Tridentským a Brixienkým i jinými malými pány, kteří žádného nad sebou leč jediného císaře Římského vyššího neměli.

Albrechtowi z prwopočátku w nowém panství mnohé věci protiwné byly, a to skrze nespokojenost obywatelů, kterým se brzy po časích Otakarových stýskati počalo. Takž nejprvé zdvihli se měšťané Widenšti, prawíce privilegia swá od Albrechta zlehčena býti (1287); kteréž on však brzy přísně pokáral, a roztrhal jejich privilegia. Potom pozdvihli se páni země Štyrské, stěžujíce sobě na Jindřicha, opata Admontského, zlého muže, kterého jim dal Albrecht za wladáře, též na to, že Albrecht víc než jim přál pánům Šwábským, kteréž byl s sebou přiwedl do země. Tedy spojiwše se s arcibiskupem Salcburským a Otau, wéwodau Baworským, mnoho hradů wévodských dobyli a jiné wzdornosti wykonali; však i oni jsau konečně wálečnou mocí ku pokoji a poslušnosti přinuceni (1292).

Mezi Wáclawem a Albrechtem byl hněw a nepřítelství, ačkoli byl císař Rudolf dal dceru swau Jutu Wáclawowi za manželku; neboť Albrecht byl jej neopatrností w chování swém urazil. Tedy když umřel císař Rudolf (1291), a podlé obyčeje předešlých rodů

císařských Albrecht I. by byl za nástupce jeho zvolen býval; stalo se však hlavně krále Wácslawa I. přičiněním, že jest místo něho zvolen Adolf Nassowský; až pak poznaw swau chybu Albrecht, skrze sestru swau Jutu s Wácslawem smířen jest. Tu učinili knížata německá umluvu s Wácslawem a Albrechtem, wévodu Rakauského za císaře zwolili (1298), a Adolfa porazili u Gellheima, kdež zabit jest rukau Albrechtowau.

A však w krátkém čase potom osudné příhody přišly a nowé bouře spůsobily; nejpředněji wymření rodu Arpadowa, který panowal nad Uhry.

Po smrti Bely byl králem nad tau zemí Štěpán V. (1270), a po něm (1272) Ladislaw IV., řečený Kuman-
ský, protože Kumany wíce milowal než jiné swé říše obywatele. Ti však, poněwadž vždy lpěli při pohanských swých obyčejích, mnoho wystáli pronásledowání skrze legata poslaného od papeže, aby lépe než prvé ku křesťanskému náboženství přidrženi byli. Ladislaw, musiw uposlechnauti legata, počal je zbrani k tomu nutiti a mocně je porazil; však tu zabit jest od tří Kumanů, newí se, w jakém úmyslu a od koho zjednaných (1290). Mimo něj byl již jen jediný potomek rodu Arpadowa, Ondřej III., který však w Benátkách u wyhnanstwí byl narozen, a tam dlel až do smrti Ladislawowy. Toho sobě Uhři nejprvé za krále wzali; ale hned powstal proti tomu císař Rudolf, ještě jsa na živě; neboť prawil, že jest Uherské králowstwí léno od císaře Římského udělené, a protož on synu swému Albrechtowi je darowal, a jeho s wojskem do Uher poslal. S druhé strany pak powstal papež, a hrozil kletbau císaři, prawě, že jemu, papežowi, přínáleží, králowstwí Uherské podle libosti rozdáwati, protože byla i swatému Štěpánowi

koruna od papeže nejprvé udělena. Protož darowal Uhry Karlu Martellowi, synu Marie, králowny Sicilské, kteráž Štěpána V., krále Uherského, dcera byla. Tedy s těmi dvěma protiwniky bylo Ondřejowi bojowati, když panstwí nastaupil, po smrti pak Karla Martella rodu Andegawského s Karlem Robertem, synem jeho, jenž w Záhrřebě w Chorwatech za krále se dal korunowati. A však Ondřej ubránil a zachowal se na stolci až do smrti swé; s nímžto wymřel rod Arpadůw, jenž s Maďary byl do Uher přišel (1301).

Tedy tím wíce počaly se w Uhřích strany proti sobě zdvihati. Ti, kteří Ondřejowi byli wěrní zůstali, wyprawili poselstwí ku králi Wácslawowi II. a syna jeho Wácslawa za krále sobě wyžádali. Tu jest poražena strana Karla Andegawského, a korunowan Wácslaw w Bělehradě králowským (1301). Ale papež Bonifacius III. jal se kletbau hroziti wšem, kdožby odporowali Karlowi; a tož spojil se Albrecht s Robertem, aby wykonal pomstu na králi Českém za předešlé nelibosti. Tedy musil Wácslaw syna swého z Uher odwésti, a ustaupiti Karlowi; Albrecht pak s Němci a Uhry i s Kumany laupežiwými do Čech wtrhnul, chtě krále Českého w takowé poddanstwí uwésti, w jakém byla za dáwných časů země Česká pod císaři Římskými postawena. Neboť i desátek ze stříbra w Kutnéhoře wykopáwaného žádal, jako od nějakého mana swého (1304). Tu jest však brzy z Čech wypuzen, a již král Wácslaw II. do Rakaus wtrhnauti se strojil; w tom umřel on (1305), a hned ten rok po něm Wácslaw III. syn jeho, jsa poslední rodu Přemyslowa (1306).

Sešedše se stawowé králowstwí Českého, páni, rytíři a města, když krále nowého wolili, někteří

chtěli míti Jindřicha Korutanského, syna Menhartowa z Hořice, spolu hrabě Tyrolské, druzí pak Rudolfa syna císaře Albrechtowa. Ale Albrecht nečekaje, ihned s vojskem přitáhl, a synu svému stolce královského dopomohl; čemuž mnozí rádi byli, naděje se, že budau opět země Rakauské s Českými v mocnau říši spojeny. Neboť byl Albrecht, hned jak se císařem stal, Rudolfa pánem učinil nad Rakausy, Štyrskem a Krajinau spolu ve jmenu dwau bratří jeho, Fridricha a Leopolda (1298). Ale když Rudolf nabyl království Českého, musil upustiti od druhých zemí, a ty bratrům jeho připadly. Takž brzy znelibil se Rudolf; mnozí se pánové jemu protiowali; on však umřel hned rok po nastaupení království (1307). Tu jest Jindřich Korutanský za krále přijat. Ale nemeškaje Albrecht císař, vojensky wtrhnul do Čech, pravě, že království České druhému synu jeho Fridrichowi dědictwim připadá, protož jeho chtěl Českým králem učiniti. Musil však brzy z Čech odtáhnouti, a zabit jest hned druhého roku na to od synowce svého Jana, když we Šwábích a Šwejcářích vojsko sbíral, a jiné záležitosti konal (1308).

§. 12.

Rod Lucemburský nad Čechami.

Skrze Rudolfa císaře ponejprw powznešen byl mezi knížaty křesťanskými rod Habsburský, nebyw prvé příliš mocný a slavný, jehožto statkové newelci we Šwejcářích a Šwábích rozloženi byli. Po smrti císaře Albrechta přestala opět na dlouhý čas sláva toho domu, podlé kteréhož později největší věci na světě se řídily. Neboť neměwše knížata ně-

mecká lásky k Albrechtowi, hned po žalostiwém zahynutí jeho zwolili za císaře pána jiného rodu, a to Jindřicha hraběte z Lucemburka. Odtud wíce než sto let rod Lucemburský byl nejmocnější w krajinách německých i jiných w křestanstwě.

Nejsauce spokojeni Čechowé s Jindřichem Korutanským, kterého si prwé za pána wzali, zwolili sobě za krále Jana, syna císaře Jindřichowa, dadauce jemu Elšku, dceru krále Wacslawa II. za manželku; kterýž přijda s vojskem, wyhnal Korutanského ze země (1310), a korunowan jest na království. A však ani Jan neměl upřímného srdce k Čechům jako někdy domácí knížata a králowé rodu Přemyslowa. Neboť mysl jeho byla bujná a těkawá; taužil wíce po marné slávě i také po nabytí panství nad mnohými zeměmi, než po lásce svých poddaných, kteréž welkými daněmi obtěžowal, a jezdě po světě, po dalekých krajinách, činil skutky rytířské, a weliké hýření provozowal; také míchal se do wálek cizích králů a mocnářů.

Brzy po korunowání krále Jana zemřel císař Jindřich, otec jeho (1313), a z toho wzešly weliké w Němcích rozepře. Neboť poněwadž král Jan ještě byl w létech mladistwých, jedni knížata zwolili Fridricha wéwodu Rakauského, druzí pak Ludwika Baworského. Ti dwa mezi sebou wálku o korunu císařskou wedli, a pomáhal Jan Ludwíkowi, až pak skrze něho zwítězil u Mühlendorfa, a Fridricha jal, kudyž w důstojenství císařském utwrzen jest (1322). Po smrti Waldemara, markrabí Brandenburského, dobyl král Jan Lužice z dědictwí jeho a připojil k Českému království (1319), rovněž pak Slezko (1327—1329), kterážto země hned od času krále Swatopluka

Morawského přináležela ku Polsku, ale rozdělena jsau na několiko knížetství; kteráž odtrhnuce se od Wladislawa Lokietka, krále Polského, králi Janowi poddanství slíbila. Z toho bylo nepřítelství mezi Čechy a Polany, a král Jan táhna do Litwy na pohany (1328), s rytíři křížáky řádu Německého proti Ladislawu Lokietkowi spojil se, a škody veliké Polanům učinil.

Nedlauho potom táhl král Jan do Itálie (1330), chtěje w té zemi panství sobě spůsobiti, jakož se jemu, ač na krátký jen čas, i poštětilo. Tudy učinil sobě nepřitelem císaře Ludwika, kterýž twrdil jen jediného císaře Římského právo býti nad Wlasy, nic nedbaje předešlého učiněného jemu od Jana dobrodiní. Odtud držel král Jan více s papežem, nepřitelem Ludwikovým, a s králem Francouzským; Ludwik naproti tomu s wévodami Rakauskými a s králi Polským a Uherským spolky činil proti Janowi. Měl Jan syna mladšího, též jmenem Jana, kterémuž dal Jindřich Korutanský dceru swau Markétu za manželku, s nížto on měl Korutany i Tyrolsko zděditi po tchánowi; ale to jemu záviděli wévodové Rakauští, sami právo ku Korutanům míti se domníwajíce. Tu když umřel Jindřich Korutanský (1335), potvrzeny jsau nejprwé od Ludwika Korutany wévodám Rakauským; potom pak brzy i Tyrolsko synu swému opatřil, schwáliw Markétě, žeť manžela Jana ze země vypudiwši, syna císařowa Ludwika w manželství pojala (1342). Tím časem došel wrchu swého hněw mezi Janem a Ludwikem. Neboť Jan smluwiw se s papežem o ssazení Ludwika s císařstwi (1344), přičinil se o schůzku knížat německých w Rensi (1346), kdež jest zvolen Karel, nejstarší syn Janůw za Římského císaře. Ale hned když

toto se stalo, zdwižena jest wálka veliká mezi Francouzy a Angličany; kdežto pomáhaje Jan králi Francouzskému, příteli swému, padl w bitvě u Kresčak, jsa slepý na obě oči, ale bojowaw až do smrti hrdinsky (1346). Brzy po něm umřel i Ludwik Baworský, a uznán ode všech Karel, Český král, za císaře Římského.

Karel IV. byl více podobný matce swé Elšce Přemyslowně než Janowi otci swému. Neboť nade všecko milowal národ swůj Český, aniž hleděl wálkami hlučnými marné sláwy aneb panství nad mnohými zeměmi získati; ale všecko, co konal, k dobrému vlasti swé činil. Jsa králem Českým i spolu Římským císařem, učinil Prahu sídlem celého císařstwi, jako hlawau všeho křesťanstwa. W tom městě založil (1348) vysoké školy čili universitu slawnau podlé spůsobu wlašského; neboť tehdaž w německých ani w slowanských krajinách nebylo podobného učení. Tedy bylo hrnutí veliké do Prahy z končin dalekých, jakožto ke zřídlu čili pramenu weškeré lidské učenosti; z Němec, ze Šwejcár, z Nizozemí od západu, z Dánska a ze Šwéd od daleké půlnoci, též od východu z Prus, z Litwy, z Polska, z Uher přicházeli tisícové žáků do Čech, a odtud umění, kterému se naučili, do vlasti swých roznášeli. Ke dworu císařskému powoláni jsau od Karla domácí i cizí z rozličných zemí umělci, malíři, řezbáři, stawitelé, od kterých jsau díla veliká a slawná k ozdobe země České wykonána z jeho rozkažu. Také obchod kwetl w Čechách, a z toho veliké bohatství té země wzcházel, jakož jezdili kupci do Němec, do Polska, do Uher, i až do Benátek, kupectwí swá konajíce. Bylť pak pewný mír w zemi i se všemi sausedy, takže

mohl každý práci swau pokojně konati a z žiwobytí swého wesel býti. Z toho všechno ušlechtilé tak welice w národu Českém se ujalo, že ty časy u vzdělanosti a statečnosti ducha málo národů křesťanských s nimi mohlo srownáno býti. Ty časy i rozsáhlé země ku koruně České patřily, totiž Čechy, Morawa, Lužice, Slezko, k tomu i Brandenburk, který obdržel Karel od Otty, markrabí Brandenburského; též w Sasiích, Franciích a Bawořích i jiných německých zemích města a panství rozličná u velikém počtu od Karla nakaupená.

Karel IV. († 1378) měl tři syny; z kterých nejstarší Wacslaw IV. nastoupil w císařství Římském a kráľowství Českém po otci, druhý pak, Sigmund, od pánů Uherských zvolen za krále. I trwali dlaho po smrti Karla blažení w Čechách časowé, až pak wznikly bauře weliké a neslychané, kterými všechny věci toho kráľowství we zmatek a zkázu přehroznuu na mnohá léta jsau uwedeny. Neboť nejprwé mnozi pánowé nespokojení pozdwižení proti králi Wacslawowi spůsobili, a dwakrát u wězení jej uwrhli; potom i knížata německá neposlušná s císařství jej ssadili a zvolili Ruprechta Falckého, po jeho pak smrti samého Sigmunda, neupřímného bratra Wacslawowa (1411).

Téhož času M. Jan Hus, muž wysoce učený, počal w Praze kázati naproti papeži Římskému a obecné církwi, mnohé věci haně, o kterých prawil, že jsau protiwné wíře Kristowě. Kterýžto ačkoli odsauzen jest jako kacíř od církewního sněmu Kostnického, a za žiwa upálen k rozkazu téhož koncilia (1415); ale mnozi, aro wětši počet národu Českého učení jeho se přidrželi, a podlé toho církewní řády

w zemi swé jali se proměňowati. Za to jest na ně wložena kletba od papeže a koncilia, a rozhlášena wálka křížowá po všech národech křesťanských, aby byli Čechowé brannau mocí k poslušenství přinuceni. To však prwé než se stalo, umřel král Wacslaw (1419), a měl bratr jeho Sigmund králem býti. Ale poněwadž ihned přísné rozkazy naproti těm učinil, kteří by od učení Husowa upustiti nechtěli; i pozdwihli se mocně proti němu, nechtíce jeho pánem míti. Tu jest poražen Sigmund na hoře Žižkowě při samém městě Pražském i s wojskem křížowým, kteréhož bylo 150,000, podruhé pak bitwau před Wyšehradem, kamž s nowým wojskem Uhrů a Morawanů přitáhl, Prahy chtěw dobyti, a mocně wybojowati sobě panowání (1420). Toho času byli wůdcowé tak walného a hrozného pozdwižení měšťané Pražští a Jan Žižka z Trocnowa, český rytíř, muž udatného srdce a bystrého wtipu u wěcech wálečných; neboť nowé předwítupné umění wálečné wymyslil, které potomním wůdcům rozličných národů za příklad slaužilo, takže odtud nejen udatenstwím ale i rozumem a wtipem we wálkách jest bojowáno. Potřetí u Německého Brodu poražen jest Sigmund (1421), a ze země wyhnán, rovněž Němci křížáci, když podruhé k rozkazu papežskému do Čech jsau wtrhli. Čechowé učení Husowa se přidržící všechny ostatní pod moc a wůli swau připravili, Sigmunda za krále, pokudby jim jich wíry nepowolil, nikterak přijmauti nechtěli, konečně Witolda, welikého knížete Litewského, sobě za krále požádali, a Korybuta, synowce jeho, jakožto místodržícího do země uwedli.

Tu ačkoli začali mezi nimi samými rozbrojowé krvawí wzcházeti — neboť se nesrownawali všichni

w náboženství, ale bylo dvoji vyznání, jedno Pražské a druhé Tábořské — a brzy i Žižka na obě oči slepý jsa umřel: předce nijaká moc nemohla k jich přemožení nalezena býti. Prokop, řečený Holý neb Veliký, žák Žižkůw we wálečném umění, byl vůdce jejich. U Ústí (1426), u Tachowa (1427), u Domažlic (1431) porazili weliká wojska křížowá, wždy u wětším počtu k podmanění jich přicházející. Konečně i do krajin sausedních wyprawili se na pomstu, za to, že křížáci zemi Českau byli poplenili. Tedy protáhše Slezko, Lužici, Míšeň, Brandenburk, Durinky, Franky, Bawory, Uhry, mnoho lidí zbili, měst a wsí na mnohé tisíce spalili, kořisti weliké učinili, takowau konečně powěst o swém udatenství, takowý strach jména Českého we všem křesťanstwě způsobili, že weliká wojska cizozemců, ani bojowati s nimi se neopowážíce, hned jak o příchodu Čechů uslyšeli, již na útěk se rozprchávala.

Takowá byla wálka o učení Husowo, patnáct let trawší, až pak konečně mír nawrácen skrze nowé konciliium, kteréž toho času k oprawení církwe Kristowy w Bazilii sebráno bylo. Neboť znamenajíce otcowé duchovní tak tuhý odpor jediného národa proti všemu křesťanstwu, i powolili Čechům wyznání Pražské a zvlášť přijímání pod obojí spůsobau; kteréžto powolení a smlauwa učiněná nazwána jest kompaktaty. Tábořští nechťice od swého wyznání obzwláštního upustiti, poraženi jsau od druhých Čechů samých bitwau u Lipan (1434), kdež padl Prokop Veliký a jiní vůdcowé stateční. Tu slíbil i císař Sigmund držeti Čechům kompaktaty a podlé nich se zachowati, i tak jest přijat na České králowství (1436).

§. 13.

Uhry za králů Karla, Ludwika a Sigmunda.

Za časů Jana a Karla, králů Českých, panowali s podobnau sláwau nad Uhry nejprwé Karel Robert, potom Ludwik, králowé rodu Andegawského, ačkoli nebylo tu takowého powznešení ducha jako w národu Českém; neboť při Madařích starodáwní surowost wždy ještě pozůstávala, kterau byli z Asie přinesli.

Když byl král Wacław III. z Uher do Čech se nawrátit pro příliš mocné papeže i císaře odporowání; pánowé uherští, kteří jemu přízniwi byli, zwolili sobě za krále Ottu, wévodu Baworského, kterýž korunowán jest we Bělehradě, a jemu byl král Wacław korunu wydal i jiná znamení králowská. Ale Otto brzy musil ustaupiti protiwníku swému Karlu Robertowi Andegawskému, jemuž přál wětší počet, až pak zajat jest Otto od Ladislawa, welikého knížete Sedmihradského, ku kterémuž jest se o pomoc obrátit (1307). Teprw, když celý rok uplynul, podařilo se mu z wězení utéci a do Bawor opět se nawrátiti.

Mezitím poslal papež legata swého Gentila do Budína, od něhož powolan sněm pánů Uherských, aby nowého krále wolili; i tak zwolen jest Karel Andegawský, a potwřen od papeže, korunowán podruhé, potom ještě od walnějšího sněmu opět wolen, kterýž držán jest na poli Rákoši, a ještě potřeti korunowán w Bělehradě, načež (1310) w králowství se uwázal. Jediný brzy potom pozdwihl se Matěj z Trenčina, mocný pán; kterýž, ačkoli byl prwé z přátel Karlowých, dobyl Nitry, a Spiš město spalil, konečně však jest poražen u Rozgoně, a zlomena moc jeho. Brzy potom Zader, město Dalmatské,

bywši předtím dobyto od Benátčanů, odpadlo od nich (1311), a k Uhrům chtělo se přidati, ale brzy přinuceno opět vzdáti se Benátčanům, kteří lodstvo i vojsko své vyslali k dobytí, až pak od nich opět přijati jsau Zaderští pod dobrými výminkami (1313). Tu když Mladen, župan Chorvatský a Dalmatský, od Karla ustanowený, počal obywatele těch zemí z ukrutnosti své velmi utiskowati, i nechtíce toho snášeti, Trogir, Splet, Šibenik a jiná mnohá města Dalmatská tak jako Zader Benátčanům se poddali (1322), i tak tito w krajinách oněch wždy mocnější byli.

Karel pomáhal Fridrichowi Rakauskému naproti Ludwikowi w boji o korunu císařskou. Také s králi Polskými, Wladislawem Lokietkem a Kazimírem Welikým, trwal w nepřetrženém přátelství, později i s Janem králem Českým, smlauwu s ním učiniw proti císaři Ludwikowi, (1335). Mnoho dobrého učinil Uher-skému králowství, jsa milovník měst a swobod jejich, též obchodu, ku kterému učinil přístup kupcům českým, rakauským a jiným cizokrajným. Nicméně mnoho wždy zbýwalo nespokojených w zemi. Felician Zach, slechtic uberský, newí se, jaký hněw maje na krále, jednoho dne nenadále wstaužil do síně králowské, když král při obědě seděl se swými, a vytáhna meč, nejprwé krále poranil, králowně Alžbětě čtyry prsty uťal, a již ditky králowské chtěl zabíti, tu w čas přiskočiwše služebníci, na místě jej sklali. Ale král we hněwu swém kázal na čtyry kusy rozsekati tělo Felicianowo, syna jeho a služebníka, který byl s ním, koni roztrhati, dceři jedné nos a prsty uřezati a ji potupně po zemi woditi, druhau dceru Felicianu stíti, muže jejího do žaláře uwrhnauti, kdež i zahynul jest, i též proti jiným rodu jeho wztekle zůřil, kteří ne-

winni byli (1330). Brzy potom táhl král proti Bazaradowi, knížeti Walašskému, který jemu poplatek vzdával, žádné winy na něm newěda, ale k náwodu některých jeho nepřátelů. A však Bazarad statečně postawiw se na odpor na hlavu porazil vojsko králowo, a welikau wraždu spůsobil.

Za krále Karla Roberta otwírali se Uhrům nádeje k spojení obširných zemí pod jedním králowstwím. Neboť Ludwik, syn Karlůw, hned za žiwobyti otce swého zwolen byl za nástupce Kazimíra Welikého, krále Polského, a od něho za syna přijat, poněwadž vlastních neměl (1338). Též králowství Neapolské měl Karel zděditi po dědowi swém Karlowi II. králi Neapolském, jakožto syn Karla Martella prwo-rozeného syna Karlowa. Ale když umřel Karel II. Neapolský, obávaje se papež příliš mocného suseda míti, kdyžby byly Neapole a Uhry w jedno spojeny, dal Neapoli Robertowi, třetímu synu Karla II.; neboť se králowé Neapolští za wasally papeže Římského powožowali (1309). Tedy nemoha se Karel Robert proti witi rozkazům papežowým, však to odřizel od Roberta, strýce swého, že slíbil wnučku swau Johannu synowi jeho Ondřejowi za manželku dáti.

Po třiáctidceti letém panowání nad Uhry umřel Karel Robert, i měl nástupce Ludwika, syna swého (1342). Brzy pak potom umřel i Robert, král Neapolský (1343), ustanowiw wnučku swau Johannu za nástupkyni. S tím nejsa spokojen Ludwik, jednal s papežem, aby králowství Neapolské Ondřejowi, bratru jeho udělil místo Johanně, což jemu jest přislíbeno, a den ustanowen, kdy měl Ondřej korunowan býti; ale prwé než ten den přišel, přepaden jest Ondřej času nočního a zavražděn od některých

pánů spiklých, i wzešlo podezření, že se stala vražda náwodem Johanny (1345). To zwěděw král Ludwík Uherský, ihned wojsko sebral, a na pomstu táhl do Neapole. Johanna nejprwé wojsko na odpor sbírala, jehož wůdcem učinila Karla Durazzkého, swata swého. Ale hned potom wsedši na koráb, odplula k papeži do Aviñona. Karel Durazzký, hned prwé nebyw wěrný Johanně, přestaupil k straně Ludwíkowě. Kteréhožto Ludwík nejprwé na oko přiwětiwě přijaw, potom náhle zajmouti a stíti kázal; bratří jeho dal do Uher do zajetí odwěsti, a witězně wešel do hlavního města Neapole. Sotwy ale byl odešel a do Uher se nawrátíl, všechna země zdwilha se proti zoldnérům od něho zanechaným (1350); i musil podruhé přitáhnouti, a podruhé zwítězil nad protivníky, až pak příměří mezi stranami skrze papeže způsobeno jest, aby od něho samého přijat byl rozsudek. Tu usaudil papež, že jest Johanna newinna smrtí Ondřejowau (1351), a protož jí Ludwík zemi Neapolskau postaupiti musil. Tedy panowala Johanna 31 let nad Neapolí, až když rozbrojowé mezi dvěma papeži wzešli zároveň wolenými (1378). Johanna stála při Klimentowi VII., Ludwík při Urbanu VI., i tak wždy o pomstu stoje Ludwík, wyslal Karla, jednoho ze synů Karla Durazzkého, s wojskem do Neapole; kterýž dobyw toho králowství, Johannu zardausiti kázal (1382).

Takowým způsobem dály se věci mezi Uhry a Neapolí. Mezi tím časem obnowili se starodáwní spory s Benátčany o Dalmatsko. Byliť se opět Zaderští od Benátek odtrhli, krále Uherského, aby je přijal pod panství swé, žádatjice (1345). Tož Benátčané lodstvo swé a 27,000 mužů k Zadru wyprawili, twrdě

wěci Zaderským ukládajíce, předně aby zdi města swého rozbořili, pak zámky a twrze swé všechny wydali, konečně wětšimu než prwé poslušenství jejich se poddali. Zaderští odepřeli, a přitáhl král Ludwík jim ku pomoci s 80,000, však poražen na hlavu a přinucen k odtažení a k zawření na dewět let příměří. Zaderští se poddati musili, a přísně jsau potrestáni (1346). Wšak hned po wyjití příměří (1355) obnowil Ludwík wálku, do Italie wtrhna, a město Treviso oblehl (1356). Benátčané statečně odpirali, aniž mohlo Treviso ke wzdání přiwedeno býti, ale mezi tím časem město Zader zradou dobyto jest od Uhrů (1357), kteréhožto příkladu následujíce jiná města Dalmatská, u welikém počtu od Benátčanů odpadla, i tak celau zemi Dalmatskau konečně, když mír učiněn, přinuceni jsau postaupiti k Uherskému králowství (1358). Ještě i třetí wálku wedl král Ludwík s Benátkami, kteráž nazwána Chiozzká, a to skrze pána Paduanského, kterému on proti republice Benátské u wálce pomáhal. Uhrowé na zemi a Genuané, slawní plawci, na moři, welice tiskli republiku, žeť se zdáli poslední dnowé její na blízce býti. A však opět hrdinsky se zmožše, porazili Genuany na hlavu u Chiozzy, a wytečně wálku skončili (1380).

Ludwík panowal 40 let nad Uherským a 12 let nad Polským králowstwím. Neboť po smrti Kazimira III., krále Polského (1370), i od této země bez překážky na králowství jest korunowan, ačkoli brzy vznikly rozličné newole, a zwláště skrze surowost lidu Uherského, kterau oni nazmar nad Polany usilowali konati. Podlé příkladu Karla otce swého milowal i Ludwík staw městský, a mnoho činil, aby přumyslem rozmanitým i také dobrými zákony země

Uherská powznešena byla. Od něho jest i akademie w Pětikostelích na způsob vysokých škol ku powznešení učení w Uhřích založena. Skrže to, i také skrže wálky jeho a rozsáhlost říše nazýván byl od některých Welikým; neboť od Siného moře a Černého až k Baltickému na půlnoci země pod panstwím jeho se roztahowaly.

Král Ludwik neměl syna žádného, než toliko dvě dcery, Hedwiku a Marii, kteréž zdědily říše jeho, Hedwika Polskau a Marie Uherskau (1382). Ty časy weliké opět bauře vznikly, kterými králowstwi Uherské we zmatek a zkázu jest uvedeno. Neboť ačkoli Marie Sigmundowi, synu Karla IV., krále Českého, za manželku zaslíbena byla, a však swatba nestala se hned, poněwadž byla Alžběta, matka Mariina, welmi dychtiwa panování, i tak nechtěla od žádného w tom býti obmezowána. Tu byl w milosti u ní nejpřednější Gara, palatin Uherský, jehožto nepřátelé byli Horwátové, rod w zemi welmi znamenitý. Kterážto, když Gara jim w důstojenstwí překážeti a je odstrkowati začal, zdvihli se mocně w Dalmatsku s přátely swými, a Karla, krále Neapolského, aby se uwázal w králowstwi Uherské, powolali. W tom nebezpečenstwí teprwé oddána jest Marie Sigmundowi, králewiči Českému, an hned obrátil se do Čech, aby odtud wojsko na pomoc sebral. Mezitím přišel Karel Neapolský s wojskem wlašským do Záhřeba, pak do Budína, a korunowan w Bělehradě na králowstwi, aniž se mohly králowny na odpor postawiti. Tu činili Gara i Alžběta k němu na oko laskawě, a pod přiwětivým chowáním wraždlný úmysl ukřýwali, zjednowše Blažeje Forgače, zemana uherského; od kteréhož jest zabit Karel činem smělym uprostřed

swých pánů a služebníků. Wlachové, kteří s ním přišli, museli utéci ze země, a Gara i Alžběta opět panowati začali. Tedy jeli nejprwé králowny s Garau do Chorwat, domníwajíce se, že tím pozdwižení w těch krajích konec bude učiněn. Tu jsau přepadeni na cestě od Horwátů a přátel jich u Nowohradu w zemi Chorwatské; Forgač a Gara chopeni a státi před očima králowen, a ty na Nowohradě do žaláře uwrženy. Tedy zmatek a nepořádek w zemi nejwvyššího wrchu dosáhl, až pak přitáh Sigmund s wojskem českým, dal se korunowati w Bělehradě na králowstwi, a jal se mocnější wojsko w zemi zbrojiti k oswobození Marie. Ji na pomoc připluli i Benátčané s loděmi swými (1387), a tak dlaho, činili škody Horwátům na zemích jejich pomorských, až musili Marii z wězení propustiti. Alžbětu však byl Horwát zabiti kázal, a tělo její přes hradby dolů swrhnul, když Sigmund Nowohrad obléhal. Tu postaupila Marie stolec králowský Sigmundowi, jakožto manželu swému, a wzata krvawá pomsta nad Horwáty i nad těmi, kteří za nimi w ty rozbroje zašli; jakož byl Sigmund zwlast' za mladých let swých člověk nad míru prchlý a náruživý.

Toho času powstal weliký nepřítel králowstwi Uherskému se strany polední, mocnější než někdy cisařowé Řečti w týchž krajinách, kteří se byli do Uherských věcí lstiwě míchawali. Neboť byla sláwa cisařstwi toho Carhradského smutně ubledla během wěků bauřliwých; národové slowanští a jiní w Podunaji od Řeků podmanění, opět se oswoobodili ode jha jejich; z nichžto někteří, jakož Walachové, Multanští, časem i Bosna a jiné krajiny w poplatnost Uhrů přišli; konečně pak přitáhl diwý lid z Asie, Turci, nepřátelé wšeho křesťanstwa. Ti se přiwaliwše do těch

zemí mezi Řeky a Uhry položených, mocně hubiti, podmaňowati, všechny ty národy k poplatkům a poddanství nutiti začali. Král Ludwik Uherský, postaviv se jim na odpor se Srby, Bosňany a Walachy, poražen jest nad řekau Marici blíž města Adrianopole, též potom Srbowé na Kosowém poli, hrdinsky od-pírajíce (1389). Sám Carhrad již Turci, ač nazmar, obléhali, všecky krajiny až po Dunaj v těch stranách pod moc swau přivedli. Tedy když nebezpečenství zúřiwého nepříttele vždy více k Uhrům se blížilo, chtěje předejiti Sigmund wětší zlé všeho křesťanstwa, wolal o pomoc k jiným národům, a zvlášť ke Francauzům, i učinil tažení naproti Turkům až k městu Nikopoli nad Dunajem, kterého se byli zmocnili. Tu se stala weliká bitwa křesťanů s muhammedany, a jest 60,000 Turků zabito w hrozném krweprolití, naposledy pak nieměně na hlavu poraženi křesťané od Bajezida, sultana Tureckého, všech předešlých ukrutnějšího (1396). S welikau nauzí Sigmund na malé lodce živobyti swé zachowal, plawiw se po Dunaji dolů až do moře Černého, odkudž musil okolo celé Řecké země cestau wodní k nawrácení do vlasti pracowati.

Tehdáž bylo tak málo dbalosti mezi Uhry o obecné vlasti swé i všeho křesťanstwa nebezpečenství, že chtěli ihned mnozí nespokojení porážky takowé k nowým bauřem zdwižení užiti. Štěpán Lacek a Štěpán Šimonťorna, starodáwní nepřátelé Sigmundowi, tu powěst ihned rozhlásili, že zahynul w boji, a protož poněwadž byla králowna Marie krátce předtím zesnula (1395), Ladislawa, krále Neapolského, syna Karlowa, za krále powolali. Sigmund, přípluw šťastně do Zadra (1397), ihned powolal sněm do města

Körös-Udwarhelja, kdež Lacka jaw stíti kázal; a však brzy (1401) potom zrádně sám jat od od-půrců a na hrad Šiklós wsazen jest, kdež držán 18 neděl u wězení. Tu příplul Ladislaw do Dalmatska (1403): a všechna země až po Dunaj brzy byla w moci jeho; až pak se zmohla opět strana Sigmundowa, a wyhnán Ladislaw, však prwé město Zader Benátčanům prodaw jako sprawedliwý král Uherský.

O to obnowena jest wálka mezi Uhry a Benátčany; kdež wtrhše Uhři do Italie, poraženi jsau u Motty (1412), a tak dlauho s pochybným štěstím walčeno, až obě strany, čeho kdo w držení byl, to sobě, aby každému zůstalo, potwrdili (1418). Mezi tím časem zwolen byl Sigmund za císaře Římského (1411) a po bratrowi jeho Wácslawowi mělo králowství České jeho býti (1419), weč ale wkročila potom wálka Husitská; i tak obrácena jest od Uher do jiných zemí mysl Sigmundowa. Toho Benátčané užili, jednoho místa za druhým w Dalmatsku dobýwajíce, tak že celá ta země se opět dostala w ruce jejich, prwé než byla skončena wálka Husitská, a Sigmund w císařství Římském a dwau slavných králowstvích, Českém a Uherském, bezpečně panowati počal (1436).

§. 14.

Rakausy až do císaře Albrechta II.

Měně slavný než Lucemburští a Andegawští na ten čas byl rod Habsburský, a to hned od smrti Albrechta I. (1308), když nezwolel za císaře žádný z jeho synů, ale Jindřich VII. rodu Lucemburského. Po smrti Jindřichowě, ačkoli Fridrich I., syn Albrechtůw, s Ludwikem Baworským o korunu císař-

skau bojował, a však poražen konečně u Müldorfa (1322), a odtud více než sto let koruna císařská k Rakauskému domu víc se nevrátila. Téhož času wéwodové Rakauští, Fridrich a bratři jeho, jinou wálku měli se Šwejcary, kteréž byl předtím císař Albrecht žádal pod panství rodu Habsburského přivésti, ale oni pozdwižše se, díl zabili, díl wyhnali správce (foity) nad sebau od císaře ustanowené, a zřídili spolek mezi sebau řečený Spříseženstwo Šwejcarské. Měli pak wéwodové Rakauští mnoho panství, měst a krajinek w zemi Šwejcarské jakož i we Šwabích a Elsassich, co starodávní dědictví rodu Habsburského, kteréž nyní zeměmi Předními (Vorlande), to jest před hlawními zeměmi domu Rakauskéhe rozloženými, nazýwali. Tu se vždy více krajín a měst toho okolí přidávalo ke Spříseženstwu, dílem krajiny swobodné, dílem také náležící rodu Habsburskému i jiným páním rozličným; takž z toho neustálé příčiny k novým wálkám mezi Šwejcary a Rakausy vznikaly, a nejprvé u Morgartu bitwa se stala, kdež Leopold I., bratr Fridrichůw, na hlavu poražen od Šwejcarů (1315).

Po smrti Fridricha I. bratři jeho Albrecht II. a Otto w dědictví Rakauské společně se uwázali, ku kterémuž dostali i Korutany (1335) po smrti Jindřicha Korutanského. O to s králem Janem Českým rozepři a wálku měli, ač nedlauhau, i jsau při Korutanech zachowáni. Naproti tomu od Šwejcarů poražen Albrecht u Náfelsa (1352), po kteréžto bitwě Spříseženstwo vždy wětší moci a bujnějšího ducha nabýwalo.

Rudolf IV., syn Albrechtůw, milowal wědy, umění a jiné věci pokojné, nejvíce dychtiw jsa dosáhnouti příkladu Karla IV., toho času Českého krále. Od

něho založena jest universita we Widni (1356), též kostel Štěpánský slavný w témž městě stawěn. Od Markéty, dcery Jindřicha Korutanského, když neměla žádných dětí, dostal Rudolf hrabství Tyrolské (1363); také nazwal se arciknížetem, chtěje míti wznešenější titul než prvé.

Ačkoli však ten byl řád od císaře Rudolfa Habsburského w rodu jeho ustanowen, aby nebyly země Rakauské děleny, ale vždy od jediného jenom we jmenu všech druhých spravowány: předceť po smrti Rudolfa (1365) Albrecht III. a Leopold III. bratři jeho rozdělení mezi sebau udělali (1379), tak sice, že Albrecht Rakausy toliko, Leopold pak Štyrsko, Tyrol i Přední země ku panství obdržel. K tomu Leopold nabyl marky Windické, Istrie a jiných okolních krajín, které nyní ku králowství Illyrskému přináleží, zdědiw je po hrabatech Hoříckých, mocných tu předtím býwalých. W týchž krajínách také město Terst (Triest), obchody na moři wytečné, kteréž se bylo od Benátek odtrhlo, wzdalo se pod panství jeho, aby mohlo před Benátčany ochráněno býti (1382).

Takž byla dvojí ratolest čili linie rodu Habsburského, Albrechtowa a Leopoldowa, a skrze to rozdělení tím menší mocnost jejich. Nad Rakausy po smrti Albrechta III. panowal Albrecht IV., syn jeho (1395), a po něm též syn jediný, Albrecht V. (1404). Leopold III. padl w bitwě u Sempacha, kterau se Šwejcary swedl (1386), zaňechaw čtyry syny, Wiléma, Leopolda IV., Fridricha IV. a Arnošta. Z těch když umřeli prwní dwa, opět Leopoldská linie na dvě ratolesti, Tyrolskou a Štyrskou, se rozdělila (1411). Fridrich IV. dostal Tyrol a země Přední, maje sídlo své w Innsbruku; Arnošt pak dostana Štyrsko, w Hradci

sidlo své učinil. Fridrich Tyrolský těžce rozhněval na sebe císaře Sigmunda, když koncilium Kostnické, ssadiwši tři papeže, kteří toho času najednau panství nad církví chtěli provoditi, na místo jich nového papeže zvoliti uzavřelo. Neboť pomohl jednomu z papežů Janowi XXIII., aby mohl z Kostnice utéci, a proti konciliu odpor položiti. Tu jest na něho uložena klatba od koncilia, a jest od Sigmunda achtován, tak aby, kdo chce, zemí jeho se zmocniti mohl. Tedy wtrhli Šwejcaři, starodávní nepřátelé, do Předních zemí rakauských, zbořili Habsburk hrad, odkud celý dům Rakauský půwod svůj má, i jiné twrze a zámky, které se wzdati nechtěli, takže celý kraj nad řekau Aarau pod moc swau na vždy pripravili. Podobně i jiní sausedé okolní učinili, uwazujíce se w země Fridrichowy, až pak skrze Arnošta, bratra svého, smířen s císařem (1418), a nawráceno jemu opět, co ještě od císaře na dobro nebylo rozdáno.

§. 15.

Časové Albrechta II. a Ladislawa Posthuma.

Císař Sigmund po skonání wálky Husitské jen rok panowal nad Čechy a králowstwím Uherským, jsa poslední rodu Lucemburského. Po jehožto smrti (1437) wětší spojení zemí rakauských stalo se, než před časy za Otakara krále Českého. Neboť měl Sigmund jedinau dceru, Alžbětu, kterau dal za manželku Albrechtowi, knížeti Rakauskému. Tedy byl Albrecht nástupcem jeho w Uhřích, w Čechách i také w Římském císařstwí, k tomu maje Rakausy, jakožto jediný dědic z linie Albrechtowy. Naproti tomu Leopoldowa linie vždy ještě rozdělena byla, jakož nad

Tyrolelem panowal Fridrich IV., a po jeho smrti Sigmund syn jeho jediný (1439), we Štyrsku pak a druhých zemích řečených Wnitřní Rakausko, Fridrich V. a Albrecht VI., synové Arnoštowi (od r. 1424).

Bauřlivé byly časy w Čechách i w Uhřích, když Albrecht panství nastaupil. Neboť w Čechách mnozí nespokojeni byli hned se Sigmundem, že kompaktat Basilejských dosti nezachowáwal, ani se o ně, aby we věcech odložených dokonány byly, nepřičiňowal, jakž byla žádost národu Českého. Z toho byly strany rozličné a mezi nimi neustáli rozbrojowé. W Uhřích pak rozmáhal se vždy wíce strach Turecký; neboť vždy blíž a blíže přicházelo k tomu králowstwí nebezpečenstwí od nepřitele všeho křesťanstwa. Od Uhrů jednomyslně přijat jest Albrecht na králowstwí, a korunowán w Prešpurku (1437). Ale w Čechách ti, ježto žádali, aby kompaktaty dokonány byly, sprotiwili se, a zvolili za krále Kazimíra, králewíče Polského, kteréžto strany hlawa byl Hynce Ptáček z Pirkšteina, protiwné pak strany Oldřich z Rosenberka a Menhart ze Hradce. Tu musil Albrecht odpůrce své obléhati na Táboře (1438), aniž mohl dobytí, i musil w krátkém čase do Uher spěchati. Neboť Murad, sultan Turecký, byl mezi tím časem do Sedmihradska wtrhnul a zemí poplenil (1438), potom pak w Bosně na hlavu Uhři poraženi jsau (1439). Pospíšiw Albrecht do wálky, málo i sám poříditi mohl; a w tom w krátkém čase smrti jest zachwácen (1439).

Tato příhoda byla nešťastná a welikých nesnázi a rozbrojů w Čechách, w Uhřích i Rakausích počátek, kteréž potom následowaly. Albrecht neměl syna kromě jediného, Ladislawa, kterýž se teprw po smrti jeho narodil, protož Posthumus nazwán. Tu byli

w Čechách i w Uhřích mnozí, kteří nechtěli Ladislavových dospělých let čekati, ale hned zvoliti jiného krále, kterýby dowedl w tak bauřliwých časích mocně vládnauti. Tedy zvolili Uhři Wladislawa, krále Polského, který ihned wojensky přitáhl (1440); Čechové chtěli Albrechta Baworského, on však důstojenství toho přijmauti sobě nedůvěřowal. Tu počal skutečný boj w Uhřích mezi stranami, a Wladislawowa silnější byla. Téhož pak času s Turky wálka mocně wedena, kteréž porazil pěti bitwami hrdinský wůdce Jan Hunyad (1443), toho času nejslawnější muž w Uherském králowství. Uhři a jiní národové, zvlášť Čechové, u wojště jeho bojowali. Konečně musil Murad mír učiniti; ale ten za neplatný prohlášen jest od kardinala Juliana, legata papežského, jakož s newěřícími zawřený, i tak opět obnowil wálku Wladislaw, sám táhna do boje. Tu se setkali bitwau u Warny, a poraženo jest wojsko křestanské (1444); tu padl král Wladislaw, Julian na útěku zabit, Hunyad zajat od Drakula, knížete Walašského, celé té měř wojsko zwražděno a zhubeno.

Tedy tu teprwé po bitwě obrátili se opět Uhrowé k domu Rakauskému, a Ladislawa za krále zvolili (1444). Také w Čechách již nikoho nebylo, kdoby se byl protiwil panství jeho; ale Čechové i Uhři žádali, aby jim byl hned do zemí jejich wydán Ladislaw k wychowání, jakožto král budoucí. To pak učiniti nechtěl Fridrich V. Štyrský, strýc jeho, kterýž byl po smrti Albrechtowě i za císaře Římského zvolen, a Fridrichem IV. nazwán w tom důstojenství. On chtěl sám poručenství nad Ladislawem wěsti, až do dospělých let jeho. Tu učinili sobě Uhři nejvyššího správce králowství Jana Hunyada, hrdinu

wálek tureckých; kterýž přitřhna až do Rakaus a do Štyrska, mocí chtěl Fridricha přinutiti, aby wydal Ladislawa; a však i tu Fridrich nepowolil (1446). Mezitím w Čechách strany třely se, jedni o kompaktaty, druzí proti kompaktatům se zasazující. Když umřel Hynce Ptáček z Pirkšteina, ihned jiný wůdce strany jeho powstal, Jiří z Poděbrad, pán maudrý a statečný, kterýž se wěrně přičiňowal o pokojné všech wěcí zemských narownání. Tu když o kompaktaty i o krále Ladislawa již smlauwy mezi oběma stranama učiněny byly na sněmě, kterémuž jmeno dáno Swatomartinský (1446), a opět nesplnila jich strana Rosenberská; i dobyl Jiří Prahy, zajal Menharta, a mocně správcem wšeho králowství se učinil (1448), w kterém důstojenství potwrzen jest ode wší země pro maudrost, s kterau působil obecné dobré, takže jest opět země Česká w mír utěšily uwedena a ku kwětu swému nawrácena.

Brzy, když toto se stalo, císař Fridrich konal cestu do Říma, kdež korunowán na císařství (1452). Tu se zdvihli stawové země Rakauské wedením Encigara, kterého správcem učinili, žádejíce, aby jim byl Ladislaw wydán, že poručenství nad ním nenáleží císaři. Tu když se císař nawrátil z Říma, obležen jest od stawů na Nowém městě Wídenském, i musil wzdati město a wydati Ladislawa, kterýž panowati začal w dwanáctém roce wěku swého. Encigar a Oldřich, hrabě Cílské, jeden s druhým jsauce w nepřizni, u něho w nejvyšší milosti byli, a zemi Rakauskau spravowali. Tu jest Ladislaw w Uhřích i w Čechách na králowství korunowán, a Jiřího i Hunyada potwrdil za správce. Pod jejich správau dobie se dalo w obojím králowství; ale nebezpečenství

od Turků vždy větší nastávalo; neboť již byl Muhammed II., sultán Turecký, Carhradu dobyl, a říši Řecké truchlivý konec spůsobil (1453); též Srby podruhé porazil na Kosovém poli (1449), kdež byli prvé od Bajesita poraženi. W té bitvě padlo 17,000 Uhrů, též Čechů počet znamenitý, kteří na pomoc přišli, Hunyad sám podruhé upadl w zajetí, a opět jest vyplacen. Tu se položili Turci před Bělehrad nad Dunajem, pevnost přesilnau, kteráž byla jako branau do Uherského království, i dobývali všim úsilím, jižž do země křesťanských daleko wniknouti se chystajíce. Ale bránili křižáci z Uher, z Čech i jiných krajin křesťanských, — nebo pro veskeré křesťanstwo bojowali — vůdce jejich byl Hunyad, správce Uherský, též Kapistran, mnich srdnatý, kterýž byl wálku křižowau daleko široko kázal proti Turkowi. Takž 24,000 Turků zabito jest přede zděmi Bělehradskými, i musili ucaunauti (1456). Brzy však potom Hunyad a Kapistran morem jsau zachwáceni, a král Ladislav umřel w Čechách (1457), kamž byl přišel k slavení swatby své s Magdalenau, dcerau krále Francauzského. Ten byl opět konec krátkého země českých, uherských i rakauských spojení.

§. 16.

Jiří Poděbradský a Matiaš Korvinus.

Sšedše se stawowé království Českého na sněm do Prahy, zvolili za krále Jiřího Poděbradského, správce země České (1458); Uherští pak pánové zvolili Matiaše, řečeného Korvina, syna Hunyadowa. Byliť dwa synové Jana Hunyada, Ladislav a Matiaš, jsauce u veliké lásce lidu Uherského, w nenávisti

pak Oldřicha Cílského hraběte, kterýž rod jejich zhubiti usilowal. Tedy znamenaw Ladislav, že jej Oldřich černí při králi Ladislawowi, vytýkal jemu nectnost jeho, když přišel s králem do Bělehradu. Tož hádka mezi nimi. Oldřich meč tasil, jiní přiskočili, přátelé jsauce Hunyadowi, a zabili hraběte (1456), z čehož maje lítost král Ladislav, obadwa bratří Ladislawa i Matiaše jmauti kázal; Ladislawa dal stíti (1457), Matiaše pak s sebou wzal, když odjel do Prahy, a wsadil jej u wězení. Ale hned zbrojila matka Hunyadowců Alžběta, i počali se přátelé jejich po wší zemi bauřiti; ti po smrti krále zbrojně k Pešti přitáhli, a Matiaše Korvina w patnáctém roce věku jeho sněmowně za krále prohlásili. Král Jiří Český ihned jej propustil z wazby, dada jemu dceru swau Kateřinu za manželku.

Jiří Poděbradský s velikau maudrostí nad Čechy kralowal, učiniv konec předešlým sporům, kteříž byli o náboženství, poněwadž konal stejnau spravedliwost všem obywatelům, pod jednau i pod obojí přijímajícím. Takž nawrátili se do země staří řadowé, pokoj a ticho, řemesla, obchody i všeliké dobré umění; také sláwa wojenská byla Čechů veliká w křesťanstvě; neboť mnozí za plat cizím národům u wálkách jich pomáhali, kterým se zbraně wíc nežli mírné věci libily. A však Jiří zachowáwal mír se všemi okolními králi a knížaty; kteříž jej ctili a wázili pro maudrost jeho, a s ním wstupowali we přátelství.

Též Matiaš Korvinus Uherský byl toho času král slawného jmena daleko široko, ač jest však wíce wálky než pokoje byl milowný; udatný muž, na duchu wzdělaný, přitom ale smyslný, chytrý, newděčný k wěrným svým, kteří mu dobře učinili, a slowa swého nezdrželivý. Jsa milovník umění, založil aka-

demii w Prešpurce; ale lid těžkými daněmi obtěžoval, potřebuje mnoho peněz do wálků ze ctižádosti počínaných. Nejprwé měl wálku s cisařem Fridrichem IV., jehož nepřátelé někteří rodu Hunyadowa za krále Uherského powolali. Tu zjednal příměří mezi nimi král Jiří Poděbradský, a brzy potom k míru auplnému je smluwl (1461). Mezitím Turci opět počali do Uher na pleny přicházeti; Michala Siládiho, strýce Matiášowa, porazili u Počasína, zajali a poprawili; konečně sultan Muhammed II. do Bosny wtrhnul, dobyl Jajec, hlavního města té země, a krále zajal i stíti kázal (1462). Tož zdwihl zbraň swau i Matiáš, porazil Turky u Temeswáru, a Jajec nazpět dobyl, o které již nazmar Muhammed znowu bojowal; nebo brzy potom maje rozepři s Peršany, na jinau stranu odtud obrátiti se musil. Křížáci opět z rozličných krajín přišedše, pomáhali synu Hunyadowa naproti nepříteli wšeho křestanstwa.

Ale když mohl boj s Turky šťastně předse jíti, w tom mezi papežem Piem II. a králem Jiřím Českým rozepře wzešla o kompaktaty od koncilia Basilejského Čechům udělené. Neboť wida papež ušlení w Čechách weliké, chtěl, aby byly kompaktaty zrušeny, a auplné toho králowství sjednocení s cirkwí učiněno; naproti tomu král Jiří odporowal, boje se, kdyžby swolil w žádost papežowu, aby o to nowé bauře w zemi newznikly. Tedy proto jest na něho od papeže klatba položena (1464) a na wšecy, kdožby jeho co krále poslauchati chtěli. Tu se pozdwihli pánowé strany pod jednau, učiniwše mezi sebou jednotu, řečenau Zelenohorskau, Zdeňka Konopiského ze Šternberka za wúdce majíce. Slezané, Morawané, Lužičané a města mnohá k jednotě přistaupili.

Jiří mocné tažení naproti Turkowi chtěl učiniti, žádaje papeže, aby jej zprostil klatby; i byl swolán sněm w Normberce od cisaře Fridricha, aby wšecka Říše kříž pozdwihla naproti Turkowi. Jiří sedmého muže z celého králowství swého postawiti chtěl, aby mohl Turek z Ewropy wyhnán býti (1467). Ale nechtěl přiwoliti legat papežský, aby knížata křestánská od kaciře pomoc brali, i tak zastawil tažení, aby bylo místo do Turek obráceno naproti Čechům, jakožto od cirkwe odpadlým.

Tu jest podána od papeže koruna králowství Českého Matiási Korwinowi, aby počal s Jiřím wálku wěsti (1468); kterýž ihned opustił wálčení s Turky, a s cisařem Fridrichem spojení učinił, wojska naproti Čechům počal sbíratí. Toho času w Sedmihradsku i w Multanech wojwodowé se zprotiwili, nechtíce krále Uherského poslušni býti; wšak nic nepřekázelo Matiási, než spěšně poraził a potrestaw pozdwížené, tažení wšech swých předešlých mocnější připravil k dobytí sobě nowého králowství. Tedy wtrhna nejprwé do Morawy, rychle jal se měst a hradů dobywati, maje jízdu wybournau uherskau, i také českého wálečného umění, wozů a jiných wynálezů dle příkladů českých užíwaje. Jemu se Jiří statečně naproti postawil, jsa wětší než on wojewúdce, i také Viktorin a Jindřich, synowé jeho stateční. Viktorin w Třebíči oblehl Matiáš; on probil se hrdinsky ležením Uherským, a s otcem i bratrem se spojil, až k Lávě w Rakausích stihali Matiáše, kterýž vlastní zem pohraniční pilně musil k obraně opatřiti. Podruhé když do samých Čech přitáhl, sklíčen jest od Jiřího u Wilémowa, žeť musil o příměří na rok prositi (1469). Ale mezitím bauřili Slezané, Lužičané

i w Čechách pod jednau způsobau pánové, Matiáše králem swým nazývající; též z Němec křižáci do Čech wtrhše, zemi plenili a vraždy nad lidem nebranným kónali, kteréž co porážel a podmaňowal král, zatím Morawa všhecka dobyta od Matiáše, a brzy w Olomauci i také we Slezku we Wratislawi za krále jest wyhlášen. Tu učinil Jiří spolek přátelský s Kazimírem, králem Polským, poručiw syna jeho Wladislawa stawům králowství Českého, aby jej po něm za krále zwolili. Jindřich přiwedl brannau moct Lužičany i Slezáky ku poslušenství (1470), a Viktorin do Morawy wtrhnul, zpět dobýváje. Ten jest zradau zajat od Matiáše; ale ihned Jiří i Jindřich moc swau sebrawše udeřili na krále Uherského a přes hranice jej zabili. W tom však uprostřed wálky umřel Jiří Poděbradský, aniž bojům konec byl učiněn (1471).

Neboť položivše sobě pánové Čestí sněm do Hory Kutné, ač strana pod jednau odpírala, zwolili sobě za krále Wladislawa, rodu Jagailowa, syna krále Polského, tak jak král Jiří byl poradil; naproti tomu strana odporná, a Morawané znou prowolali w Jihlavě Matiáše za krále a pána swého. Tedy přitáhl Wladislaw s wojskem do země, a w Praze jest korunován. Matiáš zůřil; do Čech wtrhnul, však brzy se obrátiti musil; neboť byl mezi tím Kazimír král Polský syna swého Kazimíra wojensky wyslal do Uher, chtě dobytí toho králowství, kdež byli mnozi nespokojeni, jsauce utiskováni od Matiáše daněmi velikými, kterých pro zbytečné wálky potřeboval. Ti se přidali k Polanům, a Kazimíra za krále Uherského prohlásili; všhecka w brzce země jeho se přidržela. Tu jsau brzy přemoženi od Matiáše, jenž

přitáhna ustrašil všechny, porazil Polany a ze země wyhnal, i opět hned do Morawy a do Čech wtrhnul, a po samu Prahu plenil s husary.

Takovým způsobem wálka se twrdila mezi slavnými dvěma králowstvími, a mezitím Turkové, opět wice swau moc sebrawše, nowě wtrhowali přes pomezí Uherské, křesťany laupili, jímali, města i městečka pálili, také nowau, pewnost w sausedství, Šabac, založili. Tu se slitowalo papeži tak welkého boje, všemu křesťanstwu škodliwého, i smluwl mezi králi příměří na tři léta (1473), aby nebezpečnstwí Turckému tím spíše Uhři se opřiti mohli. To však dřív než prošlo, Matiáš nezdržew daného slova, opět do Morawy a odtud do Slezka wtrhnul a u Wratislawě se položil (1474). Králi Wladislawowi přitáhl na pomoc otec jeho Kazimír s polským wojskem velikým, a téhož času cisař Fridrich od Matiáše naskrze se odvrátil, boje se přílišné moci jeho, kdyžby též nad králowstwím Českým panstwí swé rozšířil. Tedy král Uherský nic nepořídil, nové příměří na tři léta učinil, a táhl proti Turkowi, kdež dobyl Šabce (1475). Též do Sedmihradska když wtrhli Turci, wojska 40,000 majíce, od Štěpána Bátorého, wojwody Sedmihradského, na hlavu jsau poraženi u Kenirmeze. (1477).

Ale Matiáš neměl pokoje, než téhož času (1477) zbraň swau na cisaře Fridricha obrátil, chtěje se nad ním pomstíti, že jemu proti Čechům pomáhati nechtěl. Wtrhnul do Rakaus, dobyl 14 měst hrazených a zámků 72, i již Wideň obléhati obmyslel, odkudž Fridrich do Lince byl utekl. W tom opět skrze papeže mir mezi mocnáři učiněn jest, a brzy potom i s Čechy, tak aby Matiáš Morawu a wětší díl Slezka až do smrti pod moci swau podržel (1479).

Takž byl vždy hrdější a panství dychtivější, a maje od Čechů pokoj, válku s Fridrichem v málo létech obnowil, poněvadž jemu Fridrich peníze slíbené dosti záhy nestačil zaplatiti. Tu wtrhnul mocněji než prvé do Rakaus, dobyl Widně (1485) i No-wého města Widenského (1487), a od pánů Rakau-ských přísahu poslušenství přijal, čině jako dědičný pán té země po všecken ostatní čas žiwota swého; neboť we Widni majícího sídlo své smrt konečně zachwátla (1490).

§. 17.

Rod Jagailůw w Čechách i w Uhrích.

O tom jak medle powěst se rozhlásila, ihned Maximilian, syn císaře Fridricha IV., wojensky přitáh, dobyl zase wší země Rakauské, ano do Uher wtrhnul, chtěje na králowství zwolen býti. Ale pa-nowé Uherští, sšedše se na sněmě w poli Rákoši, zwolili Wladislawa krále Českého; kterémuž musil ustaupiti.

Brzy potom zemřel císař Fridrich w Linci (1493), i nastoupil Maximilian panování nad zeměmi Rakau-skými w jedno spojenými. Neb již předtím byl Fri-drich dědil po Albrechtowi VI., swém bratrowi štyrské linie, a Maximilian syn jeho po Sigmundowi tyrolské linie, nemajícího dětí žádných (1490). Po smrti otce swého též Římské císařství nastoupil Maximilian.

Mezitím rozšířilo se bylo panství rodu Jagai-lowa nade třemi králowstvími: Polským, Českým i Uherským. A však pod Wladislawem mocnost jeho w Čechách i Uhrích slabá byla.

Wladislaw, jakž na králowství Uherské zwolen

byl, odstěhowal se se dworem swým do Budína, odkudž jen třikrát za swého žiwobytí, a to vždy na krátký čas, do Čech se nawrátil. Předtím již byly se pro náboženství a ustawičné spory mezi pod jed-nau a pod oboji těžké bauřky staly, kteréž potom jsau narownáním o kompaktaty, w Kutnéhoře na sněmě učiněným, poněkud utišeny (1485); ale potvr-zení kompaktat od papeže nikterak nemohlo dosa-ženo býti. K tomu mezi stawy králowství Českého, panským a rytířským s jedné, a městským s druhé strany weliké rozepře wzešly jsau (1502), kteréž ne-přestaly po všecken čas krále Wladislawa, až pak po jeho smrti smlauwau Swatowácslawskau jsau na-rownány (1517). Nescházelo též ctizadosti a dychti-wosti jednotlivých osob, kteréž pro vlastní zisk na obecné dobré nedbajíce mnoho rozbrojů působily; král, mohutnosti ducha nemaje, nijak věci mocně rownati neuměl.

Nad to smutnější byl staw země Uherské. Tu byla diwá šlechta, kteráž, když mocná ruka krále Matiáše Korvina wládnauti přestala, již žádného po-slušenství nechcíc znáti, všecko w nejwětší neporá-dek usilowala w zemi uwésti, a král opět pro sla-bost swau nic proti tomu poříditi nemohl. Wsak ani Turci nepřestali té země kormautiti, ačkoli ty časy w Asii k rozšíření swého panství měli mnoho činiti. Často precházeli přes Dunaj, činili škody w Sedmi-hradsku, u Temešwaru, w Chorwátech; až do Kra-jiny a Štyrska wtrhli jsau, kdež císař Maximilian pozdě ku pomoci přispšiti mohl (1493); konečně již i k welikému náwalu na wyboj proti králowství Uher-skému strojiti se počali. W takowé nauzi, když pá-nowé Uherští wice domácích rozepři, než nepřítelů

newěřícího, bedliwi byli, poslal král Wladislaw ku papeži Římskému, žádaje o pomoc k obránění všeho křesťanstwa. Papež dowolil kříž kázati naproti Turkowi; který když jest rozhlášen, weliké množství lidu sedlského ze všech krajin sebralo se, wesele k tomu boji od swých práci se sbíhajícího. Wůdcem jejich učiněn Jiří Doša, člověk nízkého stawu, kterýž však byl w boji proti Turkowi prwé weliké udatenství prokázal (1514). Tomu byli páni a zemané nerádi, widauce pole od lidu opuštěná, i aby z toho hlad a nauze w zemi nepošla, se obávající. Tedy když, sami prwé nic nechtěwse proti Turku činiti, nyní počínali lidu tomu překážeti a doma jej zastawowati, semotam dosti welikého přitom utiskowání užívající: tož Jiří Doša moc swau naproti urozeným obrátil, a tyrze jejich lámati i statky pleniti počal. Z toho byli těžcí zmatkové po wší zemi, i nyní se zdwihli páni k obraně své, nad nimiž wůdce postawen od krále Jan Zápolja, wévoda Sedmihradský. Čechowé také s četným wojskem králi swému na pomoc přispíšili. Tu jsau rozmetáni haufowé sedlsti a kárání s neslýchaným ukruťenstwím. Došu kázal Zápolja na žhawém železném trůně žiwého posaditi a péci; potom puštěno šest sedláků z jeho roty, kteří prwé 15 dní hladem byli wymořeni, aby jeho masem položiwým se nasýtli. Po té táhl Zápolja s 10,000 muži proti Turkowi, ale hanebně poražen a zahrán jest (1515). — On a Štěpán Bátorý byli nejpřednější pánowé w Uhřích ty doby, a mezi sebau se nenáwidíce, zmatky zemské welice množili.

Král Wladislaw umřel roku 1516, maje nástupce Ludwika, syna swého welmi mladého, který již za žiwobyti otce na králowství Uherské (1508) i České

(1509) byl korunowán. Tož mohlo málo zlého w zemích napraweno býti; a w tom přiwalilo se neštěstí Turecké wětší, než kdy předtím, skrze Solimana sultána, mocnáře nad míru bojowného a potupení křesťanstwa dychtíwého; kterýž přitáh s nowým wojskem, dobyl Bělehradu Podunajského, welmi slabě hájeného, a tím jemu jako brána k welikým wěcem proti křesťanům otewřena byla (1521).

Letopočet.

Léta před Kristem:

- 1430. (?) Kadmus w Illyrsku. §. 1.
- 1280. (?) Aemona (Lublana) město založeno. §. 1.
- 1180. (?) Padua založena. §. 1.
- 388. Bellowes do Wlach přitáhl. §. 2.
- 279. Celtowé do Macedonie wtrhli. §. 2.
- 279. Též do Řecka. §. 2.
- 222. Mediolanum od Římanů dobyto. §. 3.
- 219. Illyrowé ku poplatku přinuceni. §. 3.
- 171. Illyrie a Dalmatsko od Římanů w provincie obráceno. §. 3.
- 113. Cimbrowé a Teutoni přitáhli. §. 3.
- 101. Poraženi jsau od Římanů. §. 3.
- 48. Boerebista Boje a Taurisky porazil. §. 3.
- 27. Illyrowé, Dalmatowé a Pannoni od Augusta potřeni. §. 3.
- 16. Tažení Drusa a Tiberia. §. 3.
- 12. Marobud Boje podmanil. §. 3.

Léta Páně:

- 6. Pannonowé a Dalmati proti Římanům se wzbautili. §. 3.
- 17. Wálka mezi Marobudem a Arminem. §. 3.
- 19. Marobud k Římanům utekl. §. 3.
- 90. Domitian Decebalowi poplatek slíbil. §. 3.
- 102. Decebal k míru přinucen od Trajana. §. 3.
- 105. Dacie w provincii obrácena. §. 3.

166. Markomanský spolek, §. 3.
 222 — 235. Nájedzy Gotů do Dacie, §. 3.
 272. Gothové Dacii osadili, §. 3.
 332. Ermanarik král Gotský, §. 3.
 376. Ermanarik přemožen od Hunů, §. 4.
 406. Radagaisowo tažení, §. 4.
 409. Hunnové Pannonii osadili, §. 4.
 451. Attila poražen v polích Katalaunských, §. 4.
 454. Attila †, §. 4.
 490. Ostrogothové z Pannonie odešli, §. 4.
 565. Langobardové Gepidy porazili, §. 5.
 567. Sigibert poražen od Awarů, §. 5.
 568. Langobardi do Italie odešly, §. 5.
 623. Samo nad Awarý wítězil, §. 5.
 627. Králem učiněn §. 5.
 630. Bitwa u Wogastisburka, §. 5.
 630. Awarové Illyrska a Dalmatska dobyli, §. 5.
 634 — 638. Chorwati přitáhli, §. 5.
 662. Samo †, §. 7.
 748. Korutanci od Baworů podmaněni, §. 7.
 788. Karel W. dobyl Istrie, Liburnie a země nad Sáwau.
 791. Hrinký Awarské v Rakausich rozbořil, §. 7 §. 8.
 796. Krajiště Wýchodní založeno, §. 7.
 799. W Pannonii boření hrinkové Awaršti, §. 7.
 803. Morawané w Pannonii, §. 8.
 805 — 806. Karla Welkého wálka s Čechy, §. 8.
 810. Dráwa hranice mezi biskupem Salcburským a patriarchau Aquilejským, §. 7. Smlauwa Karla W. s císařem Řeckým o Dalmatsko, §. 9.
 811. Hrinkové Awaršti ostatní w Pannonii boření, §. 7.
 822. — 829. Města Dalmatská od Řeků se odtrhla, §. 9.
 823. Ratbod nadmarkrabím učiněn, §. 7. Ludiwit Chorwatský padl proti Frankům, §. 9.
 830. Chorwati od Franků se osvobodili, §. 9.
 846. Rastislaw na místo Mojmirá postawen, §. 8.
 856. Karloman postawen nad kraji při hranici Morawské, §. 7.
 862. Ratbod wyhnán, §. 7.
 870. Rastislaw jat od Swatopluka. Slawomír, §. 8.
 871. Němci od Swatopluka poraženi, §. 8.
 879. Branimír Chorwatský papeže za hlawu uznal, §. 9.

889. Maďari do Uher přišli, §. 9.
 893. Powolání od Arnulfa proti Swatoplukowi, §. 9.
 894. Swatopluk †, §. 8.
 907. Bitwa u Prešpurka, §. 7. §. 8. §. 9.
 928. Wácslaw kněz Český Němcům poplatek slíbil, §. 8.
 934. Maďari poraženi u Merseburka, §. 7. §. 9.
 955. Maďari poraženi u Augšpurka, §. 7. §. 9. Boleslaw I. dobyl Morawy a Slovenska, §. 8.
 973. Burkhart markrabím Rakauským učiněn, §. 7. — Biskupstwi Pražské založeno, §. 8.
 976. Jindřich ze Šaierů učiněn wéwodau Korutanským, §. 7.
 977. Gejsa dal se pokřestiti, §. 9.
 980. Štyrsko město založeno, §. 7.
 982. Burkhart padl u Basentella, §. 7.
 983. Leopold z Babenberka, markrabí Rakauský, §. 7.
 995. Zader a Trogir od Benátčanů podmaněny, §. 9.
 999. Boleslaw II. †, §. 8.
 1000. Štěpán Uherský přijal důstojenstwi královské, §. 9.
 1002. Wladiwoj, §. 8.
 1003. Boleslaw Chrabrý w Čechách, §. 8.
 1004. Jaromír, §. 8.
 1028. Břetislaw dobyl Morawy, §. 8.
 1041. Wálka Břetislawowa s Jindřichem II, §. 8.
 1043. Swobody Arnoštowy Udatnému uděleny od císaře Jindřicha III, §. 7.
 1075. Wratislaw II, Jindřichowi IV. proti Sasům pomáhal, §. 8.
 1081. Čechové w Římě s císařem, §. 8.
 1082. Bitwa u Mailberka, §. 7.
 1083. Leopold III. Rakaus nazpět dobyl, §. 7.
 1086. Swobody od císaře Čechám uděleny. Wratislaw II. král, §. 8.
 1090. Štěpán II. král Chorwatský †, §. 9.
 1091. Almus králem Chorwatským učiněn, §. 9.
 1096. Křižáci táhli Uhry, §. 9.
 1097. Koloman Alma z Chorwat wyhnal, §. 9.
 1098. Křižáci w Uhřich, §. 9.
 1101. Hrad na Lysé hoře sídlo Leopolda V. Rakauského, §. 7.
 1114. Koloman, †, §. 9.
 1126. Bitwa u Chluma, §. 8.
 1139. Leopold V. dostal Bawory, §. 7.
 1147. Leopold V. Otakar V. Štyrský, při křižowém tažení, §. 7.

1156. Rakausy wéwodstwím učiněny. §. 7.
 1158. Wladislaw II., Leopold V., Otakar VI. Štyrský, Jindřich VI. Korutanský a Adalbert Tyrolský s císařem Fridrichem I. u Mediolana §. 7. 8.
 1162. Štěpán IV. pomocí Emmanuelě králem Uherským učiněn §. 9.
 1164. Emmanuel císař Řecký poražen od Wladislawa II. §. 8. 9.
 1173. Bela III. král Uherský §. 9.
 1180. Štyrsko wéwodstwím nazváno §. 7.
 1182. Meransko na wéwodství pozdwiženo §. 7.
 1191. Leopold VI. w Ptolemaidě §. 7.
 1192. Štyrsko s Rakausy spojeno §. 7.
 1197. Přemysl Otakar I. §. 8.
 1202. Benátčané dobyli Zadra §. 9.
 1208. Leopold VII. w Španělich §. 7.
 1217. Ondřej král Uherský s Leopoldem VII. wálku křížowau nastoupil §. 7. §. 9.
 1222. Zlatá bulla Ondřeje krále Uherského §. 9.
 1230. Pozdwižení w Rakausích proti Fridrichowi II. §. 7. — Král Wácslaw I. §. 8.
 1235. Bela IV., král Uherský §. 9.
 1236. Bela IV. u Widně §. 7. §. 9. — Acht na Fridricha II. §. 7.
 1241. Tataři w Uhřich §. 9. — Poražení u Olomouce. §. 8. 9.
 1246. Fridrich II. padl proti Belowi IV. §. 7.
 1252. Otakar II. wéwodau Rakauským učiněn §. 10.
 1254. Štyrsko mezi Čechy a Uhry rozděleno. §. 10.
 1255. Křížové tažení do Pruska. §. 10.
 1260. Bitwa u Kressenbruna. §. 10.
 1269. Otakar II. Kunigundu dceru knížete Halického pojal za manželku. §. 10. — Zdědil Korutany. §. 10.
 1270. Štěpán V. král Uherský. §. 11.
 1272. Ladislaw Kumanský. §. 11.
 1276. Otakar II. Rakauské země postoupil Rudolfowi císaři. §. 10.
 1278. Bitwa u Marcheka §. 10.
 1282. Císař Rudolf dal Rakausy Albrechtowi a Rudolfowi. §. 11.
 1283. Wácslaw II. §. 11.
 1286. Korutany dány Menhartowi Hořickému. §. 11.
 1287. Pozdwižení Wídenských proti Albrechtowi I. §. 11.
 1290. Ladislaw Uherský zabit. §. 11.
 1291. Wácslaw II. učiněn wéwodau Krakowským a Sudomirským. §. 11.

1292. Pozdwižení Štyrška proti Albrechtowi I. §. 11.
 1298. Bitwa u Gellheima §. 11.
 1300. Wácslaw II. zvolen za krále Polského §. 11.
 1301. Rod Arpadůw wymřel. Wácslaw III. w Uhřich korunowan §. 11.
 1304. Albrecht I. do Čech wtrhnul. §. 11.
 1305. Wácslaw II. †. §. 11.
 1306. Wymření rodu Přemyslowa. §. 11.
 1307. Rudolf král Český †. §. 11. — Otto Baworský zajat od knížete Sedmíhradského. §. 13.
 1308. Albrecht I. zabit §. 11.
 1310. Jindřich Korutanský z Čech wyhnán §. 12. — Karel Robert Andegawský w Uhřich korunowan. §. 13.
 1311. Zader město odpadlo od Benátčanů §. 13.
 1313. Zaderští se Benátčanům poddali. §. 13.
 1315. Bitwa u Morgartu §. 14.
 1319. Král Jan dobyl Lužice. §. 12.
 1322. Bitwa u Müldorfa §. 12. Města Dalmatská k Benátčanům se přidali §. 13. 14.
 1327 — 1329. Slezko k Čechám připojeno §. 12.
 1328. Král Jan táhl do Litwy. §. 12.
 1330. Král Jan w Lombardii. §. 12. — Felician Zach. §. 13.
 1335. Jindřich Korutanský †. §. 12. §. 14. — Karel Uherský s králem Janem smlauwu učinil proti císaři. §. 13.
 1338. Ludwik Uherský zvolen za nástupce w Polsku. §. 13.
 1342. Markéta Tyrolská wzala za manžela Ludwika Baworského. §. 12. — Karel král Uherský †. §. 13.
 1344. Smlauwa krále Jana s papežem proti císaři Ludwikowi. §. 12.
 1345. Ludwik, král Uherský táhl do Neapole. §. 13. — Zader se odtrhnul od Benátčanů. §. 13.
 1346. Karel IV. zvolen za krále Římského. — Bitwa u Křešćak. 12. — Zaderští od Benátčanů pokořeni. §. 13.
 1348. Universita Pražská založena. §. 12.
 1350. Druhé tažení Ludwika Uherského do Neapole. §. 13.
 1351. Neapole od Ludwika Johanně postoupeno. §. 13.
 1352. Bitwa u Náfelsa. §. 14.
 1355. Wálka Uhrů s Benátčany. §. 13.
 1356. Ludwik oblehl Treviso §. 13. Universita w Widni §. 14.
 1357. Uhři dobyli Zadra. §. 13.
 1358. Dalmatsko Uhrům postoupeno. §. 13.

1363. Hrabství Tyrolské připadlo k Rakausům. §. 14.
 1365. Rudolf IV. †. §. 14.
 1370. Ludvík králem Polským učiněn. §. 13.
 1378. Karel IV. †. Wáclava IV. §. 12.
 1379. Albrecht III. a Leopold III. o země Rakauské se rozdělili. §. 14.
 1380. Válka Chiozská §. 13.
 1382. Johanna, královna Neapolská, zardaušena. — Ludvík král Uherský †. §. 13. — Teršťané přidali se k Rakausům. §. 14.
 1385. Karel Neapolský, korunován v Bělehradě. §. 13.
 1386. Zavražděn též Gara a Alžběta královna. §. 13. Bitwa u Sempacha §. 14.
 1387. Marie, královna Uherská, oswobozena z moci Horwátů. §. 13.
 1395. Marie, královna Uherská †. Ladislav Neapolský do Uher povolán §. 13. — Albrecht IV. §. 14.
 1396. Bitwa u Nikopole. §. 13
 1397. Sigmund se vrátil do Uher. §. 13.
 1404. Albrecht V. §. 14.
 1405. Ladislav Neapolský v Dalmatsku §. 13.
 1411. Sigmund zvolen za krále Římského. §. 12. 13. Tyrolská a Štyrská linie. §. 14.
 1412. Uhři poraženi od Benáťanů u Motty. §. 13.
 1415. M. Jan Hus upálen. §. 12. — Acht na Fridricha IV. Tyrolského. §. 14.
 1418. Mír mezi Uhry a Benáťany §. 13. — Fridrich IV. smíren s císařem. §. 14.
 1419. Wáclav IV. †. §. 12. 13.
 1420. Sigmund poražen na Žižkowě a před Wyšehradem. §. 12.
 1421. Porážka Sigmunda u Broda §. 12.
 1424. Fridrich V. a Albrecht VI. nad Wnitřním Rakauskem. §. 15.
 1426. Wítězství Čechů u Ústí. §. 12.
 1427. U Tachowa. §. 12.
 1431. Němci u Domazlic poraženi. §. 12.
 1434. Bitwa u Lipan §. 12.
 1436. Sigmund přijat za Českého krále. §. 12. 13.
 1437. Sigmund † §. 15. — Albrecht korunován v Prešpurku. §. 15.
 1438. Tábor obležen od Albrechta. §. 15. — Murad sultan wtrhl do Sedmíhradska. §. 15.

1439. Sigmund Tyrolský. — Porážka Uhrů v Bosně. — Císař Albrecht †. §. 15.
 1440. Wladislaw králem Uherským učiněn. §. 15.
 1443. Hunyad nad Turky wítězil. §. 15.
 1444. Bitwa u Warny. §. 15. Ladislav zvolen za krále Uherského. §. 15.
 1446. Jan Hunyad proti císaři Fridrichowi. — Sněm Swatomartinský §. 15
 1448. Jiří Poděbradský Prahy dobyl. §. 15.
 1449. Bitwa na Kosowém poli. §. 15.
 1452. Fridrich IV. korunován na císařství. §. 15.
 1456. Bělehrad hájen proti Turkům. §. 15. — Oldřich Cílský zabit. §. 16.
 1457. Ladislav Hunyad stat. §. 16. Ladislav Posthumus †. §. 15.
 1458. Jiří Poděbradský za krále zvolen. §. 16.
 1459. Jednota mezi Čechy a Sasy. §. 23.
 1461. Mír mezi Matiašem Korvinem a Fridrichem IV. §. 16.
 1464. Klatba na Jiřího Poděbradského §. 16.
 1467. Sněm v Normberce. §. 16.
 1468. Papež Matiašowi Korwinowi korunu Českou podal. §. 16.
 1469. Matiaš Korwin u Wilémowa. §. 16.
 1470. Jindřich, syn Jiřího Poděbradského, ve Slezku a w Lužici. §. 16.
 1471. Jiří Poděbradský †. §. 16.
 1473. Příměří mezi Matiašem Korvinem a Wladislawem. §. 16.
 1474. Matiaš wálku s Čechy obnovil. §. 16.
 1475. Král Matiaš dobyl Šabce. §. 16.
 1477. Štěpán Bátory Turky porazil u Kenirmeze. — Matiaš proti císaři Jindřichowi. §. 16. Maximilian pojal Marii Burgundskou za manželku. §. 18.
 1479. Mír mezi Čechy a Uhry. §. 16.
 1485. Matiaš Korwinus dobyl Widně. §. 16. — Sněm Kutnohorský. §. 17.
 1490. Matiaš Korwinus †. §. 16. — Sigmund Tyrolský †. §. 17.
 1493. Fridrich IV. †. — Turci ve Štyrsku. §. 17.
 1502. Rozepče mezi stawy w Čechách. §. 17.
 1514. Jiří Doša. §. 17.
 1515. Zápolja od Turků poražen. §. 17. Smlauwa mezi Wladislawem a Maximilianem.
 1516. Wladislaw II. †. §. 17.

1517. Smlauwa Swatowácslawská §. 17.
 1518. Jednota Pražská. §. 22.
 1519. Maximilian †. §. 18.
 1520. Wirtemberk. §. 21.
 1521. Soliman dobyl Bělehradu. §. 17. Ludwik, král Český, Marii Rakauskau za manželku pojal §. 18. Pozdwižení w Rakausich potlačeno. §. 21.
 1522. Karel V. postaupil země Rakauské Ferdinandowi I. §. 18.
 1524. Hlawsowa strana z Prahy wypowěděna. §. 22.
 1526. Bitwa u Muháče. §. 18.

D Ě J Ů MOCNÁŘSTWÍ RAKAUSKÉHO

ČÁST PRVNÍ.

OD SPOJENÍ ZEMÍ ČESKÝCH, UHERSKÝCH A
 RAKAUSKÝCH AŽ DO BĚLOHORSKÉ BITWY.

(1526 — 1620).

I.

PANOWÁNÍ CÍSAŘE FERDINANDA I.

(1526 — 1564).

§. 18.

Počátek Rakauské říše pod rodem Habsburským.

Mezi nejmocnějšími říšemi, kterými nyní osudové národů křesťanských hlavně se spravují, žádná jest první svůj počátek tak podivným a jako náhodným způsobem newzala, jako mocnářství Rakauské, velikým wzrůstáním moci rodu Habsburského na začátku Nowého Wěku, ku kterémuž za císaře Maximiliana, syna Fridrichowa, první, ačkoli velmi nezdánliwi základové byli položeni.

Maximilian I. byl hned za živobyti otce svého Marii, dceru Karla Zpurného, wévody Burgundského, za manželku pojal (1477), kteráž po smrti svého otce všecky Nízozemské krajiny, obchodem a bohatstwím wýtečné, zdédila. S ní syna měl Filippa, řečeného

Krásného, jemuž země tyto, když matka jeho brzy potom umřela (1482), dědictvím připadly, a dceru Markétu. Roku 1495 dostal Filipp za manželku Johannu, dceru Ferdinanda Katolického, krále Arragonského, a Isabelly, královny Kastilské ve Španělich; a nikdo té doby nebylby se domýšlel, k jakému povznesení byl rodu Habsburského tou swatbau začátek učiněn. Neboť měli Ferdinand a Isabella též syna Jana, kterýž měl jich dědicem býti; ten pojal za manželku Markétu, sestru Filippovu (1497). Také měli starší dceru než Johanna, jmenem Isabellu, provdanou za krále Portugalského, jemuž porodila jediného syna Michala. Ale diwnau náhodou w krátkém čase po sobě umřeli Jan, manžel Markétin, i Isabella Portugalská (1498) a syn její Michal (1500), kteří po Janovi nejblíží právo k dědictví měli. Tím způsobem Johanna s manželem svým Filippem jedinými budaucimi dědici Ferdinanda Katolického a Isabelly stali se. Měli pak dva syny, Karla a Ferdinanda. Tedy když nejprvé umřela Isabella, královna Kastilská, Filipp a Johanna dědičně w království její se uvažali (1504). Potom pak když i Filipp (1506) a manželka jeho w krátkém čase obadwa umřeli, potom též Ferdinand Katolický (1516), a naposledy císař Maximilian (1519), žádných jiných dědiců nezanechawše: tož Karlowi, prworozenému Filippa a Johanny, neslýchané dědictví w jedny ruce sešlo se: po dědovi swém Ferdinandovi Španěly, které se tehdaž ponejprw spojením království Kastilského a Arragonského jednau velikau říši staly, a království Neapolské, kteréž sobě byl Ferdinand brannau rukau w Itálii podmanil; po druhém dědovi swém Maximilianowi země Rakauské; po otci pak Filippowi Nizozemsko. K tomu též jemu se dostaly roz-

sáhlé země w Americe, za živobytí Ferdinanda a Isabelly nejprvé odkryté, kdež rozšiřowali šťastni wůdcowé vždy dále říši jeho; a zlata a stříbra bohatství předtím neslýchané odtamtud do pokladu jeho přicházelo. Od knížat německých zwolen jest na Římské císařství, a nazván Karel V. Takž byl swého času nejmocnějším panovníkem na světě, a nejmocnější králové w Ewropě té moci se báli, aby nechtělo jeho panství celau Ewropu zahrnauti.

Z lásky bratrské, i také aby se zbawil části tak velikého břemene wladařského, darowal Karel země Rakauské bratrowi swému Ferdinandowi (1522), čímž tehdy Habsburský rod na dvě linie jest rozdělen, španělskau a rakauskau. Ferdinand pojal za manželku Annu, sestru krále Ludwika Českého a Uherského, Ludwik pak Ferdinandowu sestru Marii (1521), kterážto dvojswatba hned od císaře Maximiliana s králem Wladislawem umluwena byla (1515). Tu se stalo opět, čehoby se nikdo předtím byl nadíti nemohl. Čtyry léta totiž po dobytí Bělehradu přitáhl podruhé Soliman s moci přenárannou do království Uherského. Prvé než české a uherské woje w jednu sílu na odpor se postawily, swedena jest od Uhrů bitwa s Turkem u Muháče (1526). Tu jest křesťanské wojsko na hlavu poraženo, král Ludwik zahynul na útěku, s koněm swým w bahně utonuw. Umřel pak w přemladém věku, nemaje žádných dědiců. Tu ačkoli mezi králi Maximilianem a Wladislawem byla toho způsobu smlauwa učiněna, aby, kterýby rod jejich prvé wymřel, toho země druhému k dědictví připadly: a však poněwadž ta byla bez přiwolení stawů království Wladislawových učiněna, sešli se stawové království Českého ke sněmu w Praze, aby

sobě nového krále zvolili; od nichž vyhlášen jest Ferdinand, arcikníže Rakauské, a přišed do Prahy, i přísahu učiniv, že chce zemi tuto při starých prá-
vích a swobodách jejích zachovati, korunován na království (1527). Bauřliwěji w Uhřích se dalo, kdež maje Soliman velikau část země w moci své, až do Peště přitáhl. Tu přišli k němu pánové Uherští s žá-
dostí, aby jim Jana Zápolju, hraběte Spišského a woj-
vodu Sedmihradského za krále dowolil. To učiniv Turek, zpátky se svým wojskem se obrátil, i sšedše se na sněmě w Bělehradě královském, zvolili Zápolju za krále. Ale Marie, wdowa královská, sestra Ferdi-
nandowa, nemeškajíc jiný sněm položila pánům sobě wěrným w Prešpurce, kdež oni rovněž sešedše se, Ferdinanda Rakauského za krále prohlásili.

§. 19.

Wálka se Zápoljau a se Solimanem. — Obležení Widne.

Takto byli bauřliwí začátkowé Rakauského moc-
nářství. Neboť chtěje Ferdinand panství nad králov-
stwím Uherským podržeti, musil jeho sobě wálkami
dobyti, které téměř celé žiwobyti jeho neměly přestání.

Nejprwé hleděl přátelskau smlauwu učiniti se
Zápoljau, ku kteréž schůzka poslu s obau stran učí-
něna jest w Olomauci; král Sigmund Polský měl se
o narownání mezi nimi přičiniti. To když ale místa
míti nemohlo, nemeškaje Ferdinand, když sotwy
w Čechách, we Slezsku a Morawě w panství se byl
uwázał, sebral wojsko a do Uher wtrhnul. Tu byli
mocně porázeni přátelé Zápoljowi; Ferdinand wešel
do Budína, powolal sněm, a zwolen podruhé na krá-
lowství, potom pak korunován w Bělehradě králov-

ském (1527). Zápolja wší podpory zbawen, za hory
do Polska musil utéci.

Ale nepřítel wšeho křestanstwa, Turek, byl sau-
sedem nového mocnářství; 24 měst hrazených w zemi
Uherské bylo w moci jeho; tu měl bránu swau k na-
léhání na křestanstwo, k jehož podmanění walné moci
své poznowu sbíral. Tedy wida to Zápolja, jehož
dychtiwost kralování přílišná byla, wyprawil tajného
posla swého k Solimanowi do slawného města Car-
hradu, a poddané swé služby jemu wzkázati dal,
kdyžby jemu pomohl ku králowství Uherskému. Což
rád uslyšew sultan Turecký, toho slibil jemu dopo-
moci; spolu pak František, král Francauzský, veliký
nepřítel rodu Habsburského a pomocník Turka, pe-
níze jemu poslal, aby wojsko proti Ferdinandowi
mohl sbirati. I Ferdinand král byl posly swé wypra-
wil k Solimanowi, žádaje, aby jemu wydal ta místa,
kteráž w Uhřích w moci své držel. Toto poselství
když slyšel sultan, welice rozzlobil se; wyslance krá-
lowy do žaláře uwrhnauti kázal, a teprw po devíti
měsících propustil, poručiv jim, aby powěděli pánu
swému, že se brzo chce na cestu wydati, aby tedy
wše k uwitání jeho dobře připrawiti hleděl.

Tedy nemeškaje déle Zápolja, wojensky wtrhnul
do Uher, sebral přátely swé, a wálku w zemi zdvihl
proti Ferdinandowi (1528). Prwé než jej wúdcowé
králowi přemoci mohli, již přitáhl Soliman přes Dunaj
s nesčíslným wojskem newěřících (1529). Na poli
u Muháče položil se, kdež k němu se swými přitáhl
Zápolja, a polihw ruku jeho, poddanost swau jemu
ukázal. Tu táhl sultan k Budínu, hlawnímu městu
Uherskému. S malau prací dobyl jeho, a Zápolju
slawně za krále usadil; potom pále a hubě zemi

s hrůzou velikou přitáhl k Widni, a oblehl město, kdež domníval se, že všecku Říši římskou, když jediné toho místa dobude, v moci své bude míti. Tu bylo jen 20,000 mužů v posádce sebraných, někteří od knížat říšských, někteří od stavů českých na pomoc poslání, něco též Rakušanů, Španělů, Uhrů, nad nimiž nade všemi hrabě Mikuláš Salm za vůdce byl postaven. Ale s takovým udatenstvím hájili v tom městě vlasti své a všeho křesťanstva, že, když byl Turek 20 dní okolo zdí městských hrozně zůřil, konečně nic nemoha učiniti, na zpáteční cestu musil nastoupiti. U Budína v ležení přijal od něho Zápolja korunu svatého Štěpána, a nově potvrzen na království. Na cestě bili, pálili, plenili Turci přátely své i nepřátely, jímali lidi, muže, ženské, starce, děti bez rozdílu swazující, a jako stádo dobytka před sebou ženauce. Do 80,000 křesťanských lidí té chvíle zavláčeno jest do tureckého otroctví. Ale za Turkem ihned král Ferdinand vojsko své poslal do Uher, jehožto vůdce byl Wilém z Roggendorfa (1530). Ten oblehl Zápolju w Budině, však města mocí ani hladem dobytí nemohl. Konečně slitowawše se oba králowé nad bídau vši země vůkol, učinili příměří, aby, co každý měl w svém držení, sobě podržel a druhému nepřekážel.

§. 20.

Třetí, čtvrté a páté tažení Solimana do Uher.

Rowněž i se Solimanem hleděl Ferdinand skrze posly své pokoj zjednatí, i slibowal jemu každoroční poplatek, kdyžby jemu w království Uherském překážky nečinil. Ale Solimanowo myšlení bylo vysoké;

a sotwy z tažení svého uherského domů se byl nawrátil, již opět wojsko a všecku swau moc k novému tažení sbíral, ne proti Ferdinandowi toliko, kteréhož on prawil, že za nic nepovažuje, ale proti Karlowi V., jakožto Římskému císaři a hlavě všeho křesťanstva. S tím chtěl se setkati a moc swau směřiti. Tedy tři léta po obležení Widně, přešel potřetí přes Dunaj (1532), maje wojska 200,000 mužů a tři sta děl k dobývání měst křesťanských. Na cestě hrůza veliká jej předcházela, i dobyl 17 měst w Uhrích w krátkém čase jako bez wszelikého odporu. Ale k malému místu Kyseku když přišel, nad kterým stála twrz neweliká ani silně upewněná; tu na twrzi byl Mikuláš Jurišič, udatný vůdce slowanského rodu, jen se 700 muži, kteréž měl w posádce. Osmnáctkrát učinili útok Turci k tomu městu, a všemi spůsoby jeho dobytí s velikým naléháním usilowali. Jurišič wytrwal a newzdal se; až konečně sultán přátelskou smlauwu s ním učinil, na twrzi jeho nechati musil. Tu byl sultán 28 dní ležel a čas tráwil. Mezitím císař Karel a král Ferdinand wojsko sbírali u Lince, z Němec, Čech, Nizozemska, a odkud mohli, vše 90,000 mužů vybraných. S těmi wytáhše položili se u Widně, příchod sultánůw a hlavní w těch místech bitwu očekawjice. Ale Soliman dosti blízko přitáhl, maje již velikau ztrátu na wojsku, k bitvě nepřistoupil, a když zima se blížila, a nedostatek potrav u wojště jeho býti začal, obrátil se nejprw do Štyrska, hrozně plenil, zabíjel a zajímal podlé spůsobu Tureckého. Křesťané nemeškajíce též za ním část na cestu se dali, mnoho paličů a laupežníků z wojska jeho pohubili; konečně, když Turek do země své zpět byl zašel, i oni do domowů svých rozešli se. Poté teprw když posly

swé znova král Ferdinand do Carhradu wyprawil, powolil jemu mír Soliman (1533).

Ale se Zápoljau wálka o kralování nad Uhry vždy zůstávala. Ferdinand nad jednau a Zápolja nad druhau částí země panství swé prowodili. Konečně učiněn jest mír mezi oběma, bez wědomí Turků a s bázní před nimi, we Welko-Waradině. Tu slíbil Jan Zápolja Ferdinandowi, že má po jeho smrti celé králowství Uherské i s wěwodstwím Sedmihradským k Rakausům připadnauti; toliko do žiwota swého aby byl od císaře Karla a od Ferdinanda nazýwán králem Uherským; kdyby pak syna po sobě zanechal, ten aby jediné hrabství Spišské obdržel za panství (1538).

Jan Zápolja byl toho času bezdětný; ale brzy potom, jsa 52 let stár, pojal za manželku Isabellu, polskau princeznu, která jemu syna Jana Sigmunda porodila. Málo dní po tom porodu umřel Zápolja (1540). Tož o smlauwě s Ferdinandem wěděti nic nechtěli poručníci dítěte, kteříž byli Jiří Utiseniě, chorwatského rodu, jinak řečený Martinuzzi, biskup Welko-Waradinský, a Petr Petrowiě; kteříž hned malého Jana Sigmunda prohlásili za krále Uherského, a sultána Solimana o pomoc žádali.

Tedy nemeškaje Ferdinand, spěšně wojsko swé do Uher poslal, wůdcem učiniw Røggendorfa (1541). Opět oblehl Røggendorf Budín, kdež meškala Isabella i s dítětem, nehrozíc se nebezpečenstwí. Ale prwé než on mohl města dobyti, přitáhl počtwtvé Soliman do Uher, před kterýmž Røggendorf zmatečně musil cauwati. Tu začal sultan Turecký pána dělati w králowstwí; lestně a bez nadání Isabelly osadil Budín, kterýž ostal odtud 145 let w rukau Tureckých;

Janu Sigmundowi Zápoljowi dal toliko wojwodstwí Sedmihradské, aby je pod ochranau Tureckau držel; w Uhřích pak postavil nejvyšší úředníky, kteří se jemu zdáli, chtě tuto zemi we vlastních rukau swých podržeti. To wykonaw wrátil se do sídla swého do Carhradu. Nadarmo sebraw nové wojsko král Ferdinand, do Uher je poslal, učiniw wůdce Joachima, kurfirsta Brandenburského (1542). Ten oblehnuw Pešt nic nepořídil, a musil se wrátiti; naproti tomu Soliman po páté přitáhnuw (1543), dobyl Ostřehoma a Bělehradu králowského.

Takto se Turci usazowali a upewňowali we slawném někdy králowstwí Uherském, w nejhorsí již bídu skrze domácí neswornost uwrženém. Konečně chtěl-li zachowati král Ferdinand malau část země, kteráž posawád w moci jeho zůstávala, musil o mír žádati, a obdržel od sultána příměří na pět let pod wýminkami neslawnými, aby jemu w držení toho, co sobě wybojowal wálečnau mocí, nikterak nepřekážel, a 30,000 dukátů každoročního poplatku odwozowal. (1547).

§. 21.

Politický stav zemi Rakauských před králem Ferdinandem.

Král Ferdinand panowal od nastaupení Českých a Uherských zemí 37 let nad Rakauským mocnářstwím; mezi kterýmžto časem jednak pro wálky turecké, jednak pro úmysly, které konal w domácích wěcech těch zemí, jakožto mocnář weliké činnosti, málo pokoje užil jest. Čemuž aby se mohlo tím

lépe vyrozuměti, má tuto ještě o předešlém stavu věci poněkud býti dotčeno.

Mocnářství Rakauské bylo totiž toho času ve všem z následujících částí složeno: království Česká s připojenými zeměmi, markrabstvím Moravským, knížetstvím Slezským, markrabstvím Horní a Dolní Lužici; království Uherské, pokud nebylo v rukou Zápoljových a Tureckých, ku kterémuž připočteno bylo vojvodství Sedmihradské a království Chorvatské a Slowanské; konečně starorakauské země, Horní a Dolní Rakausy, nazvané od císaře Fridricha IV. arciknížetstvím, vévodství Štyrské, vévodství Koryutanské, vévodství Krajinské, hrabství Hořické, Terst město s krajinami při Adriatickém moři položenými, hrabství Tyrolské, pokud tehdy sáhlo — neb polední část té země biskupovi Tridentskému a jiným pánům náležela — konečně Předních krajin, co zbývalo nad Rýnem a ve Šwábích. K tomu byly také i Wirtemberk císař Karel daroval svému bratrowi (1520), kterážto země předešlému vévodovi Oldřichowi pro zrušení míru byla odňata (1519), a však potom zase nawrácena (1534). We všech těchto zemích byla veliká směsice jazyků a rozličnost obyčejů: w Čechách, w Morawě a we Slowensku, w Uhřích Slowané Českého národu, we Slezku Slowané Polského národu, we Štyrsku, w Korytanech, w Krajince w Hořici, též we Chorwatsku, w Slawonii i w Uhřích Slowané národu Illyrského; w Rakausích a w Tyrolu Němci, též we všech ostatních zemích po některých částkách rozšíření; Maďaři w Uhřích, Kumani, Walasi a jiní menší národové tamže; nadto pak což více bylo, jedna každá země měla své zvláštní zřízení, swá stará práwa, podlé kterých musela býti spravována

W Čechách bylo starodávní zřízení zemské stawowské, o kterém již prvé powěděno jest, kterak hned od Libušiných a Přemyslowých časů swůj počátek mělo. Tři byli stawové, kteří se scházeli na sněmích, panský, rytířský a městský, bez kterýchžto přívolení od krále žádný nový zákon uведен, žádná daň obyvatelům země nemohla uložena býti. Dwojí pak bylo práwo, wedlé kterého nad těmi stawy saudové byli konáni, jedno řečené práwo zemské, starodávní, kteréž we dskách zemských zapsáno bylo, nad pány, rytíři a obcemi; druhé nowější a ne všude stejné, řečené práwo městské, nad osobami stawy městského. Nad ostatním lidem sedlským a w menších městech a městečkách saudili pánové a jiné wrchnosti, kterým oni poddáni čili poplatni byli, a to hned od časů krále Otakarowých a Karlowých, když staroslowanské zřízení župní změněno bylo, wedlé kteréhož prvé welcí i malí pod jeden saud patřili. Toho práwa za času krále Wladislawa stawové powýšení nad poddanými swými poněkud ostřeji a obtížněji než předtím užíwati počínali. Téhož času vznikaly také mezi stawy vyššími a městským žalostiwé rozepře o práwa jedněch i druhých; které, ačkoli smlauwau Swatowácslawskau narownány byly, však již nikdy nezanechaly místa předeslé upřímné swornosti. Králowská pak mocnost za téhož krále k největšímu snížení přišla jest skrze bauře předešlých časů, od císaře Sigmunda a husitské wálky začnauce; nebo od oné wálky, mezi králem a národem wedené, nebylo nikdy prawé upřímnosti stawů ku králi, a krále k stawům; stawové hleděli wíc rozšíření vlastní swé moci než obecného dobrého, králů málo poslauchajice; králowé pak chtěje sobě wěr-

nost a služby od některých zjednati, rozdávali a rozprodávali statky přínaležející ku koruně, až téměř jim nezbývalo; a čím méně jejich důchodů, tím máloemocnější slovo jejich bylo. Podlé příkladu Čech i w markrabství Moravském a Lužickém, též w knížetství Slezkém stawové zemští byli způsobeni, a z týchž příčin klesla i tam mocnost královská.

Podobné bylo zřízení zemské w království Uherském; neb i tu o zákony a daně musilo býti od krále na sněmích jednáno. Ale stawové od starodávna byli toliko biskupové a jiní velicí praelati duchovní, též páni a zemané; kteříž w posledních časích na dvě schůzky čili tabule se rozdělili: tabuli magnatů, čili vyšších, a tabuli stawů, čili nižších. I města byla sice od časů císaře Sigmunda ke sněmům powolávána; ale poněwadž neužívali zvláštního třetího hlasu jako w Čechách, než toliko se zemany spolu při tabuli stawů sedali, nebyla moc jejich nikterak we věcech zemských znamenitá. Práva země Uherské, zvlášť ta, wedlé kterých w zemi sauzeno bylo, sebrána byla za krále Wladislawa w knihu nazwanou Tripartitum. Jiný lid všecken, stawu neuzíwající, sedlský, byl w království Uherském w takowém ponížení, jako w málo jiných zemích Ewropejských, nemaje s pány swými žádných smluw jako w Čechách, nýbrž jak jest již prwe powěděno, úplným rabstwím jim poddán jsa, které oni zvlášť po velikém sedlském pozdwižení Jiřího Doše s wětším ukutenstwím na ně wzkládali. O malé wáznosti, we které bylo důstojenství královské při Uherské šlechtě, netoliko za krále Wladislawa, ale již předtím, dosti jest we předešlých dějích té země ukázáno. Tím hrubší bylo jeho snížení, čím we wětší surowosti ten lid

tehdaž pohřížen byl, uslechtilějším wzděláním ducha nejša ještě w té míře jako Český k mírnějším mráwům přiweden.

Rowněž we starorakauských zemích byli sněmowé stawů, ač od dáwných časů wíce jen způsobeni k radění než mocnému ustanowování zákonů. Wšak w každé zemi byli jináč rozděljeni a zřízení, jinak w Horním, jinak w Dolním Rakausku, jinak we Štyrsku, w Korutanech, w Tyrolu. Za času císaře Fridricha IV. we mnohých věcech mocněji sobě počínati, a mocnost panowníka obmezowati častěji se pokaušeli.

Jináč způsob spráwy zemské byl ale, který toho času w krajinách wlašských se zachowával. Neboť byli zvlášť Ferdinand Katolický, děd krále Ferdinanda we Španělich, Ludwik XI, král Francauzský, Jindřich VII., král Anglický, i také některá knížata Italská w zemích swých naskrze bez stawů a sněmů panowati začali, zřídíwše stála wojska, a pořádné daně podlé wlastního uložení wybirajíce. Tím způsobem říše swé k veliké zewnější mocnosti proti jiným králům a mocnářům přiwedli, s kterými welké wálky wedli. Tedy byw král Ferdinand od mládí swého we Španělich wychován, také maje mnohé rádce z Italie a ze Španěl při dvoře swém, byla weliká žádost jeho, aby mohl podlé téhož příkladu mocnářství swé Rakauské k veliké moci powzněsti. We kteréžto věci w zemích starorakauských byl již císař Maximilian mnoho nowého zřídil, ustanowiw mocnější než prwe vysoké úřady nad swými zeměmi, též stálé wojsko způsobiw pro každau potřebu hotowé. Nicméně po smrti jeho, prwe než král Ferdinand do země přišel, byli nejwyší správcowé nad Rakausy ustanoweni od

některých stawů s úřadů swých swrzení, a bez wůle arciknížete nowí na místo jejich postaweni. Nad kterýmiž však Ferdinand, přišed do země (1521), přísny saud učinil, a počínáním bauřliwým na wždy konec jest spůsobil. — W králowství Uherském panowaly po celý čas panování jeho tak weliké bauře turecké a jiný zmatek, že naskrze nic welikého u wnitřním zřízení té země nemohlo od něho býti wykonáno. — Protož hlavní swůj zřetel obrátil na České králowství k pozdwižení w něm králowské moci, a to předně pokořením stawu městského, kterýž toho času, jak hned ukázáno bude, nejvíce zdál se tomu býti na odpor. W té věci však poněwadž působily mnoho také nesnáze o náboženství, musí též o těch nenic powěděno býti.

§. 22.

Počátkové protestantství w Rakauském mocnářství.

W králowství Českém pro nestwření kompaktat od papeže Římského nemohlo nikdy ke spojení mezi stranami pod jednau a pod obojí přijíti, ač o ně dosti bylo jednáno; i tak wždy nepřátelsky ty dvě strany naproti sobě stály; mimo to pak bratří čeští, potomci Táborů, tiché swé, ale od římské církwe mnohem více rozdílné náboženství prowózowali, trpíce od jedněch i druhých oněch stejná pronásledování. W tom we sausedských krajinách německých skrze kázani Martina Luthera a Oldřicha Cwngliho dvojí rozdělení w náboženství stejným časem stalo se, hlavním obsahem učení tak weliké jako ono bratrské, welikým pak swým rozšířením po mnohých zemích a národech nesmírně wětší. Kteréhožto

nowého učení přátelé hned za panování krále Ludwika netoliko w Čechách, ale we všech ostatních zemích Rakauských walně se rozšířili.

W Uhřích a Sedmihradsku král Ludwik, po jeho pak pádu u Muháče stejnau měrau oba wladcowé, kteří o ty země spolu wálčili, Ferdinand a Zápolja, též po jeho smrti Martinuzzi, mocně počínání nowowěrců na odpor se stawěli; však wšecho marné bylo. Mnoho zákonů wydáno proti nowým wěrám, však žádní zachowáni nebyli, a to pro weliké bauře w těch zemích skrze nepřitele tureckého, w ničem žádného stání nepřipauštějící. Takž konečně nejvyšší šlechta těch zemí, ano i někteří biskupové k nowým wěrám přidali se, a obecného lidu počet weliký, jiní k Lutherowu učení, jiní k Cwngliho žili Kalwinowu. Podobně dalo se we Slezku pomoci starodáwních knížat té země, kterýchžto moc po králi welmi byla weliká; též w zemích starorakauských, poněwadž od krále pro mnohé starosti o obranu zemskau proti Turkowi nikterak mocně nemohlo proti tomu wkráčeno býti.

Ale w žádné z těch zemí přewraty a nesnáze náboženské takowau měrau do všech nejwětších věci zemských nezasáhly jako w králowství Českém a w markrabství Morawském; a to proto, že welmi záhy w těch zemích zámyslům swětským náboženství musilo za prostředek a přikrytí slaužiti. Neboť hned prwé powěděno jest, kterak bylo za krále Ludwika mimo rozepře mezi městy a stawy powyšěnými také rozdwojení mezi jednotlivými osobami wzešlo pro ctižádost a jinou nezřizenau dychtiwost; jedni před druhými chtěli na nejvyšších důstojenstvích a při správě zemské býti, nešetříce w tom nikterak obecného do-

brého. Týmž způsobem i obec Pražská toho času na dvě strany sobě protivné se rozstaupila, skrze dva měšťany nejznamenitější, Jana Paška ze Wratu a Jana Hlawsu z Liboslawě. Toto město mimo swau předešlau slávu a moc bylo se tím mocnějším a ve věcech zemských závažnějším stalo od času rozepří se stawy povýšenými, poněwadž je sobě ostatní města královská v celé zemi byli za hlavu swau obrali, podlé jeho rady téměř všecko činíce. K tomu také aby nabylo ještě více síly sworností, byl Jan Pašek při obcích Starého a Nowého města Pražského dokázal, že mezi sebau jednotu, aby již jediným městem pod jedněmi konšely byli, zřídili (1518).

Roku 1523 přišed král Ludvík do Prahy, ne toliko nejvyšší úředníky zemské, kteříž toho času byli, všechny s úradů jejich ssadil, a osoby strany jin protivné na místa jejich ustawil, ale i Jana Paška ssadil s primatorstwu čili prwního konšelstwu nad městem, a Jana Hlawsu na místě jeho primasem učinil. Tož Pašek, jak medle král do Uher se nawrátíl, stranu swau mocně sbíratí počal, aby ztraceného důstojenstwu zase nabytí mohl; we kteréžto věci obral sobě ihned na pomoc náboženstwu. Neboť wida, kterak Hlawsa se stranau swau jsa nowého učení Lutherowa milownik, tomu i w obci usilowal mocně průchod učiniti, jal se rownau mocí tomu odporowati, a státi o zachowání starého obyčeje přijímajících pod obojí. Tedy všichni nowého učení milownici přidali se ke Hlawswi, staří pak pod obojí ku Paškowi. Ale Pašek nemeškaje uradil se se swými, a k moci sáhl; nenadále pobauřiw obec, nejčelnější z strany Hlawswy zjímá, a nad nimi saud zřídil jakožto nad kacíři a bauřilivými lidmi; konečně z města všechny

wypowěděl, a se swými přátely panstwu nad obcí uchwátíl (1524). Tu, ačkli král Ludvík, znaje newinnost strany Hlawswy, přísně rozkazowal, aby aspoň od příbytků swých nesměli býti vzdáleni, však takowá byla pýcha Paškowa a spolehání na silu obce sobě poddané, že w ničem toho nedbaje, i moci královské na odpor směl se postawiti. Brzy potom padl král Ludvík u Muháče (1526).

Takž takowý byl staw obce Pražské, a tomu podobný w celém králowstwu, když král Ferdinand panstwu nastaupil. Chtě se jemu zalíbiti Pašek, jal se tím ukrutněji pronásledowati všechny nowého učení milowniky, více než prwe jímaje, wypowídaje; některé i za žiwa upáliti kázal. Ale král Ferdinand, jsa weliký milownik náboženstwu katolického, kteréž se wynasnažowal po všechen čas swého panowání w Čechách i w ostatních swých zemích zwelebowati co nejwice; nieméně znamenaje býti zpurnost Paškowu a strany jeho nejwice nebezpečnau královské swé moci, k straně Hlawswě laskawě se naklonil; a sáhna mocně a nenadále we věci obce Pražské, nejprwe jednotu mezi Starým a Nowým městem zrušil jest (1528), Paška s konšelstwu ssadil, z města wypowěděl, a Hlawsu i s přátely jeho ku příbytkům jich nawrátíl. Takto ponejprw stawu městskému přísnost swau ukázal.

Mezitím nad pomyslení rychle se rozširowalo učení Lutherowo čili ewangelické mezi všemi stawy králowstwu Českého i jich poddanými; kterémužto počínání však král Ferdinand jako w jiných swých zemích silně odporowal. Tu byli bauřiliví sněmowé po dlouhá léta jeho panowání skrze jednání o náboženstwu. Stawové ewangeličtí žádali, aby směli swé náboženstwu swobodně a weřejně provozowati; Fer-

dinand naproti tomu na dávný obyčej této země a zvláště na kompakta se odvolával, že mají jen neodtržení od církve, přijímající pod jednu a pod obojí působau, býti trpění; a bylo se diviti, jak tá smlaua, o kterau, aby od papeže potvrzena byla, tak dlaho všechen téměř národ Český se zasazowal, proměnou několika let málo měla milovníků. Neboť strana jmenujících se pod obojí z většího dílu w srdeci swém byla se na ewangelickau wíru dala, i nestáli o kompakty; naproti tomu, kteří byli při katolické wíře zůstali, počali společně s pod obojími jednati o potvrzení kompakta a ustanowení jediného obojíh arcibiskupa, aby těmi věcmi w swornosti mezi sebou silněji proti nowému nepříteli státí mohli.

Ale když takové obau stran namáhání dlahé časy bez konečného účinku se protahowalo; w tom nahodily se události veliké, kterými i věci wíry i také politický staw králowství Českého znamenité wzaly proměny.

§. 23.

Spor krále Ferdinanda se stawy Českými při času wálky Šmalkaldské.

Král Ferdinand, jsa bratr císaře Karla, toho času nejmocnějšího panowníka w celém křesťanstwě, byl wěrný pomocník jeho we všech wálečných i pokojných věcech, kteréž toho času w Říši byly jednány. Jeho přičiněním byl od knížat německých také zvolen za nástupce Karlowa w Říši, čili za krále Římského (1531). Byltě pak w Říši podobný staw věcí, jako w zemích Ferdinandových, a zvláště skrze náboženství bauřliwí sněmowé knížat německých, za

ďajících swobodné provozování wíry ewangelické, odpor císaře proti tomu, konečně nespokojenost knížat ewangelických, kteříž nemohauce žádostí swých dojíti, wálečný spolek mezi sebou učinili, nazwaný Šmalkaldský. Byloby pak lehkou býwalo císaři, poraziti všeseka protiwná sobě počínání w Němcích, kdyby bylo velikých dwau nepřátel jeho nebywalo w Ewropě, kteří jeho moci ustawičnými wálkami po celý čas panování jeho překáželi, Solimana, sultána Tureckého, a Františka I., Francauzského krále. Konečně roku 1546, když jemu od obau těch nepřátel chwile pokojná byla, umínil wálečnou mocí udeřiti na ten spolek, a zvláště na nejpřednější jeho hlavy, Jana Fridricha, Saského kurfirsta, a Filippa, lankrabí Heského. K tomu konci jemu pomocí swau přispěti slíbil král Ferdinand, též Mauric, kníže Saské, kterýž byl jednoho rodu s Janem Fridrichem, však knížetství od něho rozdělené maje za panství.

Tedy stroje se na tu wálku král Ferdinand, položil sněm stawům králowství Českého, a žádal, aby bylo wojsko k obraně zemské postaweno proti všem nahodilým nepřátelům; ku kteréžto žádosti přiwilivše stawowé, zřídili wojsko, nad kterým jest postawen wůdce Šebastian z Weitmile (1546). To když se stalo, táhl král ku pomoci bratru swému, a wojsko České u Kadaně blíž hranice se položilo. Byla pak veliká nespokojenost w témž wojště, a to proto, poněwadž ta wálka naproti knížeti jejich wíry obrácena byla, pak poněwadž byla jednota mezi králowstvím Českým a knížetstvím Saským za krále Jiřího způsobena (1459), aby ty dvě země nikdy mezi sebou wálek newedly, ale wěčné mezi nimi přátelství bylo zachowáno. Tu jednotu chtěl král Ferdinand knížeti

Mauricowi zachowati, stawowé pak Janowi Fridrichowi. Tedy když Ferdinand Šebestianowi z Weitmile rozkázal, aby hnal wojskem Českým přes hranice jemu ku pomoci, bylo veliké reptání; málokterí uposlechli, a nerádi, ostatní pak skoro všichni pravili nebýti tím povinni, poněwadž sněmowní přiwolení jen na obranu zemskau bylo učiněno: a protož domů se rozešli.

Ale to byl počátek velikých nesnází a rozepří mezi králem a stawy, kteréž se naposledy k veliké škodě té země naklonily. Neboť wrátiv se z wálky král Ferdinand, nejprvé pánům některým sobě nemilým pokutami peněžitými a wězením nemilost swau ukázal, potom pak učinil mandat ke všem třem stawům, žádného sněmu k tomu nepowolaw, aby se dali k též wálce s lidmi swými najíti u Litoměřic, odkudž minil sám w čele jejich proti nepřátelům císařowým w Němcích wytáhnauti (1547). Tomu přede všemi jinými na odpor se postavila města Pražská, prawice, že jest ten mandat proti práwům a swobodám toho králowství, poněwadž bez sněmowního swolení neměl vydán býti. Tak pravili i pánowé a rytíři, dawše se najíti u Litoměřic, však o to krále žádajíce, aby prvé položil sněm, na kterémby o tu wěc mohlo jednáno býti. Což poněwadž se pro krátkost času nemohlo státi, naposledy s tím se rozešli, chceli kdo dobrovolně s králem do té wálky táhnauti, aby jednomu každému swobodno bylo. I tak táhli mnozí; někteří penězi pomohli králi, a domů se nawrátili.

Ale w Praze purkmistři a konšelé i všecka obec Starého a Nowého města sšedše se w kolleji Karlowé učinili a zapsali mezi sebau jednotu, aby byli jedni druhým pomocni k obraně swobod a práw země České, domníwajíce se, že král některak je

zrušiti míni. K též jednotě ihned veliký počet pánů, rytířů a měst ze všech krajů země přistaupilo, sšedše se w Praze, a přede vším jiným krále žádajíce, aby jim položil sněm k uradění o veliké wěci zemské; což jest i učinil. Mezitím král Ferdinand a kníže Mauric sami jediní stáli w poli proti Janu Fridrichowi Saskému, prvé než císař Karel s wojskem swým, kteréž sbíral, mohl přitáhnauti. Sedm tisíc mužů pod wůdcem Albrechtem z Brandenburka, kteréž císař Mauricowi nejprvé na pomoc poslal, porazil Jan Fridrich u Rochlic w Sasku, načež wítězně w knížetství Mauricowé počal moc swau rozkládati; k stawům Českým w Praze shromážděným učinil ale psaní, žádaje jich, aby staré jednoty s knížetstwím Saským pamětlívi byli, že i on chce se ku králowství Českému wedlé ní chowati. Naproti tomu král Ferdinand poslal wůdce swého Šebestiana z Weitmile s některau mocí ke Chomútowu, s tím rozkazem ke stawům králowství Českého, aby nemeškajíce s wojenským lidem k němu se sebrali, a kamž on je powede, k obraně země s ním táhli. Ale stawowé neuposlechše jeho w tom, sami na swůj náklad wojsko postavili, wůdcem pak jeho učinili Kašpara Fluka z Rabšteina, kterémuž poručili k obraně zemské proti kterémukoli nepříteli blíž hranic se položiti, a dle jejich toliko rozkazů se řídit. K tomu ustanowili čtyry osoby stawu panského, čtyry stawu rytířského, pak purkmistry a konšely všech tří měst Pražských za nejvyšší swé správce, ku kterým měli všichni zření míti.

Mezitím císař Karel sebraw wojsko veliké sám wydal se na cestu do wálky proti kurfirstowí Saskému, nařídív místo w Chebu, kdežby k němu Ferdinand a Mauric s wojsky swými přitřhli, a w jednu moc

všichni se spojili. Tedy nejprvé Mauric, kníže Saské, potom pak král Ferdinand s vojskem svým vešli do království Českého, a položili se u města Mostu, odtud pak potom k Chebu odtáhli. Což wida Jan Fridrich, kurfirst, i on též wůdce svého Wiléma Thumshirna wyslal do Čech; kterýž dobyl Lokte a Chomútowa, a wojsko stawowské ku pomoci wyzýwal. Ale Fluk z Rabšteina stál, nehýbaje se, než maje přikázáno od správce stawowských, aby ani královskému ani saskému wojsku nepomáhal, ani škody nečinil. Tož císař Karel, nechaje Čechy w pravo, rovnau cestau wtrhnul do Sas, a mocně i s rychlostí wálku wésti počal, takže zaskočen jsa od něho Thumshirn a održen od wojska kurfirstowa brzy z Čech zase musil odtáhnouti. Zatím přišel čas ke sněmu w Praze od krále Ferdinanda ustanowený, ku kterému stawowé nemeskajíce najíti se dali. Král nemoha sám osobně přítomen býti, poslal na místě swém šest kommissarů, s poručením, aby stawowé wojsko své propustili a jednotu mezi sebou učiněnou zrušili; což prvé než učiní, že nemá nikterak ten sněm předse jíti. To slyšewše stawowé, wyslali poselství ku králi, předkládajíce jemu přičiny, z kterých to wojsko powolali, a tu jednotu mezi sebou učinili, při které žádali od něho býti zachowáni. W tom přišla zpráva o wítězství císařowě nad kurfirstem Saským, jehož on rozhodnou bitwau porazil a zajal u Milberka; kterážto zpráva veliký strach a zmatek způsobila mezi stawy w Praze shromážděnými.

Neboť král Ferdinand, hned jak takovým způsobem wálka skončena byla, nemeskaje do Čech se obrátil, aby nad stawy velikau pokutu wykonal, prawě,

že jejich branná jednotu proti němu, jakožto králi a pánu jejich, zaměřena byla. Toho se nenadawše stawowé, aniž majíce dostatečné moci před rukama k odporu, se strachem velikým z Prahy se rozešli; král pak s wojskem svým položil se u Litoměřic u města. I od císaře bratra svého měl wojenskau pomoc; mimo to Morawané, Slezáci a Lužičané wojska jemu k Litoměřicům přiwedli. Tedy učinil nejprvé ke všem stawům, kteří w té jednotě byli, prowolání takowé: kteří chtějí k němu k Litoměřicům přijíti, a winu swau wyznati, že jim chce učiniti milost, a pokutu prominouti. To slyšewše páni a rytíři, skoro všichni ihned přišli jsau, a králi se poddali; též Pražané posly své wyprawili, ale ti ku králi připuštění nejsau, poněwadž on, maje staw městský za své přední protiwníky, nad nimi zvláště chtěl ukázati moc swau a je na vždy pokoriti. Takž neprodlěwaje přitáhl se wší swau moci ku Praze, a wešel na hrad i na Malau stranu, wojsko pak wúkol rozložil, kteréž pánilo, plenilo a mnohé nátisky činilo lidem. Z toho se lid obecný na Starém a Nowém městě Pražském bauřil, chtějce ihned s královským wojskem w boj wejíti, kdyby maudřejší a wznešenější tomu na odporu nebýwali. Neboť král neudeřiw wálečnou moci na města, toliko purkmistry, konšely a jiné znamenité osoby ze všech tří měst Pražských, w počtu jich přes 600 osob, obeslal, aby jedním dnem stáli na hradě před saudem jeho. Ti když se postavili, mluwil k nim král hněwivě jakožto k půwodům všech těch příběhů, potom je do wězení svého tu na hradě wzíti kázal, a wýpowěd takowau učinil, aby jemu wšeka privilegia měst swých, wšecky statky i jiné důchody obecní, též wšecky zbraně měšťanstwa wydali, konečně daň jistau s každého sudu

piwa na sebe přijali. To pokud neučinili, jsau držáni w králowském wězení, a týmž způsobem ze všech měst králowství Českého wšecky znamenitější osoby do wězení wzaty, kromě Plzně, Budějowic a Ústí, kterážto města k jednotě nebyla přistaupila. Takž museli učiniti wedlé wůle králowské; jichžto wšecky statky welmi mnohé a znamenité ku koruně jsau pojaty, privilegia pak z rozkazu králowského prohlédnuta, a jen tolik nawráceno jim, coby králowské moci napotom wíce škoditi nemohlo. Též mnohé osoby stawu panského a rytířského na statcích swých jsau trestány, jiní ze země utekli, konečně dvě osoby stawu rytířského a dvě stawu městského staty na příklad jiným a k odstrašení.

To když se stalo, powolal král sněm do Prahy ku potvrzení toho, což nad stawem městským bylo wykonáno; k čemuž přidal tolik, že chce téhož stawu nezbawowati třetího hlasu při sněmích obecních, a wšak s tau proměnou, aby wěrná města Plzeň, Budějowice a Ústí čestné místo první hned po Starém a Nowém městě Pražském měla. Mimo to na wšecky budaucí časy ustanoweni jsau nade všemi městy králowství úředníci, řečení richtářowé, a nadto pak wyšší w městech Pražských, hejtmanowé, aby na purkmistry a konšely we wší správě městské bedlivé oko měli, a žádnému napotom skutku proti králi předsewzatému místa nepřipustili. Konečně zřízen jest nade všemi městy králowství Českého appellační soud, králowskými úředníky osazený, tak aby již nebylo odwolávání k purkmistru a konšelům Starého města Pražského, jako prwé býwalo, ale k tomu saudu králowskému (1548).

§. 24.

Od proměny české roku 1547 až do smrti císaře Ferdinanda.

Takowýmto způsobem když král Ferdinand králowskou mocnost w Čechách nad způsob dáwných předešlých časů powýšil, bylo panowání jeho w té zemi bez předešlých odporností od stawů, kteří také hned za jeho žiwobyti syna jeho Maximiliana za budaucího krále uznali (1549). Druhého syna swého, Ferdinanda, učinil toho času místodržícím swým w tom králowství, maje weliké věci konati w Říši, též w Uhřích, kdež brzy w nowě se začaly walky Turecké, pro kteréžto přičiny w těch zemích wíce než w Čechách musil prodléwati.

Roku 1548 jednáno bylo w Říši na sněmě knížat Německých, aby králowství České se zeměmi k němu náležícími w obecných věcech Říše rovněž neslo daně uložené jako země jiných knížat říšských; kteréžto wšak věci král Ferdinand zřejmě jest odepřel, pro weliký rozdíl, kterýž byl mezi swobodami země České a jiných Říšských zemí. Ale brzy potom bauřliwější věci nastaly skrze obnowené nesnáze náboženské w Němcích, kteréž, poněwadž byl císař Karel nemocí sklíčen i jinokrajnými věcmi swými welice zaneprázdněn, bratr jeho Ferdinand musil postaupiti. Takž konečně jeho přičiněním způsoben s knížaty mír Augšpurský (1555), kterýmžto jim swoboda w náboženství jest propuštěna. Brzy potom císař Karel ještě za žiwobyti swého postaupil Ferdinandowi (1556) korunu císařskou, jsa jí mrzut, a ta od toho času půl třetího sta let až do zkázy Říše německé zůstala při panownících mocnářství Rakauského.

Mezitím, když bauře náboženské w Němcích utišeny byly, o tauž věc w zemích vlastních domu Rakauského nowá jednání vznikla jsau. Neboť slyšewše stawowé wéwodství Dolnorakauského o swobodě mřem Augšpurským w Němcích propuštěné, sšedse se na sněmě we Widni opět žádali krále Ferdinanda, aby jim bylo swobodné provozování ewangelického náboženství powoleno (1555); potom pak w jedno se smluwiwše stawowé Rakauští, Štyrští, Korytanští a Krajinští, tauž žádost přednesli (1556). Ale Ferdinand nepřiwolil; toliko přijímání pod obojí způsobau tím obyčejem, jako Čechowé požíwali, dowolil jim, a to prozatím do toho času, ažby concilium církewní Tridentské, kteréž mělo rozepře w náboženství narownati, w tom úsudek swůj proneslo. Mezi tím časem k wětšimu zmožení náboženství katolického řád Jesuitský do zemí swých uwedl, způsobiw jemu kolleji we Widni (1551) a w Praze (1556), též w Trnawě (1551) w Uhřích. Neboť tovaryši toho řádu odporování nowým wyznáním za hlavní swůj úkol měli. I o nawrácení statků duchowních w Čechách, kteréž byly odňaty od husitské wálky katolickým kostelům, mnoho se přičiňowal; čemuž ale stawowé toho králowství nikterak nechtěli powoliti. Konečně k welikému prospěchu katolické wíry obnowil arcibiskupství Pražské, kteréhož nebylo žádného w Čechách od času krále Sigmunda (1562); téhož pak času počal jednati se sborem církewním w Tridentě a s papežem Piem IV., aby bylo Čechům i ostatním poddaným zemím domu Rakauského přijímání pod obojí způsobau powoleno. Což když obdržel (1564), tím konečně spojení stran pod obojí i pod jednau w jedinou církew i pod jedním představeným duchowním dosa-

ženo jest; neboť odtud kněží pod obojí všichni arcibiskupa Pražského za hlawu swau uznali. Ač owšem sjednocení takowé více zewnějškem a méně w srđcích platnosti mělo, poněwadž již welmi malá byla částka těch, kteří se pod obojí jmenowali, aby se byli prawým smýšlením swým nepřidržowali ewangelického aneb reformowaného čili kalwinského wyznání. Kterýchžto král Ferdinand po celý čas swého panování nikterak při náboženství jejich uznati nechtěl; nadto pak bratřím českým hned po onom sněmě roku 1547 držaném z králowství Českého a ze všech zemí swých se wystěhowati rozkázal.

Nedlauho po témž sněmě i w králowství Uherském opět wálky Turecké zůřiti počaly. Příčina toho byl Jiří Utišenič, rádce králowny Isabelly a jeden z pomocníků syna jejího Jana Sigmunda Zápolje. Kterýžto jsa člověk neobyčejných vlastností ducha, ale rovněž weliké chytrosti a dychtivosti panování, nejprwé s druhým poručíkem Petrowičem w rozepři wesel; potom pak skrze něho w nelibost králowny Isabelly upad, jedním časem s králem Ferdinandem i s Turky podtají počal jednati. Ferdinandowi slíbil wéwodství Sedmihradské dáti w ruce (1549); sultanowi pak rovněž poddanost slibowal, jakoby sám pod tureckau ochranau chtěl nad onau zemí panowati. Tedy pozdwihl zjewnau wálku proti Isabelle; král Ferdinand uchopiw se té příležitosti zjednati průchod práwu swému nad celau býwalau říší Uherskau, poslal jemu wojsko swé na pomoc pod wůdcem Castaldem, i tak přinucena jest Isabella jmenem syna swého králowství Uherského odřici se, a ze Sedmihradska se wystěhowati, začož jest jí postaupeno knížetství Opolské a Ratiborské we Slezsku (1551). Ale z toho

ihned válka s Turkem vznikla, kterýž k té smlauvě nepřiwoliw, opět do Uher wtrhnul. Utišeníč byl učěn něn arcibiskupem Ostřehomským, též na důstojenství kardinálské od papeže powýšen ku přimluvě krále Ferdinanda za služby jemu prokázané. Tedy ihned spůsobil wojsko proti Turkům, a pomáhal Castaldowi jim odporowati; mezitím ale tajná jednání dále s nimi wedl. To znamenaje Castaldo, a jež zwěděw, an Utišeníč úmysl swůj wykonati chcel, aby křestanské wojsko newěřicím zradil, náhle to předsed, s přiwolením krále Ferdinanda w bytu jeho jej zabítí kázal, poněwadž žádné jiné cesty, tak nebezpečného člověka se zbawiti, nemohlo nalezeno býti.

Ale Turci mezitím wítězně wálčili, porazili Castalda u Segedina (1552), dobyli Temešwáru i jiných mnohých míst hražených, též Teufla, wůdce císařského, na hlavu porazili, Jager město, ač nadarmo, obléhali, celau Uherskau zemi i okolní krajiny strachem swým naplnili. Castaldo měl wojsko z rozmažitých národů složené, Španěly, Němce, Nizozemce, též Uherské bojowniky, kteří slaužice za mzdu, když jim ta pořádně wyplácena býti nemohla, lidi laupili. Tedy znamenajíc to Isabella Zápoljowá nowě swých wěcí w Sedmihradsku při stawích té země hleděti počala, i tak jest od nich zpět powolána, a prohlášen syn její Jan Sigmund za Sedmihradského wojvodu (1553), kterýž i králem Uherským nazýwati se začal. Těmi všemi wěcmi přinucen jest opět král Ferdinand hledati mír se sultánem, a ten po jedenáctileté wálce konečně na osm let zawřen jest na způsob skoro tý jako předsělý (1562).

Dvě léta po zawření toho míru, a toho samého

roku, když w Čechách spojení strany pod jednau a pod obojí byl ku konci přiwedl, umřel císař Ferdinand w jedenašedesátém roce wěku swého.

II.

ČASOWÉ DOMÁCIHO MÍRU ZA CISAŘŮ MAXIMILIANA II. A RUDOLFA II. (1564 — 1604.)

§. 25.

Maximilian II.

Císař Ferdinand I. před úmrtím swým rozdělil mocnářství Rakauské třem swým synům, Maximilianowi, nejstaršímu, dada Čechy, Uhry a Rakausy, kterýž byl také zwolen za krále Římského; druhému, Ferdinandowi, hrabství Tyrolské; třetímu, Karlowi, Štyrsko, Korutany, Krajinu a Hořici. Z těch byl Maximilian II. kníže neobyčejné dobrotiwosti a maudrosti.

Toho času skrze náboženství we mnohých krajinách Ewropejských pořad wětší a wětší bauře vznikaly, a zvláště we Francuzích a w Nizozemsku s hrozným krweprolitím, kdež mocnářowé katoličtí jiných wěr nikterak trpěti nechtěli. Ale císař Maximilian hned od mládí swého mnoho božské i swětské maudrosti nabyw, zvláště poněwadž od strýce swého, Karla IV., we welikých jeho wěcech potřebowan byl a cwičen, i tudy do běhů lidských wěcí dobře nahlédnul, nešel za příkladem jiných mocnářů, ale dobrotau všem swým poddaným stejně prokazowanau pokoj w zemích swých hleděl jednati. Protož nejprwé w Čechách, wida toho snažné žádosti stawů té země, zrušil

kompaktata sboru Basilejského, kterými byla toliko křesťanům pod jednau a pod obojí swoboda w náboženství propuštěna (1567); potom pak když ihned tudy téměř všichni obyvatelé toho království a připojených zemí ku protestantským novým věřám se přidali, jedni k Lutherowu, druzí ku Kalwinowu, a též bratři čeští zase do země se navrátili, a k starému swému náboženství se přiznali; přivedl je k tomu, že všichni ti trojího wyznání w jedno se smlouwili, složiwše sobě společné wyznání wíry čili konfessi Českau, podlé které toliko w řádcích a obyčejích kostelních zvláštnosti své zachowali. Ta konfessi jest jim potvrzena od císaře Maximiliana na sněmě roku 1575. Podobně stawům arciknížetství Rakauského, když jemu opět jako prvé otcí jeho žádosti své přednesli, powolil wyznání ewangelické čili Augšpurské (1568), však přitom nic nedávaje wyznawačům protestantské wíry ku přednosti nad katolickými, než jedny jak druhé při stejnosti zanechával. Tedy když též stawové Rakauští při něm o to žádali, aby Jesuité ze země wyhnal, kteréž oni u veliké nenávisti měli, toho nikterak jim nepowolil, ale přísně o to jim zakázal usilowati.

Tedy poněwadž Maximilian jedny proti druhým stejnau měrau hájil při práwích, byla k němu veliká láska, a přestali naskrze všichni předešlí sporow w zemích a nelibosti. Tu jest opět i jeho syn Rudolf korunowan bez překážky hned za živobytí otcí swého, nejprwé na království Uherské (1572), pak České (1575) a Římské (1575). Neb i w Německé říši podobnau maudrostí mír zachowával mezi stranami, nenechaje jedněm od druhých překážeti. Rowněž s cizími mocnáři wěděl Maximilian přátelství dobře za-

chowawati, a zvláště s papežem Římským a s Filipem II., synem císaře Karla, králem Španělským, kteříž z prwu welice se obávali, žeby on sám k náboženství protestantskému přistaupiti mohl, čehož on však nikdy nechtěl učiniti. Takto nebyli roztrženi swazkové jedné i druhé linie rodu Habsburského, upevnění pak tím více, ješto pojal Maximilian sestru krále Filippa, Marii, tento pak později Annu, dceru Maximilianowu, za manželku.

Ale w Uhřích, hned jak Maximilian panství nastaupil, wálka w nowě se začala, a to skrze Jana Sig-munda Zápolju, kterýž nepřestal po kralowání nad celými Uhry dychtiti za příkladem otce swého. Ten, když wtrh do země císařowu, od wojsk jeho byl poražen a zpět zahánán, o pomoc k Tureckému sultánowi se obrátil. I vydal se nemeškaje na nové tažení (1566) sultán Soliman, jsa již stavec wěkem i neduhy sklíčený, ale podmanění křesťanstwa wždy stejnau měrau žádostiwý. Proti němu se postavil císař Maximilian sám osobně, očekáwaje příchod jeho u města Rába nad Dunajem, s velikým wojskem, jehož bylo 80,000. Neboť pro welkau lásku, kterau měli národowé Maximilianowi k císaři, s welikau hotowostí dali jsau se k té wojně nalezti. Ale sultán Soliman, wtrh do Uher, nejprwé položil se před hrad a město Siget, w kterém byl Mikuláš Zrinský, chorwatský pán, hrdina, jakých málo we všech národech starých i nowých časů může býti jmenowáno. Nad tím chtěl sultán wziti pomstu za to, že jest přepadl s hradu swého Mehmeta, baše Bosenské, jeho miláčka, a jej zabil s mnohau porážkau wojska jeho. Tu udeřili Turci s přehroznau silau na Siget; však namáhání jejich marné bylo. Dwacetkrát učinili nový útok se

ztrátau wojska přenárannau. Města dobyli; ale Zrinský na hrad ucauwnul s malau hrstkau lidu svého, několika málo sty muži slowanskými, kterých ale úmysl byl pewný státi neb padnauti, však o wzdáni nepomýšleti. Celé králowství Chorwatské slibowal sultán dáti Zrinskému, kdyžby jemu hrad chtěl podstaupiti, ale Zrinskému vlast nad swůj zisk milejší byla. Prwé než toho dosáhl Soliman, umřel tu w polh před Sigetem, od nemoci byw zmožen. Konečně Turci, rozplášiwsé se w hněwu přenáranném, útok na hrad opět učinili nejposlednější. Tu zapálili hrad, což znamenaje Zrinský, a také potraw žádných již w zásobě nemaje, kázal bránu zámeckau otewřiti, j wyřinul se se swými se všemi na zástupy Turecké, aby bez pomsty nezahynul. Tu padli všichni, kteří s ním byli, i on, wůdce jich; ale záhubu wětší nepříteli způsobili, než bylo jeho wítězství; neb okolo dobytého města 20,000 Turků zabitých leželo. W polh před Sigetem prohlásili potom za sultána Selima, syna Solimanowa; kterýž nejsa tak bojowný jako otec, nic dále neučinil, s wojskem domů se obrátil. Takž bez welkého účinku wálka konce došla; i zawřin jest mír w brzce potom s Turky (1568) i se Zápoljau (1570).

Nedlauho potom umřel Jan Sigmund Zápolja (1571), na jehožto místo jest za wojwodu Sedmihradského zwolen od stawů té země udatný wůdce Štěpán Bátorý; země pak všecka w Uhřích, kterau Zápoljowé w držení měli, císaři Maximilianowi připadla. Nedlauho potom stawové králowství Polského jedni císaře Maximiliana, druzí Štěpána Bátorýho za krále zwolili (1573); ale Bátorowa strana zwítězila, i jest korunowan na králowství.

§. 26.

Císař Rudolf II.

Nedlauho potom umřel císař Maximilian II., maje 49 let wěku svého (1576), k welikému zármutku poddaných sobě národů, ačkoli dobré, co maudrosti swau spůsobil, dosti dlahý čas i po jeho smrti bylo zachowáno. Nejstarší syn jeho, Rudolf II., po něm panství nastaupil, již za žiwobyti otce svého byw korunowan.

Tuto sluší powěditi, že od spojení králowství Českého a Uherského se zeměmi Rakauskými skrze císaře Ferdinanda hlawním městem celého mocnářství byla Praha, kdežto on hned při nastaupení panství slibil stawům králowství Českého s dworem swým přebýwati. A však bauřliwé časy, o kterých nahoře powědino, ani jemu za celého žiwobyti ani synu jeho Maximilianowi žádného stání nikdež nepopřály. Protož brzy w Praze, brzy we Widni, brzy w Uhřích, kdež kdy nejwice přítomnosti králowské potřebí bylo, zdržowali se, nadto pak wíce w Řiši, kdež nebylo konce rozmanitému jednání, zvláště o náboženství. Teprw po smrti swé obadwa dlahého odpočinuti w kryptě králowské w kostele Pražském našli jsau.

Ale panování císaře Rudolfa II. začátek mělo w plném míru wnitř i zewnitř; neb i s Turkem byl pokoj zawřin, i w Řiši a vlastních zemích mocnářství Rakauského přestaly bauře o náboženství, mírnosti otce jeho Maximiliana bywše uloženy. Rudolf, jsa kníže pokojné, ani wálek ctizádstiwých nepohledáwal, ani ničeho neopomíjel, co mohlo slaužiti k upewnění domácího pokoje. Tedy nemaje potřeby mnohého cestowání po důležitých wěcech wladařských,

sidlo své na hradě Pražském stále sobě oblibil k nemalému toho města zvelebení. Tuť choval slavný dwůr jak málo kteří z předchůdců jeho, tu přicházeli poslové dalekých a blízkých mocnářů k vyjednávání velikých věcí světských, kteréž se dály, tu měli též stále své sidlo vyslanci papežowi, krále Španělského, Francauzského a jiných zvlášť spřátelených mocností, tu powoláwal wytečné učené a umělce ze všech krajin křesťanstwa, kterých byl milownik a přítel veliký; tu byla směsice lidí rozličných jazyků a národů za swými věcmi přicházejících a přebývajících; we všem podobalo se to město podlé příkladu jiných prvních měst ewropejských, jakožto hlawa tak velikého mocnářství.

Ale Rudolf nadě všecko jiné milowal wědy a umění, čině všecko, co k pozdwižení jich jakýmkoliv způsobem slaužití mohlo, ano w pozdějších swých létech i více než bylo slušné, wšecku pozornost swau toliko k nim obracel, a wětší své práce panownické zanedbáwal. U jeho dwora přebýwali Kepler a Tycho Brahe, nejwytečnější mnohých wěků hwězdaři a počtáři, jejichž umění Rudolfowi nad míru bylo oblibené. Malířů a řezbářů i jiných umělců cizích znamenitá díla s velikým nákladem skupowáwal, a za wzor jiným wystawowal, aby se wedlé toho cwičiti mohli. Také byli národové, nad kterými panowal, již předtím spanilé pokroky w rozličném učené wykonali, kteréžto jeho přičiněním tím k utěšenějšímu kwětu jsau přiwedeny. Více než všichni ostatní byli zvlášť Čechové i ducha swého i jazyk mateřský wysoce wzdělali, Rudolfůw pak čas nazwali zlatým wěkem swého jazyka, protože se nikdy nenalezalo mezi nimi tak velikého počtu wytečných spisowatelů jako

za jeho panowání. Též Uhři ty časy i také již předtím dosti statečně přičiňowali se, aby uslechtilějšího umění účastni byli; poněkud také Rakusané, kterým w tom přibuzenství s druhými Němci w Říši nápomocno bylo. A jaká těch časů byla činnost a polyblivost duchů, takový též dobrý staw pozemského stěští obywatelů; owšem druhých toliko zemí kromě Uherského králowstwi, kteréž zůřiwostí wálek tureckých welice bylo zpustlo. Tu se obzvlášť stkwěla země Česká, utěšeně wzdělaná pilností swých obywatelů, kteří se z bohatství jejího w oplývání pozemských statků těšili.

Za císaře Rudolfa opět příležitost se udála, žeby se bylo podařilo bližší spojení králowstwi Polského s mocnářstwím Rakauským; neboť po smrti krále Sigmunda když panové té země nowého krále wolili, jedni žádali míti Maximiliana, bratra Rudolfowa, druzí pak Sigmunda, prince Šwédského (1587). Ale když arcikníže Maximilian sebrav wojsko wtrhnul do Polska, druhá strana mezi pány zprotiwila se, a porazili jej bitwau u Pičína (1588), kdež zajat jest, a prwe nepropustěn, až když se nawždy oděkl toho králowstwi (1589).

Mocnost Rudolfowa nicméně rozmnožena jest připojením zase země Tyrolské k ostatním Rakauským zemím po smrti strýce jeho, arciknížete Ferdinanda, kterýž umřel bez dědiců (1595), tak že byly již jen dvě linie domu Rakauského, Rudolfowa a Štyrská linie čili Karla, strýce jeho, po jehožto smrti nastupil syn jeho Ferdinand panowání nad Štyrskem, Krajinau a Korutany (1591).

§. 27.

Wálky Turecké za císaře Rudolfa II.

W sedmnáctém roce panování císaře Rudolfa s velikau mocí nowě vypukla wálka s Turky, jakožto dědičnými tohoto mocnářství nepřátely. Neboť ačkolivěk mezi císařem a sultánem mír byl učiněn a stvrzen, nicméně národové na hranicích obau říší obyvatelští pokoje mezi sebou neměli pro přílišné zazlení jedněch proti druhým, takže nemohauce se upokojiti, jedni do země druhých wpadali a škody činili. W té věci nejpřednější byli Uskokové tak nazwaní, lidé kmene slowanského, kteří nemohauce snésti těžkého utiskování od Turků, z krajin tureckých u velikém počtu do Chorwat utíkali. Jim byla ukázána země od císaře Maximiliana a Karla Štyrského na hranici, aby tu přebýwali, a pomezí bránili proti Turkowi, což potom nazwáno Hranice Wojenská. To pak bylo plémě přeudatné, hořící žádostí pomsty, kteráž jim žádného stání nedávala, ale ustawičně škádlili Turky a k boji wyzýwali. Naproti tomu i Turci z krajin pomeznických často wpády činili do Rakauských zemí, a pálili w nich i laupili.

Roku 1592 Hasan, baše Bosenské, přešel přes hranice, maje wojska 30,000 mužů, s kterými Sisek město oblehl. Ihned wůdcové císařští, kteří byli pohotově, též wojensky přitáhli, a Hasana hanebně porazili i zabili s 18,000 jeho wojíny. To uslyšew Murad III., sultán Turecký, nemeškaje císaři Rudolfowi wálku wyhlásil, a Sinana baše, welkého wezira swého, s wojskem do Uher poslal. Tu se obnovil strach Turecký daleko široko w krajinách křesťanských, i postaweno wojsko z Čech, z Němce a jiných zemí, jaké

mohlo sebráno býti, nad kterým wůdcem učinil císař bratra swého Matiáše; spolu pak poselství wyprawil do Moskwy k carowi Ruskému, Theodorowi, též Turka nepříteli, o pomoc jej žádaje. Mimo to Sigmund Batory, wojwoda Sedmihradský, učinil smlauwu s Rudolfem, a slíbil jemu proti Turkům pomáhati (1595), jsa kníže dosti mocné a bojowné, kterýž i nad wojwodami Walašským a Multanským panství užíwal. Proto jemu Turci byli nepřátelé, žádající sami panowati nad těmi zeměmi.

A však štěstí wálečné mnohá prodlaužená léta nicméně brzy na tu brzy na onu stranu rozličně se wáhalo. Nejprwé Sinan baše protáh zemi až k Budínu, kdež byla turecká posádka, odtud pro nespokojenost wojáků swých zase nazpět k Bělehradu wrátiti se musil (1592). Tu jest obležen Ostřehom od wojska císařského, a mocně dobýwan (1593), též poražen Hasan, wůdce turecký, u Bělehradu králowského. Ale hned zase Sinan opět přitáh, dobyl Rábu, Taty a jiných pewných míst několika (1594); potom wtrhnul do Walašska a do Multan. Muhamed III., který mezitím po smrti Murata panování nastoupil, ozbrojiw mnohem wětší wojsko než prwé, sám osobně s nim do Uher wtrhnul, a předně Jager oblehl (1596). W tom městě byli Wilém Trčka z Lipé a Jan Wchynský, pánowé čestí, udatně hájíce. Ale wojáci němečtí, kteří též k obraně byli položeni, pozdwišli se, a přese všecko prošení jich město Turkowi odewzdali. Ti jsau všickni od Turků hanebně zbiti, Trčka pak a Wchynský s některými pány jinými w zajetí zawedeni do Bělehradu. Nedlauho potom před týmž městem celé wojsko křesťanské s Turky w bitwě se setkalo; ale jsau poraženi křesťané na hlavu; neb se piše, že

50,000 mužů z vojska jejich v té bitvě zahynulo. Tu padl také Albrecht Pětipeský, pán český, veliké hrdinství vykonav proti Turkovi.

Ale když věci v Uhřích takto se daly, mezi tím časem Theodor, car Ruský, vypraviv slavné poselství do Prahy, a peněžitou pomoc císaři Rudolfowi učiniv, netoliko sám s Turky válku statečně vedl, než i mocnáře Perského v Asii pobauřil k válce, kterýž mocně do země Turecké vpád učinil (1597). Tu se rozdělila moc Turků, musících na tolika stranách jedním časem odpirati. Křesťané brzy zase se zmohše dobyli v Uhřích Taty i jiných míst prvé od Turků vzatých, nad jiné nejdůležitější město Rab, kteréž mocně přepadl Adolf ze Švarcenberka, a porážku Turkům krvavou spůsobil. Tu již počali Turci o pokoj jednati s císařem Rudolfem, chtěje tak jednoho nepřitele zbaveni býti; ale zwěděw to panovník Perský, nemeškaje poslal slavné posly své z té daleké země do Prahy k císaři, snažně žádaje, aby nečinil míru s Turky sám o sobě, než společně aby o jeho pokoření usilowali (1600). I učinil tak císař Rudolf, a wedena jest válka dále, ačkoli již slabě v Uhřích od Turků, když v jiných stranách sami měli o obranu říše své činiti.

III.

BAUŘE W ZEMÍCH RAKAUSKÝCH ZA CÍSAŘŮ RUDOLFA, MATIÁŠE A FERDINANDA II.

(1604 — 1620).

§. 28.

Nespokojenost pro náboženství. — Powstání w Uhřích.

Mezitím, když válka s Turky vždy více se prodlužovala a kalila předešlé blažené časy panování Rudolfowa, jiný také nepřítel w myslech lidských, horší než onen turecký, rozmohl se, a to byla nespokojenost pro náboženství, kterau všecko mocnářství Rakauské w dlouho trvalé hrozné bauře, a naposledy ku přewratům velikým w celé podstatě své jest zawedeno.

Císař Rudolf, jakož nahoře dotčeno jest, byl kníže pokojné, přitom pak tau měrau milowal wědy a krásná umění, že naposledy všecken swůj čas jim obětowal, a málo dbal spravování swých králowství. Toho užili mnozí jeho rádcowé a služebníci, že bez wědomí jeho rozličné věci činili, kterými lid poddaný trpěti začínal veliké utiskování. Mimo to pak byl také veliký milovník náboženství katolického, a nerád widěl, kterak učení protestantské we všech jemu poddaných zemích se welice rozšiřowalo na ujmu církwe katolické. Toho též želeli katolíci, kterých počet pořád více se ztenčowal, zvláště duchowní, tež mnohé osoby wznešených stawů, kteří při tom náboženství zůstawali, bojíce se úplného úpadku katolické církwe w říši Rakauské, a že již naskrze všecken lid připadne k nowým wěrám. Také dwařaně

mnozí vlastní a španělští, kteří byli při císaři, radili jemu, aby mocně vystoupil proti všem nowotám, a jedině náboženství katolické trpěl ve svých zemích, jako bylo ve Španělsku a v Itálii. Ale poněvadž byl císař Maximilian II. protestantům učinil svobodu v náboženství; i neuposlechl císař Rudolf dluhá léta jich rady, proti své vlastní žádosti. Jinak mezi tím časem dalo se v Štýrsku a připojených k němu krajích druhé linie domu Rakauského, kdež panoval Karel, strýc Rudolfův. Od něho zapověděno jest všem protestantům, kteří v těch zemích obývali, aby se žádný více k té víře nepřiznával; když pak oni neposlechše, vždy služby boží podle spůsobu svého veřejně vykonávali, k veliké přísnosti přistaupeno jest od něho proti všem neposlušným; konečně pak po smrti jeho, když jeho syn Ferdinand II. panování nastoupil (1591), ještě ostřejší rozkazy jsou vydány, tak aby žádná jiná víra nikterak nebyla trpěna než katolická. Tu jsou nejprve kněží protestantští ze země vyhnáni, knihy jejich spáleny, konečně všichni, kteří se nechtěli navrátiti ku katolické víře, ze země pryč museli se vystěhovati. Tedy vida císař Rudolf tento příklad, nejprve zapověděl provozování protestantského náboženství v arciknížetství Rakauském, ačkoli s menší přísností než ve Štýrsku bděno bylo nad vykonáním toho zákona. Potom pak nakloniv se ku prosbám duchovních a pánů i dvořanů katolických, též v království Českém mandát přísný vůbec dal ohlásiti roku 1602, aby napotom vedlé kompaktat Basilejských žádných jiných křesťanů trpěno nebylo než pod jednau a pod obojí. V obou těch zemích veliká hned nespokojenost a odpornost od jich obyvatelů vznikla jest,

poněvadž skoro všichni byli nových náboženství wyznavači.

Mezitím vzrostl největší nepořádek v království Uherském, kdež pro nepřítel Turka všecko od dáвна bylo ve zmatku. Stavové té země činili veliké stížnosti proti úředníkům císařovým, proti vůdcům vojsk císařských v zemi položených, kteří byli z největšího dílu cizozemci, nejvíce pak též stěžovali protestanti pro utiskování svého náboženství. K tomu zřízena nejprve kommissi, nad kterou postaven arcikníže Arnošt bratr císařův, aby o ty stížnosti radu vzali; potom pak povolán sněm v Prešpurce pod arciknížetem Matiašem, druhým bratrem císařovým (1604). Ale když na tom sněmě císař přísně zapověděl, aby již od protestantů nic dále nebylo jednáno o náboženství, z toho tím více rozhoršili se stavové; mnozí odrekli se konečně poslušnosti, a bauřiti začali.

K tomu ke všemu přišel však brzy ještě větší podpal ze Sedmihradska. Tuto zemi byl Sigmund, syn Štěpána Bátoryho, o němž jest nahoře powěděno, kterak císaři Rudolfowi naproti Turkům pomáhal, naposledy z wtrkawosti myslí postoupil císaři, a vzal za to knížetství Opolské a Ratiborské ve Slezsku (1597). Nedlouho pak trvalo, že opět do země se vrátil, přátely své sebral, a podruhé začal panovati. Hned potom zase nechav toho, postoupil zemi strýci svému kardinalowi Ondřejowi Bátorymu, a odešel do Polska (1599). Ondřej Bátory poražen a zabit jest od Michala vojvody Walašského, kterýžto uživ příležitosti, celau zemi sobě podmanil, a císaře Rudolfa za potvrzení žádal při ní. Ale císař Rudolf, domnívaje se lepší právo míti k té zemi,

poslal generála svého Bastu s vojskem do Sedmihradsku, od kteréhož jest Michal poražen, a dobytá země k rukám císařovým. Michal šel k císaři do Prahy, aby jej polnul prošením. Mezitím ale sněm stavů Sedmihradských povolal Sigmunda Batoryho potřeťi do země, kterýž přišed panství zmocnil se, a Bastu přimutil k odtáhnutí (1601). Tedy táhli společně Basta a Michal, aby jeho zase ze země vyhnali; zvítězili, ale hned mezi sebou spor začali, až Basta Michala náhle dal zabít, a sám ve jménu císaře ujal panování. Tu se navrátil Sigmund; po čtvrté ale přinucen jest narownání učiniti, tak aby zemi postoupil císaři, a sám ke dworu císařskému do Čech se odebral (1602). Ale Basta byl voják urputný, nemající rozumu se spravování země tolikými ustavičnými zmatky v nepořádek přivedené. Tedy panoval tvrdě a podlé libosti své, i popauzel všechen lid ke hněvu a nepokoji. Tu sebral vojsko ze přátel svých Mojžiš Sekely, zeman Sedmihradský, kterýž byl k Turkům utekl, a vrhnul do země. Toho brzy porazil Basta, a zabil na útěku; ale hned v brzce mocněji vystoupil Štěpán Bočkaj, udatný a statečný někdy generál Sigmunda Batoryho.

Bočkaj zašel k Turkům, a u válce jejich již slabě vedené s císařem pomoci jim slíbil, kdyžby i oni jemu dopomohli panství nad Sedmihradskem; spolu pak wida rozdílnost w Uhřích o náboženství, kteráž nastala po sněmě Prešpurském roku 1604, wejda s malým vojskem do Sedmihradska, rozšířil listy po všech Uhřích, že chce pomoci wznawačům wíry ewangelické a reformované, aby stejná práwa měli s církwí katolickau, též aby ostatní stížnosti stavů Uherských přišly k naprawení. Tím jsou

wzbařeni všichni stawové nekatoličti po celém králowství; generál Basta musil ze Sedmihradska ustaučiti, potom Bočkaj s jedné strany a Turci s druhé wtrhli do Uher a dobýwali, lid pak odesad přidával se k Bočkajowi. Toho nebezpečenství se ulek arcikníže Matiaš w Uhřích postawený, a chtě předejít ztrátu celé země Uherské od domu Rakauského, žádal císaře o plnou moc k zawření míru s tolikými najednau nepřátely, a ku přiwolení k jich žádostem; kterau když obdržel od něho, nejprwé s Bočkajem a potom s Turky mír učinil, aby Turci podřezli všecko, co prwé měli w Uhřích, ale poplatek každoroční jako prwé aby jim již žádný se nedával; Bočkajowi aby dáno bylo Sedmihradsko a díl Uher; nad ostatními pak Uhry aby byl arcikníže Matiaš nejvyšším správcem čili gubernatorem; a protestanti aby směli své náboženství stejnau měrau wykonawati jako katolici. (1606).

§. 29.

Powstání arciknížete Matiaše a ssazení Rudolfa.

Ale s tímto mírem welmi nespokojen byl císař Rudolf a zpěčował se jej potwrditi, obzvláště proto, že jemu se zdál katolické wíře welmi na ujmu býti. Naproti tomu arcikníže Matiaš bratr jeho počal welice dychtiw býti panování, spoléhaje na tu lásku, w kteréž byl u všech protestantů, že jim k swobodám takovým byl pomohl, i tak všechny cesty obmyslowal, jakby mohl bratra svého zbawiti panství, a sám w země jeho se uwázati. Tedy k tomu cíli nejprwé učinil smlauwu s druhými arciknízaty, bratřimi swými, aby sláwě domu Rakauského slabosti

ducha Rudolfowa hynauti nedopauštěli, a jemu w tom pomocni byli (1606). Potom powolal sněm království Uherského i arciknížetství Rakauského k společnému uradění do Prešpurka, kdež na tom ustanowili se, aby sobě mír s Turky učiněný a co jim přitom bylo slíbeno, nikým ani samým císařem ne nechali rušiti (1608). Toto wida císař Rudolf welice se rozhněwal, počínání takowé přísně jim zapověděl, i také hned wojsko, jehož wůdce byl Tilly, na Uherské a Rakauské hranice wyprawil. Ale Matiaš mnohem rychleji než on, a s wětším štěstím činil, poněwadž k němu všichni připadali, skládajice w něj naděje mnohého dobrého. Tedy učinil nejprwé prowołání ke všem stawům arciknížetství Rakauského, aby byli we zbraních swých pohotowě, též Morawské a Slezské stawy zwal, aby přistoupili k němu, což nejprwé Morawané i potom Slezáci jsau učinili; neb jim připowěděl, že je chce ochraňowati při swobodě w náboženství. Takž brzy ustaupiti musilo wojsko císařowo, nemajíc odnikud posily, a Matiaš zatím rychle do Morawy a odtud do Čech wešel, žádaje na císaři, aby jemu všechny ostatní země k panowání postaupil kromě Tyrolu.

Přitáh do Čáslawě, w tom místě položil sněm všem stawům království Českého, chtěje jim žádost swau předněsti, aby jej přijali za pána swého místo Rudolfa. Mezitím císař poslal byl do Němec posly swé, a knížata říšská o pomoc žádal, však ničeho od nich nemohl obdržeti, jsa u velikém stišění. Neboť i Čechowé někteří, kteří bliže wojska Matiašowa swé přibytky měli, přišli k němu na sněmě w Čáslawi, a vše, co žádal, slíbili; druzí pak, kteréž Rudolf téhož času powolal na sněm do Prahy, jinak žádné

pomoci jemu proti Matiašowi nechtěli učiniti, leč kdyzby stawům ewangelickým podlé příkladu otce swého Maximiliana úplnou swobodu propustil w náboženství. Takž w té veliké nauzi musil Rudolf slíbiti, že jim po skončené wálce s strany swobodného prowozování náboženství jistotu chce wydati, načež oni nákladem, vlastním znamenité wojsko sebravše, ku Praze na obranu proti Matiašowi se postavili. Matiaš zatím dlawho nemeškaje i sám přitáhl ku Praze, bratra swého chtěje ku poslednému přiwolení násilně donutiti. W tom úmyslu ale učinili jemu stawowé překážku, a k míru jej přiwedli, tak aby byl správce nad Uhry, Rakausy a Morawau, však království České a druhé země aby jemu teprw po smrti císaře Rudolfa učinili poslušenství. Na tom musiv se spokojiti, s wojskem swým zase do Uher odtáhl, kdež potwrdiw stawům toho království jich swobody, korunowan jest za krále. Též stawowé arciknížetství Rakauského přísahu jemu učinili, ač po nějakém protažení, protože mnozí nechtěli, pokudž i jim napřed na swobodu w náboženství ne učinil jistoty.

Ale císař Rudolf brzy nemálo toho želel, že stawům království Českého učinil slib, aby ewangeličti swobodně swé náboženství směli prowozowati. Tedy když po odtáhnutí Matiaše sněm w Praze byl powolán, zakazowal se stawům, že toho, aby ewangeličti stejná práwa jako katolíci měli, nikterak učiniti nemůže, a že swobody o to dané od císaře Maximiliana minauti musejí. To slyšewše stawowé ewangeličti, na odpor se postavili, prawice že nebudau o jiné potřeby císařské a zemské dříwe jednati pokud ten první kus s strany náboženství od

císaře jim powolen nebude. Na to rozesli se ze sněmu, a sami sobě položili schůzku na radnici Nového města Pražského. Tu zvolili sobě 30 direktorů čili správců zemských, aby jich věci k tomu vedli, by té swobody jakýmikoli prostředky mohli dosáhnouti. K tomu cíli spojili se w jedno též se stawy Slezskými, a na své vlastní peníze wojsko sbírali začali. Toho se ulekše páni a dvořané katoličtí, nyní všichni císaři radili, aby stawům přivolil k jich žádosti, by mohlo větší zlé tudy býti odvráceno. Tedy vydal císař Rudolf proti vlastní své vůli list čili majestát na swobodu w náboženství (1609), tak aby protestanti wíru swau veřejně wyznáwati, školy a kostely stawěti, též obrance čili defensory náboženství sobě zwoliti směli. Defensorů powinnost měla býti, těch se ujímati, kterýmby se dala křiwda proti témuž listu na swobodu wydanému. Potom učiněno narownání mezi katolickými a ewangelickými stawy, aby jedni druhým neublížowali; a stawům knížetství Slezského podobná swoboda udělena od císaře.

Takovým způsobem byly se věci náhle přewrátily, ne aby w proměněném stawu hned tichého stání došly, ale tak že k rozbroučím teprw tím mocnější popud byl učiněn. Císař Rudolf, žele ztráty tolika zemí, které musil postoupiti, nijak trpělivě toho sněsti nemohl, než aspoň pomstu hledal na Matiaše bratra svého, aby jeho králowství Českého a knížetství Slezského po smrti své mohl zbowiti. Tedy maje radši než Matiaše arciknížete Leopolda bratra svého, kterýž byl biskupem Pasowským, jemu po smrti své nastoupeni koruny České dopřiti chtěl, a k té věci prostředky začal obmýšleti. Protož znaje rozepře býti mezi Matiašem a stawy Rakauskými,

kterým on w potvrzení swobody w náboženství průtahy činil, nejprwé slibowal jim, kdyžby od Matiaše odstoupili, že sám ty swobody jim potwrditi miní. Když pak oni od krále Matiaše samého konečně toho potvrzení došli; w tom arcikníže Leopold wojsko w biskupství swém Pasowském jal se sbírali, kterémuž náhle do horních Rakaus wtrhnouti kázal (1610). W tom strachu též stawové Rakaustí s králem Matiašem wojsko sebrali, a Pasowským na odpor se postavili, jichžto nejwyšším čili vůdcem byl Wawřinec Ramée. Od nich tištěn obrátil se Ramée do Čech, dobyl Budějowic, Piska, Tabora i jiných měst, konečně Berauna, i až ku Praze se přiblížil, kamž arcikníže Leopold napřed se byl obrátil k císaři.

Stawové králowství Českého, domníwajíce se, že jest to wojsko proto sebráno a do země uwedeno, aby jim swoboda w náboženství, majestátem udělená, zase odňata byla, i sami též we spěchu něco wojska sebrali, nad kterým vůdce postavili Matiaše hraběte z Thurna. Ale Pasowští nemeškajíce, užili listi, wešli na Malau stranu Pražskou, a ji s mnohau záhubau pod moc swau připravili, též Starého a Nového města chtějí se zmocniti. Ale obyvatelé těchto měst pomoci wojska stawowského statečně wstříc se postavili. Neboť stawové ihned větší wojsko do Prahy sebrawše, sami sobě tu sjezd položili a na defensi čili obranu nastoupiti uzawřeli. Protož opět 30 správců čili direktorů k zřízení stawowských věcí sobě zwolili, krále Matiaše ku pomoci žádali, též po krajích wojska hotová postavili. Tu bylo auzko Pasowským, bojícím se, že i cesta zpáteční jim zahrazena bude. Tedy když od krále Matiaše stawům wojská pomoc přitáhla, ulekna se arcikníže Leopold,

i s Pasovskými tajně nočním časem z Prahy vytáhl, a cestu wen ze země nastaupil. Stawowští za nimi stihající pospíšili, a na hlavu poraziwše roztrístili wojsko, tak že we zmatku musilo utéci, načež Matiaš Thurn na Malau stranu přešel, a město i hrad, na kterém císař přebýwal, wojensky osadil. Nedlaugo potom přišel do Prahy král Matiaš w tom velikém wšech věcí pobauření; jemuž předložiwše stawowé stížnosti swé, žádali, aby se uwał w panowání nad tím králowstwím, poněwadž k tomu císař Rudolf již dosti při silách není, spolu pak žádali též císaře Rudolfa, aby položil stawům sněm, kdež i jemu žádost, aby Matiašowi panství postaupil, chtěli předložiti. Tedy wida toto císař Rudolf, a ode wší pomoci jsa opuštěn, sám předešel, a poděkowal se z králowství, tak aby král Matiaš byl nástupcem jeho. To se stalo roku 1611, a hned korunowan Matiaš na České králowství. Císař pak Rudolf umřel hned prwního roku potom (1612) u velikém hoři, a maje 60 let wěku swého.

§. 30.

Císař Matiaš. — Powstání České.

Po jeho smrti zwolen byl Matiaš i za císaře Římského, ačkoliw nebylo to bez těžkostí, poněwadž stawowé někteří w Němcích toho se báli, aby knížata domu Rakauského koruny císařské za swau dědicau nechtěli powážowati. Jiní také raději jiného za císaře míti chtěli, kterýby wětší swobodu w náboženství chtěl učiniti. Ale Matiašowo panování ani dlaugo netrwalo, ani pokojné a jemu příjemné nebylo. Prwní hned nepokoje byly s Turky o Sedmi-

hradsko, kterážto země dle smlauwy s Bočkajem učiněné po smrti jeho měla k Rakausům připadnauti. Ale když Bočkaj w brzkém hned čase potom umřel, nedbajíce na to stawowé Sedmihradští nejprwé sobě zwolili za wojvodu Sigmunda Rákociho (1607), a když on to důstojenství se sebe složil, Gabriele Batoryho (1608), konečně místo toho Bethlena Gábora (1613), kterýž pro upewnění swého panství k Turkům se obrátil, a je o pomoc prosil. O to nastali brzy welcí sporowé mezi Rakausy a Turky, a již obě strany k wálce se strojily; ale stawowé wšech zemí císařowých z pokoje způsobeného přilís se radujíce, nikterak přiwoliti nechtěli k žádným daním, bez kterých wálka nemohla wedena býti. Takž musil císař Sedmihradsko Bethlenowi potwrditi, a obnowil s Turky týmž způsobem mír, jakým hned za císaře Rudolfa s strany ostatních věcí byl způsoben.

Jakož pak Matiaš s Turky málem na wálce nebyl, tak téhož času skutečná wálka vypukla mezi arciknížetem Ferdinandem Štyrským a republikau Benátskau skrze Uskoky, ty slowanské lidi, kterým se byl stal ustawičný boj s Turky již obyčejem a oblíbau. Ti prowozujíce laupeže na moři, brzy netoliko tureckých ale též i benátských kupců lodě w Adriatickém moři počnauce stihati, veliký hněw Benátčanů na sebe powzbudili. Ale i Benátčané násilí činili rakauským a jiným loděm w tom moři, wybírajíce od nich cla a myta nesprawedliwá podlé swé libosti. Protož když Benátčané arciknížete Ferdinanda o potlačení Uskoků žádali, jakožto poddaných jeho, on pak nemaje upřímného přátelství s nimi, jim tak úplné žádosti jejich splniti nechtěl; počali wálku na zemi i na moři, kteráž po mnohá léta s rozdílným štěstím

wedena, naposledy pak mír w ten způsob jest učiněn, aby napotom Uskokové nekonalí morských laupeží (1616).

O arciknížeti Ferdinandowi jest již nahoře powěděno, kterak byl w zemích swých Štyrských katolickau wíru mocně ku panství přiwedl. Nicméně poněwadž císař Matiaš ani bratří jeho Maximilian a Albrecht děti neměli, a tak Ferdinand co jediný dědic moenařtství Rakauského pozůstával; přijat jest od stawů wšechněch zemi Matiašowych hned za živobytí jeho za nástupce w panování, a korunován w Praze za krále Českého (1617), a w Prešpurku za Uherského (1618), ačkoli byli mnozí, a zvláště stawové ewangeličtí, kteří tomu odporowali, bojíce se, žeby swoboda těch králowství, a zvlášť náboženství se týkající, mnil rušiti; kteréž ale on s přísahau slíbil zachowati.

Ty doby byl w králowství Českém dle psaného zákonu mír o náboženství, ale w prawdě a w skutku jináč se shledávalo. Stawům protestantským byla majestátem císaře Rudolfa úplná swoboda udělena w náboženství, k tomu mezi katolíky a protestanty učiněna přátelská smlauwa, aby jedni druhých neustíjící přátelsky se snašeli. Ale protestanti nerádi widěli, kterak na nejvyšších úřadech zemských nejwíce seděli jen katolíci, a to takowí, kterých oni přátelé nebyli; naproti tomu katolíci s bolestí na to patřili, kterak náboženství protestantské wždy wíce se rozmáhalo w zemi, ješto při katolické církwi již malá hrstka toliko zbýwala; přitom nechtěli nikterak zůstati, ale co nejwíce možné, o to usilowati, jak by protivnau wíru zase odstranili, a katolickau církew ku panování zas přiwésti mohli. Takž nebylo konce obecné nespokojenosti a roztržkám mezi

stranami, až se brzy zase k obnovení bauří přičína naskytla.

W městech Braunowě a Hrobě počali sobě protestanti kostely stawěti, zakládajíce se na majestát, poněwadž tím listem wúbec to bylo dowoleno. Ale wrechnosti těch míst, opat Braunowský a arcibiskup Pražský, tomu na odpor se postavili, prawíce, že majestát toliko stawům králowství Českého, nikoli pak poddaným dowoluje stawěti; pročež kázal opat Braunowský kostel w Braunowě zawřiti, a arcibiskup kostel Hrobský rozbořiti. Z toho když obywatelé těch dwau měst při králowských místodržcích w Praze stížnost wedli, jsau zawřeni do žaláře, jako lidé bauřliwi, kteří pokoj zemský rušiti mní. Ale obranci čili defensorové wíry protestantské, majestátem ustanoweni, skutek tento za veliké přestaupení majestátu prohlásili, stawy ewangelické do Prahy k sjezdu sezwali, a společně s nimi u veliké koleji císaře Karla se uradiwše, žalobu písemnau zadali k císaři Matiašowi, aby Braunowští a Hrobští i jiní protestanti při majestátu a swobodě byli zachowáni. Tu jest jim k té žalobě od místodržcích králowských ohlášena odpověď císařská odporná, že jest se to w Braunowě a we Hrobě stalo s wůli a k rozkazu císařskému, a že císař ty, kteří o to stawy bauřiti chtějí, přisně mní potrestati. Z toho wzešel veliký hněw stawů shromažděných i obecného lidu na králowské místodržčí, a zvláště na Wiléma Slawatu a Jaroslawa Bořitu z Martinic, kteří se wždycky nejwíce o náboženství katolické byli zasazowali, a proto byli w nenávisti; neboť se obecně myslelo, že se stala ta odpověď císařská z jejich nawodu, a to ze záští, kteréž oni mají proti protestantům. Tedy když jsau

stawům rozkaz císařův oznámili, stawové pravili, že chtějí druhého dne potom odpověď svou přinést. To bylo 23 dne měsíce května roku 1618. Toho dne šli stawové z kolleje Karlovy na hrad Pražský, všichni ozbrojeni a pomsty nad protivníky svým žádostivi. Všedše v radu nejprvé sami o sobě v zeleném pokoji tu na hradě, nad Martinicem a Slawatau pomstu vykonati uzavřeli, prohlásíce je za škůdce zemské, kterých pokud na živě stává, že žádný pokoj v zemi nemůže býti. Takž přikwapivše všichni do kanceláře místodržících, ty dva vzali, a swrhli s oken do příkopa hradskeho, za nimi též Fabricia jich sekretáře. Potom učinili mezi sebou jednotu, aby se při swobodě v náboženství bránili, zvolili 30 nejvyšších správců zemských čili direktorů, a vojsko začali sbírat, nad kterým Matiaše hraběte z Thurna vůdcem svým učinili. Arcibiskupa Pražského a Braunovského opata, též všecy Jesuity jakožto nepřátely zemské ze země wyhnali; k císaři pak Matiašowi list prosebný poslali, aby to, co oni učinili, jakožto spravedliwau pokutu potvrditi, a panem jich a králem milostiwým zůstati ráčil.

Ale císař Matiaš, když jeho došly zpráwy o všem běhu těch věcí, z počínání toho a wzbaření stawů Českých welice se rozhněwal, a je přísně trestati umínil. K tomu jej napomínali všickni téměř rádcové jeho, a přede vším arcikníže Ferdinand majíce za to, žeby sice důstojenství krále samého w opowrzení upadlo. Tedy poslal vojsko do Čech pod vůdcem svým Jindřichem z Dampierra, který však brzy poražen jest od Thurna u Čáslawě a u Lomnice, a ze země zapuzen. K tomu najali sobě stawové do služby hraběte Arnošta z Mansfelda se

14,000 žoldněři; také přidali se k nim stawové Slezští a vojsko své k nim wyprawili. Císař wyslal druhého vůdce svého do Čech, hraběte Bouquoje, aby zemi wojensky podmanil; ale i Bouquoje porazili Matiaš Thurn, Joachim Šlik i jiní vůdcové stawowští, a ze země jej wyhnali, až do Rakaus wítězně jej pronásledujícíce. Mezitim když zima přišla, opět jest začato smlauwání mezi stawy a císařem, aby wěc w tichosti a mírně mohla narownána býti; též ozi knížata, a předně Sigmund, král Polský, pak kurfirst Saský usilowali o to, aby pokojný prostředek učinili. Což ale prvé než bylo ku konci přivedeno, umřel císař Matiaš we Wídni, a tím všecy věci we mnohem wětši zmatek než předtim upadly (1619).

§. 31.

Wzbaření proti císaři Ferdinandowi II. a perážka Čechů.

Ferdinand arcikníže, jakožto již na králowství korunowaný, měl panství nastaupiti. Protož hned po smrti strýce svého učinil psaní k stawům Českým, že chce potvrditi práwa jejich a swobody; aby zanechající bauří, w pokoji s ním se srownawali. Ale stawové newěříce slowům jeho, a již prvé k němu nemajíce náklonnosti, nechťeli jeho přijíti za krále, winnice jej, že jim zrušil přísahu při korunování učiněnou, poněwadž radil císaři Matiašowi proti nim ku přisnosti. Tedy po nedlauhém meškání wálka se obnowila, a Buquoi vůdce císařský mocně sobě w Čechách podmaňowati začal. Ale stawové postavivše proti němu Mansfelda na obranu, s druhým wojskem Matiaše Thurna do Morawy poslali aby při-

wedl stawy té země k jednotě s nimi proti Ferdinandowi. Thurn wedl wálku s welikau statečností a rychlostí. Stawové Morawští, nedlauho se rozmyslejíce, zawřeli jednotu s Čechy, a wojska swá k jeho wojsku přidali, načež s wětší smelostí wtrhnul do Rakaus, chtěje i tu zemi připrawiti k jednotě. Nebo i stawové Rakausti se rozmysleli, měli by Ferdinandowi přísahu učiniti, lečby jim prwé powolil k jich žádostem, aby protestantská wíra s katolickau stejná práwa měla. Mezi nimi byl nejmělejší Ondřej Thurnradl. Tedy když Thurn wítězně s Čechy a Morawany k Widni přitáhl, přes Dunaj přešel, a města obléhati začal, protestanti spiknuvše se, bauřliwě wěšli do paláce císařského, a Ferdinandowi aby žádostem jich powolil, hrubě domlawali; nechtěli-li by učiniti, chtěli Thurnowi bránu otewřiti, Ferdinandu wzíti w zajetí, a dítky jeho w ewangelickém náboženství dáti wychowati. W tom, když nebezpečenství císařowo nejwětší bylo, s druhé strany města přitáhlo mu na pomoc 500 kyrysarů od Dampieru na spěch poslaných do Widně; od nichž traubentrub zaslechše, Thurnradl i druzí spiknutí we zmatku odtud utekli. Nazmar dobywal Thurn města tak welikého, dada silně z děl střeleti; mezitím co on před Widni ležel, Mansfeld neprozřetelně s Bouquojem bojewal a od něho na hlawu poražen; Bouquoi páčil, hubil, a místa za místem dobywal. O tom uslyšew Thurn, musil Widně zanechat, a pospíšiti kwap do Čech, aby se jemu w cestu postavil.

Tu se wyprawil král Ferdinand na cestu do Frankfurta nad Mohanem, kdež se byli sešli kurfiřtawové Němečtí, aby sobě po Matiašowi nowého císaře zwolili. I správcowé čili direktoři země České pos-

swé tam wyprawili, předkládajíce knížatům Říšským, že Ferdinand nemůže jakožto kurfirst Český při tom wolení úcastenství mítí, poněwadž nemíni oni jeho za krále Českého uznati. Ale knížata na to nic nedbajíce, Ferdinanda za císaře zwolili, a Čechy napomínali, aby i oni jeho byli poslušni. Tu se mnozí ze stawů ulekli swého počínání proti Ferdinandowi, widauce, že wětší část Říše při jeho straně státi míni; ale druzí, neohlédajíce se na to, úmysl swůj ku konci dowésti umínili. Tedy se sešli stawové Čeští, Slezští, Morawští a Lužičtí k obecnému čili generalnímu sněmu na hradě Pražském, aby sobě nowého krále zwolili. Tu konečně prohlásili, že jest Ferdinand zbawen swého králowského důstojenství, a Fridricha, kurfirsta Falckého, kterýž byl reformowaného wyznání, za krále zwolili. Ten přijaw podané sobě důstojenství, do Prahy přišel, a s welikau sláwau na králowství České jest korunowan. Kteří ze stawů katolických s tím wolením nebyli spokojeni, jsau swrženi se swých úřadů a ze země wyhnáni.

Mezitím, co se toto dalo, nowý nepřítel wystaupil proti Ferdinandowi, Betlen Gabor, kníže Sedmihradské; kterýž wpad do Uher, wětšího dílu toho králowství zmocnil se, a smluwil se s Čechy, do Rakaus se strojil wtrhnauti. To když uslyšel Bouquoi, w Čechách proti Mansfeldowi stojící, spěšně obrátiti se musil, aby bránil Wídeňské město proti moci jeho. Za ním mocně Thurn zdwihl se, a podruhé do Rakaus wtrhnul. Před samým městem Widni spojil se s ním Bethlen a se spojenými wojsky na Bouquoje udeřili, kterýž zarazil proti nim pevné ležení při Dunaji. Tu jakkoli odpíral statečně, nicméně naposledy přinucen jest za Dunaj zpět cauwnauti,

i jali se Thurn a Bethlen mocně o dobytí města usilowati. W tom nastawši náhlá zima s nedostatkem potrav a potřeb rozličných, k tomu je přiwedla, že se rozejíti a odstoupiti musili.

Ale císař Ferdinand mezi tím časem ničeho neobmeskáwal, aby sebral co největší sily, a powstáním tolikých swých národů mocně mohl konec učiniti. W té věci bylo jemu velmi příhodno zástí mezi mocnostmi katolickými a protestantskými w celé Evropě, kteréž docházelo ty časy vždy větší hořkosti. Neboť wědauce dobře katoličtí králowé a knížata, jaké rozmnožení moci z toho by protestantským musilo přijíti, kdyžby byla w těch we všech nejznamenitějších rakauských zemích protestantská víra upewněna, všichni Ferdinandowi pomoci své slíbili. Přede všemi jinými Filipp III., král Španělský, wojenskau pomoc přislíbil, papež Pawel V. byl nápomocen penězi, podobně welkokníže Toskanské a jiná wlašská knížata, s jiné pak strany Sigmund, král Polský. Nadto důležitě bylo spojení všech katolických knížat w Říši, aby sobě wespolek pomáhali proti protestantům, kteréž to spolku, řečeného swatá liga, hlavní byl půwod Maximilian, wévoda Baworský. Maximilian byl nejhorliwější přítel Ferdinandůw; neb hned we mládí spolu druhové byli. Tedy on i liga slíbili největší pomoci; k tomu i sám Jan Jiří, kurfirst Saský, ačkoli byl náboženstwí ewangelického. — Ne tak statečně sobě Fridrich Falcký počínal, když nastoupil panování nad Čechy. Jsa člověk slabého ducha, a k tak obtížným a pracným časům nedospělý, více rozkoš a lehkowážných radowanek hleděl, než plnění welských powinností. Tedy ani swornosti wnitř zachowati ani mocných spojenců sobě opatřiti, wůbec wěc

mocně k zisku swému wěsti newěděl jako Ferdinand. Jsa reformowaného wyznání, ukázal se stejně nepřiznivým ewangelikům jako katolickým, a mnohých myslí tím od sebe odvrátil. Předešlé hlavní vůdce, Thurna a Mansfelda, urazil, postawiw nad ně wyše nowě přichozi swé milé, knížete Kristiana z Anhaltu a Jiřího hraběte z Hohenloha. Takž nebylo brzy žádné důwěry k němu od lidu, a tím ta wěc nejprwé podmilati se začínala. Fridrich byl též hlawau spolku německých knížat protestantských, jako Maximilian katolických, kterýžto spolek se nazýwal jednota ewangelická. Ale i w té byla neswornost jedněch proti druhým, až pak učinili s ligau mír nawodem Francouzů, a to takowý, aby sice w Němcích spolu newálčili, ale w Čechách aby každá strana směla, komu chce, pomáhati. Tedy uzavřela liga mocně pomáhati císaři Ferdinandowi, jednota pak ewangelická w ničemž Fridrichowi nápomocna nebyla. Brzy potom Betlen Gábor, kníže Sedmihradské, učinil příměří s císařem, načež jemu část Uher postaupena. Wšecky věci dobře se nakloňowaly na stranu císařowu, a Fridrichowu věci nepodobati se začínaly.

Při začátku leta w roku 1620 zdvihl císař wálku na Čechy na všech takměř hranicích toho králowství. První moci užil proti Dolnorakauským, kteří jemu, když do Widně z Říše nazpět přišel, wěrnost a poslušenstwí nechtěli přísáhati. Proti nim poslal jemu Sigmund, král Polský, dwa tisíce Kozáků na pomoc, s kterýmiž on brzy protiwné rozplasil, a jiné pak přiwedl ku poslušnosti. Hohenlohe a Mansfeld sice do Rakaus wtrhli, ale poraženi jsau od Bouquoje u Langenloisa. Brzy po nich Anhalt se wším wojskem Českým do Rakaus přitáhl, chtěje stawům Rakauským

pomoc přiněsti; ale téhož času kurfirst Saský wtrhnul do Lužice, a podmanil tuto zemi, kteráž jemu od Ferdinanda, kdyžby jemu pomohl proti stawům Českým, za odměnu byla slibena; též i Sigmund, král Polský, znamenitý počet Kozáků do Slezska poslal, od kterých jsou stawové té země kormauceni, tak že Čechům žádné pomoci nemohli učiniti. Konečně pak táhlo hlavní wojsko císařské, jehožto vůdce byl Maximilian, wévoda Baworský, jakožto kníže we válečných jak politických věcech welmi zkušené. Maximilian nejprwé do Horních Rakaus wtrhnul, a hned strach veliký učinil. W Linci jemu we jmenu císařowě stawové té země uleknuti přísahu složili; Anhalt pak s wojskem českým do Čech ustaupil. Za ním w patách pospíšil Maximilian, a wešel do králowství, dobyl Krumlowa, Budějowic a Prachatic; Písek město, kteréž se udatně bránilo, brannau rukau wzal, poplenil, obywatele od laupežiwých wojáků na postřech jiným u velikém počtu zbiti nechal; což w dáuce jiná města, bez obrany jemu se poddávala. Zatím Anhalt a Hohenlohe, vůdcowé nešťastní, nikdež stání nemajíce, wždy před ním cauwali. Tím způsobem mizela zmuzilá mysl u wojstě; nepořádek a nespokojenost rozličná vznikala, i ačkoli Fridrich sám přišel k wojsku, aby wojíny powzbudil, však nemaje žádných vlastností dle toho, nic newzpomohl, a zase do Prahy se wrátil. Tu se bral i Anhalt se vším wojskem ku Praze, strachuje se bitwy s Maximilianem, kterýž wšecku swau moc s Bouquojem w jedno spojil. Na Bílé hoře konečně blíž samého města Pražského Anhalt stanul, a učinil zákopy, za nimiž postavil wojsko své. Maximilian nemeškaje udeřil na jeho ležení, a bitwu rozhodnau swedl. Tu jest poráženo

wojsko stawowské, a na útěk přiwedeno (1620 8. list.); Fridrich strachem pojat přílišným, k dalšímu boji srdce pozbyl, a na útěk se dal ze země. Tak jsou věci jednau ranau w úplný zmatek přiwedeny; Maximilian do Prahy wešel, a w tom městě jako celé králowství připravil pod moc císařowu.

Letopočet.

Léta Páně:

1627. Ferdinand I. korunován na České králowství §. 18. —
Též na Uherské. §. 19.
1628. Jan Zápolja proti Ferdinandowi. §. 19. Jednota Pražská zrušena §. 22.
1629. Soliman wtrhnul do Uher, Wídeň oblehl. §. 19.
1630. Příměří s Turky §. 19.
1631. Ferdinand I. zvolen za krále Římského. §. 23.
1632. Třetí tažení Solimana do Uher. — Kysek obležen. §. 20.
1633. Příměří se Solimanem. §. 20.
1634. Wírttenberk nawrácen wéwodowi Oldřichowi. §. 21.
1638. Smlauwa mezi Ferdinandem a Zápoljau. §. 20.
1640. Jan Zápolja. §. 20.
1641. Soliman počtwrté do Uher wtrhnul. Budín osadil. §. 20.
1642. Pešt od císařských obležen. §. 20.
1643. Páté přitažení Solimanowo. §. 20.
1646. Wálka s Fridrichem Saským. §. 23.
1647. Příměří mezi Ferdinandem a Solimanem §. 20. Bitwa u Mühlhorda. — Ferdinand stawy České pokořil §. 23. Bratři čeští wypověděni §. 24.
1648. Appellační soud w Čechách. §. 23.
1649. Maximilian II. uznán w Čechách. §. 24. — Martinuzzi Sedmibradsko slíbil Ferdinandowi. §. 24.
1651. Jesuité u Wídně a w Trnawě. Isabella Uher zbawena. — Martinuzzi zabit. §. 24.

1552. Castaldo poražen u Segedína. §. 45.
 1553. Sigmund Zápolja prohlášen za vojvodu Sedmihradského. §. 24.
 1555. Mír Augšpurský. Žádost stawů Dolnorakauských o swobodu w náboženstwi. §. 24.
 1556. Ferdinand I. císařem Římským učiněn. Stawové Rakausští, Štyrští, Korutanští, žádali o swobodu w náboženstwi, Jesuité w Praze §. 24.
 1562. Arcibiskupstwi Pražské obnoveny. — Mír se Sultanem. §. 24.
 1564. Přijímání pod obojí spůsobau dovoleno. Ferdinand I. †. §. 24.
 1566. Soliman do Uher wtrhnul. — Mikuláš Zrinský. §. 25.
 1567. Kompaktata sněmu Basilejského zrušena. §. 25.
 1568. Wyznání Augšpurské w Rakausích dovoleno. — Mír s Turky. §. 25.
 1570. Mír se Zápoljau. §. 25.
 1571. Sigmund Zápolja †. §. 25.
 1572. Rudolf II. korunován w Uhřích. §. 25.
 1573. Štěpán Bátory králem Polským učiněn. §. 25.
 1575. Konfessi Česká potvrzena. Rudolf w Čechách korunován. Zwolen za krále Římského §. 25.
 1576 Maximilian II. †. — Rudolf II. §. 26.
 1587. Strana arciknížete Maximiliana w Polsku. §. 26.
 1588. Bitwa u Pičína. §. 26.
 1589. Maximilian ze zajetí Polského propuštěn. §. 26.
 1591. Ferdinand II. we Štyrsku §. 26. §. 28.
 1592. Hasan u Siska. — Sinan baše do Uher wtrhnul. §. 27.
 1593. Ostřehom obležen od císařských. §. 27.
 1594. Sinan baše w Uhřích. Poražen od Bátoryho §. 27.
 1595. Ferdinand Tyrolský †. §. 26. — Sigmund Bátory pomoc proti Turkům slíbil. — Turci poraženi u Ostřehoma. §. 27.
 1596. Muhammed III. do Uher wtrhnul. — Bitwa u Jagra. §. 27.
 1597. Peršané proti Turkowi. — Ráb dobyt. §. 27. — Sigmund Bátory postaupil císaři Sedmihradsko. §. 28.
 1599. Ondřej Bátory. §. 28.
 1600. Smlauwa s Peršany. §. 27.
 1601. Sigmund Bátory Bastu wyhnal ze Sedmihradska. §. 28.
 1602. Mandat w Čechách proti protestantům. §. 28. — Sigmund Bátory do Čech přišel. §. 28.

1604. Sněm w Prešpurce. — Wzbaurění w Uhřích. — Štěpán Bočkaj. §. 28.
 1606. Mír s Turky. — Arcikníže Matiaš gubernator Uherský. §. 28. — Smlauwa arciknížat Rakauských proti Rudolfowi. §. 29.
 1607. Sigmund Rákocy wojwoda Sedmihradský. §. 30.
 1608. Sněm Uhřů a Rakušanů w Prešpurku. — Matiaš wtrhnul do Morawy a do Čech. §. 29. — Gabriel Bátory. §. 30.
 1609. Majestát císaře Rudolfa. §. 29.
 1610 — 1611. Wpád Pasowský. — Matiaš na králowstwi České korunován. §. 29.
 1612. Rudolf II. †. §. 29.
 1613. Betlen Gábor wojwoda Sedmihradský §. 30.
 1616. Wálka s Benátčany skončena. §. 30.
 1617. Ferdinand II. korunován w Čechách. §. 30.
 1618. Těž w Uhřích. — Powstání Českých stawů proti mistodržicím w Praze. — Thurn porazil Dampierra. — Arnošt z Mansfelda. — Slezští stawové k powstání přistaupili. — Bouquoi z Čech zahnan. §. 30.
 1619. Císař Matiaš †. §. 30. — Stawové Morawští k jednotě s Čechy přistaupili. — Thurn u Wídně. — Ferdinand zwolen za císaře. — Fridrich Falcký za krále Českého korunován. — Thurn a Betlen Gábor u Wídně. §. 31. — Betlen Gábor prohlášen za Uherského krále. §. 33.
 1620. Stawové Dolnorakauski ku poslušenstwi připraveni. — Maximilian Baworský do Horních Rakaus a do Čech wtrhnul. — Bitwa na Bílé hoře. §. 31.

ČÁST DRUHÁ.

OD. BĚLOHORSKÉ BITWY AŽ DO WYMŘENÍ
RODU HABSBUŘSKÉHO PO MEČI.

(1620 — 1740).

I.

ČASOWÉ TRICETILETÉ WÁLKY.

(1620 — 1648).

§. 32.

Proměna w mocnářstwi Rakauském po Bělohorské bitvě.

Bitwau na Bílé hoře swedenau wšecky věci mocnářstwi Rakauského se proměnily, a zvláště we wnitřním stawu wšech zemí poddaných domu Habsburskému takowá proměna stala se, jaké předtím ani potom nikdy žádné nebylo. Nebo předně, kdež dříve jednakaždá země Rakauská dle swých zvláštích prástarodávních zákonů, práw a obyčejů spravowána býti musela, a to dle zřízení takowého, že mocnost panownická welice byla obmezena, tak že žádní nowí zákonowé nemohli pauze dle wůle králowské býti wydáváni, nežli vždy až s powolením stawů jedné každé země na sněmě sebraných: odtud již wšecka ta zřízení zemská w takowý způsob přiwedena jsau, aby mocnosti králowské žádná jiná moc w zemi nemohla býti rowna ani w čem odporna. Druhé kdež

předtím o náboženstwi weliké spory daly se, těm jest mocně konec učiněn, a katolickému náboženstwi jedinému dána platnost. Což když wšecko bylo k místu přiwedeno, tehdy teprw wyrownalo se to mocnářstwi we swětské moci jiným welikým říším Ewropejským. Neb když uwnitř wšecko přiwedeno bylo ku poslušenstwi, mohl dům Rakauský wšecku swau moc wen obrátiti k rozšíření panstwi swého nad jestě více zeměmi a k upewnění moci swé tím wětšimu proti všem nepřatelům přespolním, weliké wálky zdvihajícím. Odtud až do nejnowějších časů bylo toto mocnářstwi jedna z těch říší, dle kterých wšecky weliké věci, které se daly w Ewropě, hlavně byly řízeny.

Když byli Čechowé a Fridrich Falcký bitwau poraženi, a Maximilian Baworský wešel do Prahy, nezbywalo žádného odporu proti moci císařowě, ani w Čechách ani také w jiných zemích, se stawy Českými spojených; všichni, poražením hlawního národu jsauce ustrašeni, srdce pozbyli. Jediný hrabě Mansfeldský w Plzni seděl, a wojsku císařskému bránil se; však i on brzy přinucen k ustaupání, a do Falce s wojskem swým se odebral (1621). Tedy přišel bez překážky kníže Karel z Lichtenšteina do Prahy, jehož císař Ferdinand učinil swým místodržícím w králowstwi, i jest nejprwě přistaupeno ku potrestání těch, kteří pozdwižení stawowského hlawní půwodowé a wůdcowé byli. Osm a čtyřicet osob stawu panského, rytířského i městského jedním dnem jest zajato a nad nimi saud učiněn; z nichžto sedmawacet na smrt odsauzeno, a popraweni jsau na Pražském náměstí (1621. 21. čw.), ostatní zajetím, wypowieděním a jinými spůsoby potrestáni, též statků swých zba-

weni. Jiní byli, prvé než přišel saud, utekli ze země, a i těm statkové jejich všichni jsau pobráni. Ostatním všem osobám všech tří stawů ohlášeno jest, kdož pozdvižení proti císaři byli účastni, aby se z toho wyznali, chtěli dosáhnouti odpustění; což když učinili, generální pardon jest ohlášen, totiž, aby při hrdlech a při cti byli zachováni, ale statky jedněm všecky, jiným z části pobrány za pokutu.

Podobně jest pokuta w jiných zemích wykonána. Neboť předně stawové Morawští, widěwše porážku Čechů, poselství své do Wídně wyprawili (1620), žádající císaře za odpustění svého provinění. Tedy jest poslán do Morawy za místodržícího kardinal Dirichstein, a zřízena komissí ku potrestání těch, kteří se byli protivili. Jich jest 24 zatčeno, a na smrt odsauzeno, a však prominut ten trest od císaře, tak že jsau místo toho jedni ze země wypowieděni, druzí zajetím trestáni; všichni pak ti i mnozí jiní statků svých zbaweni.

Rowněž w Dolních Rakausích 16 osob stawu městského wzato jest w zatčení, a štat Pawel Gold, jakož hlavní odpůrce, ostatní zase na swobodu propuštěni.

Mírněji w Lužici a we Slezku konáno, do kterých zemi Jiří kurfirst Saský wojensky wpadl, a když jemu se vzdali, we jmenu císařském odpustění jim učinil.

Ale nejwětší pohromu uwalil na sebe lid Horno-Rakauský. Té země byl na swém tažení do Čech dobyl Maximilian, Baworský wévoda, a lidem svým osadil; neb jemu ji císař dal w zástawu, aby s ní pro sebe wybíral příjmy, ažby jemu tudy náklad na wálku učiněný byl zaplacen. Tedy ustanowil Maxi-

milian místodržícím svým Adama z Herberšteina, muže pyšného. Tu byla po porážce Čechů též komissí zřízena od císaře, aby nad powstalými saud wykonala. (1624). Mnozí ze stawů jsau zatčeni, ale s nimi mírně naloženo, když wyznali lítost ze svého provinění; toliko na statcích uloženy pokuty. Ale lid sedlský těžce nesl hrozné utiskování, které nad ním wykonávali baworstí wojáci Herbersteinowi, i také že měli kazatelové všichni ewangeličtí wyhnáni, a katoličtí na jich místa usazeni býti. Tedy když we městěčku Cwifaltech usazen býti měl farář katolický, stal se shon sedláků, a překazili tomu. Tu wzal Herberstein 1200 wojáků s sebau, a všechněm poddaným toho okolí nařídil w poli pod velikau lipau před ním se shromážditi, pod ztracením hrdla, kdožby doma zůstal. Když přišli, poručeno richtářům jich, metati los o život a bezhrdlí; 17, na kteréž los padl, tu na místě na postrach lidu pobauřenému oběšeni jsau (1625). Takž utichli; ale když žoldněři opět laupiti počali, zdvihl se všecken lid po celé zemi, vyháněli wojáky i katolické kněží, a zámky pálili (1626). Herberstein wyťáhl proti sedlákům; oni wyřad na něho náhle učiniwše, na útěk jej porázili. Tu byl wůdce jejich Štěpán Fadinger, hlawa smělá i též ducha obezřetného, kterýž sedláky u wojenský pořádek uwedl, wálku tím zmužileji započal s Bawory, a spolu do Wídně posly wyprawil o milosrdenství. Již byl Herberšteina w samém Linci we hlavním městě oblehl; tu padl ranau z města, když se příliš blízko ke zděm přiblížil. Tedy musili sedláci od Lince odtahnouti, a jest s nimi přiměří učiněno. Ale prvé než prošel čas přiměří, přitáhl do země Adolf wévoda Holšteinský s plukem wojska baworského;

kteréhož vojáci když zemi laupiti počali, opět se zdvihli sedláci, a Bawory porazili. Wévoda Maximilian wyslal Lindloa generala s 6000 lidu wojenského, wsak i ten na hlavu poražen od sedláků, a 3,000 lidu zabito jemu. Konečně přitáhl s 8,000 general Pappenheim, od kterého jsau poraženi, roztráštěni, k odložení zbraně přinuceni. Osmnáct jest popraveno, jiní k těžkým pracem odsauzeni, a tak ta země konečně jako jiné všecky přivedena ku pokoji.

Mezitím byl pevný úmysl císařůw, netrpěti w mocnářství wyznawačů žádného jiného náboženství než toliko náboženství katolického, jakož prvé byl w skutek uwedl w Štyrsku. K wywedení toho skutku musilo s velikau prozřetelností přistaupeno býti, poněwadž byl strach, aby lid náhle všudež nepowstal k velikému odporu. Tedy nejprvé w Čechách, w Morawě a w Horních i Dolních Rakausích natiženo jest kazatelům kalwinským ze země se vybrati; později teprw, když byli již saudové a pokuty nad půwody bauře k velikému strachu lidu wykonány, týž rozkaz učiněn i ewangelickým. Mezitím byli Jesuité zase do země powoláni; jimž odewzdána universita Pražská, též Widentská k wyučování mládeže pauze dle katolického způsobu. Rowněž nad zeměmi i nad městy všichni úředníci císařští, purkmistři a konšelé, katoličtí jsau usazeni; a protestanti s úřadu sjiti musili. Konečně pak, když tak začátkowé učinění byli, rozhlášeny jsau mandaty císařské, že Jeho Milost císařská žádných jiných poddaných w zemích swých dědičných míti nechce, než kteříby byli jedné prawé a samospasitelné církwe katolické; pročež všichni jiné wíry wyznawači buď k wíře katolické se obrátiti, buď ze zemí těchto pryč se mají wystěhowati

(1626, 1627). Takowí rozkazowé jak w jiných zemích ohlášeni, tak konečně jsau i w Slezku, kdež naposledy k té věci přišlo, uwedeni w skutek. Nad skutečným zachowáním jich postaweny byly kommissi řečené reformační, kterým se musil jedenkaždý podrobiti, aneb ze země wyjiti. Tu bylo mnoho nářku wě všech zemích Rakauských. Na mnohých místech, i kromě lidu sedlského w Horních Rakausích, sprostí lidé zprotiwowali se, myslice odolati mocnému slowu císařskému; kteřížto ale všichni lehko jsau wojenskau mocí pokroceni. Jiní nastaupili na wystěhowání se; i tak vyšli tisíce za tisíci z Čech, z Morawy, ze Slezka i druhých zemí do ciziny, statky swé lacině rozprodawše. Z toho byla veliká ztráta celého mocnářství, jakožto wyjitím tolika pilných a zámožných obywatelů; ale raddy císařské toho nedbali, myslice to k budaucímu zachowání pokoje w mocnářství býti potřebné.

Wedlé toho nemeškajíc přikročeno jest také ku proměnám w zřízeních zemských, kteréž se zdály prospěšné, aby napotom mocnost císařská žádných mezi již w dědičných zemích míti nemusila. Toto se hlavně w králowství Českém powedlo, když císař Ferdinand konečně sám osobně přišel do země a stawy zemské na sněm powolal (1627). Na tom sněmě prohlášeno jest obnowené zřízení zemské, kterým předešlý způsob w tom jest proměněn, že sobě císař, jakožto král Český, samotnému zústawil práwo, bez přiwolení stawů wydáwati zemi zákony, tak aby napotom stawowé zemští raditi sice, ale ničímž wůli císařskau wázati práwa neměli. Tedy jest konečně to, co hned král Ferdinand I. od nastaupení panství swého nad Čechy obmýšlel, po mnohých

překážkách předešlých ku konci dowedeno od wnuka jeho, a to již netoliko při stawu městském, ale i nad druhými stawy, powyšenyimi. Mimo to také císař ustanovil, aby byli budaucně místo tří stawů čtyři, mezi kterýmiž duchovní staw, nowě přidaný, nejprvnější. Též musila opět všechna města královská privilegia swá ke dworu císařskému zaslati ku přehlídnutí; i jsau jim potvrzena, však s takowými proměnami, pokud se též widělo býti potřebné, aby královské mocnosti nebyla na překážku.

Podlé téhož spůsobu jako w Čechách proměněno jest zřízení zemské markrabství Morawského. Nad Slezskem, místo předešlého nejvyššího wladáře zemského, řečeného nejvyššího hejtmana, kterýž spolu první býwal ze stawů zemských, a dle naučení od nich věci zemské spravowal, ustanowen jest nejvyšší úředník císařský, řečený nejvyšší kancléř zemský, se zvláštní raddau k sobě přidanau (1628). W Horním a Dolním Rakausku již předtím dáwno proměny we zřízení stawowském učiněny byly; však i tu nařizeno stawům privilegia swá předložiti; kteráž jim oprawená zase jsau zpět wydána s potvrzením.

§. 33.

Wálka w Uhrích a w Němctch.

Co se tyto věci dály w zemích Rakauských, mezitím wálka nepřestala zůřiti; ale z Českých zemí takliko jinam se přestěhowala, a z příčin za příčinami prodložowala se, až pak wedena jest vždy s větší krutostí téměř mezi všemi Ewropejskými říšemi. Wálkau tau jak jiné země Ewropejské tak znamenitě mocnárství Rakauské welikau záhubu utrpělo. Od počtu

let swého trwání hned od prvního začátku po wyhození pánů s hradu Pražského nazwána byla třicetiletá.

První nepřítel po porážce Čechů, kteréhož císař pokoriti umínil, byl Betlen Gábor, wojwoda Sedmihradský. Betlen Gábor byl, jak nahoře položeno, přiměřil učinil s císařskými, potom pak brzy za krále Uherského dal se od stawů té země prohlásiti (1619), a Čechům wojenskau pomoc proti Maximilianowi Baworskému wyprawil. Tedy jakž bylo po bitvě na Bílé Hoře, wydal se na cestu Bouquoi, wůdce císařský, a nejprvé do Morawy táhl, kterážto země nečinila w poddání žádného odporu, odtud pak nemškaje do Uher wtrhnul. Betlen Gábor stal nepřemožen; Dampierre, předešlý císařský wůdce, který byl proti němu postawen, padl u Prešpurka, když usilowal to město překotem wzíti. Bouquoi přišed, wítězil, Prešpurka dobyl, a Betlena až do Košice (Kasau) zahnal; než brzy potom když Nowýchzámků (Neuhäusel) dobywal, tuze blízko přistaupiw ke zděm městským, i on padl jest (1621); pro jehožto ztrátu pozbywši srdce wojsko císařské zpátky se obrátilo až ku Komárnu. Mezitím Betlen, sesiliw wojsko swé, znouwu počal wítěziti; císařské wojsko porazil, Prešpurka dobywal, na laupež některé zástupy až do Rakaus a Morawy zaslal, i již úmysl měl wydati se na tažení do Čech, a pobauriti stawy opět proti císaři. W té věci když jemu powoliti nechťeli stawowé Uherští, ani také Turek pomoci neposlal, jakž on měl naději, učiněn je s ním od císaře mír w Mikulowě (1622). Tu se odřekl názwu královského w Uhrích, a za to od císaře za wojvodu Sedmihradského potvrzen jest, i také část Uher, která se Sedmihradskem hraničí, s Košici městem jemu postaupena; též Opolské a

Ratiborské knížetství ve Slezsku daroval jemu císař. Tu držel císař Ferdinand sněm ve Prešpurku, kdež jest korunována manželka jeho, císařovna Eleonora. Swobody stawů království Uherského i také prowozování protestantského náboženství potvrdil, aby neměli napotom obyvatelé té země příčiny se bouřiti.

Ale větší válka zatím vznikla v Němcích, a to skrze Fridricha Falckého, vypuzeného Českého krále, když jej král Ferdinand, jakožto císař Římský, potrestati a naproti tomu přátelům svým odměniti za jejich pomoci umínil. Za tau příčinou totiž achtoval císař jeho samého, Fridricha, i přátele jeho, Kristiana z Anhaltu, Fridricha z Hohenlohe a Jana Jiřího z Brandenburského rodu, knížete Karňowského, tak aby všech svých práv a všech zemí a statků zbaveni byli (1621). Janu Jiřimu Brandenburskému oddal císař Ferdinand knížetství jeho Karňowské (Jägerndorf) a Opawské ve Slezsku, a dal Karlovi knížeti Lichtenšteinskému, postavenému nad Čechy. Falce a důstojenství kurfirstské chtěl dáti Maximilianowi, wévodowi Baworskému, a protož jeho a arciknížete Albrechta, syna císaře Maximiliana II. k tomu wylolil, aby ten ačt proti Fridrichowi Falckému we skutek uwedli. Albrecht arcikníže byl za místodržícího nad Nizozemským ustanowen od krále Španělského; jehožto polní wůdce Spinola, bez meškání wtrh do Dolejší Falce, celau skoro tu zemi opanowal (1620). Též i Maximilian Baworský nelenil; do Hořejší Falce wpád učinil, a beze wší překážky wbojowal. Uleknuwši se toho skutku jednota ewangelická, w té bázni, žeby wojska katolická mohla proti nim wšem tak postupowati, kdyžby se tomu postavili na odpor, učinili schůzku w Heilbronu a

na tom se usnesli, že se z toho spolku docela jedni druhé propaustějí, tak aby napotom již žádné jednoty neměli proti katolickým. Falcký mezitím sám přebýwal w Hollandu, jsa muž docela nestatečný, a tak nic nečině, aby sobě mohl země swé ubrániti proti císařským. Z Čech byl po Bělohorské bitvě do Slezska utekl, odtamtud do Berlína a konečně do Hollandu. Král Anglický Jakub I. byl tehán jeho, ale též nic nečinil, aby zeti swému pomohl k zachování při předešlém důstojenství.

W tom, když země Fridrichowy již skoro docela byly w rukau jeho protiwníků, naskytili se mu i bez příčinění jeho přátelé, na oko dosti nepatrní, ale skrze které wálka w Němcích bouřliwý začátek wzala. Prwní byl hrabě Mansfeldský, smělý muž, který nemaje žádných statků ani peněz, od wojny se žiwil. Sebraw několik tisíc wojska, prwé u rozličných pánů byl, kterým slaužil za peníze we wojnách; potom jej byli stawowé království Českého, jak ukázáno, k wálce proti císaři we službu wzali. Mansfeld stal nejdéle w boji, i když Čechowé poraženi byli. W Plzni proti císařským dlahu se bránil. Konečně, když byl přinucen, že odtud musil ustaupiti, obrátil se do Hořejší Falce (1621), prawě, že chce práwa Fridricha Falckého až do smrti swé brániti; neb jinak wyžiwý sobě hledati newěděl než wojnau. Wojsko swé jinak nežiwil než laupeží, tak že to zlí byli hostowé, kamkoli se obrátili. K němu se přidali Kristian Brunšwický a Jiří markrabě Badenské, každý na swé prostředky wojsko sebrawše, a dále laupeží wyžiwující. Tedy se diwná wálka začala. Tilly, wůdce Baworský, stíhal nejprwé Mansfelda, a za ním do Hořejší Falce wtrhnul. Mansfeld

spěšně cauwal pryč do Dolejší, kdež Spinolowy wo-
jaky nenadále vypudil ze země. Spinola sám byl
prwé odtud do Nizozemska se nawrátíl. Tu w Dolejší
Falci spojila se s Mansfeldem wojska Brunšwického
a Badenského; také zašed do Elsas, wojska sobě wic
nasebral; též mnozi, kteří od jednoty ewangelické
ze služby byli propuštěni, k němu se přidali. Což
wšeccko slyšew Fridrich Falcký, přišel z Hollandu
k Mansfeldowi, a k němu se přiznal, že je Mans-
feld we službě jeho. Tedy stál pewně proti Til-
lymu, kterýž přispísiw hned za ním z Hořejší Falce,
poražen od něho u Wislocha (1622).

Ale Kristian Brunšwický a Jiří Badenský Mans-
feldowa wtipu neměli. Tedy jakž od něho málo se
oddělili, Tilly Badenského u Wimpfena a Kristiana
u Hóchsta porazil. Badenský we strachu nechal wojny,
již prwé postaupiw markrabství swé Badenské synowi
swému, aby jemu nemohlo od císaře trestem býti
odnato. Mansfeld a Kristian musili přes Rýn do
Elsas utéci.

Tak se strachu wálky ulewilo. Mansfeld hledal
sobě službu u Francauzů, pak u Hollandských; též
Fridrich falckrabí do Hollandu zase se obrátíl. Potom
přítáhl Mansfeld do Němec, když jeho Hollandští
dlauho potřebowati nemohli; Kristian Brunšwický též
přišel, stawové pak kraje Dolnosaského při řece Wi-
zeře, bojíce se aby jim škody nečinil, jeho sobě
do služby wzali. Tu proti Kristianowi i tam přítáhl
Tilly, na hlavu jej porazil u města Looa (1623), a
moci jeho wojenské konec učinil. Mansfeld pak ne-
maje peněz ani hned příležitosti, propustil dokonce
swé wojsko, a podruhé zašel do Hollandu (1624).
Když tedy byla wálka takovým způsobem dokonána,

slawil císař Ferdinand sněm wší Říše w Řezně, kdež
Maximilianowi wéwodowi Baworskému odewzдал Ho-
řejší Falc s důstojenstwím kurfirstským. Později dal
jemu i Dolejší Falc, a Maximilian musil jemu za to
Horní Rakausy propustiti ze zástawy (1628). Z toho
wznikla weliká nenáwist na císaře i na Maximiliana
od protestantských knížat německých, jakož se bylo
napřed nadíti; čehož se císař obáwaje, kurfirstowi
Saskému, jak jemu prwé byl slibil, dal w zástawu
markrabství Lužické, jako za pomoc proti Čechům
učiněnou (1624). Bez kurfirsta Saského druzi w ni-
čem císaři odporowati se neopowázili.

§. 34.

Wálka s králem Danským.

Ale malí pánowé byli poraženi; welcí počali
wěcmi hůře hýbati. Bylať toho času již obwyklá wěc
mezi welikými mocnáři Ewropejskými, že neznali
wětší tauhy, než rozmnožowati panství swá nad mno-
hými zeměmi, a to prostředky takovými, neb jaký-
mikoli jinými; jeden pak druhému, když se jemu
podařilo, záwiděli, a všemi spůsoby překaziti usilo-
wali, to nazývajíce rownowáhu, aby prý jeden jako
druhý stejné moci požíwali. Tedy poněwadž císař
Ferdinand w Němcích tak najednáu počal mocný
býti, jak předtím žádný jiný císař hned od Karla
V.; to jemu jiní welcí mocnářowé nepřáti začali,
předewším pak Francauzi a Angličané. We Fran-
cauzích toho času byl nejwyšším ministrem králowým
kardinal Richelieu, muž náramně zchytralý, kterému
práwo ani počestnost za nic nestála, leč jen vlastního
zisku hleděl všemi cestami. Ten sobě zwlastě to za

swau hlavní práci uložil, všudež překážeti rodu Habsburskému, jak w Rakausích, tak we Španělich, aby nikde nemohl moc swau rozšiřowati, kteráž se jemu již tuze weliká zdála býti. Tedy učinil nejprwé spolek s Angličany, kteréž i samy tak toho času začaly smýšleti. Ale nechtěl Richelieu sám začíti wálky s císařem, protože i w zemi Francauzské mnoho měl protiwníků, a zwlášť protestanty, kteréž usilowal wší mocí potisknauti. Protož hleděli Angličané krále w zemích sewerních, Danského a Šwédského, k tomu přiměti, aby wálečně wystaupili w Němcích naproti císaři; Richelieu pak hlavně Němce sobě wybral za nástroj, aby bez vlastní škody mohl císaři škoditi; i rozeslal tajné posly a jednatele swé do všech končin německých, popauzeje jimi knížata protestantská, aby se proti císaři wzbaurili. I Hollandští k tomu pomoc swau přislíbili, poněwadž byli starodáwní nepřátelé Španělů, též rodu Habsburskému poddaných; i tak učinili nejprwé spolek Němci protestanti w kraji Dolnosaském, a Kristiana krále Danského za náčelníka zwolili, aby je bránil proti císaři. Králi Danskému slíbili Angličané a Hollandští penězi pomáhati; též Mansfelda a Kristiana Brunšwického opatřili penězi, aby seberauce wojska, Kristianowi byli ku pomoci; s druhé pak strany Betlen Gábor, kníže Sedmihradské, s nimi se spojil, a proti císaři Ferdinandowi wálku zdwihl.

Takž nemeškaje Kristian, král Danský, když byl hotow s wojskem swým a jinými přípravami, wtrhnul do Němec, a katolické země a knížata sobě podmaňowati začal (1626). Proti němu postavilo se brzy dvojí wojsko se strany císařské. Jedno wedl Tilly, wůdce Baworský, we jmenu katolických knížat s Ma-

ximilianem Baworským spojených, kterýž se byl postavil již předtím w Dolejších Sasích, jakž Mansfeldowě i Kristiana Brunšwického sláwě konec učinil. Druhé ale slíbil císaři samému na rohy postaviti Albrecht z Waldšteina, pán český, kterýž byl jeden z předních, jižto byli proti stawům Českým při císaři zůstali. Na Bílé hoře proti Čechům byl bojowal, potom pak za laciný peníz mnoho sobě statků kaupil po těch, kteří se musili pro wzbaurění a pro náboženství z Čech wstěhowati; w přízni pak císaře též stál wysoko pro služby jemu učiněné. Tedy předložil císaři úmysl swůj, že jemu chce wojsko silné zříditi, as 40,000 mužů, a to beze wší útraty císařowoy, když jemu nad ním nejwvyšší welitelství dáno bude. Což když jemu bylo powoleno, začal w Čechách sbírat k wojně wšecky, kdožkoli pod ním slaužití chtěli. Nešetřil peněz, hojně darowal, aby tím wíce lidu bylo přiwoláno; neb pečowal jen o začátek swým vlastním nákladem; dále mínil z Mansfelda sobě příklad wzíti, hubiti a laupiti přátely i nepřátely, tudy wyživiti wojsko swé, a sobě hojnau náhradu opatřiti. Takž tedy sešel se lid rozmanitých národů a jazyků: Čechowé, Polané, Němci, též Wlachowé a Španěli, i též Cikáni, bez rozdílu. Bylo dosti též protestantů a takowých, kteří prwé bojowali proti císaři, lidé, kterým nic nezáleželo na věcech, o které se bojowalo; než wálka byla řemeslo jejich. Když bylo 24,000 mužů pohromadě, Waldstein nemeškaje do Němec wtrhnul, skrze Sasy až do Hes, jakoby se mínil s Tillym w jednu moc strhnauti. Na té cestě wždy lid sbíraje a laupeží wyživuje, doplnil počet císaři přislíbený 40,000.

Tedy nebyli dlauzí pokrokowé krále Danského, když učinil wpád do krajín německých při řece Wi-

zeře ležících. Nebo hned Tilly jemu w cestu wkročil, mnoho měst protestantských dobyl a osadil, tak že jemu nemožno bylo dále se dobýwati. Mezitím Mansfeld s wojskem swým jinou stranou táhl do Sas, chtě sobě Slezskeu udělati cestu do Uher, a tam s Betlenem Gáborem se spojit, aby wálka do samého mocnářství Rakauského byla obrácena. Ale poznaw úmysl jeho Waldstein, od tažení swého k Tillymu upustil, a obrátil se k Labi, kdež u města Dessawy při mostu za velikými hradbami učenými se postavil. Marně udeřil Mansfeld na hradby jeho; třikrát odražen jest od nich, a potřetí na hlavu poražen. Nicméně on ucauwnuw do Brandenburka, a lidem nowým se sesíliw, wyhnul se Waldsteinowi, a do Slezska wtrhnul. Mnoho míst jemu se wzdati musilo, i osadil je lidem swým; u Opole porazil císařské, kteří se mu na odpor postavili; konečně do Uher wtrhnul, a nad císařskými zwítězil u Přespurka. Tu se s ním spojil Betlen Gábor, i také Turky k tomu přiměl, aby s císařem wálku začali; jakož pak baše turecký, kterýž seděl w Budině, s 30,000 muži do císařských Uher wpád učinil.

Ale hned za Mansfeldem byl se Waldstein s 30,000 muži wydal do Slezska, brzy a lehce dobyl míst od Mansfelda osazených, a již w Uhrích stál, mocně wšecky nepřátely císařowy stroje se potítili. Toho se uleknuw Betlen Gábor, začal s Waldsteinem o pokoj jednat, kterýž jest i učiněn, a k tomuž Turci se měli. Protož najednou opuštěn jsa Mansfeld, a vlastní moci nemaje dosti, musil wojsko své propustiti, děla Turkům prodal, a dal se na cestu do Benátek, odtamtud chtěje zase po moři se dostat do Hollandu a odtud ku králi Danskému se nawrátiti. Na té cestě rozstónal

se ale w Dalmácii, blíž města Spletu, kdež umřel jest (1626). Tak se wálka w Rakauských zemích mocně udušila. Slezané, poněwadž někteří rádi widěli přísti Mansfeldowo do své země, a jeho podporowali, za to jsau přísně trestáni, a podlé způsobu druhých dědičných zemí náboženství protestantské mocně tam utlačowáno.

Mezitím když Waldstein Mansfelda až do Uher stíhal, setkal se Tilly s králem Danským u Luttera, a we hlavní bitvě na hlavu jej porazil (1626); Kristian musil s wojskem swým do swých vlastních zemí, kteréž měl w Němečích, ustaupiti; za nímž statečně táhna Tilly, místa za místem dobýwal až do zemí jeho, a tam wálku zatáhl (1627). W uleknutí z pádu jeho poddawali se knížata německá, kteří s ním we spolku byli, aneb jemu přáli, bojíce se těžké pomsty císařowy. S druhé strany nyní Waldstein přitáhl, nawrátiv se z tažení Uherského. Nejprwé wešel do země markrabí Brandenburského, kterýž byl dosti wáhawý w poslušenství, i wložil posádky do jeho pevností. Potom proti knížatům Meklenburským táhl — neb ta země pod dvěma knížaty rozdělena byla — kteříž byli nejwěrnější pomocníci Kristianowy. Lehko mu bylo wyhnati je ze země, a ji wojskem swým osaditi. Za odměnu zásluh jeho učinil jej císař nad týmž wéwodstwím Meklenburským wéwodau a tak knížetem říšským, aby nad tau zemí panowal i s dědici swými. Tu byly smělé úmysly Waldsteinowy, co wšecko chtěl učiniti ku prospěchu císaře swého. S Tillym nebyl we welkém přátelství; neb jeden druhému dobytau sláwu záwiděli; protož nechaje jeho s králem Danským bojowati u wéwodství Holšteinském, sám počal na Baltickém moři sbírat lodě, aby se s nimi do

Danska samého — kterážto země hlavně z několika ostrovů záleží — přeplavil, krále vyhnal a císaři království Danske opatřil. Potom dále myslil proti Gustawu Adolfowi, králi Švédskému, kterýž byl druhý protivník císařův, ale toho času ve válce s Polany dost měl činiti. Král Polský, Sigmund, byl z rodu králů Švédských, a domníval se lepší než Gustaw Adolf právo míti k panování nad Švédy; i poněwadž byl nepřítel protestantů, a císaři proti stawům Českým pomáhal, bylby rád widěl císař, aby jemu k panování nad Švédy byl pomoci mohl proti Gustawowi. Tedy se jal Waldstein město Štralsund při samém moři ležící oblehati, poněwadž bylo velmi mocné plawbau a obchodem. Ale bylo jeho namáhání marné; neboť jen na zemi je sklčiw, s mořské strany dosti lodí neměl, aby k němu mohl mocně přistaupiti (1628). Naproti tomu král Danský i Švédský swobodně na lodích svých potravu a jiné potřeby, též wojsko dávali dowážeti do města. I jinde Danové na moři císařským ujmu činili a hubili lodě Waldsteinowy; i také Tillymu lépe odpíral král, když on do země jeho se začal tlačiti, než prwé když sám myslel dobywati cizích zemi. Tedy když nastávaly jiné práce nutné císařowi, a nechtělo štěstí w těch stranách dosti přáti, powoleno jest králi Danskému žádajícímu o pokoj, i jest učiněn mír w Lubeku, tak že jest králi všecko, co mu bylo wzato, zpět nawráceno, a za to slíbiti musil, že se nemá wěci Německé déle míchat (1629).

§. 35.

Wálka Mantuanská. — Szazeni Waldsteina.

Byla císaři mezitím i jiná wálka, w Italii, nastala, a to o dědictví po Vincenciowi wéwodowi Mantuanském, jehožto byl nejbližší dědic Karel, wéwoda Neverský, kterému přáli Francauzi (1627). Ale císař na něho měl hněw, a přál více Ferdinandowi, wéwodowi Gwastalskému, kterému také Španěly a Savoje pomáhali. Tedy wtrhlo wojsko španělské a savojské do Montferratu, kterážto země k témuž dědictví patřila, a celého dobyli. Také jest Karel od císaře achtowán, že nechtěl Ferdinandowi Gwastalskému pokojně ustaupiti. Tu wytáhl Ludwik XIII., král Francauský, Karlowi na pomoc, maje 25,000 mužů wojska swého, a Montferratu nazpět dobyl. Naproti tomu císař wzaw 30,000 mužů z wojska Tillyho a Waldsteinowa, do Italie poslal, od kterého jest mocnau rukau dobyta Mantua, a wéwoda Karel wyhnán ze země (1629). To se stalo hned brzy po zawření míru Lubeckého.

Po tom míru bylo hlavní zření císaře Ferdinanda II., aby mohl katolické náboženství w celé Říši německé tak zase postawiti na místo protestantských, jak byl w dědičných zemích Rakauských učinil. Protož předně k tomu cíli vydal rozkaz nazwaný edikt restituční (1629), kterým totiž ustanoweno z moci císařské, aby se we všech krajinách Říše všichni statkové, kteří prwé patřili duchowním katolickým, potom pak ale, když se obywatelé těch krajin přidali k náboženství ewangelickému, od knížat a jiných pánů byly wzaty a k jinému užitku obráceny, zase církwi katolické nawrátily, a katolickými kněžimi osadily, a

sice s tím vyměřením, cokoli hned od času Augspurského míru (1555) od katolické církve vzato bylo ku protestantům, aby bylo navráceno, znamenitý počet arcibiskupství, biskupství, klášterů, far a jiných statků duchovních. Také to v témž ediktu se zavíralo, že má napotom v Němcích sice trpěno býti náboženství ewangelické, nikoli pak též reformované.

Z toho rozkazu veliká hrůza na protestanty přišla w celé Říši, na knížata i jich poddané; ačkoli nemohli k žádnému odporu přikročiti, bojíce se velikého vojska císařova rozloženého w zemích jejich, kteréhož bylo přes 100,000. Ale w tom věc nenašla nahodila se od samých knížat katolických w Říši, a mezi nimi též Maximiliana, wévody Baworského. Neb počali býti toho domněni, že chce císař mocněji, než jiní před ním císařové Římští, panovati nad Říši, a w knížecí jejich mocnost sáhati, jak protestantů tak katoliků. Nejvíce pak začali hněw míti na Waldšteina, kterýž sobě s vojskem svým hrdě počínal, jak protestantům tak katolikům veliké obtíže činil, poddané jejich ukládáním vojska i platy velikými k němu utiskoval; říkal také, že nemají knížata německá žádného panování míti nad svými poddanými; ale že mají císaře poslauchati tak jako w jiných zemích páni a slechtici, což jim se welice nelíbilo. Tedy položil Maximilian wévoda Baworský sjezd knížatům katolickým, kteří byli w spolku jeho, w městě Heidelberce (1629); tu se radili o své stížnosti a císaře o wzpomození žádali.

Toho času obmyslel císař, přednésti stawům vši říše žádost, aby hned za jeho žiwobyti syna jeho Ferdinanda za krále Římského a nástupce jeho zvolili; protož položil sněm w městě Řezně (1630). K tomu sněmu

poslal kardinal Richelieu posla swého, tak jako on sám byl, zchytalého, patera Josefa kapucina, aby knížata jak katolická tak protestantská tajně popuzoval proti císaři; což jest i učinil. Tedy žádali katolíci, aby císař Waldšteina ssadil a welikau část wojska propustil; čímž osměliwše se opět protestanti, odporowali restitučnímu ediktu, žádající, aby byl od císaře odwołán. Katolíci jim přiwoliwše, radili, aby uwdení toho ediktu w skutek na dlouhý čas bylo odloženo. Tedy učinil císař zadost tolikým žádostem, předně Waldšteina propustiw ze služby i welikau část wojska jeho; o restitučním ediktu pak až na budací sněm wsecku věc odložiw. Nicméně knížata jak katolická tak protestantská žádost císařowu oslyšeli, a syna jeho za krále Římského nechtěli zwoliti. Tu jest také skrze patera Josefa pomoci knížat německých mir učiněn mezi císařem a Francauzy o Mantuu, a to w ten způsob, že císař předce uznal Karla z Neversu za wévodu Mantuanského a Montferratského. Za to jemu slíbil posel Francauzský co nejpewněji, že nechtí napotom Francauzi žádným nepřítelům císařovým pomáhati, ani proti němu ani proti říši Německé.

§. 36.

Tazení Gustava Adolfa do Němec.

Ale tuto přípowěd kardinal Richelieu špatně splnil. Neboť ještě když toto jednání před sebe šlo, již ohlédal se po jiném nepříteli, aby ho wzbudil naproti císaři; a to byl Gustav Adolf král Švédský, znamenitý muž jak w miru tak w wálce, kterýž i sám na to hleděl nelibě, kterak wzrůstala nad

Němci moc císařova. Maje válku se Sigmundem králem Polským, kterému císař Ferdinand naproti němu pomoc učinil, nemohl hned udeřiti do Němec, pokud tam byl zaměstnán bojováním. Tedy znamenaje to Richelieu, chytrý minister, ihned v prostředek vložil se, a skrze posly své to spůsobil, aby Sigmund přiměřil učinil s Gustavem; jakož i stalo se, poněvadž jeho Gustav též v poli byl mocně porážel. Tu pak již pilně k tomu měl Richelieu krále Švédského, aby spolek učinil s Francauzy a proti císaři do Němec s mocí svou se obrátil.

Gustav Adolf nemeškal; vojsko sebral, na loď se sedl, a císaři válku prohlásil, wzav sobě z toho přičinu, že císař proti němu Polanům pomáhal. Roku 1630 dne 24. čerwna připlul přes Baltické moře k zemi Německé, ostrowa Rany se zmocnil, a dobyl Štětina hlavního města wéwodství Pomořského. Bohuslaw wéwoda Pomořský musil s ním učiniti smlauwu, že má po jeho smrti Gustav Adolf Pomoří děditi, protože sám dětí neměl; mimo to jemu pomoci wojenské musil slíbiti. Rowněž Demína, Kolobřehu a jiných všech míst w Pomoří Gustav zmocnil se, aniž jemu vojsko císařské, ležící w těch stranách, mohlo w odporu stačiti. Wůdce císařský byl Torquato Conti, dosti statečný muž; ale poněvadž bylo málo wojska, a k tomu welice špatně spořádaného, poděkowal se ze služby, a postawen na jeho místo hrabě Šauenburk, muž nestatečný. Tu porážil Gustav císařské a na útěk připravil, i wtrhnul do Brandenburka. Mezitím sesílil nowě wojsko své, dostaw více wojinů ze Šwéd i také od Angličanů, s kterými byl smlauwu učinil. Hollandští penězi pomáhali; konečně i s Richelieuem ministrem smlauwu učinil, aby jemu krá-

Francauzský činil peněžitou pomoc k wálce naproti císaři (1631).

Takto se přivalila nowá bauře do Němec od půlnoci, všech předešlých hroznější. K tomu hned pozdwihi se opět k wětší smělosti knížata protestantská, když widěli císaře nowého míti protivníka. Jich hlawa byl tehdaž Jiří kurfirst Saský, kterýž se domníwal, že bude moci jak císaři tak králi Švédskému na odpor se postawiti, když knížata protestantská w jediný spolek sebeře. Tedy učinil s nimi sjezd w Lipsku (1631), kdež zřídili spojení, císaře žádali, aby edikt restituční odwołal, wojsko sebrali a se k tomu měli, že ani císaři ani Gustavovi nebudau we wálce pomocni. Mezitím císař s katolickými knížaty, a zwláště s Maximilianem, hlavau jich, wéwodau Baworským, nowé wojsko postawili jsau, jehož wůdce byl Tilly, aby obhajowal Říši proti králi Švédskému. Tedy se obrátil Tilly do Brandenburka, ale od Gustava zapuzen jest, kterýž dobyl města Frankobrodu nad Odrau, a císařské až do Slezka zatisknul. Tu se jal Tilly swobodného města říšského Magdeburka nad Labem obléhati, kteréž bylo po wšechny časy té walky císaři odporné, hned při tážení krále Danského. Prwé než mohl Gustav ku pomoci přispěti, jest od císařských místo na překot wzato, a přehrozně pokořeno. Neboť když měšťané statečně w ulicích a domích se bránili, rozlítl se laupežiwý lid wojenský, zabíjeli muže i ženy a starce i newiňátka bez rozdílu, a hrozné ukutenství páchali; mezičimž oheň se wzňal a wšecko město lehlo popelem, kromě několika málo bídných chyší a slawného chrámu arcibiskupského.

Z toho přišel veliký strach daleko široko na

wšecky protestanty. Tilly obrátil se do Durynk, zemi laupil, měst dobýwal, konečně proti lankrabí Heskému táhl; jiní bojíce se, pilněji než prvé ku poslušenství se přiznávali. Mezitím Gustav Adolf stál w Brandenburku, kdež k němu Jiří Wilém, kurfirst Brandenburský, ačkoli byl protestant, nechtěl přistoupiti. Tedy přitáhl král Švédský před Berlín, hlavní město jeho, a násilím hrozil. Tu jemu musil kurfirst několiko měst w zemi swé dopustit wojskem swým osaditi, a peněžitou pomoc slíbiti; načež on poněkud zpět se zatah, u města Werbena proti Tillymu se pevně ohradil. Odtud náhle stranau do Meklenburka wtrhnul, kterézto země se nazýwal Waldstejn wéwodau. Gustav we krátkém čase dobyw celého wéwodství, předešlé wéwody zase w země jejich usadil, a s lankrabím Heským spojení učinil. Nazmar nechaw Tilly zatím lankrabě, proti Gustavowi táhl, a u Wolmirštatú útok učinil na jeho ležení; od něhož jest odražen, a nazpátek musil ustaupiti. Tu sobě umínil Tilly udeřiti na kurfirsta Saského, jestližeby nechtěl upustiti od smlauwy s knížaty protestantskými w Lipsku učiněné, hroze jemu, že chce s ním nakládati jako s nepřitelem císařowým, jestliže wojsko swé sebrané k jeho wojsku nepřipojí. Tu se rozplynuly kurfirstu Saskému úmysly jeho, že bude moci býti bez císaře i bez krále Švédského, wida slabost swau, a ješto ostatní knížata k jedné neb ke druhé straně byli přistaučili. Nicméně nepřidaw se k Tillymu, přirazil s wojskem swým ke Gustavu Adolfowi, a takowé spojení jako lankrabě Heský s ním učinil. Takž králi Švédskému přirostlo moci, i již zanechaw ležení swého u Werbena, přímo naproti Tillymu k bitvě táhl. Též Tilly byl mezitím wice

wojsk z Italie k sobě přitáhl, kterých, když wšecky wálky tam přestaly, potřebí nebylo; i setkalo se obojí wojsko w bitvě hlavní blíž Lipska u Breitenfelda (17. září 1631). Tu jest Tilly poražen na hlavu, císařských 7000 zabito, 3500 w zajetí uchopeno, a wšeccko wojsko dalo se na útěk do Durynk beze všeho pořádku.

Po té bitvě rozdělil Gustav Adolf moc swau na dvě; wojsko Saské poslaw do Čech, aby byla wálka do samých zemí Rakauskau zatažena, sám pak umínil sobě táhnouti na západ a na poledne do Němec, pobauriti wšecky protestanty, a na katolíky strach rozmnožiti. Tedy se dal na cestu do Durynk, a wešel do města Erfurta; wéwoda Wýmarský přidal se k němu; odtud obrátil se do Frank, kdež zemi biskupů Würburského a Bamberského dobyl, a zahnal biskupy. Rowněž wtrhnul mocně do země arcibiskupa Mohučského; Mohuč a Frankfurt slavná města jej přijala. Darmo postawil se naproti němu Karel, wéwoda Lotrinský, wojsko sebraw císaři ku pomoci; poražen od něho jest, a wojsko rozehnáno; Trewirský arcibiskup musil s ním, tak jak on chtěl, narownání učiniti. Španělowé před ním z celé Falce ucauwnuli, kterau posud drželi osazenu; tu k němu i Fridrich wyhnáný kurfirst Falcký přišel, domníwaje se, žeby pod jeho ochranau zase panství a důstojenství swého mohl dojiti. Až za Rýn přešel král Švédský, a wšeccko již bez znamenitého odporu sobě podmaňowal. Potom na zimu ubytowal se w Mohuči, w tom městě starých králů a císařů Římských; kdež k němu se scházela poselství říšských knížat a měst z blízka i z daleka, a vstupowali s ním we smlauwy a spolky, ješto se zatím wšady w sewerních Němcích oswobo-

zowali protestanti od vojsk císařových, a ze zemí svých tiskli je. Úmysl jeho byl, mocnost domu Habsburského v Němcích naskrze zlomiti, sobě welkau část země Německé dědičně wzíti, a pak od protestantských knížat za císaře Římského dáti se wyvoliti, též proměnití naskrze všecko zřízení swaté Říše, pravě je býti zastaralé a zvetšelé. Jeho moci, když tak wzrostla náde všecko předešlé nadání, sám chytrý kardinal, minister francauzský, počal se báti a již wyhledáwati jiné prostředky, jakby úmyslům jeho překážku učinil. W té věci obrátil zření své na Maximiliana wévodu Baworského, chtěje s ním učiniti smlauwu, aby ani císaři více nepomáhal, ani newěštěl s Gustavem, přitom jemu pomoci slibuje od krále Francauzského; tím způsobem dowěsti chtěl, aby Gustav Maximiliana nemohl též tak jako jiné katolické pány poraziti, a aby později i proti němu slaužil Francauzům za nástroj. Však Gustav Adolf překazil tomu, přiwoliti nechtěje k míru s Maximilianem, leč pod tuhými wýminkami, kterým on se nechťel podrobiti.

Mezitím hned po bitvě u Breitenfelda táhl kurfirst Saský, tak jakž jemu uloženo bylo, do Čech s wojskem, jehož wůdce byl Arnheim. W zemi České nebylo žádného wojska dosti četného ani wůdců statečných. Tedy táhli Sasové bez překážky od místa k místu, a sobě jich dobýwali. Ku Praze samé když přitáhli, měšťané bez překážky brány jim otewřeli, učiniwše smlauwu s Arnheimem (1631 11. list). Všeka země potom bez překážky osazena jest až ke hranicům Rakauským a Morawským. Tu se wrátil se Sasy u velikém počtu ti Čechové, kteří musili po Bělohorské bitvě wen ze země wyjiti; protestantské

wšě místo zase učinili, a všecko we starý staw, jak před wálkau bylo, strojili se nawrátiti.

Tilly wůdce císařský, byl mezi tím časem nejprwé w Dolejších Němcích až při řece Wizeře, nemoha nic učiniti pro malý počet a bídný staw wojska swého, kterého slabé zbytky sbíral dohromady. Potom táhl až k Dunaji, do Šwáb, kdež přes zimu zůstal, wyhnuw se králi Gustawowi. Teprw z jara přištiho roku (1632) opustiw zimní ležení, do Frank wytáhl a dobyl Bamberka. Tož král Šwédský též s wojskem swým zase na cestu se dada, ihned opět ke zpátečnému tažení jej přinutil, a do Bawor za ním spěchal. Tilly ohradil se za řekau Lechem, tu konečně chtěje dalšímu tažení nepřitele překážku učiniti. Ale Gustav Adolf mocně přešed přes řeku, násilným útokem dobyl ležení jeho; Tilly jest uhoďen kulí dělouwau, a padl tu w poli; jehožto smrti wšecka země Baworská jest poslední obrany zbawena. Gustav Adolf dobyl Augšpurka, do Mnichowa witezoslawně wešel, wšudy sobě přísahati dáwaje poslušenství jako zwolený císař Římský. Konečně Ingolštat a Řezno oblehl, kterážto města byla od kurfirsta dobře osazena a opatřena.

§. 37.

Waldstein podruhé wůdce lidu císařského.

Takovým způsobem když se nebezpečenství wálky wždy huře blížilo k mocnářství Rakauskému, a patrné bylo, že král Šwédský celé téměř Němce w moci své maje, kdyžby Bawory podmanil, potom přímo k Wídni, sídlu císařskému, cestu swau míni zaměřiti; ty doby žádné jiné naděje nestáwalo, než

od Albrechta z Waldšteina, aby zase k službě císařské povolán byl, a vojsko zřídil. Po svém propuštění z velitelství vojenského, když tak císař nepřátelům jeho, knížatům německým, po vůli učinil, byl se odebral do Prahy; tu skvostně a slavně žil, drže sobě důvůr veliký, jako nějaký mocnář nad národy; neb jeho bohatství po Čechách i jiných zemích veliká bylo; také byl vysoko ve cti a milosti při císaři, poněvadž byl nerád císař bez služby jeho. Když Sasové do Čech vtrhli, vyjel Waldštejn z Prahy před nimi; brzy však žádan od císaře, aby s Arnheimem jednání o pokoj započal. Bylť Arnheim prvé ve Waldštejnově vojstě generálem a milý přítel jeho; a však sšedše se spolu, nic newjednali; protože Sasové od Švédů odtrhnouti se nemohli. Tedy dal císař Waldštejnovi znáti svou žádost, aby nové vojsko zřídě, velitelství nad ním ujal. Z čehož on se dlouho vymlauval stárim svým a nezdrawím — neb na nohy počal sklíčen býti — potom pak sebrati vojsko přislíbil, ale weletí nad ním nechtěl déle než tři měsíce, tak aby potom jiný byl zvolen za vůdce. Tu jsou mu od císaře veliké milosti slíbeny, aby předce zůstal při vojstě, tak aby byl nejvyšším generálem nad vojskem císařským i vši swaté Říše, též koruny Španělské, mající celau a úplnau moc, podlé vlastní své libosti nad vojskem poručeti a rozkazowati, beze všeho obmezení od císaře i nejvyšších jeho úředníků; za odměnu pak po skončené válce že mu chce císař sám ze svých vlastních zemí některau krajinu dáti, tak aby nad ní byl pánem jako jiná knížata říšská i se svými dědici, a jiných více odměn. Tu se on konečně povolným ukázal, a vojsko pilně u Znojma v Moravě sbíral,

jako předešle z rozličných národů a wyznání wíry, kteříž u walném počtu sbíhali se, jistého wítězství a kořisti se nadějíce.

Tím se náhle obrátilo štěstí wálečné, tak že opět statěčněji se postavila proti nepřátelům mocnost císařowa. Waldštejn nejprvé na Sasy udeřil, kteří, jak rychle králowství Českého se zmocnili, s tím samým úprkem jsou od něho z Prahy i z celé země w krátkém čase wen wytištěni (1632). Tu opatřiw Waldštejn vojsko své pilně všemi potřebami, dal se w tažení do Říše, a nejprvé k městu Norumberku přilehl, kteréž králi Švédskému nad jiné wěrné bylo. Na cestě do té krajiny Maximilian kníže Baworské s mocí swau k němu se přidal. Tudy přišla překážka Gustavu Adolfowi w úmyslech jeho, kteréž měl, aby již do samého mocnářství Rakauského wpadl učinil. Chtěje Norumberk obhájeti, aby jemu tudy spojení s jinými Němci stíženo nebylo, musil přitáhnouti, a do města i wůkol s vojskem se položit. Též Waldštejn na blízce s vojskem se položil, učiniw sobě ležení na wrších w okolí, kteréž přepewně ohradil proti útokům nepřátelským. Tu leželi vůdcowé a wojska dewět neděl, nic nečiníce; neb jeden proti druhému, kdož w wálečném umění wytečnější jest, směření nebyli. Nedostatek potraw při ohau byl veliký, když takový počet lidu w jednom místě pohromadě meškál; též přimorky vznikly a mnoho lidu zahynulo. Konečně Gustav Adolf vši mocí na hradby Waldštejnowy udeřil, i jest od rána až do noci bojowáno; konečně Švédowé se ztrátau velikau musili ustaupiti. Takž poznaw protivníka svého král Švédský, wložil do Norumberka posádku, a s vojskem svým odtud zpět táhl do Bawor, mysle tudy Wald-

steina též za sebou k tažení přiměti, a aby potom zatahl wálku do arciknížetství Rakauského.

Ale Waldstein svých úmyslů sobě másti nedal; nechal krále do Bawor táhnouti, a poslal za ním wodu Maximiliana, sám pak obrátil se do Sas, aby napřed kurfirsta Saského k míru přinutil, a odtrhnul od krále Švédského, i tak potom wálku tím mocněji dále mohl wésti. Tedy poplenil široce zemi Saskau, a měst dobýwal, Lipska, Merseburka a jiných více. Tož poznaw úmysl jeho Gustav Adolf, nechaw Bawor, i sám za ním do Sas pospíchal, aby předešel své nebezpečnosti. U Licena, blíž Lipska, setkala se wojska, prwé než se nadál Waldstein, a král Švédský nemeškaje k boji se strojil. Tedy swedena jest bitwa krvawá dne 16. listopadu roku 1632, a bylo s pochybným štěstím dlouho bojowáno. Tu padl w boji král Švédský, kdež nejhaust bylo stíleno; Šwédowé srdce nepozbyli, na cisarské litě udeřili, tak že od nich we zmatku cauwáno. W tom přišel na pole Pappenheim, general Waldsteinůw, jehož on byl do Hály poslal, ale tu noc před bitwau spěšně zase nazpět powolal. Též i on padl w boji, ale boj prodlaužil se, a jedni i druzi brzy cauwali, brzy wítězili, až do noci, kdež pak do ležení svých odebrali se, obojí utrpěwše ztrátu velikau a Šwédowé nenabytau, poněwadž krále a wůdce swého byli zbaweni.

Tau bitwau se wšecy věci w Němcích znamenitě proměnily. Neboť když nebylo Gustava Adolfa, krále tak mocného, již nešlo Šwédům o to, aby mocné cisarství protestantské zřídili nad Němci, ale toliko, aby sobě nějakého kusu země za práci swau a za pomoc dobyli, kterau činili protestantským knížatům

naproti císaři. Gustav Adolf měl jedinou dceru Kristinu, šestiletou, když on zahynul; ta měla po jeho smrti králownu býti. Tedy do toho času stawové země Švédské dali wšecku moc nejwvyššimu kancléři toho králowství Axelowi Oxenstjernowi, aby w Němcích wšecy věci řídil dle swého uznání. Od toho jest obnoven spolek s německými knížaty protestantskými w Heilbronně (1633), též spolek s Francauzy, kteří se již nemusili přílišné moci Šwédů obáwati, když nebylo Gustava Adolfa. Tím pilněji kardinal Richelieu peněžité jim pomoci činil. Nicméně prwní časy w tom velikém náhlém zmatku u wěcech bylo w poli málo od Šwédů wykonáno. Nejznamenítejší wůdcowé jejich byli Bernard, kníže Wýmarské, a Horn, šwédský general. Ti nejprwé we Westfálích, w Elzasích a jinde při Rýnu wálku wedli proti katolickým; potom Bernard Wýmarský do Bawor se obrátil, a podlé toho, jakž bylo prwé w Gustawowě úmyslu, dále obmýšlel w poli jednati.

Též i Albrecht Waldsteinský, wůdce lidu cisarského, brzy po bitwě Licenské málo slawného wykonal, poněwadž wojsko jeho tak jako Švédské welice bylo seslabeno pohromami wálečnými. Protož obrátil se do Čech na odpočinutí, potom pak odtud do Slezska wtrhnul, když do té země wešli Sasowé pod Arnheimem a Šwédi pod Thurnem, týmž, který byl wůdcem českým před bitwau Bělohorskau. Tu počal swůj úmysl předešlý nowým způsobem wésti, aby totiž Sasy od Šwédů odtrhnul. Tedy málo dělaje s wojskem, učinil příměří s Sasy, a jal se s nimi smlauwati, aby učinili pokoj s císařem a od Šwédů se odtrhli. To když oni tak snadno učiniti nechtěli, chopil se lsti, začna i s Šwedy, ano i s Francauzy

o pokoj jednati, přitom se na oko stawě, jakoby i proti vůli císařově pokoj w Němcích způsobiti chtěl, kdyžby jen jemu z toho přišel jistý užitek. Tu jemu dal slibowati král Francauzský, že mu chce dopomoci králowství Českého, kdyžby zbraně své proti císaři obrátil. W tom Waldstein dá se na cestu do Sas, plení, hubí, aby Arnheima jinam obrátil; Arnheim pospíšil, předhlonil Waldsteina, spěchaje do Sas, aby proti němu zemi bránil; ale Waldstein schwalně pomálu táhl; potom náhle se obrátil, a sklčil Thurna u Stenowa, tak že se jemu s 10,000 wojska Švédského beze všeho bojování vzdáti musel. Tu se začal rozšiřowati s mocí swau dále w Slezsku a Brandenburku, dobyl Frankfurta nad Odrau, Berlína a jiných všech míst na cestě sobě ležících; již pak do Meklenburka a Pomoří až k samému Baltickému moři zase se strojil táhnouti, aby tudy Švédové k obraně těch zemí z jižních Němec a od Rakauského mocnářství vzdáliti se musili.

Ale mezi tím časem, jakž jest již nahoře powědino, Bernard, wévoda Wýmarský, byl wojensky přitáhl do Bawor, kdež sobě wítězně počíнал, Ingolštatu a jiných měst dobyl, Řezno obléhal. W tom strachu Maximilian Baworský snažně žádal, aby jemu Waldstein na pomoc přitáhl. Tedy jest tak nařizeno jemu od císaře, aby ihned s wojskem svým táhl do Bawor; i musil upustiti od dobývání, a se nazpět vrátiti, což učinil s welikau nelibostí, a cestu swau velmi zwolna konal. Zatím dobyto jest Řezno od Wýmarského, a zima nastala. Tedy proti vůli císařské zdržel se Waldstein w Čechách, chtěje tu přes zimu zůstati, poněwadž dále táhnouti nemožné bylo. Ale zatím nepřátelé jeho, kterých měl mnoho při dvoře

císařském, zvlášt Wlachové a Španělowé, jednak které přílišnou hrдостí swau urazil, jednak, kteří jemu štěstí a bohatství i důstojenství jeho nepřáli, uwalili weliké podezření na něho, že z úmyslu zameškává wálku císařowu, a že chce zraditi císaře a se Šwědy a protestanty se spojití; neb zwěděli o tom, co bylo prwé jednáno mezi ním a Francauzy. Z toho nastal weliký zmatek pro strach tak welikého nebezpečenství. Císař Ferdinand vydal mandat naproti Waldsteinowi, kterým jeho podruhé z welitelství ssadil, a acht naň prohlásil. To když zwěděl Waldstein, nejprwé k odporu wojenskau moci se strojil; kdž pak wojska jen malá část při něm zůstala, dal se na útěk z Plzně, kdež měl své ležení, a chtěl přejíti k Šwědowi. Na té cestě zabít je w Chebu (1634), statkové jeho z rozkazu císařského pobrány, a nad těmi, kteří s ním stáli, krwawý saud učiněn.

§. 38.

Od smrti Waldsteina až do smrti císaře Ferdinanda II.

Po zahynutí Waldsteina, wůdce císařského, trwala ještě téměř 15 let wálka w zemích Rakauských, Německých i jiných, jak se wsecky věci pořad k horšimu a horšimu skloňowaly. Nebylo již tak slavných wůdců jako Gustav Adolf a Waldstein, ani s jedné ani s druhé strany, ale tím více pleněno, hubeno, a krwe bylo proléváno. Příčina tak zarputilé wálky ležela zvláště we špatném zřízení Říše německé, we kteréž malí i welcí páni, kurfirstové, knížata, hrabata, města, i což bylo rozličného panstwa, všichni sobě dawno byli odwykli, poslauchati císaře, a toliko každý sám chtěl w krajině své provozowati panství nad

svými poddanými, jako kde jinde mocní císařové a králové. Z toho přicházelo, že nebylo v té říši žádné sjednocení a žádné silné podstaty; všecko se jako k rozpadnutí na všechny strany skloňovalo. Císař Ferdinand II. chtěl mocné panství nad kurfirsty i jinými knížaty provoditi, pokud možná v tom způsobu, jak panovali před dávnými časy vždy císařové Římsí nad Říši, když mocná, ano mnohým okolním národům hrozná byla. Toho nemohli snést cizí mocnosti, bojíce se, aby tudy dům Rakauský nebyl příliš mocný; zvláště pak Švédí a Francouzi. Oni jemu úmysly zkaziti hleděli, a raději sobě přivlastniti znamenité části Říše, k čemuž se jim Němci sami dobře hodili pro svou neswornost. Neboť žádný nehleděl na obecné dobré, ale každý jen na svůj prospěch, a tak cizím svou vlastní zemi hubiti a u větší mdlobu uváděti pomáhali, jsouce jim ku prospěchu a ke hračce.

Císaři se toho času v Němcích válečné štěstí výborně podobalo. Nad vojskem Waldšteinským učinil po jeho zahynutí vůdcem vlastního syna svého Ferdinanda, s kterýmž byli znamenití vůdcové Galas a Piccolomini. Ti zanechavše malou část vojska v Čechách k obraně zemské, nemeškajíc wtrhli do Bavor, dobyli zase Řezna, Donauwerta a jiných měst v Bawořích, a Švédí až do Šwab stihali. Tu přirazilo k nim druhé vojsko přátelské, které Španělové ve Wlachách sebrali, a s ním na pomoc táhli. Tedy udeřili na celé vojsko Švédské u Nordlink, a je ve hlavní bitvě na hlavu porazili (1634, 7. září). Z toho přišla na Švédí veliká nauze v Němcích; neb netoliko slavný vůdce jejich Horn v té bitvě zajat, a s ostatním vojskem Bernard Wýmarský na útěk se

musil dáti; ale hned císařská vojska v celých jižních Němcích všechny země opanovali, wtrhnouce do Wrtemberka, do Bádska, do Falce, do Frank, a všecko všudež sobě podmaňující. Knížata protestantská jsouce s Oxenstjernau na sněm shromážděna ve Frankfurtě, u velikém strachu rozutíkali se, a k němu se hlásiti nechtěli; k tomu protivila se vojska, když Oxenstjerna neměl peněz dosti k zaplacení jim, a naděje ku kořistování rovněž ucházela. Zároveň téhož času byli sice Švédové i Sasi do Čech wtrhli, majíce Banneru za vůdce, ale w brzce odtud též jsau zatlačeni za hranice. Tu konečně přiveden k tomu kurfirst Saský, že opustiv Švédí, sám na svou ruku mír učinil s císařem w Praze (1635), tak aby císaři nápomocen byl k wyhnání Švédů i jiných cizozemců, a za to aby císař upustil od restitučního ediktu prve vydaného, tak aby statkové církevní, kteréž byly w rukau protestantů, jim zůstali. K tomu míru přistaupil i kurfirst Brandenburský a mnohá jiná knížata, Švédů se odřikajíc.

Ale Oxenstjerna kancléř Švédský ve zlém stavu svých věcí nových prostředků se chopil k jich narovnání. Neboť wida, žeby vlastními silami neodolal moci císařové, kardinala Richelieuwa k větší než předtím pomoci wolał. Byl se předtím pokud možná vyhýbal pomoci jeho užívati, s právem se obávaje, žeby za to veliký svůj zisk se ztrátau Švédů žádal. Nyní musil jemu slíbiti, že proti tomu nic míti nechce, aby sobě Francouzi opanovali wévodství Lotwínské a Elsasy, kteréž země k Říši přináležely. Za to jemu Richelieu i penězi pomohl, i také sám vojsko vlastní francouzské zřídil, a pod maršálem La Forcem de Elsas poslal wtrhnout. K tomu učinil

spojení s Hollandem, aby s dwau stran wtrhnuce do Belgie, tu zemi wzali Španělům a spolu rozdělili. Též we Wlachách učinil spolek s wéwodami Savojským a Parmenským, aby se podělili o Mediolan, Španělům přináležející. Tedy byl nový mocný nepřítel proti celému domu Rakauskému, na něhož musely zbraně císařské býti obráceny. Ale Španělowé netoliko své země obránili, a nepřátele porazili, ale i do samých Francauz wpađ učinili. Též císařská wojska, přesešše přes Rýn, a Elzasy opanowawše, i také wéwodowi Lotrinskému zase proti Francauzům k zemi jeho pomohše, do země krále Francauzského mocně wtrhli; i až ku Paříži smělé jejich tlupy zabíhaly (1636). A však Richelieu nezhrzil se; nýbrž nové velké wojsko sebral, w jehož čele sám král Ludwik XIII. na pole wytáhl. Takž museli zpět ze země Francauzské cauwati císařští i Španělowé. K tomu král Francauzský Bernarda, wévodu Wýmarského, wzal do služby své, slibiw jemu Elzasy dáti za odměnu na útraty říše Německé.

Takž co tak toto za Rýnem se dalo, zatím bylo Šwédům času, že se w Němcích čerstvěji zase mohli na nohy postawiti. Jich hlavní wůdce byl tehdy Banner, který naproti kurfirstowi Saskému pomstu obrátil, Brandenburk wítězně protáhl, wojsko Saské i císařské u Wittstoka porazil (1636), Lipsko oblehl, a k novému wpađu do Čech se strojil. Brzy potom umřel Ferdinand II. (1637), a syn jeho, Ferdinand III., nad Rakauskými zeměmi panování nastaupil. Málo předtím byli ho i kurfirstowé Němečtí w Řezně bez překážky za císaře Římského zwolili.

§. 39.

Konec třicetileté wálky za císaře Ferdinanda III.

Mocnář byl nový, ale časowé wždy stejně zůstawali truchliwi. K tomu wálka ještě i více než předtím w zemích Rakauských samých zůřila, a do nich daly se ustawicně wpađy cizích národů. Zbraním císařským nebylo možná na všech stranách odolati nepřítelům, když jich wždy více a rozličných bylo. Tedy na jedné straně wítězil císař, jinde zmohli se nepřátelé tím více, a štěstí wálečné rychle a hrozně se kolébal.

Hned brzy po smrti císaře Ferdinanda II. umřel Bohuslaw, kníže Pomorské, žádných dětí nemaje; jehož dědictwí chtěli sobě Šwédowé přiwlastniti, ale k němu sobě kurfirst Brandenburský práwo dělal. Tedy když jemu císař slibil dáti Pomoří, spojil se s ním, a wojsko císařské do swých pevností přijal; před kterýmž musil Banner ihned až do Pomoří utíkat (1637). Wytrhnuw odtud zase zpátky do Brandenburka a do Slezska, přinucen byl podruhé k zpátečnému tažení od Gallasa, kterýž wtrhnul až do samého Pomoří.

Mezitím Bernard Wýmarský, jsa we Francauzské službě, mocně si počínal za Rýnem, kdež proti němu stáli Jan z Werthu, wůdce Baworský, a wévoda Lotrinský. Obadwa od něho jsau na hlavu poraženi, i dobyl Elzas jakožto knížetstwí swého, jemu od cizozemců uděleného (1638). Potom přešel přes Rýn, dobyl Breisacha, silné pevností, a mířil cestu swau jižními Němci k dědičným zemím Rakauským, do kterých se společně s Bannerem wtrhnauti strojil. Nebo byl Banner zatím Pomoří na císařských zpět dobyl,

wtrhnul do Sas, a Gallasa před sebou až do Čech zahnal. Však prvé než se obě vojska sešla w bromadu, Bernard Wýmarský umřel, rozstonaw se (1639). Tu wtrhnul Banner sám do Čech, císařská vojska na hranici poraziw, a jako w niweč obrátiw. Tedy bez překážky plenili Švédové od Saské hranice až k Morawské, a celý rok w zemi se zdrželi; toliko Prahy, kdež se Gallas se zbytkem vojska byl zawěl, nemohli dobyti, Francauzi zatím neměli velikého žalu ze smrti Bernarda Wýmarského, než Elsasy jemu slibeně wojsky swými osadivše, sami je sobě přisobili; potom použivše nauze, w které bylo močností Rakauské postaweno od Bannera, do sewerních Němec táhli, a tam s knížaty protestantskými, zvláště pak s Hessy a Brunšwikem pevnější spojení učinili, kudyž dostali wětší wojsko proti císaři (1640). Konečně jest nové císařské wojsko na nohy postaweno pod arciknížetem Leopoldem, bratrem císařovým; kterýž opřew se proti Bannerowi, z Čech do Sas wyhnal jej. Tu ačkoli Francauzi na pomoc přispěwše, u Erfurta s ním se spojili, nicméně obojí od arciknížete dále až za řeku Wizeru jsau zahnáni.

Ty časy již tak welice tím přílišným zúřením wálky a tolikým sem a zas tam probíháním wojsk zeměmi wšecky krajiny daleko široko pohubeny a w nejvyšší bídu přiwedeny byly, že již konečně, ačkoli wšecky strany zúřiwě stály proti sobě, předece o způsobení míru pomýšleno bylo. K tomu podával císař Ferdinand III., aby byly dvě schůzky učiněny, jedna w Kolíně nad Rýnem, a jedna w Hamburku; w jednom místě aby smlauwáno bylo s Francauzy, w druhém se Šwědy (1638). Tomu ty močností dáli nechtěly; než aby buď w jednom místě, buď w dwau

sobě bližších bylo o mír jednáno; neboť se domníwali, žeby mohla sice swornost mezi nimi rušena býti od císařských a od Španělů. K tomu knížata říšská, kteří s císařem drželi, příliš taužebně žádali na císaři, aby jim položil sněm, by na něm mohlo o tauž věc býti jednáno; i položen sněm w Řezně. Tu jest konečně uzawřeno, aby císař k jiným místům přiwolil ke smlauwání, a sice w Münsteru a Osnabruku we Westfalích, tak aby bylo jednáno w onom městě s Francauzy, a w druhém se Šwědy (1640); jakož i stalo se, a tam králowé a knížata téměř všichni z celé Ewropy posly své wyprawili. Ale tu teprwa když vyslanci se sešli, widno bylo, jaké těžké dílo se podniká, jaké to těžkosti, wšechny ty věci wzbauřené a w největší nepořádek zawedené srownati zase, aby s novým pořádkem všichni spokojeni byli. Žádný nechtěl nic ztratiti, ale každý získati; protož byl tu nemenší boj duchů, žádosti, náruživosti, slowy a písmy wedený, než w poli zbraněmi. A jeden boj druhý rozněcował, tak že čím pilněji o pokoj se smlauwalo, tím více každá strana u wálce se namáhala, aby podlé toho více na protivníku swém žádati mohla. Tím způsobem prošlo mnoho let, než jednání tak zapletené swého konce došlo.

Když byl držán sněm w Řezně, kdež se nejprw k míru začalo bližěji podobati, tehdy se konečně podařilo Bannerowi, že sesiliw své wojsko novým spojením s Francauzy, statečněji sobě počínati mohl. Tedy on a maršál francauzský Guebriant wydali se na spěšné tažení z Durynk od Erfurta do Frank a do Bawor až k Řeznu, kdež byl císař s knížaty, chtějce toho místa dobyti. Na knížata veliký strach upadl, ale císař statečně jal se město brániti,

i stanul Švédowi, až pak Piccolomini, vůdce císařský, na pomoc přispěl (1641). Banner musil se do Sas na zpáteční cestu dáti, kdež umřel w Halberštatě.

Ale nástupce jeho nad wojskem Švédským byl Torstenson, který hůře než všichni předešlí nepřátelé dotíral na Rakauské mocnářství. Protáh Brandenburk a Slezsko bez překážky, wtrhnul do Morawy, Olomúce dobyl, i až před Wídeň přitáhl (1642). Arcikníže Leopold a Piccolomini ke zpátečnému tažení jej přinutili, a za ním až do Sas táhli. Tu však on udeřiw na ně, porazil je u veliké bitvě u Breitenfelda; načež tím hůř zatehnul do Čech, do Morawy a opět až do Rakaus (1643). Odtud náhle zase wrátiti se musil pro nebezpečenství, kteréž nastávalo samé zemi Švédské w sausedstwu. Král Dánský strojil se k tomu, aby začal wálku se Šwědy, čímžby přinuceni byli býwali, upustiti od wojny německé. Ale Torstenson nechaw všeho w Morawě i w Rakausích, spěšně se dal na cestu k Dánsku, aby Dány překvapil a pokrotil, prwé nežby byli připraweni. Gallas s wojskem císařským za ním táhl, jda na pomoc králi Dánskému (1644). Mezitím Francauzi táhnauce do Bawor, odkud též do Rakaus chtěli wtrhnouti, na té cestě jsau u Dutlink na hlavu poraženi od Mercyho, vůdce Baworského. Tak se nebezpečenství od Rakauského mocnářství náhle odvrátilo.

Ale Torstenson wálku Dánskau s takowau rychlostí wedl, jakby bylo žádné nadání lidské nebywalo. Přitáhl, porazil a k míru přinutil Dány, prwé než se mohli spatowati, a hned opět za sebe udeřil na Gallasa, kterýž jej byl stíhal k moři až do Holšteina. Gallas musel spěšně před ním utíkat až do Sas a do Čech, na kteréž cestě z wojska jeho malé zbytky zů-

staly. W patách za ním wtrhnul i Torstenson do Čech. Tu učinil císař nad wojskem swým vůdce Hacfelda, a sám také šel k wojsku, aby tím wětší udatná mysl byla. Ale Torstenson přitáhl, porazil císařské u Jankowa w bitvě přenešťastné (1645), takže již Šwédové w Čechách, w Morawě i zas až k Wídni neměli překážky. U Wídně položiw se Torstenson, nowého nepřitele wzbudil císaři, Jiřího Rákocyho, kterého stawové země Sedmihradské po smrti Betlena Gabora (1628) za wojvodu zwolili. Rákocy do Uher wtrhnul, a bauřil i podmaňowal w tom králowství, maje úmysl konečně s wojskem swým k Torstensonowi před Wídní přitrhnouti. Mezitím Königsmark, jiný vůdce Švédský, kurfirsta Saského přinutil, že musil císaře opustiti, a se Šwědy učiniti přiměřiti; Francauzi pak Mercyho u Nordlink porazili, kdež padl jest. S tíží proti nim arcikníže Leopold, Gallas a Bawoři sebrali se, a zase až k Rýnu je zahnali; potom se obrátil Leopold do Rakaus, aby se postavil proti Torstensonowi. Takž přinutil jej, že se konečně od Wídně a od Brna musil obrátiti. Rákocymu Turci hrozili wálkau, tak že s císařem w mír musil wstoupiti. Torstenson jsa nemocí sklíčen, hned potom z wojenské služby wstoupil, a postawen jest nad Švédským wojskem Wrangel, kterýž hned až do Hesska zpátky se obrátil (1646).

Wrangel hleděl se s Francauzy spojit; což když se jemu podařilo, nemeskaje wtrhnul do Bawor, i až k Augšpurku přitáhl. Arcikníže Leopold přispísiw, zase jej dále zahnal; ale hned opět byl Wrangel u Chebu, do Čech se stroje (1647). Císař sám proti němu u wojstě se postawiw, ubránil, že nemohl wpádu učiniti. Podruhé spojil se Wrangel s Turenem, vůd-

cem francauzským, a skrze Bawory do Rakaus chtěli táhnouti. Piccolomini ubránil jim, a obrátili se do Frank a do Dolejší Falce při Mohanu. W tom, když všeecka vojska císařská od dědičných zemí vzdálena byla, wtrhnul Königsmark do Čech přes Cheb, zrádau dobyl Malé strany Pražské (1648), a Nowého a Starého města mocně, ačkoli nazmar, jal se dobýwati. Kterézto oblehání když ještě s velikým úsilím trwalo, došel konečně zawření swého mír, o který bylo jednáno w Münsteru a Osnabruku, řečený Westfalský. Tím mírem třicetileté wálce konec jest učiněn.

III.

TURECKÉ A FRANCAUZSKÉ WÁLKY ZA CÍSAŘE
LEOPOLDA I.
(1648 — 1700.)

§. 40.

*Nesnáze s Francauzy a Šwědy. — Turci poraženi
u S. Gottharda.*

Westfalským mírem bylo s strany Německé říše tolik ustanoweno, co se Francauzům a Šwédům zdálo potřebné, aby mohli dům Rakauský moci jeho nad Němci zbawiti, Němce více než posud rozdwojením seslabiti, a sami sobě nad nimi učiniti wolno, aby se w jich věci podlé libosti plésti a z nich užitek bráti mohli. Přede vším bylo ustanoweno, že má každý kníže německý plnau moc míti w panowání nad swými poddanými, a w tom že jemu císař nikterak rozkazowati nemá; co se pak celé Říše wúbec týče, ani nad tím že nemá císař moc míti, ale toliko s powo-

jením knížat, kdyžby na sněmě byli sebráni. Tím spůsobem jest důstojenství císařské skoro jen pauhým jmenem beze wší prawé wáhy učiněno. K tomu také Francauzy Elsasy dostaly, nejen což tam bylo předních zemí Rakauských, ale i země jiných malých knížat a stawů Říšských; Šwédové pak část Pomoří a některé jiné země, k Říši německé přináležející. S strany náboženství bylo ustanoweno, že má jedenkaždý kníže, velký nebo malý, to míti we swé wůli, které náboženství we swé zemi trpěti chce, katolické nebo protestantské. Wedlé toho jest i též w dědičných zemích Rakauských w náboženství všeecko zanecháno na wůli císařowě, tak že zůstalo jediné náboženství katolické, tak jak od císaře Ferdinanda II. zawedeno bylo. Toliko we Slezku císař dowolil, aby knížata té země domu Rakauskému poddaná i protestantské náboženství směli trpěti.

Staw Rakauských zemí všech byl po třicetileté wálce welmi smutný a beze wší útěchy. Země byly pohubeny; pilnost lidská předešlých wěků zmařena velikými pleny a zádawami; pole pustá, lidí málo, všichni byli chudí, z toho i nejapní, zhlauptělí. Tak hynula řemesla, hynuly obchody, tím více krásnější umění předešlých slavných časů a duchovní wzdělání w náboženství i literní a swětské učenosti. Tak byl i všecken řád zemský zrušen a zwiklán těmi velikými zmatky časů, že nemohla sprawedliwost tau měrau jak prwé w pokojnějších létech hleděna býti, zet se dalo mnohé utiskowání chudých od mocných, poddaných od wrchností. Těžko bylo hojiti, i jen se wzpamatowati nad tím, co všechno bylo zkaženo, přewráceno a we zmatek a bídu uwedeno. Ale k tomu i dále přišla nezřízená žádost panství při mocnářích

ewropejských, o čemž již nahoře bylo powěděno; neb z toho i třicetiletá wálka podnět swůj k tak dlouhému trvání wzala. Každý měl wíc péče o to, aby panowal nad mnohými zeměmi a národy, než aby maudře spravowal své poddané; z toho přicházela jedna wálka za druhau, a bauřily se země, žeť w málokterých bylo odpočinutí, aby se zlé naprawowati a o polepšení stavu všech wěcí pečowáno býti mohlo. Takowým usilowáním cizích mocnábů jest i mocnářstwí Rakauské k tomu přiwedeno, že musely wšecky síly zemské proti wenkowským nepřítelům a na přespólní wálky býti obracowány, uwnit pak w zemi wšecko zlé, co se bylo wkořenilo, wíce než sto let stálo smutně, bez naprawení.

Brzy po zawření míru Westfalského bylo největší usilowání císaře Ferdinanda III., aby kurfirstowé syna jeho Ferdinanda IV. za císaře zwolili, což se mu dosti šťastně podařilo, tak že jest zwolen Ferdinand jednoglasně na sněmě Augšpurském (1653), již prwé byw i w Čechách a w Uhřích korunowan na králowstwí. Ale Ferdinand IV. hned ten rok potom w mladém wěku (1655) umřel, i tak kázal císař druhého swého syna Leopolda za krále Českého a Uherského hned za žiwobyti swého korunowati. Než w Říši stal se weliký odpor od knížat, když i při nich toho wyhledáwal, aby Leopolda za císaře zwolili, a to nawodem Francauzů a Šwédů, kteří se proti tomu postavili. K tomu téhož času Karel Gustav král Šwédský, začal welkau wálku s Polany, chtěje krále Jana Kazimíra naskrze zbawiti trůnu jeho, a sám býti králem Polským (1656). Z toho nastáwalo welké nebezpečenstwí mocnářstwí Rakauskému i jiným zemím, které s králowstwím Polským sausedili

i učinil císař Ferdinand spolek s králem Danským a s kurfirstem Brandenburským proti Šwédowi; wojsko swé do Polska proti němu wyprawil; též Hollandské a s druhé strany Rusy k tomu přiměl, aby Polanům pomocni byli. Než to wšak dokonáno bylo, umřel roku hned na to nejprwé přišlého (1657).

Leopold I., syn jeho, ještě ne zcela osmnáctiletý, panowání po něm nastaupil. Tedy znamenajíce dobře Francauzi a Šwédové, žeby mohli tím lépe wůli swau nad Němci konati, kdyžby ani mocného císaře nebylo nad Říši, jak jen mohli, přičiňowali se, aby Leopold za císaře Římského nebyl zwolen. We Francauzích byl toho času mocný minister kardinál Mazarini, po smrti kardinála Richelieuwa. Ten kurfirstům chytře předkládal, kterak že jest to na pomyslenau, aby zase císař z domu Rakauského zwolen byl, když již wíce než dvě stě let z toho samého rodu císařowé byli bráwáni, že jest se jim báti, aby pak swobodné wolení naskrze nepřestalo, a to důstojenstwí w dědičné se neobrátilo. Protož nejprwé hleděl nawěsti Ferdinanda Marii, kurfirsta Baworského, syna Maximilianowa, aby korunu císařskau přijal; potom falkrabí Neuburského, naposledy pak samého arciknížete Leopolda bratra císaře Ferdinanda III. A wšak poněwadž oni poznali lstiwý úmysl jeho, a se w to dáti nechtěli, zwolen jest naposledy Leopold I. proti wšemu francauzskému a šwédskému usilowání. Tu jemu na wzdor učinili Francauzi spolek s některými knížati německými a s králem Gustawem Šwédským, nazwauce ten spolek Rýnský (1658). Tím chtěli učiniti, aby od císaře wálka s Šwědy tak mocně konána býti nemohla; jakož pak i w skutku Karel Gustav welmi wítězně wálčil proti Polsku a přátelům

krále Jana Kazimíra, až pak mír w Olivě jest učiněn (1660).

S králem Švédským byl též spojen Jiří Rákocy mladší; kníže Sedmíhradské, syn prvního Jiřího Rákocyho, který při skončení třicetileté války umřel byl (1648). Ale od Polanů jest poražen, a musil se do své země na útěk dáti. Z toho také se naň rozhněwali Turci, kteří toho času s Polany w přátelství byli; i wtrhše do Sedmíhradska, udělali proti němu knížetem nejprvé Františka Redaje, potom Achacia Barčaje. Rákocy, statečně se bráně, padl w bitvě u města Kološe (1660), zanechaw mladého syna, jehožto Jan Kemeň byl poručníkem. Ten wolal o pomoc císaře Leopolda, vydada za to jemu celau část Uher, která prvé knížatům Sedmíhradským postavena byla. I poslal císař vojsko do Sedmíhradska a Jana Kemeň knížetem učinil. Ale Turci přitáhše, zahrnali jej, a když Barčaj zabit byl, Michala Apaffyho za knížete w Sedmíhradsku prohlásili. Podruhé poslal císař vojsko své pod slavným vůdcem Montecuculim, a zahrnutí jsau Turci; však Kemeň brzy potom padl w boji s nimi (1662). Tu konečně wstáhl do Uher veliký wezír turecký Achmet Kiuprili s 100,000 bojovníky, i počal válku s velikau mocí proti císaři. Jako celým královstvím Uherským protáhli Turci, od poledne až k půlnoci, zemi podle způsobu svého pleníce, a měst a pevností dobývající. Montecuculi a Mikuláš Zrinský, postaveni nad císařskými vojsky, statečně jim odpírali. Konečně, když se chtěl veliký wezír obrátiti do Štýrska, postavil se jemu w cestu Montecuculi u města Sv. Göttharda při řece Rábě na hlavu jej porazil (1664 1. srp.) Tu se musili Turci na útěk dáti, a přiměřil

na dwacet let učiněno jest. Michal Apaffy však powrzen při knížetství Sedmíhradském.

Sotwa ale byl tento nepřítel odvrácen od mocnářství Rakauského, již opět nové pikle začínali Francauzi, jichžto králem po smrti Ludwika XIII. byl syn jeho Ludwik XIV. To byl muž nad míru žádostivý panování, který když mohl cizí země sobě podmaniti, w tom žádného práwa ani spravedlnosti nikterak nešetřil. Pokud ještě on w mladistvých letech byl, spravowal království místo něho kardinal Mazarini, o kterém jest již prvé řečeno, s takowau důvtipností, že nebylo žádné země tak mocné a bohaté w celé Ewropě jako Francauzy. Mimo to Ludwik, když sám začal panowati, měl mnoho slavných mužů za své pomocníky, vůdce w poli i úředníky při správě zemské, kteří jemu výborně sloužili w jeho úmyslech; úmyslowé pak jeho všichni k tomu směřowali, aby sobě hodně mnoho zemi sausedů svých přiwlastnil. Tedy nejprvé obrátil se proti králi Španělskému Karlowi II. když on po smrti otce svého panství nastoupil. Měltě sestru jeho Ludwik XIV. za manželku, i prawil, že jemu pro ni dědictví patří po otcí jejím, ačkoli při swatbě s ni byl musil slíbiti, že se k žádnému dědictví hlásiti nebude. Toho on nic nedbaje, wtrhnul do Nizozemska Španělského, a tu zemi chtěl sobě wzíti za to dědictví; k tomu potom ještě i Swobodného Hrabství čili Franche-Comté dobyl, kterážto země též patřila Španělům, a přitom také části Německé říše byla. Protož král Španělský císaře Leopolda o pomoc žádal, aby té země od Říše nenechal odtrhnauti (1668). Cožby rád byl učinil císař, ale knížata Německá nic nedbala o Říši, i přáli toho mnozí Francauzům, a žádné

pomoci proti nim činiti nechtěli; až pak Hollandští, Angličané a Švédí, nechtíce toho trpěti Ludwikowi, aby tak rozšiřoval moc svou, učinivše spolek mezi sebou, k míru jej přinutili. Mír učiněn byl v Cächách, i musil Ludwik Franche - Comté Španělským navrátiti; však města, kterých v Nizozemsku dobyl, v moci své podržel (1668).

To bylo ale jemu jen k většímu popuzení, aby sebera rychle nové síly, válku tím mocněji hned zase obnovil. Tedy umínil se na Hollandských pomstíti, že proti němu Španělským pomáhali, a hned prvního roku po zawření míru (1669) wtrhnul s velikou mocí do země jejich. Mimo to také bez okolku wpad učinil do zemí Říšských, wévodu Karla Lotrinského, též kurfirsta Trierského z jich zemí wyhnal, a Do-lejší Falc poplenil. Císař Leopold o to se proti němu prohlásil; on ale nic nedbal toho, neb k tomu i Angličané s ním se spojili a na moři wálčili s Hollandskými, odevšad opuštěnými. Tu teprw když i do země kurfirsta Brandenburského při Rýnu wpadli Francauzi, ten učinil spolek s císařem, aby Hollandu pomáhali (1672), i poslali wojsko své proti Francauzům. Však hned budaucího roku Brandenburský zase císaře opustil, a s Francauzy pokoj udělal (1673). Nicméně císař neupustil od wálky. Montecuculi, wůdce lidu císařského, zahnal Francauzy za Rýn, a witézil nad nimi. K tomu i Angličané zase odstaupili od Francauzů (1674), i také se konečně podařilo císaři ukázati Němcům, že je to na záhubu celé Říše, když se nebudau Francauzům v podmaňování žádné překážky díti. Tu uzawřeli, aby celá Říše Francauzům wálku wyhlásila; a zwlášt kurfirst Brandenburský opět wojsko své přidal k císařskému. Netrwalo však dlouho,

i spojili se Švédí s Ludwikem, a wytáhli proti Brandenburskému, kterýž tudy k hájení své vlastní země musil pospíchati (1675). Tím se opět zmohli Francauzi, dobyli Franche - Comté, do Říše samé až za Rýn opět wpad učinili, k tomu pak tauž dobu veliké chytrosti začali užíwati, aby mezi mocnostmi, proti nim spojenými, neswornost spůsobili. I podařilo se jim, že nejprw Hollandští sami o sobě mír s nimi zawřeli, druhých přátel svých nedbajíce; potom též učinil král Španělský, až pak konečně i císař od wálky musil upustiti, a zawřen mír w Nimwegách (1679). Netoliko Franche - Comté, ale i wévodství Lotrinské a některé menší části země w Říši podrželi Francauzi.

§. 41

Bauře w Uhrích. — Veliká wálka Turecká.

Takowéto wálky s Francauzy a Turky byly velikau příčinau, že nemohlo w mocnářství Rakauském nic ke zvelebení dobrého stawu země konáno býti. Nad jiné pak w utištění byla země Uherská skrze cizozemská wojska, kteráž musela w zemi zůstáwati, aby proti Turkowi wždy hotowá obrana byla. Toho času byli wojáci ještě z třicetileté wálky naučeni veliké nezbednosti, tak že se proti obywatelům těch krajín, kdež polozeni byli, mnohého zlého dopauštěli. O to a o jiné věci sobě stawové země Uherské mnoho stěžowati počínali. Ale někteří vysoko postaweni mužové byli tomu rádi, a sobě z toho příležitost brali, jakby mohli sami všech věcí celého králowství se zmocniti, a císaře naskrze připrawiti o panství nad Uhry. Mezi těmi byl nejvyšší úředník

nad tau zemí čili palatin František Weselini. Ten učinil tajný spolek s Františkem Nadažděm, nejvyšším sudím království Uherského, s Petrem Zrinským banem Chorvatským a s Kristofem Frangepánem. Též Erasmus Tattenbach, vladař Štyrský, a František Rákocy k nim se přidali, i smluvili se s Apaffym knížetem Sedmihradským a s některými baši tureckými, aby jim v odtržení Uher a Štyrska od císaře pomocníci byli. A však dříve než přišlo k čemu, Weselini, původ všeho, umřel; po jehožto smrti (1667) tajnými cestami proneslo se to vládě císařské. Tedy věda o tom císař, nechtěl zvoliti hned nového palatina ani žádného sněmu svolati, pokudby úmysly spříšežených nebyly přetrženy. Z toho počali stavové tím větší stížností zdvihati, i šlo se 13 stolic čili krajů v Hořešších Uhřích na sjezd do města Košice, pravíce, že když císař za tři léta palatina nezvolí, oni sami právo mají jiného voliti. Také se i hned vojsko k odporu jali sbírat.

Tedy nemeškaje císař, obrátil moc svou napřed proti tomu tajnému spolku sobě projewenému, i jsau náhle původové jeho všichni zjímáni, odsauzeni a popraweni kromě jediného Rákocyho (1670). Zároveň wtrhlo vojsko císařské do Hořešších Uher a do Chorvat, rozehnali sjezd Košický i vojsko jejich, a zřízen jest saud přísný v městě Prešově nade všemi, kdož toho skutku účastni byli (1671); kterýchžto 300 díl státo, díl ze země wyhnáno, a statkové jim pobráni; také kazatelové protestantsí, jich na počet 250, jati a za trest na galeje do Neapole k těžkým pracem jsau odvezeni. Což když bylo wykonáno, umřel sobě císař změnití zřízení zemské v Uhřích, a podobné jako v ostatních zemích

dědičných působiti, také náboženství katolické jediné jako v Čechách zavést; což ohlásil stavům na sněmě roku 1673., a Jana Kašpara Ampragena nejvyšším správcem nad zemí učinil. Ale odpůrcové nepřestali bauřiti; jichžto byl vůdce Emerich hrabě Tököly, mladý muž, ještě ne zcela dwacetiletý, ale smělého ducha, žádné bázně neznající. Jeho otec též byl mezi protivníky císařovými; kterýž umřel na hradě svém, když jej oblehali císařští; Emerich pak z téhož hradu tajně utekl do Sedmihradska, a odtud počal válku zdvihati proti císařským, sbíraje všecky, kteří z vlasti své wyhnáni byli. Kníže Apaffy Sedmihradský jemu všemožně pomáhal. Brzy bylo 20,000 mužů pod vedením Tökölyho, s kterým on hubil v Uhřích císařské, a odevsad lid k němu se přidával (1678). Tu změnil císař úmysl svůj, a s některými proměnami předešlé zřízení zemské v Uhřích zase obnowil (1681); také palatina zvolil zase, Pawla hraběte Esterháza, a obecnau amnestii čili odpustění ohlásil všem, kteří se zprotiwili, kdyžby se zase na pokoj dali. Tu se spokojili mnozí z těch, jižto stáli při Tökölym; ale Emerich sám s jinými nejbauřlivějšími spokojeni nebyli, a více žádali, i tak nepřestali války vésti.

Mezitím časem příměří docházelo, které bylo učiněno s Turky po bitvě u Sw. Gottharda, i jest od císaře začato nové jednání s nimi, aby příměří na delší čas prodlaužili. Ale nejvyšší vláda čili porta turecká, widauci, kterak wzbauření Uherské císaři mnoho starosti činí, žádala na něm, aby zase každoročně poplatek platil, a jiné těžké věci, bez kterých mír nechtěla déle zachowati. I Ludwík XIV., král Francauzský k témuž Turky nawáděl, aby s císařem

wálku obnovili. Tedy když císař wýminky od Turků předkládané, nechtěl přijmouti, strhli wojsko veliké 200,000 lidí, s kterými nemeškajíce do Uher wtrhli; Kara Mustafa, veliký wezír turecký, byl wůdcem wojska. Prvé ještě Tököly slawně wešel do Budína, kdež jest od bašete tureckého postaweného w tom městě, za knížete Hořejsích Uher prohlášen (1682). Mnoho protestantů a jiných, kteří byli znou s císařem nespokojeni, k němu se přidalo, i tak táhl do Hořejsích Uher, a dobyl Košice, Prešowa, pak Nitry a jiných více míst; konečně pak obrátil se k wojsku velikého wezira, a k němu u města Oseka se připojil (1683).

Takž nastalo nové nebezpečenství Rakauskému mocnářství, jakého nebylo od toho času, když Gustav Adolf wítězně tažení w Němcích konal. Císař Leopold hledal pomoci při cizích mocnářích, předně pak při sněmu Německém, již od dáwna w Řezně stále shromažděném. Bawoři a Sasové zvláště znamenité pomoci slíbili, nad to pak wětší Jan Soběský, král Polský, sám jsa s Turky w nepřítelství. Císařské wojsko wedl Karel wévoda Lotrinský, wéodství swého od krále Ludwika XIV. zbawený. Nejprvé ležel u Prešpurka, a potom Nových zámku hleděl dobyti; ale když se Turek přibližowal, zpět do Wídně musil cauwati. Neboť Turci zdvihše se od Oseka, Wešpryma dobyli, a k samému císařskému městu Wídni tažení swé zaměřili. Tu přirazil strach veliký na Wídeň a zmatek všech věcí. Císař Leopold musil s dworem swým město za sebou nechat, a přestěhowal se do Lince. Karel wévoda Lotrinský přišed, wložil posádku wojenskau do města, nad kterau nechal wůdce Rüdigerera ze Staremberka;

potom zašel s wojskem swým za Dunaj, a druhých wojsk křesťanských očekáwal. Tož přitáhl Kara Mustafa (14. čwce), a nesčíslné množství wojska swého okolo města rozložil. Wídeňští se statečně bránili a ustawieným útokům tureckým odpírali, ač byla vždy menší hrstka obywatelů, a hladu a nauze denně přirůstalo. Konečně ale sešlo se wojsko polské a německé ku pomoci naproti nepříteli křesťanstwa sebrané, a w jednu silu se shlukše, k Wídni táhli. W jich čele byl král Jan Soběský, slawný slowanský hrđina, a wedlé něho Karel, wévoda Lotrinský. Dwanáctého dne měsíce září udeřil Turek naposledy se vši swau moci na Wídeň, chtěje jí dobyti; ale odražen jest, a téhož dne Soběský přitáh, udeřil na nepřítel, a strach jemu veliký spůsobil. Tedy neschekawše druhého dne Turci, celé ležení swé s velikau kořistí za sebou nechali, a do Uher se dali na útěk.

Za nimi spěšně táhlo wojsko křesťanské, ač nemohli hlawního jejich počtu dostihnouti; neboť w krátkém čase až za Bělehrad Srbský zmateně odtáhli, posádky po Uhřích we městech swých zanechawše. Též Tökölyho wzali s sebou, a w Carhradě do wězení jej wsadili, rozhněwawše se naň, že se jim úmysl jejich nechtěl zdařiti. Kara Mustafa byl od sultana na smrt odsauzen a popraven, též čtyři bašowé z wojska jeho. Mezitim císařští jednoho města za druhým w Uhřích dobýwali. Nejprvé wzali Ostřehom, který Turci od 70 let w držení měli, potom Košici, Nowé zámky, Jager, též Budín hlawní město, které od Solimanowých časů z rukau tureckých nemohlo býti wytrženo. U Muháče, na témž místě, kdež padl Ludwik, král Český, tu poraženi jsau Turci na hlavu od Karla wévody Lotrinského (1687). Po

té bitvě jest držán sněm Uherský w Prešpurku, kdež císař Uhrům podruhé slíbil odpustění; za to pak oni práwa swého odříci se museli, dle kterého prvé po smrti každého krále nowého za nástupce jeho sobě wolili; tak aby napotom královské důstojenství w Uhřích jako w jiných zemích bylo dědičné. Dle toho ihned Josef I., syn císařůw, za krále Uherského jest korunován. Těčkoly podruhé wystaupil w Uhřích, když jej Turci ze zajetí propustili, a jal se lid bauřiti; ale docela poražen jest, a císařští u válce až k řece Sávě všecko sobě podmanili. Téhož času i cizí mocnosti, Benátčané, Rusi a Polané, jedním časem zdvihli swé zbraně proti Turkowi, tak že tehda ponejprw zkusil na sebe pomstu od zbraní křesťanských. Císařští nepřestawše na Uhřích, dobyli i Bělehradu Srbského, wtrhli do Walach, a až za Dunajem w Bulhařích Widína dobyli, Srbsko a Bosnu wojskem swým zaplawili. Apaffy kníže Sedmihradské musil císařské wojsko do swých pwností přijmouti; Walachowé se císaři poddati slíbili, i tak zdálo se, že té chvíle mocnost Turků w Ewropě welice bude pohromena.

§. 42.

Pokoření Turků mírem Karloweckým.

Ale co se toto dálo, Ludwík XIV. nowé potřky začal w Němcích, kterými se zbraně císařské proti Turkům obrácené náhle musely zastawiti. Hned po učiněném míru w Nimwegách zřídil podivné kommissi, které nazwal reuniony. Ty měly vyhledawati, co všecko snad kdy patriwalo ku krajinám a městům jemu w Němcích a Nizozemsku postaupě-

ných, ať pak to bylo jakkoli dáwno nebo nedáwno, prawě, že on i k tomu všemu musí práwo míti. Což tak od oněch kommissi bylo nalezeno, wzal brannau moci a připojil ku panství swému, zvlášť Štrasburk slavné město na welikau potupu říše Německé opanowal (1681). O to jakkoli jemu císař Leopold činil domluwy, ale pro nezdárnost a nesworlost knížat Německých nemohlo nic ke zpátečnému dobytí toho učiněno býti. Mnozí sice uznawali, že jest jim nebezpečné, od krále Francauzského takové věci trpěti; i sám onen spolek Rýnský, o kterém nahore powěděno jest, toho snašeti nechtěl, tak že i císař Leopold k témuž spolku přistaupil: ale naproti tomu kurfirst Brandenburský s některými jinými knížaty učinil smlauwu, i prawili, jestliže Říše Ludwikowi XIV. wálku prohlásí, že oni proti němu žádné pomoci nemíni činiti. Takž se podařilo Ludwikowi, že jest s ním od Říše příměří učiněno w Řezně (1684), a jemu všecko, co sobě byl opowážliwě přiwlastnil, zanecháno.

Nicméně on žádného míru ani žádných smluw neznal, ale ještě více krajin Německých neustále sobě přibíral, bez ohledu na wšeljaké domlawání. K tomu pak nedlauho potom umřel Karel Ludwík, kurfirst Falcký, jsa poslední rodu swého. Ihned hlásil se Ludwík k části dědictwí, která že prý přináleží manželce bratra jeho, sestře zemřelého kurfirsta. Wmíchal se také do sporu, který se stal o arcibiskupství Kolinské, kdež byli dwa zároveň zwoleni za arcibiskupy, jednomu pomáhaje. Tedy zrowna, když Rakauská wojska nejwíce wítězila proti Turkowi, Ludwík wtrhnul do Falce a do Kolinska (1687), a osadil ty země Německé. Tu jest konečně wálka wší Říše ohlášena proti

Francauzům (1689), takéž jiní mocnářové ewropejsí skoro všickni spojili se s císařem, nechťice déle snášeti násilí Ludwikových. Ale wálka se dlaho protáhla, wojska z Uher a z Turek musila se do Němec obrátiti; nicméně wítězil Ludwik, nešetře ani lidi ani bohatství swého; konečně w Ryswiku mír učiněn (1697), tak že něco nawrátíl dobytého a wíc ještě podržel Ludwik.

Takowým způsobem roztržitost a slabost říše Německé w ustawičné wálky a škody zawáděla Rakauské mocnářství. Neb když tak Ludwik XIV. nepřestáwal zlé úmysly své konati, tož zmohli se opět Turci, takže nejen mocně odpírati, ale i na wyboj mohli pomýšleti. Kiuperli Ogli, veliký wezír turecký, dobyl Widína i Bělehradu, kterážto města císařští byli osadili, a nemeškaje až do Uher wtrhnul (1690), téhož pak času Tököly wešel do Sedmihradska, a sobě pod ochranau Tureckau od stawů té země co knížeti kázal přísáhati. Kníže Michal Apaffy byl nedáwno předtím umřel, zanechaw mladého syna, též Michala nazwaného, kterýž se k císaři o pomoc utekl. Markrabí Badenský, wůdce wojska císařowa, brzy Tökölyho porazil, a jej do Multan zahnal, též s Turky bitwu swedl u Slaného Kamene (Slankemen), kdež jsau na hlavu poraženi. Ale wálka se některá léta protáhla, s rozličným štěstím, pokud nebyly nesnáze s Francauzy narownány mírem Ryswickým. Roku 1697 wtrhnul sám sultán Turecký, Mustafa II., s velikým wojskem do Uher, a hned w Hořejších Uhřích nowé pozdwižení od těch, kteří s Tökölym drželi, jest učiněno, a od nich Tokaj dobyt i jiná města znamenitá. Sultán táhl k Segedinu, toho místa napřed chtěje dobytí. Proti němu stál Eugen, princ Savojský, kte-

rého císař nowým wůdcem nad wojskem swým učinil; bojownik potom nade wšecky wůdce wěku swého nejdwůtipnější. U Senty, blíž řeky Tisy, udělal sultán most, přes který třiceti tisícům mužů wojska swého s velikým wezírem na druhau stranu řeky přejíti kázal, sám s ostatními též chtěje se přeprawiti. Ale w tom spatřiw to princ Eugen, newáhaje, na ležení třiceti těch tisíců kázal uderiti, kteréž jest statečným bojem dobyto, i také most od lidu císařského osázen, aby druzí Turci na pomoc nemohli. Tu se stalo veliké pobití tureckého lidu, k řece přikwačeného. Veliký wezír wztekle kázal jízdným, aby pěší proti nepříteli hnali, a je přinutili k bojování. Oni nemoauce sněsti útoku Eugenowa, zabili velikého wezíra i nejwyšší důstojníky jeho, a slepě do řeky na útek dali se. Jichžto malá hrstka nalezla útočiště, ale mnoho tisíců od lidu císařského jest zabito, jiní od wln řeky Tisy zachwáceni (1691, 11. září). Na tu porážku hleděl sultán s druhé strany, nic nemoha učiniti ku pomoci; než ihned do Carhradu utekl. Ale Eugen, wůdce císařský, wtrhnul do Bosny, země turecké, a dobyl Sarajewa, hlavního města jejího. Tu musili Turci o pokoj prositi, a jest učiněn s nimi w Karlowcích (1799). Tehdáž násilí Tureckému proti Rakauským zemím, kteréžto oni skoro dvě stě let užíwali, konec jest učiněn. Císaři Rakauskému musili s přiwolením knížete Michala Sedmihradsko postaupiti, a všechno, což ještě měli w Uhřích a Slawonii, až po řeku Sáwu, kromě jediné pewnosti Temešwára; též jiným mocnostem proti nim spojeným, Polanům, Rusům, Benáťčanům znamenité části úise swé odewzdali, a 25 let příměří slíbili držeti.

III.

ŠPANĚLSKÁ WÁLKA.

(1700 — 1714).

§. 43.

Wálka za posledních let císaře Leopolda I.

Po smlauvách učiněných w Ryswiku a w Karlowcích byľoby mocnářstwu Rakauské lepšího míru než dľauho předtím mohlo užiti, kdyby byla chtiwoť krále Ludwika Francauzského tak přílišná nebýwala. On byl kráľowstwu swé těmi ustawičnými wálkami, které wedl, i také jiným velikým utiskowaním swých poddaných z velké sláwy w dosti znamenitau bídu uwedl, které bez odpočinutí od wojny nemohlo býti pomozeno. Nicméně neznal žádného pokoje, a jen wždy po dobytí mnohých zemí taužil, až pak z toho hned třetí rok po zawření míru Ryswického nejwětší wálka ze všech, které kdy wedl, způsobena.

Na začátku wypsání tohoto o dějích mocnářstwu Rakauského položeno jest, kterak dům Habsburský skrze bratří Karla a Ferdinanda přišel ku panstwu nad velikými zeměmi, a na dvě části rodu swého čili linie se rozdělil. Karlowi potomci panowali nad Španěly, Ferdinandowi nad Rakausy; Španělská pak říše byla jedna z nejwětších na swětě, ačkoli od času třicetileté wálky w dosti veliké bídě wázla, jako mnohé jiné země Ewropejské. Ke Španělům patřilo celé kráľowstwu Neapolské a Sicilské, wéwodstwu Mediolanské w Itálii, též Nizozemska část, nazwaná Belgie, konečně w Americe a jiných dílech swěta veliké země od Španělů wybojowané. Tu pak byly od starodáwna

smlauwy mezi Španělskau a Rakauskau linií, kdyby w jedné říši rod mužský wymřel, aby druhá linie w panstwu její nastaupila, a to státi se mělo po smrti Karla II., krále Španělského, kterýž neměl žádných dětí ani příbuzných mužského pohlawí, kromě linie Rakauské. Ale sestra jeho jedna byla prowďána za krále Ludwika XIV., druhá za císaře Leopolda. Ludwik XIV. měl syna Ludwika, a týž Ludwik syna Filippa, řečeného Andegawského (d'Anjou). Císař Leopold pak měl se sestrau krále Španělského deeru Marii Antonii, prowďanau za Maximiliana Emanuele, wéwodu Baworského, jejichžto syn byl Josef Ferdinand, princ baworský.

Tedy z toho příbuzenstwu bylo hned za žiwobytí Karla II. widěti, že bude po jeho smrti veliká rozepře o dědictwu, a toho téměř všichni mocnáři Ewropejští welice se obáwali. Neboť král Ludwik XIV. wšecky spůsoby wyhledáwal, jakby mohl wnukowi swému, Filippowi Andegawskému, korunu Španělskau opatřiti, i prawil, že ty smlauwy mezi jedním a druhým rodem Habsburským učiněné žádné platnosti mít nemohau, poněwadž jsau na odpor zřízení zemskému we Španělich; neb že we Španělich netoliko mužští, ale i ženské i potomci jejich kráľowstwu smějí děditi, a protož že wnuk jeho Filipp a Josef Ferdinand, princ baworský, bližší práwo mají než wšechen rod Habsburský w Rakausích. Ačkoli pak manželka jeho, Ludwika XIV., prwe než ji pojal, práwa swého k dědictwu se odřiči musila, a též dcera císaře Leopolda, která byla wéwody Baworského manželka, ale to že nic neškodí, neb že oni se mohli sice samy za sebe práwa swého odřiči, ale ne za své potomky. K tomu předkládal Ludwik druhým mocná-

řím Ewropejským, jak žeby to rownowáze w Ewropě musilo býti nebezpečné, kdyžby císař Leopold sám nad tak welikými říšemi, nad Rakausy i nad Španěly, panowal; raději chtěl, aby mocnářství Španělské rozděleno bylo, i učinil o to smlauwu s Wilémem III., králem Anglickým, a s Hollandskými (1698), aby baworský princ byl králem Španělským, Filipp Andegawský aby dostal králowství Neapolské a Sicilské, a arcikníže Karel II., syn císaře Leopolda, nepak sám císař, toliko wéwodství Mediolanské. Když pak hned toho roku princ baworský umřel, učinil druhau smlauwu, vše bez powolení krále Španělského i císaře Leopolda, tak totiž, aby Karel arcikníže byl Španělským králem, a Filipp Andegawský aby dostal králowství Neapolské a Sicilské i Mediolan. To ale wšecko činil více na oko a s welkau chytrostí, toliko aby uwalil strach na Španěly, že po smrti krále Karla II. říše jejich, prvé tak welká, bude museti rozdělena býti, což oni snášeli welmi těžce; i tak konečně pod rukau mnohým přimlauwáním o to k nejwvyšším stavům Španělským i také k samému králi Karlowi, který byl slabý na duchu, dokázal toho, že jest od Karla II. učiněn kšaft, aby po jeho smrti Filipp Andegawský celého nerozdílného králowství Španělského jediným byl dědicem. Několik dní po podepsání toho kšaftu umřel král Karel (1700), i jest hned Filipp do Španěl uведен a w Madritě, hlawním městě, s welikau slawau korunowan na králowství.

Chtěli císař Leopold práwo swé prówěsti, musí wojsko sbíratí a se k wálce míti; zatím Ludwik wojska swá poslal do Italie a do Nizozemska (1701), aby ty země osadili. Tu jsau od něho Hollandští strachem přinuceni, že Filippa uznali za krále Španěl-

ského, bojíce se, aby wojsko i do jejich země ne-wtrhlo. Též i Wilém III., král Anglický, uznal Filippa, poněwadž lid Anglický tak žádal, chtě s Ludwikem pokoj míti. Mimo to Ludwik dílem tajné, dílem veřejné spolky wedl s wéwodau Mantuanským a Viktorem Amadeem Savojským w Italii, w Němcích pak s kurfirstem Baworským, s kurfirstem Kolinským a jinými mnoha knížaty, nic nedbajícimi o císaře. Portugalského krále přinutil ku přátelství, a bauril Uhry i Sedmihradsko proti císaři, aby jemu co nej-wětší nesnáz učinil. Ale Rakauské wojsko nejprvé z Tyrolu do Italie wtrhlo, jehožto wůdce byl princ Eugen Savojský. Od něho jsau Francauzi welikau mocí zahrnani, a země wítězně dobýwana. Účinek byl, že hned Hollandští pozbywše strachu, a též Wilém, král Anglický, lid swůj k tomu přiwed, we spolek wstoupili s císařem, a wojskau pomoc jemu přislíbili. Wilém w brzce potom umřel (1702); ale Anna králowna, která po něm panství nastaupila, poslala slawného wůdce swého Marlborougha, aby wtrhnul do Nizozemska. Téhož pak času císař přiwedl knížata Říšská k tomu, aby od celé Říše wálka byla prohlášena Ludwikowi, a to se zwláštní pomocí Fridricha, kurfirsta Brandenburského, kterému císař dal důstojenství králowské, tak aby se nazýwal králem Pruským. Tedy wytáhlo wojsko německé k Rýnu, jehož wůdce byl Ludwik, markrabí Badenský.

Tu jest wálka na všech koncích prudce wedena. Francauzský wůdce Villars přešel přes Rýn, a wítězil; k tomu chopiw se příležitosti kurfirst Baworský, dle tajných umluw, které měl s Francauzy, náhle s wojskem swým k němu se přidal, a zbraň swau naproti císaři obrátil (1703). Francauzi a Bawoři chtěli

nyňi Tyrolem do Italie protáhnutí, a s druhým francouzským wojskem, které w Italii s Eugenem bojovalo, w jedno se spoľiti. Kurfirst Baworský dobyl Inspruka, hlavního města i velké části Tyrolu s jedné strany, zatím Vendome, vůdce francouzský, s druhé strany z Italie přitáhl až ke Trientu. Nicméně jest jim úmysl zkažen od císařských, i musili se na obou stranách zpět obrátiti. Ale w Němcích sobě Francouzi mocně počínali, i přitáhli až na hranici Rakausku, Augšpurka i Pasowa dobywše. Odtud strojili se táhnouti k Wídni, a s druhé strany měli Uhři vtrhnouti do Rakaus, kteří se nowě wzbauřili, jichž vůdce byl František Rákocy. Tu přišlo k mocnému tažení. Proti Uhrům vytáhl Heister s wojskem některým, a je zahnal hloub do země. Do Němec pak dali se na cestu s jedné strany Marlborough od Nizozemska, s druhé strany princ Eugen z Italie, kdež se stalo wolněji proti Francouzům, když Viktor Amadeus Savojský, zanechaw spolku s Ludwíkem, k císaři se přidal. Tu jakž welice Marlborough a Eugen se přičinowali, aby Baworům a Francouzům nedali se w jedno sraziti, nicméně spojili se, a byl hlavní vůdce jejich Tallard, maršal francouzský. Tedy udeřili na jich sílu společně Eugen a Marlborough u Hochstátu (1704, 15. srpna), a porazili je bitwau krwawau, kdež Tallard zajat, Francouzů a Baworů 40,000 díl zabito, díl jato, a wojska malé zbytky na útěk rozplašeni.

§. 44.

Panování císaře Josefa I.

Brzy po té bitvě umřel císař Leopold I. (1705) w 47. roce svého panování, a Josef I., starší syn jeho, nastoupil císařství i dědičné země Rakauské. Wálka přes celý čas panování jeho se prodlužovala a vždy s větší mocí wedena byla od spojených mocností, ale též s větším zaufalstwím a zatvrzelostí krále Francouzského.

Hned po bitvě u Hochstátu překážela spojeným mocnostem neswornost, že nemohli užiti s větší silou svého wítězství, a to proto, že Hollandští a Angličané na sebe s nepřizní hleděli. Též i knížata Německá wálku wedli bez chuti, vždy na to myslice, aby potom císař tuze mocný nebyl, a řiši k lepšímu pořádku nepřidržowal. Tedy se jen semotam při Rýnu a w Nizozemsku wálka wlekla bez účinku. Villars, vůdce francouzský, wítězil nad wojskem německým (1706), a druhý vůdce Vendome w Italii mocně vtrhnul do zemí Viktora Amadea, jakožto od Francouzů odpadlého, a Savoji i Piemont osadil (1705), též z Lombardie, Modeny a jiných krajín císařské skoro naskrze wytiskl. Tož konečně zmužiw se Marlborough, udeřil na francouzské wojsko w Nizozemsku, kteréž bylo pod maršalem Villerojem a wéwodau Baworským, i porazil je na hlavu bitwau u Ramillii (1706). Tu se město za městem jemu poddávalo w celém Nizozemsku, i musil Vendome z Italie pryč se odebrati, aby se postavil proti Marlboroughowi. Nicméně Francouzi neumdleli rozšiřowati moc swau w Italii, až pak samé hlavní město wévody Savojského, Turin, mocně oblehli. Tu jest konečně poslán

do Itálie prince Eugen, aby jim odpor učinil. Kterýž přese všecky překážky tažení nastoupil, a vojsko své spojil se Savojským, přitáhl statečně k Turinu, vojsko francauzské bitvou porazil a vítězně vešel do města, když celé tři měsíce bylo obleháno.

Po těchto vítězstvích pronásledování jsou Francauzi až do vlastní země své, a Toulon, mocné město při moři, od prince Eugena na zemi, i od anglického a hollandského loďstva s mořské strany obleháno (1707). Rovněž Daun, vůdce císařský, vtrhnul Papežskou zemi až do Neapole, a lehkým způsobem hlavní město i celé to království v krátkém čase vybojoval (1707). Mezitím hned první, ještě před smrtí císaře Leopolda (1704) arcikníže Karel, druhý syn jeho, vydav se na cestu do Hollandu, odtud provodil jest loďstvem a vojskem anglickým a hollandským do Lissabonu, a od krále Portugalského přátelsky přijat, s kterým spojení učinil. Odtud strojí se k dobytí samé země Španělské, aby od lidu přijat byl za krále; i jest učiněn vpád dvojí, od jedné z Portugalu, a s druhé strany od města Barcelony, kteréhož dobyl Karel, obepluv celou zemi Španělskou po moři. Katalonie, Arragonie a Valencia, ty tři země jemu se poddaly (1705), a za krále Španělského jej prohlásily. Ale Filipp Andegavský vešel již v lásku Španělského lidu, velmi statečně vojsky španělskými i francauzskými bránil se, a porazil arciknížete Karla u Almanzy, tak že se musil zpět obrátiti a držeti moc svou pauze v Katalonii.

I tažení proto Toulonu se nepodařilo; neb jest ta pevnost velmi statečně bráněna od Francauzů, když viděli své vlastní zemi nastávati nebezpečensví. Jakážkoli byla bystrost Eugenia prince v umění válečném,

nicméně musil od toho příliš těžkého počínání upustiti, a zpáteční tažení nastoupiti ze Francauz. Nemeškaje však obrátil se do Nizozemska k Marlboroughovi, statečnému příteli svému, i udeřivše opět společně na Francauzy, Vendoma a Oudenarda bitvou porazili (1708). Po tom vítězství byla velká moc císaře Josefa nad Říši, i tak bez odporu knížat Říšských ahtoval kurfirsta Bavorského a Kolinského pro jich spolek výtržně s Francauzy učiněný; takéž v Itálii vévodu Mantuanského; kterému jest země uzata, a udělena za léno říšské arciknízeti Karlovi. I proti samému papeži Římskému císař ty časy moc svou obrátil, že držel s Ludvikem XIV. Tedy vtrhlo vojsko císařské do Papežské země, až pak jest od papeže uznán arcikníže Karel za krále Španělského (1709). Té chvíle počal Ludwik, král Francauzský, velice zkormaucen býti, wida hynauti své přátele, a vlastní síly své vždy více klesati. Tu žádal spojené mocnosti o pokoj, k tomu se podáváje, že chce se toho odříci, aby wnuk jeho Filipp býti měl králem Španělským; kdyžby mu toliko království Neapolské a vévodství Mediolanské bylo dáno; začez že chce Karla arciknížete uznati při království Španělském. Ale císař a přátelé jeho jednak newěřili jemu, žeby tak upřímné bylo jeho smýšlení; mimo to myslili, že nyní přišel ten čas, aby na králi Francauzském pomstu vzali za to všecko zlé, co Říši a jiným sausedům svým bez překážky byl činil, hned od války třicetileté. Protož netoliko, aby se všeho podílu při říši Španělské zcela odřekl, žádali na něm, ale také aby navrátil všecky ty krajiny a města, kteréž sobě od Westfalského míru byl přivlastnil. To když on nikterak nechtěl učiniti, válka jest dále wedena. Téz

i kurfirst Baworský milost hledal při císaři, poddávaje se jemu, se žádostí, aby jemu císař buďto Bawory navrátil, aneb sobě je podržel a za to jemu postaupil Nizozemsko. K tomu ale Hollandští přivoliti nechtěli, i jest z toho nič učiněno. Hned potom Marlborough a Eugen Francauzy porazili u Malplaqueta (1709), kdež byl vůdce jejich Villars, w jehož jediného té chvíle král Ludwik skládal naději. — Ale w Španělich nikterak nechtělo zbráním císařským štěstí přáteli; i ačkoli arcikníže Karel, z vítězství nad Španěly u Almenary a u Saragozy, do samého Madrita vesel, však od lidu nebyl přijat přívětivě; a když král Ludwik vůdce svého Vendoma poslal do Španěl, musil brzy zase z Madrita vyjiti, a pole sbíratí proti nepříteli. Tu jest Starembek, vůdce císařský, poražen od Vendoma u Villy-Viciosy, a musil se arcikníže do Katalonie navrátiti, kdež jemu lid byl nakloněn proti Filippowi Andegawskému.

Mezi tím vším časem bauřilo powstání w Uhrách bez welkého přetržení. Nebo ačkoli Heister, vůdce císařský, když se nebezpečností k samému městu Wídenskému walilo, w čas přispíšil, a wojsko pozdvižených k útěku připravil; ale hned zas pro wálky přespolní nemohla dostatečná moc proti nim w zemi býti zanechána. Tedy se bauře vždy více zmáhala. Stawové pobauření spolek čili konfederací mezi sebou učinili, a zvolili sobě 24 nejvyšších ředitelů čili radd, nad nimiž hlawau učiněn František Rákocy, wojska 75,000 sebrali, Pešť, Budín, Petrowaradín a jiná pevná místa oblehli, skoro celé Uhry a Sedmihradsko pod moc swau pripravili, a do Rakaus, do Štyrska, do Morawy laupežné wpády činili. Císař poslal vůdce svého Herbevilla, aby opanowal Sedmihradsko, kdež

bylo sídlo bauřek. Herbeville celými Uhry přese wšecky překážky protáhl, a osadil Sedmihradsko; však bez posily zůstaw, brzy zase wsechnu zemi ztratil krom jediného města Sibina, kterého nemohli dobyti pobauření (1705). Roku hned potom přišlého zvolili Rákocyho za Sedmihradského wojvodu (1706), a takowau konečně smělost, popuzeni jsauce od krále Francauského, ukázali, že ssedše se na slavný sněm w poli Rakoši, samého císaře Josefa za ssazeného a králowství Uherského nehodného prohlásili (1707). Zatím císař ani tím vším, což proti němu učinili, ke hněwu se nedal popuditi, než mírně ku pokoji je pohnauti hleděl, slibuje jim powoliti wšecko, cožkoliby maudře a sprawdliwě žádati mohli. Ale když nikterak nechtěli wejiti w mír, poslal do Uher po druhé s wojskem Heistera, a moc swau i sprawdliwost jim ukázal. Od Heistera jest Rákocy u Trenčina poražen (1708), i musil utéci do Polska; druzí po krátkém bojování všichni poddati se musili; Josef pak císař ani pomsty ani pokuty newzaw, swobody králowství Uherského potwrdil, a přátelskau smlawu se stawy učinil w Sátmaru (1711).

Brzy po wykonání toho díla umřel císař, uprostřed těch wálek, w 33. roce wěku svého. Byl důwtpný, činný muž a maudré kníže, uměje láskau panowati nad swymi poddanými; ale jemu po celý příliš krátký čas panování jeho pro wálky nebylo popráno, podlé wůle a možnosti své činiti k oprawám w mocnářství potřebným.

§. 45.

Mír Utrechtský a Raštatský.

Císař Josef I. neměl synů žádných, než toliko dvě dcery zanechal; protož byl bratr jeho, Karel VI., dědicem Rakauského mocnářství. Tedy nechav manželku svou w Barceloně, dal se na cestu do Němec a do Rakaus k nastoupení panování. Prvé než cestu vykonal, zvolen byl od kurfirstů za císaře přičiněním prince Eugenia, a potom korunován we Frankfurtě (1711). Z Vídně obrátil se ihned do Uher, a přijal korunu toho království we Prešpurce; také potvrdil všěcky swobody jak stawům Uherským, tak wyzna-vačům protestantského náboženství, i cožkoli od císaře Josefa w Sátmaru bylo ustanoweno. Tím jest všem dalším nepokojům w Uhrích i Sedmilhradsku na vždy konec učiněn.

Ale u válce o Španělské dědictví začaly se náhle všěcky věci k jinému než prvé nakloňowati, a to hlavně následkem smrti císaře Josefowy. Neb poně-wadž nyní Karel VI. jediný mužského pohlaví byl z celého slavného rodu Habsburského, na to začaly spojené mocnosti a zvláště Angličané oči své obracet, že bude tím způsobem příliš veliká moc w jedné ruce spojena. Toho se prvé proto neobávali, že měl Josef I. s rodem svým nad Rakausy obzvlášť, a Karel VI. též nad Španělskau říši obzvlášť panowati. K tomu přišlo také w Angličanech, že náhlým obratem w domácích věcech ti mezi stawy toho království, kteří s Francauzy pokoj míti žádali, přišli k větší milosti u královnny Anny, než kteří wálku chtěli. Tedy netrvalo dlouho, i začali Angličané s Ludwikem XIV. tajné smlauwy jednati w Londýně a w Pa-

řížl, bez vědomí druhých přátel svých (1711), a usnesh se, že má království Španělské nedáno býti rodu Habsburskému, s tím toliko wyminěním, aby koruna Španělská a Francauzská nikdy nesměla býti na hlavě jednoho mocnáře domu Bourbonského čili Francauzského; o ustanowení plného míru položili sobě schůzku čili kongress w Utrechtě. O tom když zwěděl císař, spolu s Hollandskými welice vládě Anglické to wytykal, jak jest jednání takové proti slowu společně danému, že jeden ze spojených bez druhého nemá s Ludwikem jednati. Však všecko marné bylo. Angličané slabě we válce pomáhali, takže nikdež nemohlo mocně udeřeno býti, ani nad Rýnem, ani w Nizozemsku, ani we Španělech. Tu šel princ Eugen sám do Londýna (1712), chtěje královnnu Anglickau obrátiti k jinému myšlení. Ale protivníci císařowi w radě královské jednání jeho i přitele jeho Marlborougha křiwě při ní na zlý úmysl obrátili, tak že ne neprospěw, i s uražením na své cti, musil odejti. Ihned potom jest Marlborough ssazen s welitelství, a u welikau nemilost upadl při královně. Na jeho místo postawen jest jiný vůdce Ormond, od něhož konečně oznámeno Eugenowi, že Angličané s Francauzy přiměří učinili, a protož své wojsko dělí od císařského.

Tedy byl císař náhle opuštěn od nejmocnějšího spojence svého, a Francauzi nowě se zmáhati začali. Tu porazil Villars část císařského wojska u Denaina, a sám princ Eugen, jemu nemohl přítrž učiniti. Mežtím sešel se skutečně kongress Utrechtský, ku kterému brzy i král Portugalský a wévoda Savojský přiwedeni jsau, že plnomocné své poslali. Tak učinila konečně i Hollandská republika.

Tedy bez přivolení císaře umluvili mezi sebou mír takový, aby zůstal Filipp Andegawský králem Španělským, a císař Karel dostal Neapoli, Mediolan a Nizozemsko (1713). K tomu nechtěl svolení svého dáti císař, i vedl válku dále, učiniv přiměří s Francouzy v tom rozumu, aby ve Španělsku, v Itálii a v Nizozemsku obojí od války upustili, tak že císařští všecku svou moc v krajinách Rýnských proti Francouzům obrátit mohli. Eugen velel nad císařskými, Villars nad vojskem francouzským. Jeden druhému zdal se v umění válečném rowen býti; takže se štěstí na jednu ani na druhou stranu nemohlo rozhodnouti. Tedy dal císař plnomocenství Eugenowi samému, aby s Francouzy začal o mír smlouwati, i jest jednáno nejprvé v Raštatu, pak v Bادهch ve Švejcích; druhých mocností vyslancové, kteří přišli, nejsou připuštěni. Konečně zavřen mír v ten skoro způsob, jak bylo ustanoweno v Utrechtě. Filipp zůstal králem Španělským; císař dostal Neapoli, Mediolan, Mantuu a Nizozemsko, též ostrov Sardinii, Sicilie pak dána wévodowi Savojskému, mnohé krajiny Americké Angličanům; konečně kurfirstům Baworskému a Kolinskému země odňaté zase od císaře nawráceny (1714). Válka byla bez mála čtrnáct let trwala.

IV.

PANOWÁNÍ CÍSAŘE KARLA VI. PO MÍRU
UTRECHTSKÉM.
(1714 — 1740).

§. 46.

Turecká válka. — Mír Požarowecký.

Hned po skonání španělské války nowá se zlým susedem Tureckým se začala. Neboť spoléhajíce se Turci opět na moc svou, zlomili mír v Karlowicích učiněný, a udeřivše na Benátčany, poloostrov Moreu a všecko jiné jim wzali, co jim byli v Karlowicích musili propustiti. Benátčané wolali císaře na pomoc, jakožto svého společníka, poněwadž s ním zároveň mír onen s Turky byli zawřeli. Tedy císař nemeškal, a wojsko statečně wedením Eugenia jim na pomoc wyprawil, od něhož hůře než předtím jest pokrotěna zpurnost Turecká.

Eugen rychle konal. Před očima wojska Tureckého, kteréhož bylo 150,000, přešel přes Dunaj, a položil se u Petrowaradína. Tu se krvawá bitwa sthla. Třicet tisíc Turků padlo, i sám Ali baše, weliký wezír Turecký (1716); ostatní jsau hanebně poraženi a na útěk obrázení. Princ Eugen potom táhl k Temešwaru, oblehl a dobyl, takže posledního místa svého, kteréž měli Turci w Uhřích, konečně jsau zbaweni. Druhého roku (1717) táhl ke Bělehradu Srbskému, i jal se oblehati tu pewnost přesilnau, kterauž Turci 30,000 muži osadili a pilně bránili. Když bylo město dwa měsíce obleženo, a posádka statečně odpírala, přitáhl nowý weliký wezír s woj-

skem dvou set tisíc na pomoc, i položil se v místě dobře ohraženém blíž císařského vojska, kteréž bladem a nakažlivými nemocmi mořeno bylo. Tu udeřil Eugen nočním časem na hradby Turecké a učinil bitvu přeukrutnou, která až do rozednění, a druhého dne celé ráno trvala. Tu jsou nesčíslné zástupy Turecké u veliký zmatek a strach přivedeni od dosti malého vojska císařského. Konečně hradby dobyty, děla Turecká proti nim samým obrácena, a tak všichni přivedeni k útěku. Po té bitvě vzdala se pevnost Bělehradská, která od času Solimana I. vždy zůstávala v rukou Tureckých. Eugen vtrhnul do Srbska a do Walašska, a jednoho místa za druhým na Turcích dobýval. Tudy jsou konečně opět přinuceni k míru, kterýž zavřen v Požárovci ve Srbsku. Hranice mocnářství Rakauského ještě dále než prvé v krajinách Podunajských se rozšířily; neb netoliko Bělehrad a Temešvár pevnosti, ale též veliké části Walachie, Srbska, Bosny a jiných sousedních krajín, kterých obyvatelé, nejvíce lid slowanský, Turkům byli podmaněni, jsou postaupeny k mocnářství Rakauskému (1718).

§. 47.

Spletky cizokrajné za císaře Karla VI.

Po časích španělské války psicházeli mocnářství Rakauskému takové doby, že již mohlo v některých věcech oko obracováno býti na to mnohonásobné zlé, ve kterém byly všechny rakauské země od třicetileté války hluboko pohřženy. Skoro sto let v ustavičných válkách bylo prošlo aneb aspoň ve strachu válečném, takže na ně všechny síly moc

nářství byly obracovány, a málo co směřovalo k dobrému vnitřnímu vzdělání jak země tak obyvatelů. Za času Karla VI. konečně trochu proswitowati začínalo, když se o něco málo pokojněji cizokrajné věci podobaly. Tedy obrátil císař Karel zřetel svůj zvlášť na prowozování řemesel a wedení obchodu, číně zákony rozličné, kterými se napomáhalo k oběmu; také stawěl mnohé silnice, při Adriatickém moři přístawy opravowal, a některé nové založil, w Uhřích průřivky k spojení řek některých dal kopati, a jiné všesky prostředky vyhledával, aby obchodem a průmyslem staw poddaných svých mohl zlepšiti. Za jeho času obchod po Dunaji do Turek a do malé Asie živěji začal weden býti, ku kterému Turci w míru Požaroweckém rozličné swobody musili obyvatelům mocnářství Rakauského propustiti. Též z města Tersta při moři Adriatickém na lodích obchod statečněji weden se vzdálenými zeměmi, než předešlé časy. Když pak bylo více odbytu, počala se i hbitěji wěsti řemesla rozličného způsobu.

Než veliké věci ještě vždy dobrému zdaru toho i jiného, čeho potřebí bylo, welmi a na dlouhé časy překázely. První hned byla starost císaře o zachování všech zemí dědičných w jedné ruce, o kteréžto začínalo býti veliké obávání, poněwadž byl Karel VI. jediný mužského pohlaví potomek rodu Habsburského, nemaje ani bratrů ani jiných příbuzných; jemu pak jediný syn se narodil, a hned jako dítě umřel zase. Mimo něj měl Karel tři dcery, Marii Terezii, Marii Annu a Marii Amalii; i také císař Josef měl dvě dcery, které ještě na živě byly, a též byly na živě tři sestry obau císařů, dcery císaře Leopolda I. Ale kromě arciknížetství Rakauského nikdež, zvlášť

w Českých a Uherských zemích, žádného zákonu nebylo, aby také ženské směli panství dědit; z čehož byl strach, aby po smrti císaře Karla tak jako prvé o Španěly rovněž o mocnářství Rakauské, kdoby nad ním měl panovati, wálky newznikly. To chtě předejiti Karel VI. učinil zákon řečený pragmatická sankcí (1713), ku kterému přivolili stawové Čestí (1720), Uherští i všech jiných Rakauských zemí, že má celé mocnářství Rakauské na všechny budauci časy býti nerozdílné, tak aby království a země k němu přináležející wždycky jednoho společného pánowníka měli, a to tak, že kdyžby nebylo w domě panujícím žádného mužského potomka, i ženské by mohli nastaupiti. Dle toho měla po smrti císaře Karla nejstarší dcera jeho Marie Terezie panovati, aneb kdyžby jí nebylo, druhé dcery císaře Karlowy, pak dcery císaře Josefowy, konečně císaře Leopoldowy. Odtud byla nejhlavnější péče císařowa, aby toho dosáhl hned za swého žiwobyťi, by i jiné mocnosti w Ewropě pragmatickau sankcí přijali, a že po jeho smrti proti zákonu tomu býti nechťi, jemu přislíbili.

Tato wěc byla velmi těžká pro přílišné zapletení všech wěcí Ewropejských, ku kterému přišlo po wálce španělské, tak že, ačkoli méně wálek, však předce prawého pokoje nebylo. Mezi Španěly a Rakausy ještě skutečně žádný mír nebyl umluwen, než toliko s králem Francauským císař byl učinil smlauwu Raštatskau. Tedy ani nebyl císař slíbil králi Španělskému Filippowi, že jej uznává za krále, ani také Filipp proti císaři Neapole, Sardinie a Mediolana se neodřekl. K tomu přišlo, že král Španělský hned po skonání wálky pojal druhau manželku Alžbětu Farnesku (1714), kteráž děditi měla po wymření swého

rodu Parmu, Piacencii a Toskanu, tak žeby byla wětší část Italie dle žádosti krále Španělského jemu musila připadnauti. Filipp podlé žádosti manželky swé Alžběty všecko činil; ona pak způsobila, že byl od něho ministrem učiněn kardinal Alberoni, muž neobyčejné opowázliwosti, kterýž to všecko, aby tak bylo, i ještě mnoho jiného wíce obmyslel království Španělskému způsobiti. Jeho úmysl znamenajíce Angličané a císař, bojíce se, aby nechťel i Ludwik XIV. Španělům k tomu napomáhati, a tudý mocnost rodu Bourbonského wšem mocnářům Ewropejským nebezpečná nebyla, učinili mezi sebau spolek (1715), aby sobě proti obmyslům takovým byli pomocni.

Hned brzy potom Ludwik XIV., král Francauzský umřel, a tudý wěc ještě wětšího podpalu dostala. Po něm nastaupil prawnuke jeho Ludwik XV., malý chlapec pětiletý, w jehožto jmeně wládl strýc jeho, wévoda Orleanský. Ale Ludwik XV. byl slabé powahy tělesné, i počínali jemu léta počítati, jak wévoda Orleanský, kterýžby byl po něm býwal dědicem, tak Filipp, král Španělský, kterýby byl ještě bližší prawo měl ku koruně Francauzské, kdyby se jí prvé k wůli Španělské byl neodřekl. Ale kardinal Alberoni hned prawil, že to nic není platno, že on se odřekl; neb že se takovým odřeknutím jednoho člověka tak starodáwní zákon s strany dědictwí učiněný nemůže měniti. Kteraužto wěc wěda wévoda Orleanský, začal pilen býti přátelství s Angličany, a tudý se rozuhla swornost mezi jednau a druhau linií rodu Bourbonského, i učiněn jest spolek mezi Angličany, Francauzy a Hollandskými řečený trojspolek (triple alliance) k obraně proti obmyslům Španělským (1717). Ale Alberoni, nic toho nedbaje, jen o to myslel, jakby

Francauzy, Španěly i větší část Italie pod jedním panstvím spojil, a k tomu skutečně začal vyhledávati prostředky. Tedy učinil spolek s Viktorem Amadeem, knížetem Savojským, jemuž slíbil dáti Mediolan, hraničící se zemí jeho, tak aby byl nazván králem Lombardským; za to měl Viktor Amadaeus Sicilii postoupiti Španělům. Potom spůsobil mír mezi králem Švédským, Karlem XII. a carem Ruským Petrem, aby jemu Karel XII. pomáhati mohl. Bylo ustanoweno, že mají Švédí, jakby přišel čas, wtrhnouti do Angličan. K tomu také poddané krále Anglického i poddané krále Francauzského proti wrečnosti bauřil, Turky proti Rakausům pohádal, Rakocyho chtěl přiměti, aby obnowil bauře w Uhřích; celau Ewropu bylby rád wzbauřil, jen aby marný swůj úmysl mohl wywěsti.

Konečně když se domníwal wšhecko míti pohotově, najednu wyslal loďstvo španělské; kteréž přepadnuši ostrow Sardinii, náhle celého se zmocnilo (1717), a druhého roku přeplulo do Sicilie (1718). Ale tomu počínání brzy se konec stal. Neb císař nemeškaje přistaupil (1718) ke spolku mezi Angličany, Francauzy a Hollandskými spůsobenému, kterýž nyní nazván čtverospolek (quadruple alliance), wšak pod tím, že má jemu Sicilie dána býti za Sardinii; neb se císař obával, žeby neměl žádného stání při králowství Neapolském, kdyžby Viktor Amadaeus w Sicilii zůstal w držení. Za to císař slíbil, že chce pro zachování míru Parmu, Piacencii a Toskánu, ažby wymřel tamnější rod, dáti bez obtížnosti w léno donu Karlowi, synowi Alžběty a Filippa Španělského, aby ty země měl on, ne wšak starší syn Filippůw, kterýž měl někdy děditi králowství Španělské. Sluší wěděti,

že ty země léna Římské říše byly, kteráž císař myslél podlé swé wôle, komu by chtěl, moci rozdati. Tedy Angličané loďstvo swé proti Španělskému wyslali, a porazili je na hlauu; potom wtrhlo wojsko císařské do Sicilie, a francauzské do Španěl (1719); i jsau brzy Španělowé přiwedeni ku pokoji; Alberoni ssazen, Sicilie dána císaři, a Sardinie s králowským titulem knížeti Savojskému. Za to slíbil císař donu Karlowi uděliti léno w Parmě, Piacencii a Toskáně. Jiné některé věci, o které byla rozepře, odloženy jsau ke schůzce, která měla držána býti w Cambraji, aby tu o ně bylo narownáno.

Prwé než se ta schůzka stala, podobalo se zase k smíření mezi francauzskou a španělskou linií rodu Bourbonského, a to proto, že wévoda Orleanský dečři králowny Španělské, Marii Anně, Ludwika XV. za manžela slíbil dáti, kteráž jsauc teprw dítě, hned do Francauz k wychování byla odwezena. K tomu stala se také nesnáze mezi císařem a Angličany i Hollandskými, kteří jemu přátii nechtěli, že zřídil zvláštní kumpanii kupců w Nízozemsku we městě Ostendě, aby wedli obchod na moři do Indie a do Ameriky, kamž předtím toliko oni nejwíce wšhecko w rukau swých měli. Tedy majíce Angličané a Francauzi w Cambraji prostředek učiniti mezi císařem a Španěly, místo toho pilněji wyhledávali, aby císař tu kumpanii kupeckau propustil zase (1724). Z čehož on se rozhněwaw, počal se Španěly samotnými tajně, bez wědomí druhých mocností, o pokoj jednati. W tom pak wzešel větší než předtím hněw mezi francauzskými a španělskými Bourbony. Neboť když umřel wévoda Orleanský; nástupce jeho, Bourbonský wévoda, kterýž místo Ludwika XV. zemi spravowal, Marii Annu, špa-

nělskau princeznu, zase do Španěl zavěsti kázal, a Ludwиковi dal za manželku Marii, dceru Stanislawu Leščiňského, někdy krále Polského. Tu se přidaly Španěly zcela k císaři, i učinili s ním smlauwu we Widni, slibíce jemu pomoci býti při zachování kumpanie Ostendské, též pragmatickau sankcí zachováwati, a k Neapoli a Sicilli nikterak se nepotahowati. Za to císař slíbil dceru swau Marii Terezii donu Karlowi dáti za manželku, a ku králowství Španělskému též žádného práwa sobě nepočítati. K témuž spolku přistaupila i Kateřina, carowna Ruská, a pragmatickau sankcí uznala. Takéž učinil císař smlauwu s králem Portugalským, aby lodě kumpanie Ostendské swobodně jezdit směly do zemí jeho Amerických. Naproti tomu Angličané a Francauzi, zwěděwše o tom spojení mezi Rakausy a Španěly učiněném, proti nim spolek zdvihli s králem Pruským; Hollandští, Švédí a Danové k nim přistaupili, Angličané nemeškajíce lodstwa swá poslali do Baltického moře i do Středního, a Španělských osad w Americe dobýwali. K tomu zawdali příčinu Španělowé, Gibraltar město, Angličanům postaupené, oblehše. Tedy wida takowau moc protiwného spolku, učinil císař mír s Francauzy, Angličany a Hollandskými w Paříži (1727), kdež přislíbil kumpanii Ostendskou na sedm let zdwihnauti. Potom byla nowá schůzka učiněna w Soissonu (1728) k úplnému narownání, kteráž ale tak jako prwé Kambrajská neplatná byla. Neboť neshodše se mocnosti w celku, toliko Španělowé, Francauzi a Angličané učinili umluwu w Seville (1729), strojíce se císaře přinutiti k swým žádostem, zvlášť s strany Parmy, Piacencie a Toskany, kterýchžto zemí císař Španělům nechťel propustiti. Konečně tak slíbil učiniti císař,

a to nowau smluwau Wídenskau (1731), kdež mimo jiné věci Angličané pragmatickau sankcí uznali, toliko to sobě wyminiwše, aby Marie Terezie, dcera císařowa, žádnému mocnému panowníkowi dána nebyla za manželku.

Takto se wšecky věci brzy sem brzy tam wáhaly, a wálkau welikým jen že zástawa předce se udělala. Ale nedlauho trwalo, a nenadálá náhoda způsobila konečně bauři wětší než wšecky spletky předešlé. Král August II. Polský a kurfirst Saský umřel, i měli sobě stawové Polští nowého krále woliti (1733). O to hned wzešly rozličné žádosti rozličných mocností ewropejských. Někteří sobě přáli, aby byl králem Polským August III., syn zemřelého, jiní aby byl Stanislaw Leščiňský, který prwé hned za žiwobyti Augusta některý čas proti němu za krále byl wyhlášen. Polané sšedše se na sněm, wětšinou zwolili Stanislawu Leščiňského, menší pak část z druhých se wytrhše, nový sněm sobě položili, Augusta zwolili, a Kateřinu carownu na pomoc powolali. Tu wtrhlo wojsko ruské do Polsky, pod kteréhožto ochranau jest August w Krakowě korunowan na králowství, a Stanislaw wyhnán ze země. Při Augustowi stál též císař Karel a král Pruský. Naproti tomu Francauzi přáli Stanislawowi Leščiňskému, a jeho se ujali, rádi jsauce tomu, že mohli z toho dýchtiwosti swé podmanění cizích zemí příčinu wzíti. Tedy učinili k témuž konci spolek se Španěly a Sardinii. Karel Emmanuel, král Sardinský, wtrhnul do Mediolana, kterýž ku panství swému dychtil připojiti, a dobyl celé země kromě Mantuy; též Francauzi wojsko swé do Italie wypravili, a téhož času osadili wéwodství Lotrinské. Tu se podařilo císaři, od celé Říše wálku Francauzům wyhlásiti; ale Mercy, wůdce

vojenský, kterého do Lombardie poslal, padl w bitvě u Crocetty (1734), a hned don Karlos, princ španělský, přeplawiv se do Italie, netoliko Parmu, Piacencii a Toskanu osadil, ku kterým zemím sobě právo počítal, ale i do Neapole a Sicilie wtrhnul, a na obojí to kráľowství dal se korunowati. Nadarmo sám princ Eugen k Řynu s wojskem wytáhl, a postavil se proti Berwykowi, maršálu francauzskému. Jeho wojsko příliš slabé bylo proti němu; knížata německá nedbala welkých pomoci činiti; ruská pomoc příliš vzdálena byla, a Angličané a Hollandští nic nehledíce na to, že se mocnost rodu Bourbonského příliš množí tím usilowáním, ani jedné ani druhé straně nechtěli pomáhati. Tedy opuštěn jsa od přátel swých, musil císař třetí smlawu Widenskau učiniti, a to s welikau ztrátou swých zemí, welikau prací a krweprolitím nabytých. Neb potwrdil donu Karlowi kráľowství Neapolské i Sicilské, začež dostal toliko Parmu a Piacencii. Stanislaw Leščiňský odřek se koruny Polské, dostal wéwodství Lotrinské, tak aby po smrti jeho to wéwodství k Francauzům připadlo; začež byla Františkowi Lotrinskému Toskana odewzdána. Mimo to pak postaupil císař některé části Mediolana králi Sardin-skému (1735).

§. 48.

Turecká wálka. — Mir Bělehradský.

Hned po tomto míru dal císař Karel nejstarší dceru swau Marii Terezii Františkowi, wéwodowi Lotrinskému, za manželku (1736), a téhož roku k welikému zármutku celého mocnářství umřel princ Eugen, nejslawnější po všecky časy wůdce rakauský.

Tu prwé než ještě mír Widenský ode všech mocnářů podepsán a stvrzen byl, nastala nowá wálka Turecká, kteráž pro nedostatek maudrých wůdců nešťastný konec měla. Wálku začala s Turky císařowna Anna Ruská, chtějici moc swau při Černém moři rozšířiti. S Rusy měl císař dáwní smlawu, aby u wálce s Turky jedni druhým pomocni byli. Protož, ačkoli míru Požaroweckému neprošel čas, poslal císař wojsko swé proti Turkowi, jakožto Rusům na pomoc, pod wůdcem Sekendorfem. Sekendorf chystal se na cestu do Walachie, chtě dobyti města Widína, a odtud se s Rusy spojit (1737), a však k rozkazu císařowu potom se do Srbska obrátil a dobyl Niše. Jiné oddělení císařského wojska wtrhlo zatím do Bosny, a dobylo Baňaluky, však odtud od Turků zase až k řece Sávě zahnáno. Protož musil Sekendorf od Niše odtáhnouti, dobyl Užice w Srbsku, a táhl ke Zworniku, aby swým přispěl ku pomoci. Nicméně nemaje wojska ani potřeb dosti, obrátil se před Turky též zpět ke Sávě; rovněž Khewenhüller musil od Widína upustiti a ke Řawě se obrátiti.

Takowým způsobem když se zbráním císařským zle dařilo, ssadil císař Sekendorfa, a poručil welitelství Františkowi Lotrinskému, zeti swému (1738), a generalowi Königsekowi. Mezitím Turci přitáhše, oblehli Řawu, přes Dunaj přešli, a Mehadie dobyli. Wojsko rakauské přitáhlo, i musili Turci na zpáteční cestu jiti, však brzy zase se zmohše, oblehli a dobyli skutečně Řawy. Po té jest wéwoda Lotrinský do Widně powolán; ale Königsek táhl před Turky zpět do Bělehradu, kteříž stihajíce jej, dobyli Smederowa.

Tedy ssadil císař i Königseka, a postavil na jeho místo nejprwé Khewenhüllera, a brzy potom hraběte

Wallisa (1739). Wallis vytrh proti Turkům, swedl bitwu krvawau u Grodska proti wětšimu jich počtu, nežli bylo císařských. S jedné i druhé strany mnoho lidí, a skoro stejným počtem padlo; však Wallis na zpět se dáti musil, i táhl před Turky, kteří jej stihali, až za Bělehrad. Turci ihned také přes Dunaj přešedše, Uherskému králowstwi wálečným tažením hrozili, a Bělehrad oblehli. Tu prwé než ho dobyli, poslal císař hraběte Naiperka do ležení Tureckého, aby smlauwu učinil o mír; i stalo se zawření míru pod tuhými wýminkami, takže wšecko w Požárovci nabyté zase Turkowi musilo propuštěno býti, Bělehrad, pewnost přeslawná, Šabac i Ršawa, pewnosti, a celé ty části Walachie, Srbska a Bosny, které byly prwé Turci postaupili císaři (1739).

Rok po zawření toho míru umřel císař Karel VI., poslední potomek mužského pohlawí rodu Habsburského.

Letopočet.

Léta Páně:

1620. Morawští stawowé se poddali. §. 32.
 1621. Mansfeld do Falce odtáhl. §. 32 33. — Poprawy w Praze. §. 32. — Bouquoi padl u Nowých zámků. — Fridrich Falcký achtowan. §. 33.
 1622. Mír s Betlenem Gáborem. — Bitwa u Wislocha. §. 33.
 1623. Bitwa u Looa. §. 33.
 1624. Saud nad stawy Hornorakauskými. §. 32. — Lužice dána kurfirstu Saskému. §. 33.
 1625. Herberštejn w Horních Rakausích. §. 32.
 1626. Pozdwižení sedlské w Horních Rakausích. — Mandaty

- proti nekatolikům. — Proměna we správě zemské we Slezku. §. 32. — Král Danský wtrhnul do Němec. — Albrecht z Waldšteina. — Bitwa u Dessowa — Mansfeld †. Bitwa u Luttera. §. 34.
 1627. Obnowné zřízení zemské w Čechách. §. 32. — Waldštejn w Meklenburce. §. 34. — Karel Neverský achtowan. §. 35.
 1628. Horní Rakausy od Maximiliana císaři nawráceny. §. 33. — Waldštejn oblehl Štralsund. §. 34. — Betlen Gábor †. §. 39.
 1629. Mír w Lubeku. §. 34. — Mantua dobyta. — Restituční edikt. — Spolek Heidelberský. §. 35.
 1630. Sněm w Řezně. — Waldštejn ssazen. §. 35. — Gustav Adolf wtrhnul do Němec, dobyl Pomorí §. 36.
 1631. Smlauwa mezi Richelieuem a Gustavem Adolfem. — Spolek Lipský. — Tilly dobyl Magdeburka. — Sasowé se Šwědy se spojili. — Bitwa u Breitenfelda: — Sasowé w Čechách. §. 36.
 1632. Tilly padl nad Lechem. §. 36. — Waldštejn Sasy z Čech vypudil — Gustav Adolf a Waldštejn u Normberka. — Bitwa u Lücena. §. 37.
 1633. Spolek Heilbronský. — Thurn zajat od Waldšteina. §. 37.
 1634. Waldštejn zabit. §. 37. — Bitwa u Nordlink. §. 38.
 1635. Mír Pražský. — Francauzi se Šwědy se spojili. §. 38.
 1636. Císařské wojsko do Francauz wtrhlo. — Bitwa u Witštoka. §. 38.
 1637. Ferdinand II. †. §. 38. — Brandenburský k císaři přistaupil. — Gallas zapudil Bannera do Pomorí. §. 39.
 1638. Banner zwítězil nad Gallasem. O mír smlauwáno. §. 39.
 1639. Šwědowé Čechy plenili. §. 39.
 1640. Banner z Čech vypuzen. — Schůzka w Münsteru a Osna-bruku. §. 39.
 1641. Císař obležen w Řezně od Šwědů a Francauzů. §. 39.
 1642. Torstenson k Widni přitáhl. §. 39.
 1643. Bitwa u Breitenfelda. — Torstenson podruhé wtrhnul. §. 39.
 1644. Gallas za Torstensonem do Danska táhl. §. 39.
 1645. Bitwa u Jankowa. — Torstenson a Rákocy před Widni. §. 39.
 1647. Wrangel u Cheba. §. 39.
 1648. Königsmark w Praze. — Mír Westfalský. §. 39. — Jiří Rákocy †. §. 40.
 1653. Ferdinand IV. zvolen za krále Římského §. 40.

1654. Ferdinand IV. †. §. 40.
 1656. Císař s Dány a Brandenburkem proti Švédovi. §. 40.
 1657. Ferdinand III. †. — Leopold I. zvolen za císaře. §. 40.
 1658. Rýnský spolek. §. 40.
 1660. Mir w Olivě. — Turci wtrhli do Sedmíhradska. §. 40.
 1662. Montecuculi proti Turkům w Sedmíhradsku. §. 40.
 1664. Bitwa u Sw. Gottharda. §. 40.
 1667. Spiknutí Weseliniho. — Sjezd w Košici. §. 41.
 1668. Ludwík XIV. w Nizozemsku. — Mir w Cachách. §. 40.
 1670. Hlavy spiknutí Uherského popraveni. §. 41.
 1671. Saud Prešowský. §. 41.
 1672. Spolek na pomoc Hollandským proti Ludwikowi XIV. §. 40.
 1673. Kurfirst Brandenburský s Francauzy mir učinil. — Montecuculi porazil Francauzy. §. 40. — Zřízení království Uherského proměněno. §. 41.
 1674. Říše proti Francauzům. §. 40.
 1675. Švédí se spojili s Francauzy. §. 40.
 1678. Emerich Tököly do Uher wtrhnul. §. 41.
 1679. Mir w Nimwegách. §. 40.
 1681. Zřízení zemské w Uhřích z části obnoweno. §. 41. Ludwík XIV. zmocnil se Štrasburka. §. 42.
 1682. Kara Mustafa wtrhnul do Uher. §. 41.
 1683. Wídeň obležena od Turků. §. 41.
 1684. Příměří w Rezně s Ludwikem XIV. §. 42.
 1687. Turci poraženi u Muháče. — Dědičnost w Uhřích zavedena. §. 41.
 1689. Wálka s Francauzy. §. 42.
 1690. Kiuperli wtrhnul do Uher. §. 42.
 1691. Bitwa u Slaného Kamene. §. 42.
 1697. Mir w Ryswiku. — Bitwa u Senty. §. 42.
 1698. Smlauwa mezi Francauzy a Angličany o dělení Španěl. §. 43.
 1699. Mir w Karlowcích. §. 42.
 1700. Karel II. Španělský †. §. 43.
 1701. Francauzi wtrhli do Wlach a do Nizozemska. §. 43.
 1702. Angličané s císařem se spojili. §. 43.
 1703. Bawoři přidali se k Francauzům. §. 43.
 1704. Bitwa u Hochstátu. §. 43. — Arcikníže Karel w Lissaboně. §. 44.
 1705. Leopold I. †. — Karel prohlášen za krále Španělského. — Poražen u Almanzy. — Wzbaření w Uhřích. §. 44.

1706. Villars nad wojskem německým wítězil. — Bitwa u Ramillii. — Wítězství prince Eugena u Turína. — František Rákocy zvolen za wojvodu Sedmíhradského. §. 44.
 1707. Toulon oblehnut. — Daun w Neapoli. — Uhři císaře Josefa se odtekli. §. 44.
 1708. Rákocy poražen. §. 44.
 1709. Karel uznán od papeže za Španělského krále. — Bitwa u Malplaqueta. — Karel wešel do Madrita. — Bitwa u Villy-Viciosy. §. 44.
 1711. Smlauwa Sátmarská. — Josef I. †. §. 44. — Karel VI. korunován we Frankfurtě. — Smlauwa, Londýnská a Pařížská. §. 45.
 1712. Princ Eugen w Londýně. §. 45.
 1713. Mir Utrechtský. §. 45. — Pragmatická sankcí. §. 47.
 1714. Mir Raštatský a Badenský. §. 45.
 1715. Spolek mezi císařem a Angličany. §. 47.
 1716. Bitwa u Petrowaradína. §. 46.
 1717. Bitwa u Bělehradu. §. 46. — Trojspolek. §. 47.
 1718. Mir w Požárovci. §. 46. — Úterospolek. §. 47.
 1719. Španělowé wyhnáni ze Sicilie. §. 47.
 1720. Pragmatická sankcí od stawů potvrzena. §. 47.
 1724. Schůzka Cambrajská. §. 47.
 1725. Smlauwa Wídenská se Španěly. §. 47.
 1727. Mir Pařížský. §. 47.
 1728. Schůzka Soissonsá. §. 47.
 1729. Smlauwa Sevillská. §. 47.
 1731. Druhá smlauwa Wídenská. §. 47.
 1733. Wálka o dědictví Polské. §. 47.
 1734. Bitwa u Crocetty. — Princ Eugen na Rýnu. §. 47.
 1735. Třetí smlauwa Wídenská. §. 47.
 1736. Princ Eugen †. 48.
 1737. Wálka s Turky. — Sekendorf. §. 48.
 1738. František Lotrinský a Königsek proti Turkowi. §. 48.
 1739. Bitwa u Grodska. — Mir Bělehradský. §. 48.

ČASŤ TŘETÍ.

PŘÍBĚHY MOCNÁŘSTVÍ RAKAUSKÉHO OD ČASU
MARIE TEREZIE.

(od r. 1740).

I.

PANOVÁNÍ MARIE TEREZIE A CÍSAŘE JOSEFA II.
(1740 — 1790.)

§. 49.

*Wálka o Rakauské dědictví. — Wtržent Prusů, Ba-
worů a Francauzů.*

Marie Terezie, dcera císaře Karlova, nemajíc věku svého ještě zcela let čtyřmectná, nastoupila dle pragmatické sankci panování (1740). Té chvíle počínaly se strhowati veliké bouře nad Rakauským mocnářstvím, ze kterých již již nebezpečenství úplného rozptýlení jeho nastávati zdálo se, vše skrze zmáhající se vždy více bohaprázdnost při jiných mocnářích Ewropejských, kterým se zdál příhodný čas býti, aby sobě z dědictví domu Habsburského hojnau kořist přispůsobili.

Hned po smrti císaře Karla totiž začal se ozývati Karel Albrecht, kurfirst Baworský, že jemu právo lepší než Marii Terezii přináleží, nad mocnářstvím Rakauským panowati, poněwadž pocházel rodem svým od Anny, dcery císaře Ferdinanda I., kteráž za wěvodu Baworského proudána byla. Císař Ferdinand

že jest poslední řízení učinil, aby po wýmření rodu jeho w Rakausích po meči Baworští potomkové Anny w panování nastoupili. Tu se sic našlo brzy, že w kšaftě jinakě stálo, než on twrdil; tak totiž, že až po wýmření celého potomstwa Ferdinandowa w Rakausích, jak mužského tak ženského pokolení, Baworské Anny potomci mají nastoupiti, ale Bawor na svém stál, a k wojně se strožil. Než w tom nenadále jiný nepřítel wystaupil, kterého se nikdo nemohl obávat, mocnější než onen a opowážliwější. To byl Fridrich II., král Pruský, ještě mladý muž, bystrého ducha a wytečných vlastností, který ale jiné žádosti neznal, a o nic tak welice se nestaral, jako o rozmnožení panství swého; při čemž nedbal žádného práwa ani žádné sprawedlnosti, než čeho mohl wálkau dobyti, to myslel beze wší bázně boha i lidí směti učiniti. Tedy wida, že se rozliční nepřátelé z daleka strojí na Marii Terezii, vyhlidl sobě zemi Slezskau, aby ji od koruny České odtrhnul, a sobě přiwlastnil. O práwo neb zdání nějaké, jakoby práwo k ní měl, nic nedbal; toliko ke čtyřem knížetstvím Slezským prawil že po předcích swých má práwo, ku Karnowskému, Lehnickému, Břežskému a Olawskému; wšak to byla práwa dáwno zastaralá a platnosti nemající.

Tedy prwé než se toho kdo nadíti mohl, wtrhnul Fridrich do Slezska s wojskem swým dobře wycičeným (1740), wešel bez překážky do hlavního města Wratislawě (1741), a celého wéwodství kromě několika pewností ihned zmocnil se, poněwadž země wšecka wšeliké obrany zhawena byla. Zároveň pak wyprawil wyslance swého do Wídně, aby císařowně žádost jeho předložil; jestliže jemu chce Slezsko dáti, že chce proti wšem náतिकům od jiných mocnářů býti

jejím obráncem. Z takového skutku přišlo veliké uleknutí všeho dwora Widenského, i jest na kwap wojsko sbíráno w Morawě, jehož vůdcem učiněn hrabě Naiperk, ten, který nešťastný mír s Turkem w Bělehradě byl umluvil. Ale prvé než Naiperk do Slezska wtrhnul, dobyl Fridrich pevnosti Hlohowské, kterau byl oblehal; potom setkala se wojska w bitvě u Molwic blíž města Břehu, a jest Naiperkovo wojsko od Prusů na hlavu poraženo (1741).

Na tyto věci patřice mocnosti Ewropejské, zapomněli na všechny smlauwy s císařem Karlem učiněné, i na slovo jemu dané, že chtí pragmatickau sankcí zachowati a nad ní ochrannau ruku držeti. Všichni hleděli místo toho předně, jakby mohli nebezpečnstwí walčícího se na císařownu k swému prospěchu užítí. Filipp V., král Španělský, prawil, že má práwo k celému mocnářstwu Rakauskému, protože předchůdcowé jeho, králowé Španělští, byli rodu Habsburského; August III., kníže Saské, kterýž byl i králem Polským, taktéž prawil, že panování nad celým Rakauskem jemu patří, a to proto, že měl dceru císaře Josefa I. za manželku. Karel Emmanuel, král Sardinský, zdwihl se s práwy, která sobě dělal na Mediolán, že jemu přináleží. Wšemu pak tomu nejradší byli Francauzi; neb se jim zdál prospěch největší, kdyžby toho dokázali, aby mocnářstwu Rakauské na několik dílů roztrženo bylo, zeby potom w počínáních swých w celé Ewropě neměli mocné překážky. Tedy jest poslán Belle-Isle, maršal francauzský, k Fridrichowi, když ještě ležel u Molwice; tu učinili smlauwu mezi sebou i také s Bawory, Sasy, Španěly a Sardinií, aby opanujíce brannau mocí všecko mocnářstwu Rakauské, na několik částí mezi sebe, jakž

komu příležitó bylo, rozdělili. Čechy a Rakausy měl Bawor dostati, Morawu a Horní Slezsko Sas, Fridrich Pruský Dolní Slezsko a Kladsko, jiní jiné země. Nadarmo snažil se král Anglický, aby mezi Fridrichem a Marií Terezií nějaké narownání bylo způsobeno. Fridrich odporowal; nejprvé poněkud wáhaje, jen některau část Slezska, potom pak vždy wětší a wětší žádal. Mezitím kurfirst Baworský sebral wojsko, a osadil biskupstwu Pasowské; Francauzi též wojsko přes Rýn wyprawili, maršala Belle-Isle vůdcem učiniwše. Obojí, Bawoři a Francauzi, w jedno se spojiwše, wtrhli do Horních Rakaus, a w krátkosti wší země, obrany nemající, se zmocnili, w Linci kurfirsta Baworského za Rakauského arciknížete prowolali; potom obrátili se do Čech, rovněž učiniti obmýšlejíce.

Toho času u veliké swé nauzi císařowna Marie Terezie do Uher se obrátila, kdež jest we Prešpurku korunowána na králowstwu. Tu když wešla do sněmu shromazděného, od stawů země Uherské pomoc w tom přílišném swém i celé říše nebezpečnstwí žádající, stalo se veliké pohnutí všechněch myslí pánů i zemanů toho králowstwu; všichni jali se wěrné služby swé i statky i žiwoty králowně podawati, a slibili pomoc wšelikau na lidech i na penězích učiniti k odwráčení strašícího toho pokušení. Tedy zdwihla se wěřejnost čili insurrekci králowstwu Uherského, všichni páni a zemané s lidmi swými; kudíž sebráno veliké wojsko u Znojma. Karel, wévoda Lotrinský, swat císařowny, a hrabě Khevenhüller byli nejwvyššími vůdci císařskými. Mezitím učiněno jest příměří s Fridrichem Pruským we Šnellendorfě toho způsobu, aby jemu za to celé Dolní Slezsko i s hlawním městem Wratislawí bylo postaupeno. To se stalo od něho

w tajnosti, aby o tom druží nepřátelé Marie Terezie, kterým on pomoc byl slíbil, neměli vědomosti.

Mezitím přitáhli Bawoři a Francauzi až ku Praze, a město obléhati jali se; s druhé strany Sasové do Čech wtrhše, jim na pomoc přišli. Takž vzdalo se město bez welkého odporu proti té moci přílišné, i wešel kurfirst Karel se sláwau, jako nějaký dědic země České, swolal stawy toho králowství na hrad Pražský, a kázal se korunowati, a sobě přísahu od nich složiti, jakožto dědičnému králi Českému (1741). Odtud hned potom, wojsko zanechaw w Čechách, odebral se do Frankobroda, kdež jest zwolen od Němců za Římského císaře, a slawně korunowan (1742). Však sotwa toto wykonal, již sebrané wojsko císařowny část do Horních Rakaus wtrhli, část w Čechách w Budějowickém kraji položili se. Khevenhüller dobyl Lince, wyhnal Bawory i Francauzy z celého arciknížetství, a do Bawor wešel. Tu jest od něho zrowna toho dne Mnichow, hlawní město kurfirsta Baworského, dobyto, když Karel Albrecht we Frankobrodě byl na císařství korunowan. W tom Fridrich, král Pruský, wida to zmáhající se opět štěstí zbraní Rakauských, nic nedbaje přiměří nedáwno s císařownau smluweného, do Morawy wtrhnul. Od kurfirsta Baworského, jakožto prý Českého krále, kaupil sobě hrabství Kladské, ku králowství Českému patřící, a s jedním wojskem sám do Kladska wtrhnul, a města Kladského dobyl, s druhým pak wojskem maršála swého Šwerina poslal do Morawy, aby Olomúc oblehl. Hned brzy potom rozložilo se wojsko Pruské po celé Morawě až ke hranicím Rakauským, a do samého Rakauského arciknížetství nájezdy činili. Tu musila část wojska rakauského, které w Bawořích bylo, nazpět

Widni spěchati ku pomoci; též Karel wévoda Lotrinský hnul wojskem swým od Budějowic do Morawy, aby wyhnal Prusy wen ze země. Ale co oni před císařskými do Slezska ucauwnuli, zatím král Pruský sám se swými wtrhnul do Čech, chtěje se w jedinau moc sraziti s Francauzy a s Bawory. Karel, wévoda Lotrinský za ním do Čech se obrátiw, bitwu swedl s ním u Chotusic blíž Čáslawě. Tu když již ku porážce Fridrichowa wojska schyłowati se začalo, w tom štěstí obrátilo se na druhau stranu; neb Maďari wítězství za swé považující, příliš záhy místo naléhání na nepřitele w laupení dali se. Tedy sebraw Fridrich wojsko swé w nový pořádek, obdržel bitwu nad císařskými, ač se ztrátau swau tak welikau, jako byla poražených. Obě strany hledaly po tom skutku pokoj spolu učiniti, i smluwily se we Wratislawi. Tu musila Marie Terezie Horní a Dolní Slezsko i s hrabstvím Kladským postaupiti Fridrichowi, kromě tří knížetství: Opawského, Těšinského a Karňowského, kteráž jsau odtud Rakauským Slezskem nazwána. K témuž míru přistaupil i August, kníže Saské, a powolal wojska swá domů, kteráž s Francauzy a Bawory w Čechách byla (1742).

§. 50.

Další wálka až do zawřent míru w Cachách.

Když takto jeden nepřítel úhlawní odstraněn byl, wojska králowny tím statečněji proti Francauzům se obrátila, kteřížto jsau od Karla, wévody Lotrinského, a Festetiče, generala, w Praze obleženi. Mezitím Angličané a Hollandští králowně Marii Terezii pomoc lidmi i penězi činiti slíbili, dobře již nahlížejíce, žeby

byla Francauzská mocnost w Ewropě příliš strašlivá, kdyžby dům Rakauský k odporování jí dosti moci neměl. Tu učinil i král Sardinský mír s Marií Terezií, wida, že Francauzi jeho prospěchu nehledají, než toliko vlastního, a aby Filippowi, kralewiči Španělskému, Lombardie dopomohli. Za to jsau jemu některé části Lombardie od králowny slíbeny, že mu postaupeny budou. Nazmar ozbrojili Francauzi nowe mocné wojsko pod maršalem Maillebojem, kterýž pospíchal z krajin Rýnských do Čech, aby Belle-Isle w Praze zavřenému přispěl ku pomoci. Karel Lotrinský zamezil jemu cestu do králowství Českého; konečně pak Belle-Isle, když wojsko jeho hlad a nauzi welikau trpělo, tajně vyšel z Prahy se swými, a z Čech se dal na útěk (1742). Králowino wojsko za ním táhlo, a zahnało Francauzy až za Rýn za řeku (1743); Karel Lotrinský do Bawor wtrhnul, a opět jich dobýwal, až konečně císař Karel VII. ze Mnichowa utéci, a zemi swau Rakušanům musil postaupiti s tau smluwau, aby jí až do učinění všeobecného míru w moci své podrželi. Téhož času ozbrojili Angličané wojsko w Nizozemsku, a odtud k Rýnu Rakauským na pomoc táhli. W tom wojště byl sám Jiří II., král Anglický, od kteréhož jsau Francauzi u Dettink poraženi. Po té bitvě strojili se Angličané i Rakaušti do Francauz wtrhnauti, a učinili přátelský spolek s králem Sardinským we Wormsu, aby pomáhal proti Francauzům a Španělům w Italii bojowati. Karel Lotrinský přešel konečně přes Rýn (1744), a w zemi Francauzské samé počal wítěziti.

Ale wida toto Fridrich II., počalo mu úzko býti, že Marie Terezie, těšic se z takového štěstí wálčného, netoliko Bawory na vždy podržeti, ale i Slez-

sko zase jemu zpátky bude chtít wzíti, kteréž on byl zrádným násilím odtrhnul od jejího mocnářství. Tedy, jakož byl obyčej jeho, nič nedbal na pokoj we Wraťslawi učiněný, ale pod rukau tajný spolek we Frankobrodě učinil s císařem Karlem VII., s Francauzy, Šwědy a s Falci, a nenadále s wojskem swým do Čech wtrhnul, nowau wálku začal s králownau. Tu jemu lehkou bylo Prahy dobýti, wojskem swým osaditi, i po polowici celého králowství Českého mocně se rozložiti, když žádných obranců w zemi nebylo. Ale ihned opět veřejnost králowství Uherského svolána jest od Jana Pálfa palatina; též Karel Lotrinský přes Rýn zpátky s wojskem se obrátil; a Uhři s jedné, Lotrinský s druhé strany do Čech wtrhli, a Fridricha k zpátečnému tažení w rychlosti přinutili. Nedlouho potom umřel císař Karel VII. we Frankobrodě (1745), kdež přebýwal, země žádné nemaje, než toliko holý titul císařský. Jeho úmrtím rozpadl se spolek Frankobrodský od Fridricha w hromadu swedený. Syn Karlůw, Maximilian, odřekl se všeho dědictwí Rakauského, a uznal Marii Terezii za prawau králownu, začož jsau jemu Bawory nawráceny smlawau we Füssenu učiněnou. K tomu také August III., král Polský, a kurfirst Saský, wstoupil we spolek s Marií Terezií, s Angličany a s Hollandskými we Waršawě. Tu sebral Karel Lotrinský wojsko králowny w jedinau sílu u Hradce Králowé a u Jaroměře, odkudž wtrhnul do Slezska. Fridrich porazil jej u Hohenfridberka, a přes hory zase do Čech zahnal. Ale netrvalo dlouho, i jest opět sám přinucen z Čech se pryč hýbati; Karel Lotrinský stíhal jej až ke Trutnowu, však poražen od něho u Sory blíž Trutnowa, načož Fridrich ihned ze země vyšel, a o pokoj začal jednati. K tomu když

dlaugo králowna nechtěla přistaupiti, udeřil Fridrich na Sasy, a na hlavu je porazil u Kesselsdorfa, i osadil celau jich zemi, opět tudy do Čech se stroje. Takž je s ním mír učiněn we Drážďanech, a Slezsko jemu i s Kladskem potvrzeno. Prvé než to se stalo, zwolen byl František Lotrinský, manžel Marie Terezie, za císaře Římského, a w tom důstojenství uznán i od Fridricha, když wálka byla skonána.

Toliko s Francauzy a se Španěly wojna se děle protáhla. Francauzi zvitězili u Fontenoje (1745) nad Angličany i Rakauskými, celé Nizozemsko Rakauské wybojowali a osadili. S druhé pak strany w Italii oni i Španělowé spojení s republikau Genujskau učinivše (1745), mocně sobě počínali, Mediolána i jiných měst w Lombardii dobyli, a donu Filippowi, princi španělskému, panství w těch krajích wynasnažowali se spůsobiti. Jim jest odpiráno se střídawým štěstím od Rakauských i od krále Sardinského, takže netoliko z Mediolána a z celé Lombardie až i za hranice Francauzi jsau zahrnani, ale i Genuy mocného města dobyli spojenci (1746). Než wzbauřením lidu, které se potom stalo, brzy zase z města vyjiti jsau přinuceni; a když wzešly nesnáze rozličné mezi nimi samými, konečně jest o mír všeobecný jednáno, až i učiněn w Cachách (1749), kdež císařowna Parmu, Piacencii a Guastallu postaupila donu Filippowi, španělskému princi.

§. 51.

Wálka sedmiletá.

Wálkau o Rakauské dědictví wedenau wzrostla welice mocnost králowství Pruského, kteréž prvé bywši neznamenité, odtud mezi nejpřednější mocnosti w celé Ewropě se počítalo. K tomu také přispěl mnoho wytečný duch Fridricha II., kterýž jak mocný u wálkách, tak také důwtipný wladař byl nad swými zeměmi, a všeho, což w nich se nacházelo, dobře uměl užiti, aby jemu i z wnitřka bohatství a moci přibýwalo. Ale tauto věci proměnilo se welmi mnoho w celém stawu jiných mocností, a zvláště mocnáníství Rakauského, takže již nemohly tytéž cesty k dobrému jeho slaužiti, kterých prvé býwalo s prospěchem užíwáno. Neboť prvé hned od třicetileté wálky až do těch příběhů při začátku panování Marie Terezie byli úhlawní nepřátelé domu Rakauského Francauzi. Příčina toho byla, že z domu Habsburského i císařowé Římské býwali woleni, a tak sobě na zachowání králowství Německého w jeho celosti musili necháwati záležeti, ješto Francauzi ustawičně usilowali w Němcích i w Italii zemi dobýwati. Tedy hlawně k vůli Německé říši ty časy země Rakauské u veliké wálky zapleteny byly.

Když ale Fridrich II., král Pruský, tak nad obyčej předků swých začal mocný býti, tím spůsobem upadla ještě u wětši stín než prvé mocnost císařská nad Němci, poněwadž ani tak mocný král Pruský poslauchati nechtěl císaře, i také druhá knížata německá, kdož chtěli wzdorowati, při něm nacházeli dosti obrany. Tím méně musila sobě nyní císařowna na Němcích dáwati záležeti, majici sama

mocnářství dosti slavné a veliké, kteréž k vlastní obraně hojnost mělo prostředků. K tomu také přišlo, že brzy po zawření míru w Cachách vznikly nesnáze rozličné mezi císařownau a Angličany, protože sobě Angličané za pomoc Rakausům učiněnou tuze mnoho začali vymýšleti, čehož jim císařowna bez veliké škody své nemohla dopříti. Byl pak tehdaž prvním ministrem od Marie Terezie učiněn hrabě Antonín Wacslaw z Kaunic, pán morawský (1753), muž vysokého rozumu a veliké zběhlosti we věcech politických; kterýž to všecko rozváziw, císařowně začal raditi, aby přátelství Anglické zanechajíc, raději s Francauzy hleděla wstoupiti we spolek, poněwadž pak we případě války s Prusem nebude stejným časem nad Rýnem, w Italii i w Nizozemsku lid swůj wálečný museti roztraušeti.

W tom když tyto úmysly hrabě Kaunický s Francauzy počal jednat, zdvihly se nenadále roztržky mezi Francauzy a Angličany o země jejich w Americe, mezi kterýmiž hranice nebyla dosti určitě wyznačena; a když mírně věc mezi nimi nemohla býti narownána, obojí spolu wálku obnovili. Tu když Jiří, král Anglický, císařownu Marii Terezii o pomoc začal žádati, ona pak w té míře, jak on chtěl, jí slíbíti nemohla, učiněna je smlauwa mezi Angličany a Prusy w Londýně (1756), aby sobě proti nepřítelům swým pomocni byli. Což když se rozhlásilo, učinila tauž měrau i Marie Terezie spolek s Ludwíkem XV. králem Francauzským, takže jedni i druzí z nepřátel jsau přátely učiněni. Tu se zdál císařowně konečně nastáwati čas, aby Slezska bezprávně sobě odňatého na Fridrichowi zase zpět mohla dobytí; i učiniwši smlauwu též s Alžbětau carownau Ruskau a s Polským krá-

lem Augustem, počala wojsko walné sbíratí w Čechách, taktéž carowna w krajinách blíž Pruska ležících, a August III. w Saském swém kurfirstství.

Z těchto začátků vznikla zúřiwá wálka w dalekých a širokých krajinách, řečená sedmiletá, jakož bylo sedm let trvání jejího. Neboť Fridrich wida zbrojení Rakušanů, Rusů a Sasů, wtrhnul nenadále do Sas, dobyl Drážďan, a oblehl wojsko Saské w pewném ležení blíž Perna stojící (1756). Nazmar Brown wůdce císařský od Prahy s wojskem swým wytáhl, aby Sasům sklíčeným přispěl na pomoc. Fridrich znamenaje to, též sám s částí wojska dal se na cestu do Čech přes hory, a u Lobosic s ním bitwu swedl. Brown musil až ke Chebu se úhnauti. Odtud táhl do Sas, udeřil na ležení Pruské u Perna, však odražen jest, i musili se Sasowé wzdati Fridrichowi, pomoci žádné již nadíti se nemohauce. Toho dne 17,000 Sasů, všecko jich wojsko, upadlo w Pruské zajetí, a kurfirst August III. do Polska se odebral.

Po tomto skutku brzy zima nastala, a obě strany více než prvé se zbrojili, a přátely shledáwali. Tu učinili Francauzi ještě tužší spolek s císařownau, peněžitau pomoc slíbili, a wojsko veliké nad Rýnem sebrali. Též Rusowé a Šwedowé přistaupili k císařowně se swau pomocí, a od knížat říše Německé jest Fridrich za rušitele obecného míru i zhaubce zemského prohlášen, a wojsko proti němu postaweno, nazwané exekuční. Rakauské wojsko stálo u Prahy pod Karlem wéwodau Lotrinským; s jednau částí stál Brown u Budyně blíž hranice Saské, a druhé wojsko Daun w Morawě sbíral. Ale Fridrich, nečekaje útoku se strany císařských, hned z jara sám do Čech wtrhnul, se tří stran s wojskem táhna (1757).

Tu musil Brown zpět ustaupiti až ku Praze, za nímž král Pruský táhna, udeřil na Karla Lotrinského tu před samým Pražským městem, kdež stálo vojsko císařské na powrších od Žižkova až ku Počernicům rozloženo. Bitwa krutá byla, a Prušanů veliké množství padlo, i sám Šwerin, znamenitý maršál Fridrichův; ale naposledy poraženo jest na hlavu vojsko Rakauské, a na zmatený útěk dalo se. Karel wévoda s 18,000 vojska svého do Prahy se utekl, a od Fridricha obležen.

Z té nauze byl wyswoboditelem Leopold hrabě Daun, toho času nejschopnější wůdce rakauský, kterýž byl zrowna ty doby s vojskem svým z Morawy do Čech přitáhl. Jakž o bitvě Pražské slyšel, stanul a hleděl opatrnosti, sbíraje k vojsku svému ty, kteří odtamtud různou na útěk se byli rozběhli. Potom když vojsko jeho tudy se rozmnožilo, teprwé jal se táhnouti ku Praze, chtěje na Fridricha útok učiniti s jedné strany, a s druhé aby Karel Lotrinský z města naň udeřil. Ale Fridrich nesečkal jeho, než ihned s částí vojska od Prahy odtrhnul, a jemu spěchal naproti. U Chocemic blíž Kolína bitwau se setkali; kdežto Daun mistrným umem řídil vojsko císařské, takže je Fridrich tu ponejprwé na hlavu poražen, a utrpěw zrátu velikau na lidech, též od Prahy hnauti, a z Čech nazpět se musil odebrati. Císařští za Prusy do Slezska táhli. Zatím i Francauzi přes Rýn do Němce wtrhli, nad jejichžto vojsky byli dva wůdcové, maršál d'Estrées a wévoda Soubise. D'Estrées Angličany u Hastenbeka porazil, a přinutil k hanebnému zpátečnému tažení; Soubise zatím až k Erfurtu w Saských zemích přitáhl, a s Rakauskými brzy se spojití hleděl. Rusové s 100,000 muži do Pruska

wtrhli, a Šwédové Pruského Pomoří začali dobýwati. Tehdáž Haddik, z wůdců Rakauských jeden, ze Slezska až do Brandenburka wtrhnul, a Berlín hlavní město holdowal, Karel pak Lotrinský Swidnice dobyl a Wratislawě. W tom Fridrich zmužile se zdvih, udeřil na Francauzy, a porazil Soubisa u Rossbacha, po kteréžto bitvě oni brzy až přes Rýn jsau zahrnani. Tu se jemu štěstí nowě obrátilo, a táhna do Slezska císařské blíž Lysé na hlavu porazil (1757), tak že z té země musili wyjiti.

Druhého roku (1758) wtrhnul Fridrich do Morawy a oblehl Olomúc. Daun zatím stál u Litomyšle, dobrého očekáwaje okamžení. W tom wyslal Laudona, smělého wůdce, na Prusy, kteří ze Slezska táhli do královského ležení, na 3000 wozích potrawy wezauce. Laudon nepřátely, kterých bylo 11,000, zastihl u Opawy, rozplašil, a zásoby jejich zničil, bez kterých Fridrich u Olomúce déle nemohl meškati. Tedy nechaw toho města, táhl zpátky přes Kladsko, a Daun do Sas se obrátil, kdež stál s vojskem prince Jindřich Pruský. Toho nedbaje Fridrich, obrátil se do Pruska, kamž byli Rusové nowě wtrhli a hlavního města Králowce dobyli. Od něho poraženi jsau u Corndorfa a se zrátau znamenitau musili z Pruska odtáhnouti. Ale Fridricha, když se zase do Slezska obrátil, porazil Daun nenádale u Hochkircha se zrátau jeho velikau. Též u Kunnersdorfa nad řekau Odrua poražen jest (1759) od Laudona a Rusů, kterých wůdce byl Soltikow. Po té bitvě dobyl Daun Drážďan, a Finka generala Pruského s 15,000 muži u Maxena zajal. Tu se wáhala wálka rozličně w Sasích, we Slezsku a w Brandenburku, kdež wůdcové jedni i druzi lstmi a umělými kusy wálečnými jak w bit-

wách tak w tažení wynasnažowali se protiwníky přemáhati. Roku 1760 Laudon Fouqueta u Landshuta porazil, sám ale brzy potom u Lehnice jest od Fridricha k bitvě přinucen nenadále a poražen. Nicméně Daun, nejvyšší vůdce, statečně wálku wedl. Lascyho wyslal k Berlínu, kteréhožto města on dobyl, však pustil zase, když král Pruský ze Slezka w tu krajinu se obrátil. Nedlauho potom u Torgowa w Sastich wojska se setkala, a swedena jest bitwa jedna z nejkrutějších, kdež Daun již wítězství měl w rukau nad Prusany; w tom těžce raněn jest, a z boje musil wyjiti. W jeho nepřítomnosti nebylo dosti opatrnosti w boji zachowáno, i poražení jsau předce císařští od Fridricha. A však štěstí wálečné ustawičně wáhalo. Druhého roku potom (1761) byl král Pruský k tomu přiweden množstwím nepřátel swých, kteří jeho země se všech stran napadli, že již srdce pozbyw, zkázy celého mocnářství swého se obával. Z toho wytrhla jej smrt Alžběty carowny Ruské, jejížto nástupce Petr III., jakž dosáhl panství, upustil od wálky, a s Fridrichem spolek učinil (1762). Odtud mohl s větší mocí zase bojowati proti vůdcům císařským. Konečně když wálka sedm let byla trwala, a jedni i druzí nic sobě nemohli učiniti, umdleli králowé i jich národové, a učiněn jest nejprwé od Angličanů mír s Francauzy a Španěly we Fontainebleauwě, potom pak i mezi Prusy a Rakausy w Hubertsburce, tím způsobem, že žádná strana nepozbyla ničehož ani nenabyla, ale všecko w ten staw, jako před wálkau, bylo nawráceno. Tedy zůstalo Slezko nawždy i s hrabstwím Kladským w moci krále Pruského.

§. 52.

Domáci panování Marie Terezie.

Marie Terezie byla paní velikých vlastností ducha a opatřena těmi dary, kterých jí bylo ku panování w tak obtížných časih newyhnutedlně potřebí; obzvláště pak byla při ní neobyčejná stálost a neohroženost mysli, kterau zachowala w nejnebezpečnějších dobách, když i mužové pozbywali srdce w raddě její.

Ty časy začínal se při mocnářích Ewropejských poněkud jiný duch a způsob w panování nad zeměmi, než kterého asi ode dwau století byli obvykli zachowáwati. Neb jakož prwé již powěděno bylo, že největší díl králů a knížat neznali jiného štěstí, než dobývání cizích zemí a ustawičného rozmnožování panství swého; již nyní mnozi, ač i toho též byli žádostiwí, mimo to vyhledávali z wnitřka těch způsobů, kterýmby moc swau rozšířiti mohli. Jednak hleděli poddaným swým co nejvíce dobrého činiti, poznávajíce, že čím oni w lepším stawu se nacházejí, tím více i pánům swým přináseti musí užitku; zadruhé pak hleděli uwéstí takowé zřízení všech věcí w zemích swých, kterýmby mocnost panownická ještě neobmezenější byla než prwé, tak aby všecko, co se děje w zemi, pod dohledkau vlády stálo, a od ní dle libosti řízeno mohlo býti. Takowým způsobem i Fridrich Pruský zemi swau začal spravowati, a mnohým jiným mocnářům za příklad w tom slaužil.

Tedy i Marie Terezie počala mnohé věci w mocnářství swém jinak wésti, než předtím byly wedeny, a tím mocnost swau panownickau i nástupců swých znamenitě sesilowati. Předce wším jiným hleděla na úzeí spojení všech částí říše swé, než prwé stáwalo,

a to novým zřízením nejvyšších úřadů dworských, kterým všichni ostatní úřadové v zemích byli podřízeni. Nade všemi dworskými úřady nejvyšší spůsobila státní raddu, ve které sama též sedávala. Také zřídila jiný úřad pro věci zahraničné, aby na ně mohla zvláštní pozornost míti, řečený tajný kancelář dworský i státní. Nižší úřadové byli gubernia, v každé zemi jedno, a pod nimi úřadové krajští, které císařovna též nově zřídila, tak že jim dala víc, než měli prvé, moci, dohlížeti na nejnižší úřady a na všecko, cožkoli se zdálo býti důležité.

Důchody zemské spravovala pilněji než předchůdci její, takže byly příjmy zemské mnohem větší, než před jejím panováním. Větší než prvé daně vybírány jsau, a však nově a maudřejí rozděleny podlé bohatství a chudoby, tak aby sobě chudší nestěžovali na útlaky. Mimo sedláky čili lid poddaný byla nyní obecná berně s gruntů vybírána i od stavů povýšených se statků jejich. K tomu cíli pečovala císařovna i o zlepšení stavu poddaných, kteří tehdáž od vrchností velice byli utiskováni. Protož ulevila jim robot, a více swobody udělila, tak aby mohli jmění svého lépe než prvé užívatí, s něho větší zisk míti, a tudy i k důchodům zemským více přispívatí. Z též příčiny činěno jest mnoho ku pozdvižení hospodářství všeho druhu, jakžkoli se lépe mohlo zdokonaliti. Tehdáž průmysl začal se mocněji než prvé zdvihati a pokroky činiti; fabriky vznikaly; obchod živěji začínal, jemuž císařovna napomáhala mnohými novými zákony, zakládáním silnic, průlivů, opravováním řek plavných a přístavů mořských, i jinými všemožnými prostředky.

Pro lepší vzdělání lidu hleděno jest školy opra-

witi a rozmnožiti, jak nižší tak vysoké. Učení mu-zové jsau podporováni, aby ve vědách a uměních k obecnému dobrému mohli prospívatí; též na církew obrácen zřetel, a co se zdálo býti škodných obyčejů, jsau napravováni. Tehdáž jest, jak vůbec w církwi katolické, tak i w Rakauském mocnářství zrušen řád Jesuitský (1773), kteréhožto obyčejowé více k zlému než k dobrému zemskému widěli se směřowati. — Konání spravedliwosti welice zdokonaleno jest novými zákony, a odstraněna přílišná ukrutnost we trestech, která předtím panowala, i jiné zlé zvyky.

Mnoho péče musila císařovna po všech swůj čas obracowati na zvelebení stawu wojenského, a to pro ustawičné wálky, w kterých panování nastaupila, a nikdy nepřestávající nebezpečenství. Tehdáž počet wojska byl 200,000 mužů, dobře wycwičených a opatřených, jak nikdy w předešlých časích. Také několiko nových pevností založeno jest od císařowny k obraně proti vždy hrozcímu nepříteli.

Pilným pomocníkem při všech těch věcech byl Marii Terezii pozdější léta syn její nejstarší Josef, kterýž po smrti manžela jejího Františka Lotrinského (1765), hned prvé k tomu zwolen byw, císařství Římské nastaupil, a od Marie Terezie učiněn spolupanovníkem.

§. 53.

První rozdělení Polsky. — Baworská wálka.

Císařovna Marie Terezie, ačkoli welice milowala mir, a wálek nenáwiděla, nieméně takowý byl spletený spůsob těch časů, že i poslednějí léta pano-

vání svého nemohla nikdy zcela zbavena býti bauřlivých běhů politických. Tehdáž hned brzy po sedmi leté válce o království Polské taková nastali sporové mezi sousedními té země mocnostmi, žeť se zdálo, že nebude moci věc býti skonána bez krveproliti. Prvotní příčina záležela na zlém stavu vnitřním Polského království, ve kterém se stala královská mocnost pauhým stínem, mezi mocnými stavy žádného sjednocení nebylo, a dobré zemské den ode dne ve větší zkázu přicházelo. Když umřel August III., král Polský a kurfirst Saský (1763), bylo se napřed nadíti, že budau veliké roztržky mezi stranami, kohoby měli ze krále zvoliti. Ale brzy k tomu horší věc se nahodila, když počali i cizí mocnosti w to se míchat, a zvláště Kateřina II., Ruská carowna. Kateřina měla ráda Stanislawa Poňatowského, polského šlechtice, a protož prohlášení učinila, že při nastávajícím wolení žádný jiný za krále nesmí wzat býti, než Polák rozený, a to pán z některého starého rodu šlechtického. K tomu přisvědčili jí hned také Fridrich, král Pruský, a Turkowé, každý příčiny své zvláštní majíce; naproti tomu Marie Terezie raději bylaby widěla, aby byl za krále zvolen Xawerin, princ saský, syn zemřelého krále Augusta; i prohlásila veřejně, že jest počínání carowny Ruské bezpravné, jakožto proti všemu zřízení země Polské čelící. Ale Kateřina toho nedbala, wojsku svému kázala wtrhnauti do Pol-sky, i tak dowedla toho, že ze strachu před násilím jejím zvolili stawové Polští za krále Stanislawa Poňatowského.

Po tomto skutku přišla pánům a zemanům Polským veliká lítost ze předešlého chování svého, považiwše, kterak neswornost jejich toho byla příčinou.

že cizí panownice nad zemí jejich směla krále ustanowiti, a to království w posměch uwésti. Protož pilně o to pečowati začali, aby již staré to zlé mohli přetrhnauti; a prostředek k tomu widěli nejhodnějši, od své swobody přílišně upustiti, a sami ze své wíle mocnost královskau nad sebau wětší učiniti. To když se stalo, a králi Stanislawowi wětší než předtím práwa dali, dobře wědauce Kateřina a Fridrich, že to k zwellení země Polské má slaužiti, jim toho záwiděli, a prohlásili se, že jest to pry proti práwům království Polského, a že oni toho trpěti nechťi. Tedy páni a zemané, bojíce se Rusů, sešli se na sněm, zrusili zase všecko to nové zřízení, a věci we starý spůsob nawrátili (1768). S tím ale byli mnozí w zemi nespokojeni, a učinili spolek mezi sebau, řečený konfederací Barskau, majíce úmysl, proti witi se tomu, a státi na tom, aby ty nové oprawy pro obecné dobré zůstali při platnosti. To jim schwálila i císařowna Marie Terezie, a dle jejího příkladu i Turci a Francauzi. Kateřina však opět wojsko své do Polsky poslala, a s konfederací Barskau wálčiti jala se. K tomu hned brzy nato mezi Rusy a Turkem wálka vznikla; Rusové mocně wtrhše, Moldawy dobyli, a wítězili; brzy potom též Itálii wojskem svým osadili (1770).

Na tyto věci když patřil Fridrich II., král Pruský, počal obmýšleti cesty, jakby mohl ten spletený staw obrátiti k svému užitku, a říši swau cizími zeměmi rozšířiti. Protož stawě se welice přátelsky k císaři Josefowi, synu Marie Terezie, učinil schůzku s ním w Nise we Slezsku (1769), potom pak brzy druhau w Nowém městě w Morawě (1770), kdež jemu předložil úmysl svůj, aby Prusové a Rakusané jisté části Polska osadili, a k říšim svým připojili, žeby

se tudy proti Rusowi stala náhrada, kterýž panství své tak náramně rozšiřuje proti Turkowi, i sobě nad Polskem osobí veliké rozkazování. Poté přešel lid vojenský pruský i rakauský přes Polské hranice. Zatím však císařowna Marie Terezie jinau cestu najíti hleděla, jakby mohlo zlému se strany císařowny Kateřiny býti překáženo, i učinila smlauwu s Turky takowau, jestližebý Rusowé Moldawy a Walachie nechťeli jim nawrátiti, a též Polska býti prázdni, že chce císařowna jich nepřitelem býti, a wálkau je k tomu pomáhat přinutiti. K té smlauwě žádala i Fridricha o přistaupení, aby jí w tom nebyl na překážce, kdyžby k wálce přišlo. Ale Fridrich chtěl míti část Polska, a proto nepřiwoliw k té žádosti císařowny, zatím poselství do Ruska učinil, podáváje toho carowně Kateřině, aby od Moldawy a Walachie upustila, a za to sobě wzala část Polsky, i jemu totéž dopustila učiniti. K čemuž když ona přiwolila, stala se na to smlauwa w Petrohradě (1772). Tedy widauc to, přistaučila i Marie Terezie k té smlauwě, načež wšecky tři mocnosti, Rusowé, Prusi a Rakušané wtrhli do Polska, a jisté části Polska osadili, ostatní část Stanislawowi Poňatowskému jakožto králi zanechawše. Část Rakauská nazwána jest králowství Halické a Wladimirské. K tomu připojila císařowna i krajinu řečenau Bukowinu, kteráž jest jí brzy potom postaupena od Turků (1777).

Sotwa toto wšecko bylo dokonáno, několik let potom nový spor vznikl jest mezi císařownau a králem Pruským o dědictwí Baworské, po smrti Maximiliana Josefa kurfirsta, kterýž děti nezanechal (1777). Karel Theodor, kníže Falcké, byl prawý dědic jeho, pocházejce jako on z jednoho rodu Wittelsbašského.

Ale k částem některým země Baworské byla stará práwa, kteráž sobě počítala císařowna jakožto králowna Česká, poněwadž je wévoda Baworský od koruny České za léno měl uděleny; jiné pak části byly léna říšská, ku kterýmž se hlásil Josef II., jakožto císař Římský. Protož ihned po smrti Maximiliana Josefa kurfirsta wojska rakauská wyslána jsau, a ty země od nich osazeny, potom pak učiněna smlauwa s Karlem Theodorem, kterýž uznal ta práwa we skutku býti založena (1778). Ale Fridrich II., starý nepřítel, záwidě domu Rakauskému toto rozmnožení, Karla, wévodu Dwaumostského nawedl, kterýž někdy po Theodorowi naději měl děditi, aby se ozwal o to, že nemá ta smlauwa bez jeho přiwolení míti platnosti, poněwadž jemu se tudy dědictwí skracuje. To učiniv Dwaumostský, jeho samého, Fridricha, na pomoc a k své obraně wolal, Fridrich pak hned od Marie Terezie jal se žádati we jmenu jeho, aby upustila ode wšeho práwa ku kterékoli části Baworského wévodství. Což když učiniti nechťela, k wálce přišlo.

Wojsko císařské, w počtu 100,000, položilo se u Hradce Králowé a u Jaroměře při Labi w tak pewném stanowišti, že k němu nesnadno bylo přistaupiti. Císař Josef II. sám nad ním welel, při čemž Lasey byl za rádce. S jiným oddělením Laudon položil se při Saské hranici blíž markrabství Lužického. Fridrich wtrh přes hory do Čech, a Náchoda dobyw, až ke Hradci přitáhl, a proti samému wojsku Josefowu položil se, však bitwy se neodwázil. S druhé strany princ Jindřich Pruský wtrhnul do Čech blíž Jablonného, a Laudona k cauwání přiwedl, však bez wětšího účinku. Ku konci roku obojí nepřátelské wojsko, Fridrich do Slezska, a Jindřich do Lužice, se

obrátili. Jedna i druhá strana byla dobře připravena, i neměla žádné jisté naděje vítězství. Zatím pak císařovna Marie Terezie byla míru žádostivá, i tak ku prospěh její vložili se w to král Francauzský a císařovna Ruská za prostředky; od kterýchžto mír smlouwen w Těšíně (1779). Tu jest vydána císařowně část země mezi řekami Dunajem, Innem a Salcau, kteráž připojila k arciknížetství Rakauskému; ostatní pak zemi Baworskau uznala za nedílnau, tak aby všecka zůstala při Karlowi Theodorowi a nástupcích jeho.

§. 54.

Proměny w mocnářství za císaře Josefa II.

Hned ten rok po zawření míru Těšínského skonal císařovna Marie Terezie po čtyřicetiletém slavném panování (1780), mající syny čtyry, ze kterýchž nejstarší Josef II. nastoupil panování nad mocnářstvím Rakauským; druhý, jmenem Leopold, zdědil po otci swém welkoknížetství Toskanské.

Mocnářství Rakauské od času Bělohorské bitvy nikdyž takových a tolikých proměn nezkusilo, jako za císaře Josefa II. pod desítiletým jeho panováním. Neboť co počala Marie Terezie we wnitřních věcech země swých rozličně proměňowati a k jinému způsobu wěsti, byli jen začátkowé toho, co dále mělo přijíti, a co obmyslel syn její, již prwé byw toho wšeho účasten co rádce její a pomocník.

Josef II. byl čtyřicet let stár, když nastoupil panství; muž welikých darů ducha a silné wíle w jich užívání; bystrého wtipu, pozorný na vše, což okolo sebe spatřowal, k tomu ohniwé myslí, w práci neunawný, a na překážky w počínání swém mnoho

nedbající. On byl muž podlé způsobu wěku swého. Neb tehdaž vznikly byly mnohé bystré hlavy w rozličných národech ewropejských, jedni mudrci i slawní spisowatelé, druzí slawní mužowé we spravování země i jiného rozličného powolání, kteří o rozličných důležitých věcech wšeho člowěčenstwa, o wědách, uměních, řemeslích, obchodech, způsobu towaryšstwa lidského, mrawích, obyčejích, práwích a zřízeních zemských, i o samém náboženství mnohem jinak než prwé smýšletí začali. Byli w tom ohledu zwlášť z Francauzského, též Anglického národu wzešli někteří zwláštní duchowé, kteří nabyli jmena netoliko u swého lidu, ale u wšech jiných národů, kamž došla powěst jejich; dle kterýchžto učení mnozí lidé toho času wšecku wíru a smýšlení a wšecky skutky swé chtěli spravowati. Mnoho těch věcí bylo dobrých a chwalitebných, dle kterýchžto potom we swětě až do nynějších dnů proměny k dobrému člowěčenstwa daly jsau se; mnoho také bylo bludného a jen zdánliwého, což když se uwedlo we skutek, následkowé ukázali se často býti dost marní neb škodliwí, zrušení starých některých obyčejů s sebau přinášející, bez jiného místo nich prospěchu. Tak již bylo newyzpytatelné božské řízení, že věci jinau cestau nešly, než že z dosti trpkého zkušení musilo teprw poučení budaucím wěkům přicházeti.

Císaře Josefa byl při panování jeho úmysl dvojí, ale obojí jako w jeden srostlý, tak že jemu se jednoho bez druhého dosáhnouti nezdálo možné býti. Předně chtěl rozmnožiti nad mocnářstvím swým wíc, než kdy předtím byla, mocnost panownickau, tak aby jemu, cožkoli on dobrého chtěl wywésti, w tom nikdež nic nemohlo překážeti. Zadruhé chtěl na nejwyšší možný

stupeň přivéstí blaženost všech poddaných svých, jak duchovní tak tělesnou, aby se všichni wespolek i mocnáře svého milovali, a z živobyťí svého se mohli těšiti. K wywedení těch úmyslů on celý svůj život, všecky síly své a všecky prostředky, kteréž měl w rukau, obětował. Jemu se zdálo to všecko možné býti, když tak nic neopomine, coby k tomu wěsti mohlo; on chtěl ještě sám za živobyťí svého utěšené plody své pilnosti widěti; všecko chtěl učiniti nové, a to rychle, aby, cokoli se mu při starém stavu wěd zdálo býti nerozumné neb škodné, ihned odstraněno a w lepší bylo obráceno.

Mocnářství Rakauské záleželo za jeho času ještě z více a rozdílnějších národů, než kterékoli časy předešlé. Tu byli Čechové, Polané, Maďaři, Rusíni, Illyrowé, Walachové, Němci mnohokteří, Wlachové, Nizozemci, a což menších rozdílů. Každí měli jiný jazyk, jiné obyčeje a mravy, jiné žádosti. Též zákonové starší jedněch i druhých národů jen s mnohými proměnami vždy platnost swau zachowávali, od sebe welice se různíce. Josef II. chtěl, aby ti rozdílowé všichni přestali, a jako jediná hlava náde všem, tak aby i jediný byl národ, stejného jazyka, stejného řízení, a we všem což nejvíce možná se srownawající. Protož zawedl zákony všecky nové, podlé toho, jakž mudrowé jeho věku za dobré uznawali, oprawené, i nařídil, aby všichni předešli zákonové jednotlivých zemí žádné platnosti na delší čas neměli. Zákonové nowí byli všichni mírnější než předešli, a to zvláště we trestech, při kterých předtím na mnoze panowala weliká ukrutnost. Trestání na hrdle Josef zcela odstranil, též i jiné některé pokuty, které se mu příliš tuhé zdály. Spolu se zákony přičiňowal se též i stejné

we všech zemích úřady zawěsti, jako již w tom prwé císařowna Marie Terezie učinila začátek. Přitom aby všichni národové Rakauští i k jednomu jazyku čím dále tím více se obracowali, zwolil sobě k tomu jazyk německý, chtěje, aby ten byl we všech zemích jeho hlawní, a jím jediným aby byly všecky vyšší věci řízeny. Již za Marie Terezie byl německý jazyk při wojstě zaweden, aby se všecko welení dalo po německu. Potom začalo se při úřadech skoro všecko německy wyjednáwati; též na školách, jak vysokých tak nižších, německým jazykem učeno bylo, owšem, jakž nebyl úmysl císařůw, s nemalou přitom ujmawzdělání mládeže.

Sprawování všech zemských věcí, jak malých tak welkých, wedl císař sám s úředníky svými, kterýchžto počet od jeho času, vyšších i nižších, znamenitě jest rozumnožen. Swoláwání stawů jednotlivých zemí na obyčejných sněmích držel za zbytečné, i nepowolal jich celý čas panování svého. Také ani w Čechách ani w Uhřích nedal se zvláště korunowati na králowství, ale toliko přísahu poslušenství jednotejně přijal ode všech národů. Koruny Českau a Uherskau kázal z Prahy a z Budína do Widně přivezti, a tu je chowati. Rowněž po městech králowských nechtěl, aby sobě měšťané sami purkmistry a raddy i jiné úředníky wolili, ale nad nimi sám skrze své vyšší úředníky usazowal předstawené, tak aby se sprawování všech věcí více dle jeho wůle dalo. Mezi vyššími a nižšími stawy nechtěl mítí welkých rozdílů, ale aby všickni stejně jeho poslušni byli. Protož stejné zákony urozeným i sprostým ustanowil. Také chtěl sedlskému stawu spůsobiti wětší wolnost, a jakž hned od Marie Terezie rabství se

dláků bylo zrušeno, a roboty ulehčeny, tak i více w tom císař Josef spůsobil ulevení. Z jeho rozkazu jest i celá země nowě vyměřena (1784), tak aby se dobře vědělo, kolik kdo má gruntů a jak úrodných; neb podlé toho nařídil císař berni čili kontribuci rozpočítati, stejnau měraui na pána i na sedláka.

I w náboženství chtěl císař Josef rozličné věci naprawiti a proměnití. Hned první rok panování swého vydal nařízení, toleranční patent nazwané (1781), a to toho smyslu, že mají napotom netoliko katoličtí křesťané, ale i ewangeličtí a reformowani we všech zemích Rakauských pod jistými výminkami služby boží dle spůsobu swého swobodně wykonáwati. Přitom obrátil i zřetel swůj na samau katolickau církev w zemích Rakauských, a mnohá nařízení činil, která se mu zdála dobrá býti k jejímu zvelebení. Jakož prvé již Jesuité zrušení byli, mimo to císař wyzdwihl veliký počet, a sice všeho 624 klášterů we swém mocnářství, a mnichy i jeptišky z nich propustil, wyjma w tom kláštery řádů takowych, kteří buď mládež wyučowali, neb nemocné chowali a jiné milosrdné skutky wykonáwali. Statkové zrušených klášterů, kterých veliké množství bylo, jsau od císaře wzati, a na založení nových kostelů, far a škol obráćeni.

O obchod a průmysl pečoval Josef těmi samými prostředky, kterých byla užíwala matka jeho císařowna, jak jest nahoře powědíno. Zvlášť obchod po řece Dunaji jemu welice byl na paměti, kterýž jest celému mocnářství nadto důležitý. O to učinil smlauwu s Turky (1784), tak že jsau jemu slíbili nepřekážeti, aby kupci rakauští swobodně po té řece až do Černého moře se mohli plawiti, a w těch stranách ob-

chody swé provozowati. Podobně i s Rusy smluwl se o obchod. Těmi všemi cestami hleděl poddaným swým opatřiti prostředky, jakby pozemské swé dobré mohli rozmnožiti. O chudé pečoval, založiw všudež po welikých městech domy pro chudé, nemocnice pro nemocné, sirotčí domy pro opuštěné sirotky a jiné k tomu podobné ústawy lidumilné.

§. 55.

Bauře w Nizozemsku a Turecká wálka.

K císaři Josefowi byla pro ty a jiné věci, které obmýšlel k dobrému poddaných swých, takowá láska lidu, jako k málo kterým mocnářům rozličných národů. Jehožto památka zůstala zvlášť při lidech obecných až do nynějšího dne welice wzácná a zalíbená, tak že i po smrti jeho dlouhá léta mnozí sprostní ani, že umřel, věřiti nechtěli, ale se domníwali, že zašel do dalekých zemí, a odtud nawrácení jeho zase očekáwali; jakož býwá, že čeho lidé sobě přejí, to nejraději věřiwají. Nicméně při tom množství jiných věcí, které se daly za panování jeho, a té kwapnosti, s kterau jedno za druhým se jednalo, nemohlo také jináč býti, než že mnozí s něčím, druzí s jiným zase byli nespokojeni. Když vydal císař toleranční patent s strany snášení jiných kromě katolického náboženství, zdálo se to mnohým nedosti oswíceným lidem býti neslušné; jiným zase zdálo se býti to všecko málo, co císař dopustil; oni chtěli ještě více swobody. Jiní dokonce wystupowali s rozličnými podivnými náboženstvími, až která i proti samé křesťanské wíře čelila, nazýwajíce se deisty; jichžto císař trpěti úmysl nemaje, přísně je musil kárati. Mnichowé

z klášterů vypověděni truchlili nad ztrátou bojnějšího svého vyživení, a mnozí jich z rozličných příčin litovali. Když udělal císař sedlákům některé svobody, mnohé vrchnosti stěžovali sobě z toho, pravice, že jim příjmové jejich jsau ztenčeni; naproti tomu sedláci mnozí s tím, co jim uděleno bylo, spokojiti se nechtěli. Byliť mezi nimi některé baufliwé a neomálené hlavy, kterým se to zdálo málo býti; oni chtěli naskrze býti zbaweni všeho poddanství a všech robot. W Čechách na rozličných místech sedláci se bawřiti začali, wíce než jim powoleno bylo, chtěje wynutiti na wrchnostech. Též w Uhřích pobawření lidu sedlského stalo se, kdež dwa buřiči wáśniwi, Horja a Gloska, mnohé jiné podnětli, a k neštěstí připravili. Neb musilo ku pokrocení jich wojenské moci užito, a oni přisně kárání býti. Také bylo rozličných osob rozličné smýšlení o tom, že již císař stawů na sněmy nechtěl powolawati, ani se dáti korunowati. O jazyk pak německý při národech německy nemluwících mnoho nelibosti wzešlo; neb se mnohým o mateřské jazyky své stýskalo, žeby to těm mohlo býti na ujmu; jakož tak bylo zvláště při Maďarích, též při některých Česích, kteří se od těch dob začali snažiti, aby zase sami ty jazyky wíce zdokonalowali. A tak při všem zřízení Josefowě mnozí byli, kteří starého obyčeje litovali, a proti nowému reptali; z čehož, jak hned má býti wyprawowáno, císaři mnoho starostí a zármutku, zvláště při konci žiwota jeho wzrůstalo.

Mezi zeměmi jemu poddanými bylo Nizozemsko obzvláště to, které císaře Josefa ze všech nejwíce kormautilo. Ty krajiny byly, jak jest již prwé ukázáno, po Španělské wálce domu Rakauskému w panství odewzdány, a však s dosti zapletenými výmin-

kami, pro kteréž císaři Josefowi mnozí sporowé wzešli s republikau Hollandskau. Zvláště byla mrzutá rozepře o plawbu na řece Šeldě tudy plynaucí, též o hranici mezi Hollandem a Rakauským Nizozemskem. O to byla potom učiněna smlauwa w Paříži prostředkem krále Francauzského, tak aby řeku Šeldu Hollandští sobě hlídati mohli, aby po ní z Rakauského Nizozemska nikdo nesměl plawby konati; o hranice ale jest tak rozhodnuto, že Hollandští některá pohraniční místa, kteráž měli w držení swém, císaři musili postaupiti (1785).

Toho času obmýšlel císař Josef také zbawiti se naskrze těch krajín, a učinil o ně smlauwu s Karlem Theodorem, kurfirstem Baworským, tak že jemu je chtěl dáti, a aby za ně swau zemi Baworskau postaupil císaři, což on, wida z toho weliký swůj prospěch, rád chtěl učiniti (1784). Ale poněwadž i mocnářství Rakauskému z toho nastawalo weliké sesilení, jakož jest ta země položena hned w sausedstwě wedlé vlastních zemí Rakauských, to záwiděl císaři Fridrich II., král Pruský, a o to weliký pokřik spůsobil w Němcích i w jiných zemích, opět sobě wzaw příčinu z Karla, wéwody Dwaumostského, který jsa nastawajícím dědic Bawor, nijak nechtěl k tomu směnění přiwoliti. Fridrich spůsobil spolek některých knížat německých (Fürstenbund), a to mezi nimi samého krále Anglického jakožto Hannowerského kurfirsta, též wéwody Saského a jiných wíce. Celau Říši bylby rád k wálce wzbauřil proti císaři, pokládaje jemu úmysl jeho za přerušení zřízení zemského w říši Německé. Brzy potom umřel však Fridrich (1786), a syn jeho Fridrich Wilém II. panowání nastaupil, nemajícím ducha Fridrichowa.

Nizozemsko od starodávna na mnoho krajin rozděleno bylo, a každá krajina měla swá stará práva i privilegia, dle kterých se spravovala, a bez kterých obyvatelé jejich nechtěli býti, velmi mnoho si na nich zakládající. Zvláště také v každé krajině byli jistí stawové, kteří se shromažďovali ke sněmům, a s jejich raddau nejvyšší vláda společně všecky věci zemské řídila. Mimo sněmy měli také zvláštní výbor ze sebe wyvolený, který vždy byl pohromadě, a věci potřebné řídil. Toho máti nechtěv císař Josef, učinil nařízení, aby již výboru takového žádného nebylo (1787); také všecko to, co nového zřídil v jiných dědičných zemích swých, chtěl i v Nizozemsku uvésti. Protož wyzdvihl některé kláštery; universitu, kteráž byla ve městě Löwenu, podle starobylého obyčeje zřízena, zrušil, a místo ní jiné školy i také hlavní seminář pro mladé duchovní z celé země spůsobil. Konečně nové rozdělení země nařídil, na několiko krajů, kteří všichni dle stejného spůsobu měli býti spravováni (1787). Mnozí reptali proti všem těm věcem, a sobě jich nechtěli obvyknouti.

Tehdáž wydal se císař Josef na cestu do země Krimské v Černomoři, které dobyla Kateřina, carowna Ruská, na Turkowi, a do ní se wypravila, chtějíc ji projeti, a na staw všech věcí v ní vlastníma očima popatřiti. S carownau Kateřinau choval Josef dobré vždy přátelství, a navštívil ji v též zemi Krimské ve městě Chersoně (1787), kdež o rozličné věci společnau wzali radu. W tom když ještě při císařowně meškal, došla ho zpráva z Brabantu, že stawové té země veřejně projewili swau nespokojenost, a odporují prvé platiti daní, pokudžby všecko nové zřízení nebylo zpět wzato; také seminarium

hlavní že sami o swé ujmě zrušili, a universitu Löwenskau nowě zřídili. Toto slyše císař Josef, rychle do Wídně se nawrátil, a wojsko pod generalem Altonem wyslal do Nizozemsku, též nejvyšším úředníkem nad těmi krajinami ustanowil hraběte Trautmansdorfa, s tím jemu daným nařízením, aby stawům w počínání jejich nic nepowolowal, ale nad zachowáním wůle císařské mocnau ruku držel; jakož pak i učinil Trautmansdorf, a seminář na místě university opět zřídil, stawy, kteří se shromaždili, s žádostmi jejich odmrštil, a konečně, když wíce odporowali, privilegium Brabantské země, w kterém se všecka největší jejich práwa obsahowala, řečené Joyeuse entrée, za zrušené od císaře a žádné platnosti nemající prohlásil. Stawové ale a obyvatelé Brabantské krajiny i druhých částí Nizozemsku we wzdorování swém nepřestali, ale vždy wíce se baurili, až i musilo na mnohých místech branné moci proti nim užito, a mnozí přísně trestáni býti; jiní před trestem wen ze země, nejwíce do Hollandu, utíkali.

Ale mezitím, co se tyto věci dály, císaři wálka s Turky nastala, a to skrze carownu Kateřinu, s ktera zachowával pewné přátelství. Neboť doslechše Turci nějakau powěst, žeby se byla Kateřina s císařem radila o jejich škodu a rozptýlení říše Turecké, nemnoho napřed znáti dawše, wálku s Rusy začali (1787). Císařowna Josefa na pomoc wolala; kterýž nemeškaje zbrojil wojsko, a Turkům wálku prohlásil. Wojsko sbíráno jest nejprwé we Slawonii, ku kterémuž sám císař se dal na cestu (1788), a dle raddy maršála swého Lascyho příprawy konal, jakby měla wálka společně s Rusy we všech krajinách Podunajských najednau býti začata. Wšeho wojska bylo

200,000; kteréž ihned Bělehrad město chtělo oblehati. Ale když již měl boj mocně veden býti, w tom nenadále král Švédský wálku začal s Kateřinou, a samého hlavního města Petrohradu dobytí hrozil. Toho se uleknuvši carowna, všecko wojsko své Ruské kromě malé částky zpět od Tureckých hranic odwolala, aby se proti Švédům obrátilo. Tedy musil císař Josef wálku samotou se swau mocí dále wésti; k tomu taůž chvílí přímorkové rozliční z nezdravého a neobvyklého powětří we wojště jeho vznikli, a welikau škodu na lidech jemu způsobili. W tom Jussuf baše, weliký wezír Turecký, spatřiw příležitost swau, náhle udeřil na císařské, kdež nejslabší byli, protrhnul položení jejich, a wtrhnul do Bannatu, kteraužto krajínu ukrutně pleniti začal, a odtud dále do Uher se strojil wtrhnauti. Tu musil císař od Bělehradu upustiti, a za ním se dáti; Laudona pak generala z Wídně k wojsku powolal, aby s ním dělil welitelství. Laudon s wětším štěstím než Lascy wálčiti začna do Bosny wpadl; ale císařowu wojsku wždy zle se dařilo. Turci učinili útok u Karanšebeše, a císařské k zpátečnému tažení přinutili. To se dalo w temnosti noční se zmatkem welikým, takže jedni na druhé, za nepřátely se držíce, střileli, a ztrátu na lidech i na věcech náramnou způsobili. Toho roku w rozličných bojích, ač bitwa žádná hlavní se nestala, 30,000 mužů padlo císaři, a 40,000 morové rány zachwátily. Sám císař z nezdravého podnebí onemocněl, též z nešetření se při trampotách wálečných, a w zármutku i welikými starostmi sklíčen do Wídně se nawrátil.

Druhého roku měl hlavní welitelství nad wojskem císařským Laudon (1789), a sobě proti Tur-

kowi statečně počínal. Obleh Bělehrad, w krátkém čase proti všemu nadání dobyl jeho welikým úprkem. Welký wezír přešed s 90,000 Turky přes Dunaj, a chtěje do Sedmihradska wtrhnauti, poražen jest u Rimnika od Suwarowa, ruského wůdce, a Koburka, rakauského; po kterémžto wítězství spojenci dobyli Bendera, Akjermana, Kiljanowy a Bukarešta, měst znamenitých. Laudon Smederewa a Kladowy zmocnil se, i sblížila se wojska obojí, tak že naděje byla, že spojenau mocí wálka ke šťastnému wítězství bude dowedena.

Ale Nízozemské bauře více než prvé mezitím se zmohly, až i nejwvyššího wrchu dosáhly. Ti kteří se byli z Nízozemska utekli do Hollandu, počali se we wojsko sbíratí, a to nejwíce nawodem van der Noota, hrdla odsauzeného, kterýž byl nejdřiw utekl do Angličan, a odtud potom se do Hollandu obrátil. Wojska buřičů bylo hned 10,000, a wůdce učinili van der Merše (1789). To widauce stawové Brabantští, nowě se pozdwihi, a rozhlásili po wší zemi, že již nechtí déle císaře jakožto pána svého poslauchati. Tedy přitáhl van der Merš do Brabantu, a tím více bauřiti začal. Což widauce stawové krajiny Flanderské, příkladu toho následowali, a též císaře odřekli se; konečně w samém Brüsselu, hlavním městě wší země, lid bauřku welikau učinil, aniž wojsko císařské jej stačilo pokrotiti. General Alton musil odtud i z celé země pryč odtáhnauti i s nejwvyššími od císaře ustanowenými úředníky. Tu wešlo wojsko pozdwižených do Brussela, schůzku stawů z celé země sem powolali, a Rakauské vlády nowě se odřekli, chtěje se tu uraditi o jiný způsob zřízení zemského, a Spojenau Belgii zemi swau nazýwající.

Tehdáž císař Josef více vždy churawěl, a starosti se všech stran přibývající trápení jeho rozmnožowaly. K tomu, když z příčiny Turecké války větší břemena na zemi Uherskau musila býti ukládána, i tu mnozí ze stawů více než prwe reptati a o zrušení nowých nařízeni od císaře učiněných žádati počínali. Kteréžto žádosti wyslyšew císař, kromě tolerančního patentu wšecky věci w ten staw, jak byly při začátku panowání jeho, nawrátil (1790), a k jednání jiných věcí stawy králowství Uherského na sněm k jistému dni obeslal, ponejprw za celý čas swého kralowání. W ten čas slíbil také na králowství Uherské dáti se korunowati, jakž byla žádost obywatelů té země, a korunu z Wídně do Budína nazpět poslal.

Prwe však než ten sněm a korunowání státi se mohlo, umřel císař Josef w 50. roce wěku swého (1790).

III.

ČASOWÉ FRANCAUZSKÝCH WÁLEK.

(1790 — 1815).

§. 56.

Panowání císaře Leopolda II.

Po smrti císaře Josefa, poněwadž žádných synů nezanechal, nastoupil panování nad Rakauským mocnářstwím bratr jeho Leopold II., a odebral se do Wídně (1790) z arciknížetství Toskanského, kteréž předtím byl spravowal, potom pak odewzdal druhému synowi swému Ferdinandowi.

Tehdáž, ačkoli s Turky zjewná wálka byla wedena, však nejwětší nepřítel mocnářství Rakauského byl Fridrich Wilém II., král Pruský. On se nadiwal, že bude moci tak jako Fridrich II. otec jeho, sausedství s Rakausy a nesnázi, w kterých říše tato byla, nějak ke swému prospěchu užiti, a protož s Angličany, s Turky a s králowstwím Polským w spolek wešel, a příčinu k wálce s císařem wyhledáwal. Polanům slibowal Halíč, a Turkům pomoc proti Rusům i Rakušanům; Nizozemce a Uhry, pokud mohl, více podněcował proti císaři; sám pak wojsko sbíral w Slezsku. Protož Leopold, jsa pokoje se wšemi swými sausedy žádosti, nemeškal posla swého wyprawiti ku králi Pruskému, aby s strany míru, který míní s Turkem učiniti, úmysl císařůw jemu předložil. Spolu poslán jest Laudon na hranice Pruské, kdež w Čechách a w Morawě wojsko bylo sbíráno, aby w případnosti wálky wšecko pohotově bylo.

Zatím král Pruský wyhlídl sobě znamenitá města, Kdansko a Toruň w Polsku i s okrsky jejich, kteréby rád byl k říši swé připojil. Protož na Polanech žádal, aby jemu ta města postaupili; za kteráž jim slíbil, císaře k tomu přidržeti, aby weliká nejbohatší část Haliče jim od něho postaupena byla, jemu pak, císaři, měli dle úmyslu králowa Turci ztrátu jeho nahraditi, tak totiž aby mu dali některé části zemí swých při Dunaji. O to je schůzka učiněna mezi Rusy a Rakušany w Reichenbachu w Slezsku, kamž i Angličané a Hollandští wyslance swé wyprawili co prostředníky. Ale císař Leopold k tomu nikterak swoliti nechtěl, aby tím způsobem z krawé wálky Turecké jediný Prus nabył užitku. Protož odpřel žádosti jeho, a též schwálily i druhé mocnosti,

widauce to, co král Pruský chtěl, býti nesprawedliwé. Tedy musil Fridrich Wilém upustiti od žádosti swé, i učinily mocnosti smlauwu takowau, aby cisař mír zawřel s Turky, nechaje věci tak býti, jak před wálkau byly (1790), což i stalo se, a mír smluwen s Turky w Šistowě (1791); Leopold slíbil Rusům proti sultánowi Tureckému nepomáhati; začož Turci jemu město Starau Ršawu s okrskem a malau část Chorwatska při řece Uně postaupili. — Po té jest Leopold, poněwadž král Pruský neodporowal, jednohlasně od kurfirstů zwolen za cisaře Římského a we Frankfúrtě korunowan.

Takto když bauřliwé cizokrajné věci šťastné byly narownány, obrátil Leopold i na domácí zřetel swůj, a předně na Nizozemsko, aby zase domu Rakauskému nawráceno bylo. K tomu nesjednocenost hlauw toho pozdwižení brzy nejwětší dala příležitost. Neboť když stawowé té země zvláštní kongress w Bruselu zřídili, a jemu na budauci časy nejwyšší spráwu zemskau odewzdali, s tím hned mnozí počali nespokojeni býti, a to z přičin takowych, ze kterých brzy potom w nejedné zemi Ewropejské podobné a dluhotrwající nepokoje wzešly jsau. Tehdáž byla w sausedstwu Belgie francauzská revolucí začátek wzala. Lid francauzský wzbauřiw se proti králi Ludwikowi XVI., weliké a předtím neobýčejné věci žadati začal. Předně a hlawně chtěli, aby mezi všemi stawy w jich zemi úplná stejnost byla zachowána, tak aby sedláci poddaní proti wrchnostem swým žádných powinností neměli, aby byli stejní zákonowé jak pro pána tak pro sedláka, aby k úřadům lidé schopní tak dobře sprostého stawu jako urozeného bráni byli, aby bylo jedno náboženstwí jako druhé

stejně w zemi trpěno, klášterowé žadní aby nebyli, též jiní statkowé duchowních aby byli wzati, a jim toliko roční plat wydáwan, a wíce k tomu podobného. Konečně žadali na králi, aby se odřekl neobmezeného podlé wůle swé panování, a to tím způsobem, že má býti zvláštní schůzka několik set mužů, každoročně ode všeho lidu na to zwolených, nazwaná národní sbor, a ti aby se radili o zemské dobré, a bez jich přiwolení aby žádní zákonowé od krále nebyli wydáwani; což nazwáno jest konstitucí. Tedy widauce, co se dalo we Francauzích, mnozí Belgowé sobě z toho příklad wzali, a podobné zřízení i we swé zemi chtěli způsobiti. Ti, kteří tak smýšleli, jmenowáni jsau demokrati, druzí aristokrati. Aristokrati chtěli, aby všecka stará práwa stawů zemských obnowena byla, a sněm čili kongress stawů aby nad zemí panowal; demokrati s tím spokojeni nebyli, nechtějíce žádných rozdílných powýšených stawů míti, ale aby byl zvláštní národní sbor, ze všeho lidu bez rozdílu wybraný, podlé způsobu francauzského. Cisař Leopold chtěl rád všecky nowoty cisaře Josefowy zrušiti, a stará práwa zemská potwrditi, kdyžby jej zase stawowé uznali za pána swého. Ale jedna i druhá strana o tom nic slyšeti nechtěla, nýbrž i když cisař hrozil brannau mocí je pokrotiti, podáním jeho opowrhowali. Tedy kázal cisař wojsku swému z Lucemburka wtrhnouti do Belgie, jehož bylo 45,000. Tu když jedna strana druhé pronásledowati nepřestala, bylo cisařskému wojsku lehké wítězstwí. Aristokrati nejčtetnější, van der Noot, van Eupen a jiní we strachu z Brussela utekli, wojsko cisařské bez překážky wešlo a všecku zemi w krátkém čase podmanilo a ku poslušenstwí přinutilo (1790).

Ale více starosti způsobila císaři Leopoldovi vždy zmáhající se revolucí ve Francouzích. Od sedmileté války bylo vždy přátelství mezi dworem Rakauským a Francouzským, takže Ludwikovi XVI. císařowna Marie Terezie i dceru swau Marii Antonii dala za manželku. Protož brzy počal Leopold těžce to nésti, co Ludwikovi od vůdců wzbauření vždy více a více bylo předpisováno, takže vši swobody jsa zbawen, všecko, co na něm žádali, konati musil. Jako králi, tak wedlo se i urozeným a duchowním, kteří nemohauce to snésti, aby s druhými nižšími stawy srownáni, a předešlých práv swých zbaweni byli, u velikém množství ze země se wystěhowali, a w krajinách německých sausedních se zbrojiti a k wojenskému wpádu do vlasti swé chystati začali. To když i král Ludwik s rodinou swau chtěl učiniti, na cestě zastawen, a do Paříže s velikau potupau zpět jest odweden (1791); od kteréžto doby všecko jemu vždy k horšímu se schylovalo. Toho ulek se císař Leopold, jal se wyhledáwati prostředký jemu ku pomoci, a napřed psal všechněm mocnářům w Ewropě, aby to, co se we Francouzích děje, měli na swém uwážení; potom pak sjezd učinil s králem Pruským a kurfirstem Saským w Pilnici, kdežto, ačkoli tak dlouhé předtím mezi Pruským a Rakauským dworem rozepře byly, na tom oba mocnáři usnesli se, že chtí věc Ludwika držeti za swau vlastní, a urážky, které by se jemu daly, považowati jako proti všem králům a knížatům křesťanským čelící. Ty doby myslelo se, že mocnářové proti Francouzům wálku miní zdvihnuti a je přinutiti, aby všechny nowoty zawedené zrušili, a věci w starý jich staw nawrátili. Ale poněwadž zatím národní sbor

we Francouzích konstitucí přiwedl ku konci, a král Ludwik ji přijal, a k ní, že ji zachowáwati chce, přísáhal, pustil to z úmyslu swého Leopold, a nabył naděje, že jak předtím tak i dále stálý pokoj bude moci zachowati. We kterémžto však daufání dvojí věc překážku činila. Jednak byla práwa některá wrchnostenská w těch zemích, kteréž někdy král Ludwik XIV. a XV. dobyli na Němcích, zůstawena knížatům německým, kteří ty země Francouzům postaupili, tak aby směli i dále na poddaných w těch krajinách jisté poplatky, desátky a jiné powinnosti žádati, jako jiní pánové we Francouzích žádati směli od swých poddaných. Ale když Francouzi, jak dočteno, nechtěli míti we swé zemi rozdilu žádného mezi wrchnostni a poddanými, stal se s knížaty říšskými spor o to. Francouzi chtěli, aby práwa jejich taková minula, a toliko aby jim za to náhrada peněžítá byla učiněna; knížata ale toho přijmouti nechtěli, a císaře, aby se o ně zastal, žádali. Naproti tomu Francouzi, majíce chuť k wálkám se sausedy swými, stěžowali císaři na sausední knížata w Rýnských krajinách, že wystěhowancům trpí zbrojení w zemích swých, prawíce, že se to děje proti dobrému sausedství.

W tom, když tak všechny věci zle se zaplitaly, a strach wálky den ode dne více hrozil, umřel císař Leopold po krátkém, jen dwauletém panování (1792). Sprawování dědičných zemí jeho kromě Nizozemska tiché bylo. Uhrům potwrdil poslední dekret od císaře Josefa jim učiněný, držel sněm toho králowství, a dal se korunowati w Prešpurku (1790). Co ale více na něm stawové té země žádati chtěli, než přinášela s sebau stará práwa jejich, w ničem jim nepo-

wolil. Mnozí byli, kteří žádali o zrušení tolerančního patentu, ale w tom od císaře nejsau wyslyšáni. Též i w Čechách dal se Leopold dle příkladu předků swých korunowati (1791), a obnovil sněmy téhož království i jiných zemí dědičných. Mnoho jiného, co se jemu při zřízení císaře Josefa II. zdálo neprospěšné, proměnil a opravil.

§. 57.

První francauzská válka až do míru Campo-Formiensekého.

Nástupce císaře Leopolda II. w mocnářství byl František syn jeho, kterýž jest i za císaře Římského zvolen od knížat a nazwán František II. Válka, které se prvé národové strachowali, za jeho panování skutečně vypukla. Neboť když Francauzi nepřestali žádati, aby císař emigrantům čili vystěhovancům w Němcích zbrojiti se nedopauštěl, císař ale wedlé žádosti jejich tak nechtěl učiniti; wyhlásili jsau jemu, jakožto králi Českému a Uherskému, nepřátelství, a wojsku swému nejprvé do Nizozemska wtrhnouti kázali (1792). Wojsko to jejich byli nezřízení zástupové, neznající žádného řádu ani poslušenství; kteřížto jsau s lehkou prací přemoženi od Happoncourta a Beaulieuwa, vůdců císařských, a do Francauz nazpět zahrnání.

Ale již mezitím Prusové s Rakušany spolek učiniwše, větší wojsko na nohy postavili, nad nímž obojím nejvyššího vůdce učinili Ferdinanda wévodu Brunšwického; i oznámili, že jest jejich úmysl iřši Německau proti bezprawi knížatům těm některým učiněnému brániti, a přičiniti se k tomu, aby we

Francauzích nepořádkům w zemi konec byl udělán, a královská mocnost nawrácena ku předešlému práwu swému. Podobně oznámil i wévoda Brunšwický zvláštním prohlášením čili manifestem: jestliže se králi Ludwikowi některá další křiwda stane, že chce za to nade vším lidem, a obzvláštně nad hlavním městem Paříží, ohněm i mečem pomstu wzíti. Načež wtrh do Francauz, Longwye a Verduna i jiných míst mnoha dobyl, a cestu swau zrowna zaměřil ku Paříží, táhna krajinami Champaňskými. U Grandpréa udeřil na Dumourieza, hlavního vůdce Francauzského; kterýž udatně proti němu se postavil, nicméně až k Menehouldu musil cauwati. U Valmyho však, kdež spojenci na Kellermana, druhého vůdce, útok učinili, Francauzi takový odpor postavili jsau, že nemohl Brunšwický dále wniknouti do země jejich. Tu uwázli wojska, rakauské a pruské, w krajinách neúrodných, kdež nedostatek potraw a odporné podnebí hlad a bidu všelikterau, i nemoci nakažlivé, způsobilo. Brzy znamenitá část wojska zahynula, až i vůdcové zpáteční tažení přinuceni byli nastoupiti. Clairfait s Rakauskými do Nizozemska se obrátil, wévoda Brunšwický šel zpátky přes Rýn, i až u Kolblence teprw stání učinil. Francauzi nemeškajice za nimi táhli, na dvě se rozstaupiwše. S jedněmi Custine přes Rýn přešel, dobyl Spýra, Mohuče, Frankfurta a jiných míst w Říši znamenitých; s druhými Dumouriez wtrhnul do Nizozemska. Tu se začala válka smutně obracowati proti spojencům. Wévoda Albrecht Saso-Těšinský hájil Nizozemsko Rakauské s mnohem menší mocí, než byla Dumouriezowa. Tu se setkali oba vůdcové we hlavní bitvě u Jemappy nešťastně; kdež jest císařské wojsko poraženo na

hlavu, a z celého Nizozemska vyjítí, i až za Rýn ucauhnauti musilo. Dumouriez wítězně do Brussela wtáhl, a jiných všech měst jednoho za druhým w celé zemi dobyl, a císaři od poslušenství odvrátil.

Když takto wálka proti Francauzům hůře se dařiti začala, nejwětší zlé bylo, že Ludwikowi, králi Francauzskému, nebezpečenství, z kterého měl wytržen býti, nenadále zvýšeno jest. Neboť hned jak wálka začátek wzala, a zvláště když wévoda Brunšwický manifest svůj pronesl, Francauzi tím u wětší wztek dali jsau se, a wzbauřiw se lid Pařížský, udeřili na residenci královskou Tuillerie, krále jali a ssadili s důstojenství, prawice, že chtí spravowati zemi swau bez mocnáře, jakožto swobodnau republiku. To se stalo dne 10. srpna roku 1792. Brzy potom postavili Ludwika před saud; ze zrady zemské jej winili, odsaudili na smrt, a poprawili guilotinau (1793), s welikau z toho hrůzau všech mocnářů i národů w celé Ewropě. Marie Antonie, manželka Ludwikowa, rakauská princezna, s tauž zřícností odsauzena jest a usmrcena; od kteréhož času krweprolévání neslýchané tu zemi zpržňowalo, a jiným národům w ošklivost ji přiwozowalo.

Wálka čím dále tím více se tužila, když rostlo wždy více rozhořčení mezi Francauzy a skoro všemi jinými národy Ewropejskými. Neb se všemi byli zpurně wálku začali, prohlašujíce, že chtí wywrátiti wšecko mocnářství we všech zemích, a všudež takowau swobodu jako u sebe spůsobiti, wzbauřiti tudy poddané proti wrchnostem mínice. W tom počínání se jim brzy po smrti krále Ludwika nešťastně dařiti začalo. Nebo sebraw swau moc nenadále princ Koburk, wůdce Rakauský, porazil část wojska francauzského u Alden-

hofa, potom pak celé wojsko we hlavní bitvě u Neerwind (1793). Tu upadl Dumouriez w podezření při konwentu čili nejvyšší wládě francauzské republiky, že nechce jim wěrný zůstati, ale we srozumění s cizími mocnostmi o obnowení královského důstojenství se přičiniti. Pro tu wěc když jej zajmauti chtěli, on předešed utekl k rakauskému wojsku, kdež našel ochranu. Po tom účinku císařští na Dampierra, nástupce jeho, udeřili, a dobyli pewného ležení jeho u Famarsa. Condé a Valenciennes pewnosti znamenité w ruky spojenců upadly; též Mohuče zase dobyli, a dvěma cestami učinili nepřátelský wpád do Francauz, Prusové pod Brunšwickým do Lotrink, a pod Wurmserem Rakaustí do Elzasu. Nicméně opět zmohše se Francauzi, Hoche, mladý wůdce jejich, porazil Brunšwika u Kaiserslautera a Moorlautera, Pichegru pak druhý wůdce Wurmsera u Frošweilera, a obě spojená wojska za Rýn zapudili.

Druhého roku potom sám František císař k wojsku se odebral, aby tím více podnítil udatnost bojovníků. Tu wtrhše spojenci do Nizozemska nejprvé u Chateau - Cambresisa zwítězili, a dobyli pewnosti Landrecie. Ale hned brzy obrátilo se štěstí, a Pichegru u Tournaje w krwawé bitvě zwítězil, potom pak Jourdan prince Koburka na hlavu porazil u Fleurusa (1794). Tu se Francauzi úsilno k Rýnu tlačili, až za něj chťice spojené wojsko zapuditi. Nazmar u Kaiserslautera Prusi i Rakašané na odpor se postavili. Osmkrát bywše napadeni útokem, místo swé statečně bránili, po dewáté musili ucauhnauti; načež wšecku swau moc Francauzi pod Pichegrum, Jourdanem a Moreauwem w ta místa obrátiwše, k odtažení za Rýn je přinutili. Zatím nastala zima, a císař

i Říše k novému tažení na jaro valnější vojsko sbírali jali se. W tom patřice na zisk svůj Prusové, bez uvažení obecného prospěchu Říše, a bez přivolení císaře dali se we smlauvání s republikau Francauzskou, a mír konečný spůsobili w městě Basilei, pod wýminkami říši Německé i Rakauskému mocnářství welice záhubnými (1795). Neboť neotoliko Prusí, ale i ostatní protestantská knížata w sewerních Němcích wálky se odřekli, a mezi sebou a druhými knížaty čáru řečenau demarkační učinili, za kterau neměla wálka od Francauzů šířena býti. Ale prwe než ten mír Basilejský dokonán byl, i arcikníže Toskanské Ferdinand, bratr císařůw, učinil mír s Francauzy pod wýminkami dosti obtížnými. Brzy potom Šwédi, též Španělowé k míru Basilejskému jsau přistoupili.

Těmito skutky mnohem wětší než předtím obtíž wálky připadla na Rakausy a wěrná císaři ostatní knížata Německá; neb nemajíce Francauzi s jiných stran tolik nepřátel přemáhati, s wětší silau na ně umínili udeřiti. Naproti tomu císař František obnovil spolek s Angličany, s Rusy a jinými mocnáři, nazwaný koalici, a od wálky nikterak upustiti úmyslu neměl. Tehdáž i štěstí císařským zbráním se začalo podobati, i jest Pichegru od Kwozdanowiče poražen u Handshuheima, takže pak i Jourdan a Kleber, wůdcowé francauzští, přes Rýn se musili wrátiti; kteréžto Clairfait wítězně stíhal do Francauz (1795).

Ale rok hned potom nejprwe nastalý (1796) s wětším než prwe úsilím Francauzi se dwau stran wálku začali, w Němcích totiž a w Italii, jsauce toho úmyslu, aby obě wojska co nejstatečněji bojujice Wídeň samu sobě za cíl obráli, a až k tomu městu

tažení své hleděli učiniti. W Italii byl wůdce jejich mladý generál, Napoleon Buonaparte řečený, w Němcích postawili dvě wojska, pod Moreauwem a Jourdanem. Proti takowému náwalu nepřátelskému postawen jest za wůdce císařského w Němcích arcikníže Karel, bratr císařůw, w Italii pak general Beaulieu. Ale Beaulieu nemoha wtipu wůdce francauzského dostihnauti, poražen jest od něho nejprwe u Montenotty, pak u Millesima a u Dega w zemi krále Sardinského, spojence císařowa. Za řeku Po s wojskem ucauwnuw, nazmar snažil se překaziti, aby Francauzi do Lombardie wtrhnauti nemohli. Buonaparte přešed přes Po, brzy potom u města Lodi nad Addau řekau mocně porazil odpor Beaulieuwůw; kterýž nemoha již jemu státi, až k Mincii, i až do Tyrolských hor, konečně pak do pewnosti Mantuy se musil utéci. Lombardie celá ty doby w rukau Francauze byla. Nowé wojsko proti němu wysláno jest, a wůdce Wurmser, jehož jmeno w předešlých wálkách wýtečné bylo; ale s podiwnau rychlostí pohromil Buonaparte wojsko jeho, poraziw nejprw Kwozdanowiče u Lonata, pak Wurmsera samého u Castigliona. Wurmser musil do Tyrolska zpět táhnauti a posily hledati; odkudž opět wytáh, blíž předměstí Mantuanského San Giorgiá na hlauw jest poražen, a do pewnosti Mantuy se zawřiti musil. Alvinzy, třetí wůdce, welmi ostražitý, poslán do Italie, u Arcoly třídenní bitwau welmi pracnau přemožen jest od Buonapartá, i až za řeku Eč zahrán. Mezi tím byl Buonaparte Sardinii, Parmu, Modenu, Neapoli a papeže, wšecky téměř panowníky wlské, jednoho za druhým, přinutil ku příměří, takže císařské wojsko samotné wojnu musilo zastati.

Mezitím též Moreau a Jourdan, vůdcové francouzští do Němec vyslaní, přes Rýn přešli, a tažení vítězně nastoupili. Moreau Šváby protáhla, vešel až do Bawor a k samému již hlavnímu městu Mnichovu blížil se; Jourdan blíž řeky Mohanu v krajinách těch táhl s vojskem, až pak již brzy do samých Čech se strojíl wtrhnauti. Tehdáž byl Karel arcikníže ochrancem mocnářství; který vždy zpátky cauwaje před Moreauwem, a nikdy w bitwu se nedáváje, náhle spustiw toho nepřitele s očí, na Jourdana obrátil se, a mocné naň přiwedl pohromy. U Teininka nejprwé porazil jej, a k zpátečnímu tažení přinutil; potom u Amberka, u Würchurka, Altenkircha wítězství jednoho za druhým na něm dobýwal, až pak jej se škodau welikau jemu na lidech učiněnou k samému Rýnu zahnal. Znamenaje Moreau porážku saudruha swého, i sám we spěchu zpátky se obrátil, jisté záhuby swé jinak se obáváje. Ale co zbraně císařské w Němcích wítězné byly, zatím w Italii Buonapartowi nic w mocném tažení jeho překaziti nemohlo. Hned druhého roku opět s Alvinzým se setkaw, porazil jej na hlavu u Rivole (1797). Po té bitvě musila se Mantua Francouzům vzdáti, a wojska císařského welikého, které bylo posláno do Italie, slabí zbytkové zůstali. W té nauzi weliké musil Karel arcikníže z Němec býti odwolán od wítězství swých, aby lepší naději wzbudil w Italii. A však i jemu nepodařilo se Buonapartowi cestu zastawiti. Rakauské wojsko musilo před ním zpět cauwnauti přes Piawu a přes Tagliamento, všude, kdež bitwau se setkali, jsauce poráženc. Tedy bez překážky francouzská wojska do Illyrie, do Štyrska, a s druhé strany též do Tyrolu wešla, a země i města podmaňowala. Tu jest udeňeno

poselství k Buonapartowi, a smlauwáno o pokoj nejprwé w Leobnu, potom pak w Campo-Formii. Výminky míru zawřeného byly, aby císař Francouzům Nizozemsko a Lombardii postaupil. Nizozemsko sami pro sebe podrželi, Lombardii s některými jinými zeměmi italskými obrátili we zvláštní republiku, řečenau cisalpínskau. Za to připojena je k mocnářství Rakauskému republika Benátská se zeměmi k ní přináležícími, Istrii a Dalmacií, nad mořem Adriatským. Republice té byl Buonaparte hněwiwé učinil konec, když jemu Benátčané, nemajíce s Francouzy wálky, při tažení jeho úklady strojili. Mimo to w míru Campo-Formienském také to ustanoweno, aby s strany Německé říše, cožby k míru s ní se wztahowalo, schůzka k wyjednání toho w Raštatu byla spůsobena.

§. 58.

Úplné rozdělení Polsky. — Druhá francouzská wálka.

Mezitím co tato wálka skoro celau západní polowici Ewropy hlukem a bauřením naplňowala, jiného způsobu bauře w králowství Polském vznikly, které jemu posledně konec a zkázu způsobily. Widěwše páni a zemané Polští škodu swau, která jim přišla z předešlé jejich bujnosti, obmysleli nowě rozličné cesty, jakby napotom podobnému zlému přítrž učinili. Ale když w tom úmyslu w zemi swé ustanowili mnoho nowého zřízení, a zvláště co na budaucí časy k upewnění swornosti mělo slaužiti; nenedostáwalo se nepokojných lidí, kteří s tím nejsauce spokojeni, opět jako prwé před prwním rozdělením, carownu Ruskau Kateřinu na pomoc wolali. Tedy když ještě mocnářství Rakauské w krutau wálku proti re-

publice Francauzské bylo zapleteno, mezitím Rusové s králem Pruským učinivše umluvu, oboji vojensky vtáhli do Polska, porazili vojska Polská, stavy království Polského přinutili k zrušení toho nového zřízení, sobě pak každá mocnost jistau část země Polské přiosobili, pravice to k lepšímu pozdějšímu zachování pokoje w té zemi býti potřebné (1793). Toto bylo druhé rozdělení Polského království.

Ale mnozí Polané z těchto věcí veliký hněv vzali a zvlášť vojsko, kteréhož vůdcové byli Kosciuszko a Madaliński. Ti nepowážívše přílišnou moc tak velikých nepřátelů, zdvihše se začali boj s vojsky ruskými i pruskými, a w tom rozptýlení vlasti své jim se chtěli na odpor postavit. Tu jsau plukové jejich po nedlauhém boji od spojených mocností potřeni, kteréžto mdlouba jich widauce, o království Polské již docela rozdělit se úmysl měli. Toto wida císař František, nechtěje připustiti, aby sausedé jeho tak přílišně tím způsobem moc swau rozmnožili, i sám vojsko své wyslal do Polska; a učiněna jest umluva všech tří mocností, tak že jsau Polsko potřetí mezi sebou rozdělili, a království tomu konec učinili (1795). Tu obdržel císař šest Polských wódství s hlavním městem Krakowem, kteráž nazwana jsau Halič Západní. To se stalo dvě léta před zawřením míru Campo-Formiensekého.

Tomu míru pro přílišnou hrdost republiky francauzské dlauhého trvání nebylo. Neboť Francauzi, ačkoli ještě s Angličany boj měli, však na zemi žádného již znamenitého nepřitele býti se nemusíce, počali tak jako někdy za času krále svého Ludwika XIV. sausedům křiwdy činiti, a dychtiti po panování nad zeměmi s nimi hraničícími. Prostředku užíwali w tom

nejhlavněji toho, všudež poddané proti wrchnostem popauzejíce a sladkost swobody jim wychwalujíce. Sotwa že mír s Rakausy byl učiněn, poslali Buonaparta vůdce svého přes moře do Egypta, chtějce té země dobytí na Tureckém sultánowi (1798), ač on s nimi předtím žádné wálky neměl. Na té cestě dobyl Buonaparte Malty ostrowa, náležícího rytířům řádu Malteského. W Římě popudili lid ke wzbauření, papeže w zajetí do Francauz odvezli, a ze zemi jeho republiku nazwanau Římskau učinili. Též Šwejcary pobauřili, a učinili z nich republiku Helwetskau, rozličných w tom úskoků, lsti i násilí užívajíce. Do země krále Neapolského, kterýž byl do Říma jim na odpor vojsko poslal, wálečně wtrhli, království osadili, a w republiku řečenau Parthenopejskau je obrátili. K tomu wzali wšecky téměř země krále Sardinského, kromě jediného ostrowa Sardinie, pravice, že jej shlédali býti w tajném srozumění s králem Neapolským.

Na toto wšecko patřice jiní mocnářowé Ewropejští, neměli úmyslu déle trpěti násilných takových skutků, ku přewrácení všech věcí w Ewropě a k jich všech velikému nebezpečenství čelících. Tedy nejprwé Rusové a Turci spolek s Angličany učinivše, wálku Francauzům ohlásili, a Františka císaře k témuž měli, aby společně s nimi wálku začal. Mezitím bylo wždy jednáno w Raštatě na kongressu, pod jakými wýminkami by mezi Francauzy a Německau říší měl mír býti učiněn; ale wšecky věci tak byly zapleteny, že se k žádnému konci podobati nechtělo, až pak mrzut jsa nad tím císař, s Rusy w přátelství wstoupil, a jim dowolil vojensky do zemi jeho wejiti, nejprwé do Haliče, pak dále, aby se s Francauzy w boj mohli

dáti. To widauce direktorowé čili nejvyšší správ-
cowé Francauzské republiky, sami též Jourdanowi
wůdci swému kázali s wojskem přejíti přes Rýn, a
začali wálku s Říši i s Rakauským mocnářstwím (1799).
Poslowé na kongressu Raštatském shromáždění, nic
neučiniwše domů se rozesli.

Tehdáž štěstí wálečné na všech místech, kdež
jest bojowáno, císařským zbráním dobře bylo při-
zniwo. Nebo hned proti Jourdanowi arcikníže Karel
se postavil w Němcích, porážil jej u Ostracha a
u Štokacha w bitwách, kteréž rychle po sobě swedl
s ním, až jej se ztráta welikau za Rýn zahnal. Mezi-
tím Massena, general francauzský, postavení své wzal
we Šwejcářich, a odtud Lecourba wyslal, kterýž wi-
tězně wtrhnul do Tyrolu. Karel arcikníže, obrátiv se
proti němu, porážil jej we hlavní bitvě u Züricha,
k němuž ihned Hotze a Bellegarde, Francauzy z Ty-
rolu wyhnawše, odtud do Šwejcar přitáhli, a s ním
spojili se. W Italii nad Rakauským wojskem za
wůdce postaveni byli Kraj a Melas proti Šererowi
wůdci francauzskému. Ten jest porážen od Kraje
u Pastrengy, u Verony a u Magnana, a hned potom
wojsko ruské do Italie přitáhlo, a se s Rakauským
w jedno strhlo. Wůdce wojska Ruského byl Suwa-
row; proti němuž Francauzi na místo Šerera Mo-
reauwa postavili. Tedy se hlučněji než prvé wálka
začala. Karel arcikníže odtáhl ze Šwejcar do Němec
do krajin Rýnských; na jehožto místo Suwarow dru-
hého ruského wůdce Korsakowa wyprawil proti Mas-
senowi; sám pak udeřil na Francauzy u Cassana,
Moreauwa na hlavu porážil, a wítězně přes řeku
Addu přešel. Tu se jemu Mediolanské brány ote-
vřely, tu přes řeku Po wojsko své wedl, a Turina

dobyl, takže se ke zkáze Francauzů podobalo w Italii.
Tehdáž musil se Macdonald, wůdce francauzský, kte-
rýž postawen byl w králowstwí Neapolském, odtud
dáti na zpáteční tažení, i spěchal úsilno do Horní
Italie, s Moreauwem chtěje se spojit. Ale Suwarow
a Melas, w cestu jemu skočiwše, udeřili naň u San
Giovann nad řekau Trebiu. Tu jest tři dni bojowáno;
konečně porážen Macdonald, a se slabými zbytky
wojska k Moreauwowi se probil. Joubert, hrdinský
muž, kterého tehdáž Francauzi wůdcem učinili, padl
w bitvě u Novi, a opět zwítězili Rusi i císařští. Ty
doby vzdala se i Mantua Krajowi, takže všecko, co
prvé byl Buonaparte w Italii dobyl, zase wytrženo
z moci Francauzů.

Po těchto skutcích Suwarow s Rusy do Šwej-
car se obrátil, chtěje Massenu tam přemoci, a wálce
co nejrychleji konec zditi. Ale Massena byl ostrážitý.
Prvé než Suwarow přes vysoké hory swatého Gott-
barda s wojskem se přeprawil, též wůdce francauz-
ský udeřil na Korsakowa blíž Züricha, a silně po-
hromil wojsko jeho. Hned potom Soult druhý wůdce
porážil Rakušany u Uenacha, kdež padl Hotze, udatný
generál. Korsakow musil do Šwab odtáhnouti; Su-
warow pak přitáh, a bojowaw tu i tam w těch kra-
jinách obtížných hornatých, nic k wítězství prospěti
nemohl. Tu se rozhněwaw Petr, car Ruský, z takové
nehody, všemu wojsku swému kázal zpět se nawrá-
titi do Rusi, a z účastenství wálky náhle se vytáhl,
s welikau škodau císařských wojsk, náhle samých
o sobě zanechaných. Téhož času císař František
w Němcích na místo arciknížete Karla wůdcem nad
wojsky Kraje učinil.

Ale co se tyto věci walně dály, nenadále Na-

poleon Buonaparte z Egypta do Francouz se navrátil, působil veliké proměny v republice Francouzské, a sám nejvyšší vlády zmocnil se, nazvav se prvním konsulem Francouzským. Na to nemeškaje vojska sebral, a do Italie na pomoc je se vésti strojil. Tu zemi již byl celau opanoval Melas, rakaušský vůdce; až po řeku Var, která Francouzy od Italie dělí; jediné město Genua nebylo dobyto, do kterého se Massena zavřel, byv poslán na pomoc. Jehožto Melas se strany zemské, Angličané pak na korábích se strany mořské sklíčili, a hladem i zbraněmi, aby se vzdal, usilovali přinutiti. W tom Buonaparte s wojskem svým přes horu swatého Bernarda přešel, a dřív nadání do Italie wtrhnul (1800), Massena nedočkaw pomoci jeho, vzdal se císařským, a Melas ihned spospíchal k Turinu, aby se novému nepříteli naproti postavil. Ale Buonaparte, neclaw jej za sebou, upřímó táhl k Mediolanu, wešel do toho města, a wzkřísil nově republiku Cisalpínskau, které byli Rakušané a Rusi konec učinili. Odtud obrátil se wzad proti Melasowi, za sebou táhnaucímu, i udeřila na sebe vojska blíž Marenga w planinách širokých, mezi městy Alessandrií a Tortonau rozložených. Tu když dluho wáhal boj, a již Melas, 80letý stařec, statečně Francouzy porážeti začal; w tom obrátilo se štěstí, a zwítězil Buonaparte, takže bylo Melasowi o příměří žádati, za powolení toho Piemont a celau téměř Lombardii pustiti Francouzům, a s wojskem svým až za řeku Mincio zpět se zatahnauti. Po tom wítězství wrátil se Napoleon do Paříže, a vůdcem zanechal Massenu.

Mezitím od Rakauských i w Němcích jest nešťastně bojowáno; kdež Moreau porazil Kraje u En-

gena, Möskircha, Biberacha a Memmink, Ulma dobyl, do Mnichowa wešel, a příměří jen pod těžkými wýminkami učinil; které když několikrát prošlo a zas prodlauženo bylo, arcikníže Jan, bratr císaře Františka, vůdcem jest učiněn. Jeho porazil Moreau w hlavní bitvě u Hohenlind; a bez zastawení dále táhl. Končně welitelství nad wojskem opět arciknížeti Karlowi jest poručeno; ale wojsko welice zeslabeno a zemdleno bylo; i porazil Moreau císařské u Lauterů, do arciknížetství Rakauského wítězně wtrhnul, Salcburka a Lince dobyl, wojsko Rakauské až za řeku Enzi zahnal, a se k samé Widni strojil táhnauti. Již prvé byl však wyslanec císařský poslán ke smlowení míru s Francouzy, a schůzka učiněna byla w Lunevillu. Takž prvé, než nebezpečenství nejzášší nastaupilo, w jmenu císaře i Říše německé mír zjednan byl. Tu jest potvrzeno wšecko, co w míru Campo-Formienském císař Francouzům, a oni jemu byli postaupili. Mimo to musil arcikníže Toskanský, bratr císařůw, zemi swau postaupiti knížeti Parmenskému; kteraužto Francouzové nazwati kázali králowstvím Etruským. Za to jest arciknížeti dáno arcibiskupství Salcburské, nad kterým arcibiskup odtud přestal býti panowníkem. Též Modenský wévoda, kterýž také byl rodu Lotrinského, knížetství své musil zanechati; kteréž přidáno jest k Cisalpínské čili Italské republice. Za to musil jemu císař František dáti Breisgow w Šwabích, patřící ku Předním Rakauským zemím tak nazwaným, a dostal místo toho země a statky biskupství Tridentského a Brienského, kteréž odtud jsau k Tyrolu připočteny.

§. 59.

Třetí francouzská válka.

Po vyjednání tohoto míru Lunevillského byla nejsnažnější žádost císaře Františka, aby mocnářství Rakauské při stálém pokoji zachoval. Neb byly země jeho všecky příliš mnoho utrpěly krutými těmi válkami. Na sta tisíce lidu bylo zahynulo v polích Italských a Německých; obyvatelé chudli velikými daněmi, které musily na válku býti vynakládány, a zemské dluhy rostly též k veliké obtíži všech poddaných. Protož potřeby bylo odpočinutí, aby to vše zase k napravení mohlo přijíti. Císař František byl sobě také vzal příklad z Josefa II., strýce svého, ve způsobu většího utvrzení moci císařské nad svými zeměmi, i činil mnohá nová nařízení v tom, co se jemu od Josefa nezdálo dosti dobře způsobeno býti. Bylo také potřeba pokojné chvíle, aby nově nabyté země, Benátky a Halič, nově zřízeny a s druhými Rakauskými zeměmi srownány byly; což všecko císař František nemožkaje jednati začal.

Ale brzy bylo lehkou znamenati, že mír žádaucí nebude míti trvanlivosti, pro welkau žádost panování při Napoleonowi, konsulowi francouzskému. Málo let po zawření míru Napoleon zrušiv republiku, dal se od Francouzů císařem nazýwati, a od papeže na to důstojenství jest korunován. Podlé příkladu jeho učinil též císař František, dada sobě a potomkům svým názew: císař Rakauský (1804); neb až posud on i předkové jeho nazýwali se podlé jednotlivých zemí svých králi Českými, králi Uherskými, arciknížaty Rakauskými a dle ostatních titulů, císaři pak jen Římskými wolenými. Císařství Rakauské mělo

býti napotom jak i prwé nedilné při prworozených synech rodu Lotrinského. Při zřízení však jednotlivých zemí dědičných nechtěl císař žádné proměny učiniti, tak aby nebyly kraji čili provinciemi jediného toho císařství, nýbrž při titulích a swobodách svých všech aby byly zachovány. Ale Napoleon mezitím, ačkoli ničeho nepřátelského nezačínal proti císaři, však s jinými zeměmi tak nakládal, že musil z toho všem mocnářům přijíti strach, aby pomalu všecky země Ewropejské Francouzi nechtěli w odwislost uvésti. To znamenawše, prwní Angličané válku s Francouzy obnovili, a jiné mocnosti k témuž, aby se opět chopili zbraní, podněcowati jali se. Napoleon nejprwé osadil Hannowerské králowství, patřící králi Anglickému, se znamenitým tehdy přerušením práv říše Německé, ku kteréž to králowství od starodávna přináleželo. Brzy potom přibral císař Francouzský k panství svému republiku Genuu, nazwanau tehdáž Ligurskau, z republiky Italské učinil králowství Italské, i dal se korunowati železnau korunau starých králů Langobardských; mnoho též jiného činil, co uráželo jiné mocnosti, a jim starosti činilo o budoucnost. Tedy brzy potom Rusové s Angličany smlauwu učinili k obnovení války, aby takové skutky císaři Francouzskému zamezili; k témuž konečně přistaupil i císař František, wida, že již míru nadlaubo nebude býti moci (1805). Angličané jemu každý rok, pokudby válka trwala, čtyry milliony šterlinků stříbrných ku pomoci slibili vyplácti.

Ku konci leta roku 1805ho wtrhlo ruské wojsko do Haliče, císaři Františkowi na pomoc táhnauc; císařské pak wojsko přešlo přes hranice do Bawor, a válku začalo. Wůdce nad tím wojskem učiněn byl

arcikníže Ferdinand, jemuž general Mak k radě přidán. S jiným wojskem poslán Karel arcikníže do Benátska, aby zároveň do Italie vpád učinil. To jak uslyšel Napoleon, císař Francauzský, ihned s wojskem svým, s kterým se prvé na Angličany strojil, obrátil se k Rýnu, a přešed přes tu řeku, do Němec wtrhnul. Bady, Wirtemberk a Bawory podle starého obyčeje německých knížat k němu s wojsky svými přidaly se, a proti vlastnímu císaři u válce jemu pomocni byli. Tu konal Napoleon s rychlostí, jaké nikdo se nadíti nemohl. Maka w malých několika bojích porazil, pak se předu zaskočil, a se všech stran sklíčil u města Ulma, tak že on pomoci žádné newěda, bez hnutí zbraní s 25,000 muži jemu se musil poddati. S ostatní částí wojska, šesti tisíci muži, arcikníže Ferdinand do Čech, jiný pak general, Wolfskehl, s 8000 se utekl do Tyrolu. Toto byla veliká rána pro Rakauské mocnářství, která všecku další wálku we zmatek uwedla. Tehdáž Karel arcikníže w Italii Massenu u Caldiera statečně porazil, takžeby byl w té zemi mocně Napoleonowi ujmou mohl učiniti; ale slyšew o neštěstí u Ulma, musil se na zpáteční cestu dáti, aby tu, kde bylo wětší nebezpečnstwí, ku pomoci přispěl.

Napoleon zatím wešel bez překážky do Mníchowa, a ihned ke hraničům Rakauským cestu swau zaměřil. Tu byla část Ruského wojska Rakauskému na pomoc přišla, i jest bojowáno na rozličných místech; ale Napoleona w rychlém tažení nic zastawit nemohlo. Rusy před sebau nazpět tiskna wešel do Lince, pak do Šönbrunna weselohradu císařského; odtud pak do Morawy pospíchal, kdež hlavní a nejwětší rána státi se měla. Neb zatím druhé veliké

wojsko Ruské k Olomúci přitáhlo, s kterým přišel sám císař Ruský Alexander. František k němu se odebral do ležení, též arcikníže Ferdinand z Čech s wojskem svým a zbytkowé Ruského i Rakauského wojska poražených k nowému udeření w jednu sílu se sbírali. Mezitím Ney, maršal francauzský, wtrhnul do Tyrolu, a Jana arciknížete odtud do Štyrska zapudil; s druhé strany již i arcikníže Karel do téhož wéwodstwí přišel na zpátečním swém tažení; oba spěchali k Morawě, aby i sami též s hlavními wojsky w jedno se spojili. Ale prvé než oni tam přitáhli, udeřil Napoleon na spojené zástupy obau císařů u Slawkowa, a swedl bitwu jako u Marenga tak rozhodnau. Tu jsau Rusowé a císařští na hlavu poraženi. Císař František, aby nebezpečnstwí od ostatních zemí swých odvrátil, učinil příměří s Napoleonem, a w Prešpurce o mír začal jednati. Tím způsobem prvé nežli wálce čtvrt roku prošlo, ukončena byla velikým uměním Francauzského císaře.

Mír w Prešpurku brzy wyjednan byl, ale se ztrátou welmi znamenitau. Neboť netoliko, že napřed Napoleon 100 millionů franků kontribuce uložil na země od sebe osazené; ale we smlauwě učiněné císař František Benátky s Dalmacií Italskému králowství, nad to pak Tyrolsko celé Baworům jakožto spojencům Napoleonowým postaupiti musil. Mimo to, co Předních zemí ještě we Šwábích a jinde zbýwalo Rakausům, ty všecky díl Badům díl Wirtemberku jsau postaupeny. Za to za všecko toliko Salcburk přidán je k císařstwí Rakauskému. Arciknížeti Toskanskému, kterýž jej prvé měl, postaupen Würchburk w odplatu.

§. 60.

Proměny po Prešpurském míru. Čtvrtá válka.

Na několik let nyní mocnářství Rakauské bez války zůstalo; ale mír byl takový, že nedopauštl mnohého odpočinutí, a to pro veliké vůkol převraty a strachy w sausedstwu a w celé Ewropě, které se množily skrze přílišnou moc Napoleona.

Po míru Prešpurském přišlo nejhlubší snížení slavné někdy říše Německé, nad kterou tehdy to se swrchowaně naplnilo, čeho se dáwno bylo nadíti z newornosti a neposlušnosti knížat Říšských, o kterých w dějinách těchto nemálo jest powědino. Nejbliže Prusové toho winni byli. Oni chtěli sobě vždy hráti jako za času Fridricha II., když bez kusa práwa pauhau mocí směli swau říši rozmnožowati. Poněwadž nyní zbraně tak šťastné nebyly, widěli rádi pokoření jiných sausedů swých, jen když sami to k swému prospěchu mohli obrátiti. Hned w první oné válce s republikau Francauzskau zawřením míru Basilejského a způsobením demarkační linie ulehčili Francauzům porážku ostatní Říše i císaře, a to hlavně proto, aby zatím s císařownau Ruskau o Polsko se mohli pokusiti, jehož tehdy druhé rozdělení stalo se. Potom přišly mírem Campo-Formienským a Lunevillským veliké převraty w wší Říši, takže celé lewé pobřeží Rýnské musilo postaupeno býti Francauzům. Kteří knížata tam co na zemích ztratili, těm byl k náhradě nalezen takový prostředek, že jsau zrušena všechna malá knížetství swětských i duchowních pánů w celých Němcích, kterých tehdy veliký počet byl, a ta jsau přiwtělena k zemím wětších knížat. I tomu byli rádi Prušané; neb i oni

spůsobem tím mnoho malých krajinek nabyli; potom pak když Napoleon Hannover wzal králi Anglickému, a Pruskému jej darowal, nestaral se nic z nešťastné války císaře Rakauského, která se smutně skončila u Slawkowa, ale za tu odměnu příležitost učinili Napoleonowi, nepomáhajíce císaři proti němu, kterakkoli byli snažně žádáni o pomoc. Ale z toho ze všeho potom zlí následkové přišli jim, žeť poznali zaslepenost swau, když to všechno wedlo k nebezpečnému rozmnožení moci Francauzské.

Ale i druhá Německá knížata spolu winna byla, nic více již na Říši ani nemyslíce, ale jen na časné jednodokazného vlastní prospěchy. Bawoři, Wirtemberští i Bádové netoliko nepomáhali císaři swému, ale nadto proti němu wojska swá k Napoleonowu wojsku připojili, a po skončené válce od něho za to odměnu wzali, jakž jest ukázáno. Však Napoleon mimo to wévodu Baworského králem nazwal, též Wirtemberského králem, a jiným jiné tituly rozdával; i líbily se jim welice takové cti udělené od cizozemce. Konečně po míru Prešpurském wymyslíl sobě Napoleon ještě tuzeji k sobě je přiwinauti, i zřídil spolek šestnácti knížat německých, mezi nimiž Bawory, Wirtemberk a Bady nejprwnejší byly. Spolek ten nazwal Rýnským, a sám sebe protektorem nad ním čili ochrancem. Tento skutek byl poslední ránu na swatau Římskau říši. Neboť wida to císař František, ani tak knížata tito zjewně se odtrhli, Prusi bez toho dáwno neposlauchali, a jiných nepatrný počet zbýwal; nechtěl déle nositi koruny toho císařství, která již nic w prawdě nemohla znamenati, a prohlásil Říši za zrušenu (1806). I nebyloby to císařství Rakauskému, kteréž samo o sobě dosti jest

weliké a slavné, na žádnau ujmu býwalo, kdyby se to bylo stalo jiným způsobem, než k rozmnožení moci tak welkého nepřítel.

Ale Napoleonowi již toho času nic těžkého nebylo, čehoby se byl nechtěl odvážiti. Když chtěli Prusowé úpadku Říše k swému rozmnožení užiti, a ostatní knížata, která při Rýnském spolku nestála, w jiný zvláštní spolek sebrati; toho Napoleon sněsti nemoha, udeřil mocně na jich říši, a ztroskotal ji krátkau wálkau, wojska jejich jednau ranau w bitwě u Jeny rozštípiw a rozmetaw (1806). Tu jest jich moc jako jedním okamžením w niweč obrácena. Napoleon jen polowici zemí Pruských nechal jejich králi; s druhau podlé libosti swé naložil, dada část bratrowi swému Jeronymowi, nazwaw to králowstwí Westfalské; Polsko pak Pruské s hlavním městem Warsawau darowal kurfirstu Saskému, nazwaw jej králem Saským. Tehdáž byl ale již také z Neapole krále wyhnal, a dal to králowstwí nejprwé bratrowi swému Josefowi, potom swatowi Joachimu Muratowi. Nad Hollandem Ludwika bratra swého králem učinil, Toskanu wzal udělanému předtím králi Etruskému, a papežowi rovněž wzal zemi jeho. Z Portugalu wyhnal krále do Ameriky, a osadil tu zemi wojskem francauzským. Též do Španěl wojensky wtrhnul, když se staly rozepře mezi králem Španělským a synem jeho; Napoleon oba w moc swau dostaw, bratra swého Josefa z Neapole powolal, a chtěl jej proti všemu odporu lidu Španělského králem učiniti.

Tak se těmi wálkami wšecko w Ewropě nad lidské pomýšlení proměnilo. Neb ješto od několika století to se za nejwyšší cíl mělo, aby wšecky moc-

nosti co nejwíce při stejné moci byly zachowány, a jedna druhé w ničem nemohla předpisowati; tehďáž císař Napoleon nekryl úmyslu swého, že chce on býti jediným mocným pánem nad celau západní Ewropau, a že chce saudití rozepře všech druhých mocnářů w těch stranách jako nějaký swrchowáný král králů; a jako on na západě, tak aby byl wedlé něho též moci císař Alexander Ruský na východě Ewropy a nad Asií, pokudž moha. Mezi ním a Alexandrem bylo přátelstwí učiněno hned po ztroskotání říše Pruské; a nebylo jediného dosti mocného panownika, kterýžby jim byl w těch úmyslech mohl překaziti, kromě jediných Angličan, kteří neustáli u wálce s Francauzy, a takowau moc wšudež na moři, jako oni na zemi, konali. Proti nim byl největší hněw Napoleonůw, a když wšecky jiné prostředky nic nebyly naplat, konečně toho se chopil, aby jim kupectwí přerhnul, nařídíw všem zemím swým a příbuzných swých, aby obchodu s Angličany žádného poddaným swým nedopaustěli, tak aby se jim tudy ujma stala. K témuž konci i s jinými mocnostmi smlauwy činil, aby totěž we swých zemích připustili, nazwaw tu zápowěd kontinentalní system. I Rakauské mocnářstwí jemu to k libosti s welikau obtíží a škodau swau na ten čas učiniti musilo.

To když wšecko tak se dalo, a wždy k horšímu se nakloňowalo; wida císař František patrnau zkázu, která z toho konečně všem mocnářům Ewropejským musila přijíti, po mnohém té věci rozwažování ještě jednau uzavřel zbrání se chopiti a zkusiti štěstí wálečného, zdaliž by mohla ta těžká pouta ještě w čas swržena býti. Tedy po krátkém míru, roku 1809, opět wálka mezi Francauzy a Rakausy s ne-

stejnau jedné a druhé strany mocí obnowena jest. Rakauská wojska tři vytáhla na pole, jedno hlavní do Bawor pod vůdcem Karlem arciknížetem, druhé pod arciknížetem Janem do Italie, třetí pod arciknížetem Ferdinandem do Haliče, kdež bylo potřeba zemi proti Rusům brániti; neb byl císař Alexander Napoleonowi pomoc přislíbil. K tomu hned, jak wzešel hlas o nastávající válce, Tyrolané wzbauřili se proti Francauzům a Baworům, nemohauce sněsti panství jejich nad sebau; jichž vůdce byl Ondřej Hofer sedlák, hospodář w údolí Passeirském, sprawuje se dle rady barona Hormayera, muže ducha protřelého a hbitého péra, kterýž toho času z Wídně se do Tyrolu odebral. Tedy když jim Chasteler general s něčím wojska rakauského na pomoc poslán byl, udeřiwše na nepřátely své u Inspruka, jichž bylo 8000, ze země wen je wyhnali.

Zatím setkal se arcikníže Karel s Napoleonem w první bitvě u Abensberka w Bawořích; i ač od Francauzů byl přemožen, však hned na zpáteční cestě Řezna dobyl. Napoleon ihned druhau bitwu hlawnější swedl u Ekmüla, a zwítězil s welikau ztrátau císařských. Karel arcikníže musil se do Čech na zpáteční cestu dáti; zatím Napoleon wešel do Rakaus rownau cestau táhl k Linci, bojoval u Ebersberka a Šteira, kdež před ním císařští vždy dále musili cauwati; konečně k Wídní přitáhl, haufnicemi na město střileti jal se, i wpuštěn jest. Za Wídní malý kus cesty přes Dunaj přešel, a s Karlem arciknížetem w zápas wstoupil. Neb byl zatím Karel Čechami táhl přes Budějowice, wojsko své nowě uwedl w pořádek a tak delší cestau zase pospíšil do Rakaus, kdež při břehu Dunaje u wsi Asparna pod Wídní zdělal

ležení. K té wsi Napoleon útok učinil, i swedena krutá bitwa, kdež Rakauským zbráním wítězství přálo, a což mnohokrát Francauzi úsilno na wes udeřili, vždy jsau odraženi; 7000 padlo, 5000 zajato, raněno množství weliké, až pak při začátku samé noci nebezpečnau zpáteční cestu wzali přes Dunaj, a se na ostrowě Lobawě řečeném zawřeli. Karel arcikníže stál s wojskem swým, očekáwaje druhé příležitosti, a k dalšímu tažení Napoleonowi cestu zawřew.

Ale mezitím, když Francauzi w Bawořích byli wítěziti začali, Wrede vůdce Baworský nowě wtrhnul do Tyrolu, a té země dobyl, ze kteréž musil téhož času Chasteler do Uher s wojskem swým se odebrati, toliko generala Buola s 3000 muži zanechaw za sebau; ale netrvalo dlanho, i powstali z nowu Tyrolané, a Bawory ze země wyhnali.

W Italii arcikníže Jan šťastně bojoval proti Eugenowi Beauharnaisowi, newlastnímu synu Napoleonowu, proti kterémuž zwítězil u Pordenona, u Sacile a Castel-Franka; však když porážka Rakauských wojsk se stala u Ekmüla, nazpět jest powolán ku pomoci a Eugen za ním táhl.

Z Haliče arcikníže Ferdinand wtrhnul do wéwodství Waršawského, spojeného s Francauzy, dobyl Waršawy, a wojsko polské na obranu země postawené k smlauwě přinutil, že musili zpátky táhnauti až za řeku Wislu. Ale Poňatowský, vůdce Polský, ihned na prawém břehu s wojskem swým spěšně cestu obrátil, a wtrhnul do Haliče, lid Polský proti wládě Rakauské jal se bauřiti, a jednoho místa za druhým dobýwal, až i do samého Lwowa hlawního města wešel. Tehdy i ruské wojsko od císaře Alexandra wyslané, wešlo do Haliče, i musil Ferdinand

nejprvé do Krakowa, pak až do Moravy zpět se obrátiti.

Zatím Napoleon ležel šest neděl na ostrově Lobawě, nic proti arciknížeti Karlovi nemoha učiniti, pokud jemu pomoci z Itálie nepřišli. Ale Eugen Beauharnais táhl za arciknížetem Janem až do Uher, kdež porazil jej u Rába, tak že nemohl tak hned v Rakausích ku Karlovi bratru svému přiraziti. Zatím Napoleon pomocmi novými se sesiliv, přešel po druhé přes Dunaj, a porazil arciknížete Karla u Wagrama v bitvě dwaudenní. Tu táhl Karel ke Znojmu v Moravě vždy bojuje s Francauzy za ním spěhajícími. Ve Znojmě jest s Napoleonem umluweno příměřím, a aby ve Widni o mír bylo jednáno. Tu musili Hornayr a Buol z Tyrolu vyjít, takže Hofrowi a jeho lidu těžko státi bylo. Nicméně nepřestali bojowati proti maršálu francauzskému Lefebrowi, který ten čas wtrhnul do Tyrolu; ažpak, když zatím ve Widni mír s Francauzy byl učiněn, a Eugen Beauharnais mocně přitáhl, od něho poraženi jsau na hoře Iselberku. Tu se musili předešlými pá-nům swým, Baworům, poddati zase, a od boje upustiti. Nicméně Hofer, ačkoli již byl slíbil poslušnost, brzy potom nowě powstal a lid popuzowal ke wzbauření. Tu přitáhli Francauzi pod Baraguayem d'Hilliers a Broussierem, a lid w krátkem čase porazili. Ondřej Hofer utekl, a kryl se w opuštěné jeskyni; kdež však jest wypátrán, zajat a zaweden do Mantuy. Napoleon kázal jej na smrt odsauditi a prostřeliti (1810).

Widenský mír byl mocnárství Rakauskému učiněn pod těžšími wýminkami než Prešpurský. Neboť nejen všecko, co prvé od mocnárství bylo odtrženo, nyní opět musilo wydáno býti; ale kromě toho i zna-

menité jiné části zemi. Králi Baworskému musil František dáti Salcburk a znamenitau část Horních Rakaus, totiž kraj Inský a kus Hausruckého; k wéwodství Warsawskému celau Západní Halič i s Krakowem, hlavním městem, a od Wýchodní Haliče kraj Zámostský; k Rusku pak kraj Tarnopolský. Což ale nejtěžšího bylo, všecky země při moři Adriatickém aneb na blizce w těch stranách ležící musili postaupeny býti Napoleonowi, část Chorwat a Uherské pobřeží až po řeku Sáwu, Istrie a Terst město, hrabství Hořické, Krajinské wéwodství celé a Korutanského wéwodství kraj Bělský. Ty všecky země spolu s Dalmacií nazwal Napoleon provincií Illyrskau a přidal ji k swému mocnárství. Mimo to musil císař František slíbiti zachowáwati system kontinentální, tak jak již skoro w celé Ewropě zaweden byl od Francauze. Kontribucí pak opět veliké uložil Napoleon na země, w kterých stál s wojskem, takže téměř všecky hotové peníze, což se jich nalezalo, odwezl s sebou do Francauz.

§. 61.

Od míru Widenského až do zkázy Napoleona.

Po míru Widenském byl nejvyšší vrch moci Napoleonowy. Tehdáž mocnárství Rakauské ještě w wětší nauzi než prvé skrze něj bylo zawedeno, i wzrostli dluhowé zemští, kteří pro náklad těch wálek velikých musili býti činěny, až na 1060 millionů zlatých. Ty byly upsány na bankocedulích, a nemohly nikterak více hotovými penězi býti zaplacený. Protož wydan jest od císaře Františka patent, řečený finanční, kterým ustanowil, že ty cedule jen pátý díl

předešlé ceny mají platiti, aby ten dluh zemský tím snáze časem svým mohl zaprawen býti (1811). Když peněz nebylo, hynuli i obchodové a řemesla, tak že se nebylo tak hned nadíti lepších časů budaucích. Zatím zdálo se sice, že již bude moci konečně mír býti utvrzen, když brzy po skončení války císař Francauzský o dceru císaře Františka, Marii Ludowiku, za manželku žádal. Swatba stala se roku 1810, a obadwa mocnářové sobě napotom přátelství slíbili. Ale hned brzy potom Napoleon vždy po větších věcech dychtě, válku předsewzal všech předešlých bauřliwější, we které se obrátilo štěstí jeho, až i jeho říši příliš mocné konec jest učiněn.

Ze začátku roku 1812 začal císař Francauzský weliké wojsko sbíratí ze všech zemí sobě podmaněných na wojnu proti císaři Ruskému Alexandru, s kterým bylo zatím potuchlo přátelství jeho. I Rakusy a Prusy slíbili jemu pomoc k té válce učiniti, začež on obě mocnářství přidáním zemí mínil rozmnožiti. Na jaře nawštíwili jej w Drážďanech, kamž přijel ze Francauz, císař František a král Fridrich Wilém Pruský, též knížata Německá; kdež o rozličné potřebné věci smlauwáno bylo. Odtud šel za wojskem svým, kteréž se bylo sebralo w Polsku a při pomoři, jehožto bylo 500,000. Od Rakaus poslán byl s ním kníže Karel Šwarcenberský s 30,000 wojáký, i postavil se na pravém křidle jeho, kdež přešel až přes řeku Buh do Podolí. Ale w široko rozsáhlé zemi Ruské stala se mrazy a nedostatkem rozličným i moci zbrání udatného lidu slowanského, přehrozná porážka všeho Napoleonowa wojska; kteréhož podrcené nuzné zbytky nazpět se wrátily. Za nimi táhlo nyní weliké wojsko Ruské do Polska a do

Němec, chtěje všecku Ewropu w jedno wzbuditi proti Napoleonowi, aby se zbawili druzí mocnářové panství jeho. Prwní Prusové wojska swá k ruským přidali, a válku zdvihli. Proti nim přived Napoleon nové wojsko ze Francauz (1813), nowě počal witéziti, a říši swau brániti. To wida císař František, poručil své wojsko, 300,000 mužů, knížeti Šwarcenberskému, aby pilně opatřil hranice Saské a Pruské; i podal se za prostředníka mezi Napoleonem a jeho nepřátely. Tu jest o pokoj smlauwáno w Praze; ale přičinění císařowo marné bylo. Tedy učiniw smlauwu císař František s Rusy a Prušany, prohlásil i sám válku Napoleonowi.

Karel Šwarcenberský, jsa učiněn nejwyším wůdcem nade všemi wojsky spojených mocností, wtrhnul z Čech do Sas, a nejprwé udeřil na Drážďany, kdež stála hlavní moc Napoleonowa. Napoleon byl silný a porazil spojence, i také wyslal Vandamma maršála swého do Čech, chtěje dobyti toho králowství. Ale Vandamme poražen jest od císařských a Rusů u Chluma hned při horách hraničných, a zaweden do zajetí. Tehdáž všichni tři spojení mocnářové, císař Ruský Alexander, císař František a Fridrich Wilém král Pruský, schůzku osobně učinili w Teplici, kdež slíbili sobě jeden druhého neopauštetí, ani míru jeden bez druhého nečiniti s Napoleonem. Potom opět wtrhše do Sas, swedli s ním bitwu třídenní u Lipska. Tu jest poražena hlavní síla říše Francauzské; Napoleon se zbytkem wojska k Rýnu a do Francauz zpátky se obrátil; Bawoři nejprwé a potom druhá německá knížata odpadli, a nemeškajíce k spojeným mocnostem se přidali. Tu musil též cauwati w Italii Eugen Beauharnais, za mí-

stodržičího nad královstvím Italským a provincií Illyrskou postavený. Rakauská vojska osadila Chorwaty, Terst, Korutany, Benátky a Dalmatsko i všechny druhé krajiny, v těch stranách císařství Rakauskému odňaté. Joachim Murat, swat Napoleonůw a král Neapolský učinil smlauwu s Rakausy, a wojsko své proti Francauzům obrátil (1814).

Zatím všecko veliké wojsko spojenců přes Rýn přešlo, a wálku na zemi Francauzské samé započalo. Tu jest bojowáno čtvrt roku s rozličným štěstím proti velikému úsilí Napoleonowu, kteréhožto však síla tolikým namáháním welice byla ztenčena; až pak mocnosti wešly do Paříže, a císař Francauzský z panování se musil poděkowati. Jemu dali spojenci ostrow Elbu, a Marii Ludowice manželce jeho knížetství Parmenské za panství; nad Francauzy pak za krále ustanowili Ludwika XVIII., z Bourbonského rodu, kterýž byl bratr státého krále Ludwika XVI. Tu složil i w Italii zbraně Eugen Beauharnais, a postoupil zemi vůdci rakauskému Bellegardowi.

Takto když wálky skonány byly, k narownání všech věcí w Ewropě učiněn jest kongress we Wídni w městě císařském; kdežto sšedše se spojení tři mocnářowé i jiní králowé a knížata neb plnomocníci jejich, o nowý způsob, we který měly všechny země uwedeny býti, radu wzali. Mezi muži we sprawování říši zkušenými, kteří nad tauto prací seděli, byl nejslawnější ty doby kníže Kliment Metternich, první minister císařský. Při tom kongressu Widském přisauzeny jsau mocnářství Rakauskému všechny skoro země, které před začátkem francauzských wálek poddány byly domu Rakauskému, wyjmauc Nizozemsko a všechny tak nazwané Přední země Rakau-

ské. Mimo to Benátky s Dalmatskem i ostrowy Dalmatskými, a což jiného k tomu slušelo, čeho nabylo mocnářství při zawření míru Campo-Formienského, též Salcburk a jiné nowě nabyté části zemi zůstaly odtud při císařství. Haliče je část k Rusi postaupena; město Krakow pak, hlavní w těch stranách, učiněno republikau.

Římské císařství, které byl císař František po míru Lunevillském složil se sebe, vícekrát obnoweno nebylo. Na místo toho zřízen mezi knížaty někdy k Říši přináležewšími spolek řečený Německý; ku kterémužto i císař František se přidal s některými swými zeměmi, a sice s Čechy, Morawau, Rakausy, Štyrskem, Illyrií a Tyrolem. Tu jej učinili knížata swým přednostau, aby při společné schůzce we Frankfurtě wždycky na prvním místě sedával císař Rakauský.

Prvé než toto všecko we Wídni bylo wykónáno, Napoleon opustiw ostrow Elbu přišel nenadále do Francauz (1815), a jest ode všeho lidu opět učiněn císařem, i zapudil krále Ludwika XVIII. Ale mocnářowé ihned všecka wojska swá proti Francauzům wyslawše, porazili je u Waterloo w Nizozemsku. Takž jest Napoleon po druhé zbawen trůnu, a na ostrow Helenu zawezzen. Alexander, František a Fridrich Wilém wšedše podruhé do Paříže, krále Ludwika opět usadili, we Francauzích pak zanechali 150,000 mužů wojska swého, aby tři léta w té zemi ležice, nad tím bděli, by nowé wzbauření státi se nemöhlo. Za útraty nowau wálkau způsobené musili Francauzi 700 millionů franků zaplatiti. — Prvé než Napoleon u Waterloo poražen jest, bojowáno bylo od Bianchiho vůdce rakauského w Italii, kdež byl Murat král

Neapolský zbraň chopil, a Napoleonowi chtěl pomoci býti. Ten jest na hlavu poražen u Tolentina, načež císařští wtrhnouše do Neapole království toto Muratowi wzali, a předešlému králi z rodu Bourbonského opět nawrátili.

Z á w ě r e k.

Až potud dějové předků, o kterých we knize této powěditi w úmysle bylo. O ostatním čase až po naše dny, cožkoli pamětihodného stalo se neb takového, z čehož w budaucích časích veliké věci wzejíti mají, musí tuto z té příčiny býti ukráceno, že jsau věci příliš nové, neukončené, o kterých proto w pozdější některé době i snadnější i prospěšnější bude šíře wyprawowati.

Když byly wálky z revolucí francauzské poslé dokonány, brzo shledalo se, že neutuchnuły we mnohých národech Ewropejských ty žádosti swobod a nových věcí, kteréž byly we Francauzích prwnímu powstání proti předešlému zřízení zemskému podnět daly. Na ty odtud nejvíce obráceny byly oči najmocnějších panovníků ewropejských, aby jim nikdež wzniku nebylo dopustěno.

Roku 1815 učiněn byl spolek mezi císaři Ruským a Rakauským i králem Pruským, když ještě byli w Paříži, řečený Swatá Aliance, ku kterémuž všichni téměř králové a knížata ewropejská přistaupili jsau, we všech obecných potřebách sobě napomáhati přislíbivše. Mezi těmi králi a pány bylo pět mocností nej přednějších, dle kterých usnešení odtud skoro

wšecho w Ewropě se řídilo: Rus, Angličany, Francauzy, Rakausy a Prusko.

Roku 1818 drželi mocnosti sjezd w Cachách, kdež na tom se usnesli, aby wojska we Francauzích zanechaná z té země, poněwadž nastalo již utišení úplné, zpět byla powolána.

Ale hned roku potom příštího mnoho powěstí powážliwých roznášelo se o tajných úmyslech mnohých lidí w Němcích a w Itálii, kteří se ku proměnění všeho zřízení těch zemí wztahowali. W Němcích přáli sobě mnozí spojení celého toho národu pod jediným panovníkem a konstituční zřízení. W Itálii podobně smýšleli a powésti chtěli někteří, tajné o to spolky majíce, nazýwající se Karbonari. Tehdáž učinily mocnosti kongress we Karlowých Wařích a w Cachách, kdež se usnesly o přísné mandaty Němcům, kteréž brzy potom we Frankobrodě jsau veřejně ohlášeny (1819).

Roku 1820 wzešly bauře veliké we Španělich, w Neapoli a w Portugalu, kdež národové powstawsé proti králům swým chtěli míti konstituce. Tu učinili mocnosti kongress nejprwé w Opawě (1820), potom w Lublaně (1821), ustanowivše se na tom, aby toho nikde trpěno nebylo, by se proměny takové daly násilím. Tedy wtrhlo wojsko Rakauské pod generalem Frimontem do Neapole, kteréž porazivše Neapolitany u Rieti, a všedše do hlavního města toho království, konstituci konec učinilo. W Piemontu také Karbonáři proti králi Sardinskému wzbauření spůsobili, netajíce úmyslu swého, že všecho země Italské wzbauřiti a jediné království Italské míni spůsobiti. Proti nim jest hrabě z Bubna poslán s druhým rakauským wojskem, i porazil je na hlavu u Novary.

Do Neapole i do Piemontu je wloženo wojsko na několik let, aby nad zachowáním pokoje w těch zemích ruku drželo.

Druhého léta potom (1822) byl nový kongress držán u Veroně, kdež radu wzali o Španěly; i wytáhše Francauzi do té země, zrušili konstituci a starý řád uwedli. Ale mezi tím časem vznikly i bauře we Walachii, w Multanech a w Řecku proti sultánowi Tureckému, o kteréž potřebí bylo rady ewropejských mocností, až pak jsau ty země od Turka oswobozeny, a postaweny pod zvláštními knížaty.

We všech skoro radách o tyto věci braných byl hlas císaře Františka a knížete Metternicha nade všecky jiné nejrozhodnější.

Roku 1830 vznikla nowá revoluci we Francauzích, a z té, že jí žádný odpor nemohl býti učiněn, mnozí národové k podobnému skutku sobě příklad wzali. Tehdáž ruské Polsko proti císaři Ruskému pozdwišlo se, i dotýkal se hranic císařství Rakauského mnohý hluk wálečný, až do poslední Polanů veliké porážky (1831). Tu i w Italii w rozličných zemích, a zvláště w Modeně, w Parmě a w Sardinii nowé bauře wzešly, a jsau rakauskými wojsky, kteréž ihned na pole wytáhla, w krátkosti potlačeni (1831, 1832). Zbrojení ty časy jak všudež w celé Ewropě tak i w mocnářství Rakauském veliké bylo pro strach nových wálek obecných; však nad pomýšlení brzo obávání tomu konec jest učiněn.

Brzy po událostech těchto umřel císař František I. po 43letém panování, a Ferdinand I. syn jeho prworozený císařství nastaupil (1835).

I za jeho panování w nejedné zemi ewropejské bauře a wálky trwaly; obzvláště pak we Turcích we sau-

sedstwu rostly bauřliwé věci, na kterých císařství Rakauském welice mnoho záleželo. Však uwnitř zemi Rakauských byl mír po všecka léta od Widsenského kongressu až do nejnowějších dní, ničímž nerušený. Tu se záhy i utěšení následkové míru jewili. Když se zahojily rány tolikými wálkami zdělané, zdwihal se nad obyčej předešlých časů obchod a průmysl; z čehož rostlo bohatství a blahožití, i tudy tím wíce mocnost říše. Stawěním silnic, mostů a železnic, oswobozováním plawby na řekách i na moři od wszelkých překážek, ústawy rozličného druhu i všemi možnými cestami snažili se správcowé císařství napomáhati všemu tomu, aby tím mocněji před se chodilo. Tu když přibýwaly obziwy; wzrůstal i počet obywatelů, rok od roku rychleji, až jest počtěno 36 millionů obywatelů rozličných národů a jazyků (1843).

Jak tělesné blaho, tak téhož času zmáhala se i duchowní wzdělanost při všech národech pod žezlem domu Rakauského stojících, a to s příkladem hodným nemalého podiwení, kterého w žádném jiném mocnářství ewropejském nebylo spatřiti. Neboť ještě nedáwno předtím za přezádauci wěc podobalo se, aby všickni národové w jednu říši spojení jediného jazyka, jedněch obyčejů, jednoho we všem zřízení užíwali; tu již naopak počal každý národ sám swau cestau, kteréž jemu byla nejprírozenější a nejsnadnější, hledati wyššího lidského wzdělení. Čech, Madár a Chorwat nowě zamilowáwati počal mateřskou řeč swau, dosti dlauho předtím zapomínanau, i nabýwal z ní prostředků a popudů k wyššímu snažení. Wlach, Němec a Polan zůstali každý při swém starém způsobu, kteréhož nikdy neodwykli; všude nový život nastáwal, wětší láska k vlasti, horliwější

snažení o všechno dobré a poctivé. Tu nezůstalo bez vykračování z mezi jednoho neb druhého národu, který s křivdau druhého sám sebe usilowal zwelebowati, jakož Maďari w králowství Uherském toho času všechny druhé národy slowanské, německé i jiné pokaušeli se utlačiti a pod sebe podmaniti; ale důwěra we vládu sprawedliwau, jedny jak druhé poddané swé stejně opatrující, těšila a posilowala utištěné. Nescházelo i záwistníků cizozemských, kteří mocnářství Rakauskému dobrého zdaru nepřejice, klamawě předstírali, jakoby ta rozdílnost w obyčejích a jazycích stálosti říše Rakauské byla nebezpečna, dobře wědauce, že se naopak sílí tím a rozmnožuje. Chtějice rádi rozdwojení přiwésti mezi nejvyšší vládu a poddané její, brzy ten brzy onen národ z newěry winili, a žeby se snad ze spolku welké rodiny národů Rakauských minil wytrhnauti. Ale jejich usilování ukázalo se brzy jak zlostné tak marné býti. *Neb jedna wěc jest jako bílý den světlá všem národům Rakauským: Čím wice rozkwétají národnosti naše, tím snadněji a mocněji docházíme všestranné duchowní oswěty; čím oswícenější jsme národové, tím lépe aspň užitek swůj umíme wážiti. Jsmet zajisté říše weliká, jedna z nejwětších pod sluncem božtm; sami sebau se spravujem, a žádná mocnost cizí o předpisowáním nám se nesmí pokusiti. Tím jsme swornosti mezi sebau, a beze swornosti ničím nebylibychom. To rozhojňuje lásku w nás ku přirozenému ctsaři a pánu i ke všemu domu Rakauskému, kteráž bude twrděti, než stačí moc železa, upewňowati swazky mezi spojenými národy!*

Letopočet.

Léta Páně:

1740. Marie Terezie panství nastoupila. — Fridrich II. král Pruský wtrhnul do Slezska. §. 49.
1741. Fridrich II. dobyl Wratislawě. — Bitwa u Molwic. — Karel kurfirst Baworský w Linci. — Marie Terezie w Prešpurku. — Wweřejnost Uherská. — Příměří Šnellendorfské. — Bawoři a Francauzi w Praze §. 49.
1742. Mnichow dobyt od císařských. — Bitwa u Chotusic. — Mír Wratislawský §. 49. — Belle Isle z Čech wyšel §. 50.
1743. Francauzi za Rýn zahánáni. — Mnichow podruhé dobyt od Rakauských. — Bitwa u Dettink. — Smlauwa se Sardinii. §. 50.
1744. Fridrich II. dobyl Prahy. §. 50.
1745. Smlauwa Füssenská. — Bitwa u Hohenfridberka; — u Sory; — u Kesselsdorfa. — Mír Dráždanský. — Bitwa u Fontenoje. §. 50.
1746. Genua dobytá. §. 50.
1749. Mír w Cachách. §. 50.
1753. Antonín Wáclaw Kaunický. §. 51.
1756. Smlauwa mezi Rusy a Angličany; — též mezi Rakausy a Francauzy. — Sasowé poraženi u Perna. §. 51.
1757. Bitwa u Prahy; — u Chocemic; — u Rossbacha; — u Lysé. §. 51.
1758. Laudon zwítězil u Opawy. — Bitwa u Corndorfa; u Hochkirch. §. 51.
1759. Bitwa u Kunnersdorfa; — u Maxena. §. 51.
1760. Bitwa u Landshuta; — u Lehnice; — u Torgowa. §. 51.
1762. Mír Hubertsburský. §. 51.
1765. Josef II. zwolen za císaře. §. 52.
1768. Konfederací Barská. §. 53.
1769. Schůzka Josefa II. s Fridrichem II. w Nise. §. 53.
1770. Schůzka w Nowém městě Morawském. §. 53.
1772. První rozdělení Polsky. §. 53.
1773. Řád Jesuitský zrušen. §. 52.
1777. Bukowina k Haliči připojena. §. 53.
1778. Smlauwa s Karlem Theodorem Baworským. §. 53.

1779. Mír Těšínský. §. 53.
 1780. Marie Terezie †. — Josef II. §. 54.
 1781. Toleranční patent. §. 54.
 1784. Nowé rozměření mocnárství. — Smlauwa s Turky o obchod §. 54. — Smlauwa o směnění Nizozemska a Bawor. §. 55.
 1785. Smlauwa s Hollandem w Paříži. — »Fürstenbund.« §. 55.
 1787. Josef II. zrušil výbor stawowský w Nizozemsku; rozdělil Nizozemsko na kraje. — Josef II. a Kateřina II w Chersoně. — Joyeuse entrée zrušena. §. 55.
 1788. Wálka s Turky. §. 55.
 1789. Laudon dobyl Bělehradu. — Pozdvižení w Belgii. §. 55.
 1790. Císař Josef zrušil nowoty w Uhřích. — Umřel. §. 55. Leopold II. — Schůzka w Reichenbachu. §. 56. Nizozemci podmaněni. §. 56.
 1791. Mír w Šistowě. — Sjezd w Pilnici. §. 56.
 1792. Leopold II. †. §. 56. — Wálka s Francauzy. — Bitwa u Jemappy. §. 57.
 1793. Bitwa u Neerwind. §. 57.
 1794. Bitwa u Fleurusa. §. 57.
 1795. Demarkační linie §. 57. Třetí rozdělení Polsky. §. 58.
 1796. Buonaparte w Lombardii, Karel arcikníže w Němcích. §. 57.
 1797. Mír Campoformiánský. §. 57.
 1799. Druhá wálka s Francauzy w Italii a w Němcích §. 58.
 1800. Bitwa u Marenga a u Hohenlind. §. 58.
 1801. Mír Lunevillský. §. 58.
 1804. Císařství Rakauské. §. 59.
 1805. Mak u Ulma. — Bitwa u Slawkowa. — Mír w Prešpurku §. 59.
 1806. Císař František složil korunu Římskau. §. 60.
 1809. Bitwy u Ekmüla, Asparna a Wagrama, Wídenský mír. §. 60.
 1810. Ondřej Hofer zastřelen §. 60. — Marie Ludowika dána Napoleonowi §. 61.
 1811. Finanční patent. §. 61.
 1812. Napoleonowa wálka s Rusy. §. 61.
 1813. Bitwa u Lipska §. 61.
 1814. Mír Pařížský. — Wídenský kongress §. 61.
 1815. Druhý mír Pařížský. §. 61.

RODOPIS

DOMU RAKAUSKÉHO OD CÍSAŘE FERDINANDA I.

I. Rod Habsburský.

- A. FERDINAND I. panowal nad Rakausy od roku 1521, nad Čechy a Uhry od r. 1527. † 1564. Manželka jeho Anna, dcera krále Wladislawa Českého a Uherského † 1547.
 Děti jeho:
1. Alžběta, manželka Sigmunda Augusta, krále Polského † 1545.
 2. MAXIMILIAN II. panowal od r. 1564 † 1576. Manželka jeho Marie, dcera císaře Karla V. † 1603. *Wiz B.*
 3. Anna, mž. Albrechta V. wévody Baworského † 1587.
 4. Ferdinand hrabě Tyrolské od r. 1564 † 1595. Mž. 1. Filippina Welserowá † 1580. 2. Anna Kateřina, dcera wévody Mantuanského † 1620. *Wiz C.*
 5. Marie, mž. Wiléma V. wévody Julišského † 1584.
 6. Kateřina, mž. 1. Františka wévody Mantuanského. 2. Sigmunda krále Polského † 1572.
 7. Eleonora, mž. Wiléma wév. Mantuanského † 1594.
 8. Karel, wévoda Štyrský, Korutanský a Krajinský od r. 1564. † 1590. Mž. Marie dcera Albrechta V. wévody Baworského. † 1608. *Wiz D.*
 9. Johanna, mž. Františka wévody Florenckého † 1578.
- B. Maximilian II., syn Ferdinanda I.
 Děti jeho:
1. Anna, mž. Filippa II. krále Španělského † 1580.
 2. RUDOLF II., panowal od r. 1564 † 1612.
 3. Arnošt † 1595.

4. Alžběta naroz. 1554. mž. Karla IX. krále Francauzského †. 1592.
5. MATIÁŠ král Uherský od r. 1608., Český od r. 1611. †. 1619. Mž. Anna dcera Ferdinanda Tyrolského. †. 1618.
6. Maximilian welmistr řádu Německého. †. 1620.
7. Albrecht místodržící w Nizozemsku. †. 1621. Mž. Isabella, dcera Filippa II. Španělského †. 1633.
8. Wacław † 1578.

C. Ferdinand, hrabě Tyrolské, syn Ferdinanda I.

Děti jeho z 1. manželství:

1. Ondřej kardinal, biskup Kostnický † 1600.
2. Karel markrabě Burgovské naroz. 1560. †. 1618. Mž. Sibylla, dcera Wiléma Julišského.

Z druhého manželství:

3. Anna mž. císaře Matiaše †. 1618.

D. Karel, wévoda Štyrský, syn Ferdinanda I.

Děti jeho:

1. FERDINAND II. (wévoda Štyrský od r. 1590) panoval od r. 1619 † 1637. Mž. 1. Marie Anna, dcera Wiléma V. wévody Bavorského † 1616. 2. Eleonora, dcera Vincenciá wévody Mantuanského. †. 1655. *Wiz E.*
2. Anna, mž. Sigmunda III. k. Polského. †. 1598.
3. Marie Kristina, mž. Sigmunda wojwody Sedmihradského. †. 1621.
4. Maximilian Arnošt †. 1616.
5. Markéta, mž. Filippa III. k. Španělského † 1611.
6. Leopold, biskup Pasowský a Štrasburský, od r. 1623. hrabě Tyrolské, †. 1632. Mž. Klaudia dcera Ferdinanda I. wévody Florenckého †. 1648. *Wiz F.*
7. Konstancia, mž. Sigmunda III. k. Polského † 1631.
8. Marie Magdalena, mž. Kosmy II. arcikn. Toskanského †. 1631.
9. Karel Posthumus, biskup Wratislavský 1608, Brixenský 1614., welmistr řádu Německého 1619. † 1624.

E. Ferdinand II., syn Karla wévody Štyrského.

Děti jeho z prvního manželství:

1. FERDINAND III., panoval od r. 1637. †. 1657. Mž. 1. Marie Anna, dcera Filippa III. k. Španělského

- †. 1646. 2 Marie Leopoldina, dcera Leopolda hrab. Tyrolského. †. 1649. 3. Eleonora, dcera Karla II. wév. Mantuanského †. 1686. *Wiz G.*
 2. Marie Anna, mž. Maximiliana I. kurf. Baworského †. 1665.
 3. Cecilie Renata, mž Wladislawa krále Polského †. 1644.
 4. Leopold Wilém, biskup Štrasburský a Pasowský od r. 1625. Halberšatský, od r. 1626. Olomucký, a welmistr řádu Něm. †. 1662.
- F. Leopold, hrabě Tyrolské, syn Karla wév. Štyrského.

Děti jeho:

1. Ferdinand Karel, hrabě Tyrolské, od r. 1632. † 1662. Mž. Anna dcera Kosmy II. wévody Florenckého. †. 1676. *Wiz H.*
 2. Isabella Klára, mž. Karla III. wévody Mantuanského †. 1685.
 3. Sigmund František, biskup Augšpurský 1646. hrabě Tyrolské od r. 1662 †. 1665.
 4. Marie Leopoldina, mž. Ferdinanda III. †. 1649.
- G. Ferdinand III., syn Ferdinanda II.

Děti jeho z 1. manželství:

1. Ferdinand IV. † 1654.
2. Marianna, mž. Filippa IV. k. Španělského †. 1696.
3. LEOPOLD I. panoval od r. 1657. †. 1705. Mž. 1. Markéta Terezie, dcera Filippa IV. k. Španělského †. 1673. 2. Klaudia Felicitas, dcera Ferdinanda hrab. Tyrolského †. 1676. 3. Eleonora Magdalena, dcera Filippa Wiléma hraběte Neuburského †. 1720. *Wiz J.*

Z druhého manželství:

4. Karel Josef, bisk. Pasowský a Olomucký, welmistr řádu Něm. †. 1664.
- Z třetího manželství:
5. Eleonora Marie, mž. Michala k. Polského, pak Karla Leopolda wévody Lotrinského †. 1697.
 6. Marie Anna Josefa, mž. Jana Wiléma, kurf. Falckého †. 1689.
- H. Ferdinand Karel, hrabě Tyrolské, syn Leopolda hraběte Tyrolského.

Děti jeho:

1. Klaudia Felicitas, mž. Leopolda I. †. 1676.
2. Marie Magdalena †. 1669.

J. Leopold I. syn Ferdinanda III.

Děti jeho z prvního manželství:

1. Marie Antonie, mž. Maximiliana Emanuele, kurf. Baworského †. 1692.

Z třetího manželství:

2. JOSEF I. panowal od r. 1705. †. 1711. Mž. Wilhelmina Amalie dcera Jana Fridricha wév. Hannoverského †. 1742. *Wiz K.*
3. Marie Alžběta †. 1741.
4. Marie Anna, mž. Jana V. krále Portugalského †. 1754.
5. KAREL VI. panowal od r. 1711. †. 1740. Mž. Alžběta Kristina, dcera Ludwika Rudolfa wév. Brunšwického †. 1750. *Wiz L.*
6. Marie Magdalena †. 1743.

K. Josef I. syn Leopolda I.

Děti jeho:

1. Marie Josefa, mž. Augusta III. k. Polského, naroz. 1699. †. 1757.
2. Marie Amalie, mž. Karla VII. Baworského. naroz. 1701. †. 1756.

L. Karel VI. syn Leopolda I.

Děti jeho:

1. MARIE TEREZIE, panowala od r. 1740 †. 1780. Mž. její František I. Lotrinský, arcikníže Toskanské †. 1765.
2. Marie Anna, mž. Karla kníž. Lotrinského †. 1744.

II. Rod Lotrinský.

A. František I.

Děti jeho:

1. Marie Alžběta naroz. 1737. †. 1740.
2. Marie Anna naroz. 1738, abatyše Celovecká †. 1789.
3. Marie Karolina naroz. 1739. †. 1741.
4. JOSEF II. naroz. 1741, panowal od r. 1780. †. 1790. Mž. 1. Marie Isabella Parmenská. †. 1763. 2. Marie Josefa Baworská †. 1767. *Wiz B.*

5. Marie Kristina naroz. 1742. místodržící v Nizozemsku, mž. Albrechta wévody Saso-Těšinského †. 1798.

6. Marie Alžběta naroz. 1743. abatyše w Inspruku †. 1808.

7. Karel naroz. 1745. †. 1761.

8. Marie Amalie naroz. 1746. mž. Ferdinanda wév. Parmenského †. 1804.

9. LEOPOLD II. naroz. 1747. arcikn. Toskanské od r. 1765, panow. od r. 1790. †. 1792. Mž. Marie Ludowika dcera Karla III. k. Španělského †. 1792. *Wiz C.*

10. Princezna naroz. a †. 1749.

11. Johanna naroz. 1750 †. 1762.

12. Josefa naroz. 1761. †. 1767.

13. Marie Karolina naroz. 1752. mž. Ferdinanda IV. kr. Sicilského.

14. Ferdinand naroz. 1754., místodržící v Lombardii †. 1806. Mž. Marie Beatrix Modenská. †. 1829. *Wiz D.*

15. Marie Antonie naroz. 1755, mž. Ludwika XVI. krále Francouzského †. 1793.

16. Maximilian naroz. 1756. welmistr Německý, kurf. Kolínský a biskup Munsterský †. 1801.

B. Josef II., syn Františka I. a Marie Terezie.

Děti jeho z prvního manželství:

1. Terezie naroz. 1762. †. 1770.

2. Marie Kristina naroz. a †. 1763.

C. Leopold II., syn Františka I. a Marie Terezie.

Děti jeho:

1. Marie Terezie naroz. 1767. mž. Antonina Klimenta prince Saského.

2. FRANTIŠEK II., co císař Rakauský I., naroz. 1768, panowal od r. 1792. — 1835. Mž. 1. Alžběta dcera Eugenia wév. Wirtemburského †. 1790. 2. Marie Terezie, dcera Ferdinanda IV. k. Sicilského †. 1807. 3. Marie Ludowika Beatrix dcera arcikn. Ferdinanda Lombardského. †. 1816. 4. Karolina Augusta dcera Maximiliana Josefa k. Baworského. *Wiz E.*

3. Ferdinand naroz. 1769. arcikníže Toskanské od r. 1790. †. 1824. Mž. 1. Marie Ludowika dcera Ferdinanda I. k. Sicilského †. 1802. 2. Marie Anna dcera Maximiliana prince Saského. *Wiz F.*

4. Marie Anna naroz. 1770. abatyše Swatojirská w Praze †. 1809
5. Karel Ludwík naroz. 1771. polní maršál. Mž. Jindřiška Nassowská †. 1829. *Wiz G.*
6. Leopold naroz. 1772. palatin Uherský †. 1795.
7. Albrecht naroz. 1773. †. 1774.
8. Maximilian naroz. 1773. †. 1778.
9. Josef naroz. 1776. palatin Uherský. Mž. 1. Alexandra Pawlowna Ruská †. 1801. 2. Hermína Anhaltská †. 1817. 3. Marie Dorota Wirtemberská. *Wiz H.*
10. Marie Klimentina naroz. 1777. mž. Františka prince Sicilského †. 1801.
11. Anton welmistr Německý naroz. 1779. †. 1835.
12. Amalie naroz. 1780. †. 1798.
13. Jan naroz. 1782. polní maršál.
14. Rainer mistokrál Lombardský naroz. 1783. Mž. Marie Alžběta. *Wiz I.*
15. Ludwík naroz. 1784.
16. Rudolf naroz. 1788. arcibiskup Olomucký †. 1831.

D. Ferdinand, mistodržící Lombardský, syn Františka I. a Marie Terezie.

Děti jeho:

1. Marie Terezie naroz. 1773. mž. Viktora Emanuele k. Sardinského †. 1832.
2. Josefa naroz. 1775. †. 1777.
3. Leopoldina naroz. 1776. mž. Karla Theodora kurf. Baworského.
4. František IV. wévoda Modenský naroz. 1779. Mž. Beatrix dcera Viktora Emanuele k. Sardinského †. 1840. *Wiz K.*
5. Ferdinand narozen 1781. správce království Haličského.
6. Maximilian welmistr Německý naroz. 1782.
7. Antonia naroz. 1784. †. 1786.
8. Karel naroz. 1785. arcibiskup Ostřehomský †. 1809.
9. Marie Ludowika naroz. 1787. mž. císaře Františka II. †. 1816.

E. František II. syn Leopolda II., císař Rakauský.

Děti jeho z prvního manželství:

1. Ludowika naroz. 1790 †. 1791.

Z druhého manželství:

2. Marie Ludowika naroz. 1791. mž. Napoleona císaře Francauzského, potom wévodkyně Parmenská.
3. FERDINAND V., co císař Rakauský I. naroz. 1793. pan. od r. 1835. Mž. Marie Anna Karolina dcera Viktora Emanuele Sardinského.
4. Karolina naroz. 1794. †. 1795.
5. Karolina naroz. 1795. †. 1799.
6. Leopoldina naroz. 1797. mž. dona Pedra císaře Brasilského. †. 1826.
7. Marie Klimentina naroz. 1798. mž. Leopolda prince Sicilského.
8. Josef naroz. 1799. †. 1807.
9. Karolina naroz. 1801. mž. Fridricha Augusta prince Saského †. 1832.
10. František Karel naroz. 1802. Mž. Žofie, dcera Maximiliana k. Baworského. *Wiz L.*
11. Marie Anna naroz. 1804.
12. Jan Nepomucký naroz. 1805. †. 1809.
13. Amalie naroz. a †. 1807.

F. Ferdinand arcikníže Toskanské, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho z prvního manželství:

1. Karolina naroz. 1793. †. 1812.
2. František naroz. 1794. †. 1800.
3. Leopold II. arcikníže Toskanské, naroz. 1797. Mž. 1. Marie Anna dcera Maximiliana prince Saského †. 1832. 2. Marie Antonie princezna Sicilska. *Wiz M.*
4. Marie Ludowika naroz. 1798.
5. Terezie naroz. 1801. mž. Karla Alberta Emanuele k. Sardinského.

G. Karel Ludwík, polní maršál, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho:

1. Marie Terezie naroz. 1816. mž. Ferdinanda II. k. Sicilského.
2. Albrecht naroz. 1817.
3. Karel Ferdinand general w Praze naroz. 1818.
4. Fridrich naroz. 1821., kontraadmiral.
5. Rudolf naroz. a † 1822.
6. Marie Karolina naroz. 1825.

7. Wilém, naroz. 1827., plukovník.

H. Josef, palatin Uherský, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho z prvního manželství :

1. Alexandra Pawlowna naroz. a †. 1801.

Z druhého manželství :

2. Hermína naroz. 1817, abatyše Swatojirská †. 1842.

3. Štěpán, naroz. 1817. představený nad královstvím Českým.

Z třetího manželství :

4. Alžběta naroz. a †. 1820.

5. Alexander naroz. 1825. †. 1837.

6. Alžběta naroz. 1831.

7. Josef naroz. 1833.

8. Marie naroz. 1836.

I. Rainer, místokrál Lombardský, syn cis. Leopolda II.

Děti jeho :

1. Marie naroz. 1821.

2. Adelaída naroz. 1822, mž. Viktora Emanuele prince Sardinského.

3. Leopold naroz. 1823., plukovník.

4. Arnošt naroz. 1824., plukovník.

5. Sigmund naroz. 1829., plukovník.

6. Rainer naroz. 1827.

7. Jindřich naroz. 1828.

8. Maximilian Karel naroz. 1830, †. 1839.

K. František IV. wévoda Modenský, syn Ferdinanda místodržícího w Lombardii.

Děti jeho :

1. Terezie naroz. 1817.

2. František naroz. 1819, plukovník. Mž. Adelgunda, dcera Ludwika krále Baworského.

3. Ferdinand naroz. 1821., plukovník.

4. Marie Beatrix naroz. 1824.

L. František Karel, syn cis. Františka II.

Děti jeho :

1. František naroz. 1830., plukovník.

2. Ferdinand naroz. 1832.

3. Karel naroz. 1833.

4. Marie Anna Karolina naroz. 1835, †. 1840.

5. Ludwik naroz. 1842.

M. Leopold II, arcikníže Toskanské, syn Ferdinanda arciknížete Toskanského.

Děti jeho z prvního manželství :

1. Karolina Augusta naroz. 1822, †. 1841.

2. Augusta naroz. 1825.

3. Marie naroz. 1827, †. 1834.

Z druhého manželství :

4. Marie Isabella naroz. 1834.

5. Ferdinand naroz. 1835.

6. Terezie naroz. 1836, †. 1838.

7. Marie Kristina naroz. 1838.

8. Karel naroz. 1839.

9. Marie Anna naroz. 1840, †. 1841.

10. Rainer naroz. 1842.

REJSTRÍK.

A.

Aara Feka 68.
 Abensberk 296.
 Acinum 8.
 Acuninum 8.
 Adalbero wévoda Korutanský 25.
 Adalbert, hrabě Tyrolské 26, 84.
 Adda, řeka 279, 284.
 Admont 47.
 Adolf Holšteinský 153.
 Adolf Nassowský 48.
 Adrianopole 64.
 Adriatické moře (Siné moře) 2—4, 6, 9, 14, 36, 98, 137, 221, 281, 299.
 Aemona, wiz Lublána.
 Actius 14.
 Afrika 14.
 Agathyrswé 3, 5.
 Agron 6.
 Akjerman 264.
 Alani 12, 13.
 Alarich 13.
 Alberoni 223, 225.
 Albert (čili Albrecht) I. wévoda Rakauský 25.
 Albrecht II. (cisar I.) 46—51, 65, 66, 68, 70, 84—87.
 Albrecht III. 67, 86.
 Albrecht IV. 67, 86.
 Albrecht V. (cisar II.) 67.
 Albrecht VI. 69, 78, 86.
 Albrecht Baworský 70.
 Albrecht Brandenburský. 109.
 Albrecht arcikníže Rakauské bratr Rudolfa II. 138, 158.

Albrecht wévoda Saso-Těšinský 275.
 Aldenhof 276.
 Alessandria 286.
 Alexander cis. Ruský 291, 295—297, 300, 301, 303.
 Alfons Kastilský 45.
 Ali baše 219.
 Almanza 212, 232.
 Almenara 214.
 Almus král Chorwatský 40, 83.
 Alpy 3, 6.
 Altenkirch 280.
 Alton 265, 267.
 Alvinzy 279, 280.
 Alžběta carowna 244, 248.
 Alžběta Farneska manželka Filippa II. Španělského 222—224.
 Alžběta manželka Jana Hunyada 73.
 Alžběta manželka Karla Roberta krále Uherského 58.
 Alžběta manželka Ludwika krále Uherského 62, 63, 86.
 Alžběta dcera Sigmunda cisare 68.
 Amberg 280.
 Ambigates 4.
 Amerika 91, 206, 218, 225, 226, 244, 294.
 z Ampragena Jan Kašpar 199.
 Andegawský rod 49, 57, 65.
 Angličany 26, 45, 53, 101, 159, 161, 162, 170, 196, 208, 209, 211, 212, 216 — 218, 223 — 228, 232, 233, 237, 239, 240 — 242, 244, 246, 248, 257.

263, 267, 269, 278, 282, 283, 286, 289, 290, 293—295, 305.
 Anhalt 145, 146, 158.
 Anna králowna Anglická 209, 216.
 Anna sestra krále Ludwika Českého 91.
 Anna dcera Ferdinanda I. 234, 235.
 Anna manželka Maximiliana II. 119.
 Anna carowna 229.
 Antenor 4.
 Apaffy Michal 194, 195, 198, 199, 202, 204.
 Apaffy Michal syn Apaffyho 204, 205.
 Aquileja 14, 21, 25, 27, 82.
 Arcole město 279.
 Arkadius 13.
 Armin 10, 81.
 Arnheim 174, 176, 179, 180.
 Arnošt arcikníže Rakauské syn Maximiliana II. 129.
 Arnošt syn Leopolda III. 67—69.
 Arnošt Udatný 25.
 Arnulf cis. 23, 24, 30, 36, 83.
 Arpadův rod 37—39, 48, 49, 85.
 Arragonie 90, 212.
 Asie 1, 2, 5, 6, 12, 14, 34, 41, 42, 57, 63, 79, 126.
 Asparn 296.
 Atlantské moře 2.
 Attila 14—16, 82.
 Augšpurk 24, 38, 83, 113, 114, 118, 148, 168, 175, 189, 192, 210.
 August II. Polský a Saský. 227.
 August III. Polský a Saský 227, 236, 239, 241, 245, 252.
 Augustus 8, 9, 81.
 Aurelian 12.
 Awiñon 60.
 Awarové 15—23, 28, 35—37, 82.

B.

Babenberský rod 20, 26, 27, 43, 46.
 Bady 159, 160, 183, 204, 290, 293.
 Bady město 218.
 Baján 17.
 Bajesit (Bajezid) 64, 72.
 Balderich hrabě Furlanské 23.
 Baltické moře 2—4, 62, 170, 180, 226.
 Bamberk 173, 175.
 Baňaluka 229.
 Banat 266.
 Banner 183—188, 231.
 Baraguay d' Hilliers 298.
 Barcellona 212, 216.
 Barčaj Achacius 194.
 Barská konfederaci 253.
 Basentello 25, 83.
 Basilea 56, 74, 118, 128, 148, 278, 292.
 Basta 130, 131, 148.
 Batory Gabriel 137, 149.
 Batory Ondřej 129, 148.
 Batory Sigmund 125, 129, 130, 148.
 Batory Štěpán 77, 88, 87, 120, 129, 148.
 Batu 42.
 Bawory 4, 7, 21, 23 — 27, 45, 47, 54, 56, 57, 82, 83, 85, 144, 146, 149, 151—154, 157 — 159, 161 — 163, 168, 171, 174, 175, 177—180, 182, 185, 187—190, 193, 200, 207 — 211, 213, 214, 218, 232, 234 — 241, 251, 254 — 256, 263, 280, 281, 283, 285, 286, 288 — 291, 293, 296—299, 301.
 Bazarad 59.
 Beauharnais (Eugen) 297, 298, 301, 302.
 Beaulieu 274, 279.
 Bela III, 40, 84.
 Bela IV, 27, 41, 44, 48, 84.
 Belak 299.

Bělehrad královský 38, 49, 57, 63, 73, 92, 97.
 Bělehrad srbský 8, 72, 81, 86—88, 91, 125, 201, 202, 204, 219, 220, 230, 233, 236, 266, 267.
 Belgie 184, 206, 267, 270, 271.
 Bellegarde 284, 302.
 Belle-Isle 236, 237, 240.
 Belloves 5, 18.
 Bělochorwatsko 30, 31.
 Bělosrbsko 16, 18.
 Benátky 4, 5, 15, 37, 40, 41, 48, 53, 58, 60, 61, 63, 65, 67, 83—86, 137, 149, 164, 202, 205, 219, 281, 288, 290, 291, 302, 303.
 Bender 267.
 Beraun 135.
 Berchtold III. Meranský 26.
 Berlín 159, 172, 180, 247, 248.
 Bernard Wýmarský 173, 179, 180, 182, 184—186.
 Berwyk 228.
 Betlen Gábor 137, 143—145, 149, 157, 162, 164, 230, 231.
 Bianchi 303.
 Biberach 287.
 Bílá hora 89, 146, 149, 150, 151, 153, 155, 157, 159, 163, 174, 179, 256.
 Bočkaj Štěpán 130, 131, 137, 149.
 Boeřebista 7, 81.
 Bohemia 5, 14, 16.
 Bohuslaw kníže Pomořské 170, 185.
 Bojowé 5, 7, 9, 81.
 Bojská pustina 7.
 Boleslaw I, 31, 83.
 Boleslaw II, 31, 83.
 Boleslaw III, 31, 32.
 Boleslaw Chrabrý 31, 32, 83.
 Bonifacius III, 49.
 Bořiwoj I, 30.
 Borut 21.
 Bosna 8, 18, 44, 63, 64, 69, 74, 87, 119, 124, 202, 205, 220, 229, 230, 266.
 Bouquoi 141, 143, 145, 146, 149, 157, 230.

Bourbon 217, 223, 225, 228, 302, 304.
 Brabant, 264, 265, 267.
 Brandenburk 51, 54, 56, 97, 109, 158, 164, 165, 170—172, 180, 183—185, 188, 193, 196, 203, 231, 232, 247.
 Branimir kníže Chorwatské 37, 82.
 Braunow 139, 140.
 Břeh 236.
 Breisach 185.
 Breisgow 287.
 Breitenfeld 173, 174, 188, 231.
 Břetislaw I, 32, 83.
 Březské knížetství 235.
 Brixia 47, 287.
 Brno 33.
 Brod Německý 55, 86.
 Broussier 298.
 Brown 245, 246.
 Brunšwik 34, 159, 160, 162, 163, 186, 274—277.
 Brussel 267, 270, 271, 276.
 z Buhna hrabě 305.
 Budín 8, 57, 62, 79, 92—94, 96, 125, 147, 164, 200, 201, 214, 245, 259, 268.
 Budějowice 112, 135, 146, 238, 239, 296.
 Buh řeka 300.
 Bukarešt 267.
 Bukowina 254.
 Bulharowé 35, 36, 44, 202.
 Buol 297, 298.
 Buonaparte, wiz Napoleon.
 Burgund 87, 89.
 Burkhart markrabě Rakauské 24, 25, 83.

C.

Cáchy 196, 232, 239, 242, 244, 305.
 Caldiero 290.
 Cambrai 225, 226, 233.
 Campo Formio 274, 281, 282, 287, 292, 303.

Carhrad 37, 40, 63, 64, 72, 96, 97, 201, 205.
 Carnuntum 8.
 Carpis 8.
 Cassano 284.
 Castaldo 115, 116, 148.
 Castel Franco 297.
 Castiglione 279.
 Celtowé (Gallowé) 2—7, 18, 81.
 Cikáni 163.
 Cimbrowé 7, 81.
 Cisalpinská republika 286, 287.
 Clairfait 275, 278.
 Commodus 11.
 Condé 277.
 Corndorf 247.
 Crocetta 228, 233.
 Custine 275.
 Cyrill 29.
 Cwifalty 153.
 Cwingli 102, 103.

Č.

Čáslaw 132, 140, 239.
 Čech 16.
 Čechy, Čechowé 1, 4, 7, 9, 14, 16, 17, 25, 27—35, 39, 40, 43—46, 49—57, 65, 66, 68—80, 82—87, 89, 91, 95, 97—103, 105—118, 121, 122, 124, 126, 128, 130, 132—136, 138—149, 151—159, 161, 163, 166, 173, 174, 176, 177, 179, 180, 182—184, 186, 188—190, 192, 199, 201, 222, 231, 237—242, 245, 246, 255, 258, 259, 262, 269, 274, 280, 288, 290, 291, 296, 301, 303, 307.
 Černec 11.
 Černé moře 3, 10, 14, 62, 64, 229, 260, 264.

D.

Dacie, Dakowé 3, 5, 7, 9—13, 15, 16, 18, 38, 81, 82.
 Dagobert 17.

Dalmacie 2, 6—9, 18, 36, 40, 42, 57, 58, 60—62, 65, 81, 82, 85, 86, 165, 291, 299, 302, 303.
 Dampierre 140, 142, 149, 157, 277.
 Dansko 53, 161—166, 171, 188, 193, 226, 231, 232.
 Daun 212, 233, 245—248.
 Decebalus 10, 11, 81, z Dědic Milota 46.
 Dego 279.
 Demin 170.
 Denain 217.
 Dessawa 164, 231.
 Dettinky 240.
 Ditrichštejn 152.
 Dolejší Falc 158, 160, 190, 196.
 Dolní Rakausy 23, 98, 101, 114, 145, 148, 149, 152, 154, 156.
 Dolní Lužice 98.
 Dolní Slezko 237, 239.
 Dolnosaky 160, 162, 163.
 Domažlice 56, 86.
 Domitianus 10, 81.
 Donauwert 182.
 Doša 80, 87, 100.
 Drakul, kníže Walašské 70.
 Dráwa řeka 5, 18, 21, 36, 82.
 Dráždany 242, 245, 247, 300, 301.
 Drusus 8, 81.
 Dubrownik 2, 36.
 Dumouriez 275—277.
 Dunaj 3, 5, 7—13, 15, 16, 21, 22, 29, 35, 38, 64, 65, 72, 79, 93, 95, 119, 142, 143, 175, 201, 202, 219, 221, 229, 230, 256, 260, 267, 269, 296—298.
 Durinky 56, 172, 173, 187.
 Dutlinky 188.
 Dwaumosti 255, 263.
 Dyje 25.

E.

Ebersberk 296.
 Eč řeka 279.
 Egypt 283, 286.

Ekmül 296. 297.
 Elba 302. 303.
 Eleonora manželka Ferdinanda II. 158.
 Elsasy 60. 160. 179. 183—186. 191. 279.
 Elška dcera Wáclawa II. 51. 53.
 Emanuel, Řecký císař, 33. 40. 84.
 Emerich syn Bely III. 41.
 Encigar 71.
 Engadin 25.
 Engelsalk 23. 29.
 Engen 286.
 Enže 21. 24. 26. 287.
 Epidaurus 2.
 z Eppenšteina, hrabě 24.
 Erfurt 173 186. 187. 246.
 Ermanarik 12. 13. 82.
 Esterhazy 199.
 d' Estrées 246.
 Etrusci 3. 287. 294.
 Eugen princ 204. 205. 209. 210. 212. 214. 216—220. 228. 233.
 Eupen 271.

F.

Fabricius 140.
 Fadinger 153.
 Falc 54. 143. 144. 155. 173. 183. 203. 230. 241.
 Famars 277.
 Ferdinand I. císař 88—97. 102. 103. 105. 111. 113—117. 121. 123. 147. 148. 155. 206. 234. 235.
 Ferdinand II. císař 113. 127. 128. 137. 138. 140—145. 148. 149. 151. 155. 158. 161. 162. 167. 170. 181—185. 191. 231.
 Ferdinand III. císař 184—186. 192. 193. 232.
 Ferdinand IV. 192. 231. 232.
 Ferdinand V. 306.
 Ferdinand Baworský 193.
 Ferdinand Brunšwický 274.
 Ferdinand Gwastalský 167.
 Ferdinand Katolický 90. 91. 101.

Ferdinand Toskanský 268. 278.
 Ferdinand Tyrolský 117. 148.
 Ferdinand arcikníže syn Leopolda II. 290. 291. 296. 297.
 Festetič 239.
 Filipp d' Anjou viz Filipp V.
 Filipp II. Španělský 119.
 Filipp III. Španělský 144.
 Filipp V. (d' Anjou) 207—209. 212—214. 218. 222. 223. 236.
 Filipp Hohenštaufský 34.
 Filipp Heský 107.
 Filipp Krásný 89.
 Filipp princ Španělský 240. 242.
 Finégu 25.
 Fink 247.
 Flandry 267.
 Fleurus 277.
 Foeničané 2. 4.
 Fontainebleau 248.
 Fontenay 242.
 la Force 183.
 Forgáč Blažej 62. 63.
 Francauzy 5. 17. 19. 38. 52. 53. 64. 93. 101. 107. 122. 145. 160—162. 167. 169—171. 174. 179—193. 195—197. 199. 203. 204. 206. 209—218. 222—228. 231—234. 236—248. 253. 256—258. 270—292. 295. 306.
 Frangepan Krištof 198.
 Franche Comté (Syvobodné Hrabství) 195—197.
 Frankové 17. 19. 21. 22. 28. 29. 35—37. 56. 82. 173. 175. 183. 187. 190.
 Frankobrod nad Mohanem 142.
 Frankobrod nad Odrau 171. 173. 180. 183. 216. 233. 238. 241. 270. 275. 303. 305.
 Franské wéwodstwi 17. 54.
 František I. Francauský 93. 107.
 František I. Lotrinský 228. 229. 233. 251.
 František II. cis. 274. 277. 282. 283. 285. 287—289. 291. 293. 295. 299—301. 303. 306.
 Fridrich I. císař 26. 33. 50. 65. 66. 84.
 Fridrich II. císař 27. 34. 45.

Fridrich III. císař 50. 51.
 Fridrich IV. císař (V). 69. 74. —78. 89. 98. 101.
 Fridrich IV. Tyrolský 67. 69. 70. 71.
 Fridrich Bojowný 27. 41. 43. 44.
 Fridrich Brandenburský 209.
 Fridrich Falcký 143—147. 149. 151. 158. 159. 160. 173. 230.
 Fridrich II. Pruský 239—249. 252—255. 263. 269. 292.
 Fridrich Saský 147.
 Fridrich Wilém II. Pruský 263. 269. 270. III. 300. 301. 303. 305.
 Furlany 20. 22. 23. 36. 37.
 Füssen 241.

G.

Gábor viz Betlen.
 Galatské království 5.
 Gallas 181. 185. 186. 188. 189. 231.
 Gallie 4. 7. 14. 17. 19.
 Gallowé viz Celtowé.
 Gára 62. 63. 86.
 Gebhart 25.
 Gejsa 38. 83.
 Gellheim 48. 85.
 Gentilis 57.
 Gentius 6.
 Genua (Ligurská republika) 61. 242. 286. 289.
 Gepidové 12. 14—16. 82.
 Gerold 23.
 Getowé 3.
 Gibaltar 236.
 Giorgio 279.
 Giovanni 285.
 Gloska 262.
 Gold 152.
 Gothowé 10. 12. 13. 82.
 sw. Gottharda hora, 190. 194. 199. 232. 285. 286.
 Grandpré 275.
 Grodsko 230. 233.
 Guebriant 187.

Gustav Adolf 166. 169—175. 177—179. 181. 200. 231.
 Gwastalla 167. 242.
 Gysela 39.

H.

Habsburk hrad 68.
 Habsburský rod 50. 65—67. 89—91. 93. 119. 162. 174. 206. 207. 216. 217. 221. 230. 234. 236. 243.
 Hacfeld 189.
 Haddik 247.
 Hadrian 11.
 Hála 178.
 Halberstat 188.
 Halič 41. 45. 84. 254. 269. 282. 283. 288. 289. 296. 297. 299. 303.
 Hamburk 186.
 Handsuheim 278.
 Hannover 263. 289. 293.
 Happoncourt 274.
 Hasan 124. 125. 148.
 Hastenbek 246.
 Hausrucký kraj 279.
 Hedwika královna Polská 62.
 Heidelberg 168. 231.
 Heilbron 158. 179. 231.
 Heister 210. 214. 215.
 Helena ostrow 303.
 Helvecie 283.
 Heraklius 18. 36.
 Herberstein 153. 230.
 Herbeville 214. 215.
 Hercinský les 4. 5. 9.
 Herulowé 12. 14. 15.
 Hesy 107. 163. 172. 186. 189.
 Hlohov 236.
 Hofer Ondřej 296. 298.
 Hohenfridberk 241.
 Hohenlinden 237.
 z Hohenlohe Fridrich 158.
 z Hohenlohe Jiri 145. 146.
 Hohenstaufowé 34. 43.
 Hoche 277.
 Hochkirchen 247.
 Hochstát 210. 211. 232.
 Höchst 160.

Holland 159. 160. 162. 164.
170. 184. 193. 196. 197. 208.
209. 211. 212. 214. 217. 223
—226, 228. 232. 239. 241. 263.
265. 267. 269. 294.
Holštejn 153. 165. 188.
Honorius 13.
Horja 262.
Hormayr 296. 298.
Horn 179. 182.
Horejší Falc 158—161.
Horejší Uhry 198. 200. 204.
Horní Lužice 98.
Horní Rakausy 23. 98. 101. 135.
146. 149. 152. 154—156. 161.
230. 231. 237. 238.
Horní Slezsko 237. 239. 299.
Horice 67. 98. 117. 299.
Horwát 62. 63. 86.
Hostiwit 29. 30.
Hotze 284. 285.
z Hradce Menhart 69. 71.
Hradec Králové 241. 255.
Hradec Štyrský 67.
Hranice vojenská 124.
Hrob město 139.
Hubertsburk 248.
Hunové 12—16. 37. 82.
Hunyades 70—74. 87.
Hus 54—56.
Husité 65. 68.

Ch.

Champaň 275.
Chasteler 296. 297.
Chateau Cambresis 277.
Cheb 181. 189. 190. 231. 245.
Cherson 264.
Chiozza 61. 86.
Chlum 33. 83. 301.
Choceміce 246.
Chorwati, Chorwatsko. 3. 16. 18.
31. 36. 37. 39. 40. 44. 49. 58.
63. 79. 82. 83. 89. 109. 110.
120. 124. 198. 270. 299. 302.
307.
Chotusice 239.

I.

Iason 3.
Illyricum 2. 3. 18.
Illyrowé, Illyrsko, 2—8. 13. 20.
67. 81. 82. 98. 258 299. 302.
303.
Indie 225.
Indoeuropejský kmen 225.
Ingolštat 175.
Inn 256.
Inský kraj 299.
Innspruk 67. 210. 296.
Isabella manželka Jana Zápolje
96. 115. 115. 116. 147.
Isabella Kastilská 90. 91.
Isabella Portugalská 90.
Iselberk 295.
Istrie 22. 23. 36. 67. 82. 299.
Italie 3—7. 12—14. 17. 19. 20.
24—26. 33. 38. 52. 61. 65.
82. 90. 101. 128. 167. 173.
206. 208—213. 218. 223. 224.
227. 240. 242—244. 253. 278.
—280. 284—286. 288—291.
296—298. 301. 302. 305. 306.
Italská republika, viz Cisal-
pinská.

J.

Jablonné 255.
Jagailowci 78.
Jager 116. 125. 148. 201.
Jajce 74.
Jakub I. Anglický 159.
Jan král Český 51—53. 57. 58.
66. 85.
Jan syn krále Jana 52.
Jan Fridrich Saský 107—110.
Jan Jiří Saský 144. 152. 171.
Jan Kazimír 192. 194.
Jan arcikníže 287. 291. 296—
298.
Jan XXIII. papež 68.
Jan syn Ferdinanda Katolic-
kého 90.
Jan synowec Albrechta I. císaře
50.

Jankow 189. 231.
Jaroměř 241. 255.
Jaromír 32. 83.
Jazygowé 10.
Jemappe 275.
Jena 294.
Jeronym Buonaparte 294.
Jesuité 114. 118. 140. 147. 148.
251. 254. 260.
Jindřich VII. Anglický 101.
Jindřich I. Ptáčník 24. 31. 38.
Jindřich II. Jasomirgott 26. 83.
Jindřich III. císař 25. 32.
Jindřich IV. císař 25. 33.
Jindřich VII. císař 51. 65.
Jindřich Korutanský 26. 50—
52. 66. 84. 85.
Jindřich syn Jiřího Poděbrad-
ského 75. 87.
Jindřich syn Fridricha II. cí-
saře 27.
Jindřich Lew 26.
Jindřich Pyšný 26.
Jindřich princ Pruský 247. 255.
Jiří II. Anglický 240. 244.
Jiří Badenský 159. 160.
Jiří Brandenburský 158. 172.
Jiří Poděbradský 71—77. 87.
108.
Joachim Brandenburský 97.
Johanna manželka Filippa Krás-
ného 90.
Johanna královna Neapolská
59. 60. 85. 86.
Josef Buonaparte 294.
Josef I. císař 202. 211. 213. 215.
216. 222. 233. 236.
Josef II. císař 251. 253. 255—
266. 268. 271. 273. 272. 288.
Josef Ferdinand princ Bawor-
ský 207.
Josef kapucín 269.
Joubert 285.
Jourdan 277—280. 284.
Julian kardinál 70.
Juristič 95.
Jussuf 266.
Juta manželka Wacławowa II.
47. 48.

Ka.

Kadaň 42. 107.
Kadolaoh 37.
Kadmus 3. 81.
Kahlenberk viz Lysá Hora.
Kaiserslautern 272.
Karl 103. 118. 154.
Kananejská země 3.
Kapistran 72.
Kara Mustafa 200. 201. 232.
Karanšebeš 266.
Karbonari 305.
Karel Veliký 19. 21—23. 28.
36. 82.
Karel IV. 52—54. 57. 62. 66.
85 86. 99. 108. 117. 139. 140.
Karel V. císař 88. 90. 91. 95. 96.
98. 109. 110. 113. 161. 206.
Karel VI. císař 216. 218—223.
235. 235. 227—230. 233. 234.
236.
Karel VII. císař 234. 238. 240.
241.
Karel Durazský 60.
Karel Dwaumostský 255. 263.
Karel Emmanuel Sardinský 227.
236.
Karel Gustav falckrabí 192. 193.
Karel Ludwik Falcký 203.
Karel Mastell 49. 59.
Karel Neapolský 59. 62.
Karel Neverský 167. 169. 231.
Karel Robert Andegavský 49.
57—59. 85.
Karel II. Španělský 195. 207.
208. 212—214. 224. 232. 233.
Karel Robert Uherský 59. 61.
Karel Štyrský 117. 124. 128.
Karel XII. Švédský 224.
Karel Theodor Falcký (Bawor-
ský) 254—256. 263.
Karel Tlustý 23.
Karel Zpurný 89.
Karel Lotrinský 173. 196. 200.
201. 237. 239. 240. 241 245
—247.
Karel arcikníže 232. 279. 280.
284. 285. 287. 290. 291 296
—298.

Karloman 23. 29. 30. 82.
 don Karlos 225. 226. 228.
 Karlowice 219. 232.
 Karlowy Wary 305.
 Karňow 158. 235. 239.
 Karpaty 3.
 Kastilie 90.
 Katalaunské pole 14. 82.
 Katalonie 212. 214.
 Kateřina carowna 226. 227. 252
 —266. 281.
 Kateřina muž. Matiaše Kor-
 vina 73.
 Katullus 7.
 Kattwald 10.
 z Kaunic Antonin Wáclaw 244.
 Kazimír III. Veliký 58. 59. 61.
 69. 76. 77.
 Kdanskó 269.
 Kellerman 275.
 Kemeň 194.
 Kenírměz 77 87.
 Kepler 122.
 Kesselsdorf 242.
 Khewenhüller 229. 237. 238.
 Kiljanowa 267.
 Kiuperli 194. 204. 232.
 Kladowa 11. 267.
 Kladsko 237—239. 242. 247.
 248.
 Kleber 278.
 Kliment VII. 60.
 Klisa 42.
 Koblenc 275.
 Koburk 267. 276. 277.
 Kolín Český 246.
 Kolín Rýnský 186. 203. 209.
 213. 218.
 Kolobřeh 170.
 Koloman 40. 83.
 Kološ 194.
 Komárno 157.
 Königsek 229. 233.
 Königsmark 189—190. 231.
 Konrad III. cis. 26.
 Körös-Udwarhélj 65.
 Korutany 5. 17. 20—26. 28. 45.
 47. 52. 66. 82—84. 98. 101.
 114. 117. 123. 148. 209. 302.
 Korsakow 284. 285.

Korybut 55.
 Kosowé pole 64. 72. 87.
 Kostnice 54. 68.
 Kosciusko 282.
 Košice 157. 198. 200. 201.
 Kozáci 145. 146.
 Kraj 284—286.
 Krajina 17. 22. 23. 47. 50. 79.
 98. 114. 117. 123. 299.
 Krajisté Awarské 23. 24.
 Krajisté Wýchodní wiz Ra-
 kausy.
 Krakow 30. 31. 46. 84. 227.
 252. 298. 299. 303.
 Králowec 202. 203. 205. 206.
 247.
 Kresčáky 53. 85.
 Kressenbrun 44. 84.
 Krim 264.
 Kristian Anhaltský 145. 158.
 Kristian Brunšwický 159. 160.
 162. 163.
 Kristian Danský 162. 165.
 Kristina dcera Gustava Adolfa
 179.
 Krk ostrow 42.
 Krkonoše 5.
 Krok 28.
 Krumlow 146.
 Kumani 42. 48. 98.
 Kunigunda muž. Otakara II.
 45. 84.
 Kunnorsdorf 247.
 Kutthen 42.
 Kutnáhora 49. 76. 79. 87.
 Kwádowé 9. 11.
 Kwozdanowič 279.
 Kyjew 31.
 Kysek 147.

L.

Labe 155. 164. 171.
 Lacek 64. 65.
 Ladislav král Uherský 40.
 Ladislav Neapolský 64. 65. 86.
 Ladislav Posthumus 68—73. 87.
 Ladislav Sedmihradský 57.
 Ladislav syn Huňadůw 72. 73.
 87.

Ladislav IV. Kumanský 48. 84.
 Landshut 248.
 Landrecie 277.
 Langenlois 145.
 Langobardi 15—19. 20. 82.
 289.
 Lascy 248. 355. 265. 266.
 Latinci 3.
 Lotrinská Říše 13.
 Laudon 247. 248. 255. 266. 267.
 269.
 Lautern 287.
 Lawant 24.
 Láwa 75.
 Lecourbe 284.
 Lefebre 295.
 Lehnice 34. 235. 248.
 Lech Feką 175. 231.
 Leo cis. Recký 36.
 Leoben 281.
 Leopold I. wévoda Rakauský
 25. 83.
 Leopold III. 25. 83.
 Leopold IV. 25.
 Leopold V. 25. 83. 84.
 Leopold VI. 26. 84.
 Leopold VII. 26. 84.
 Leopold I. z rodu Habsbur-
 ského 50. 66.
 Leopold III. z rodu Habsbur-
 ského 67. 86.
 Leopold IV. z rodu H. 67.
 Leopold I. cis. 192—195. 200.
 203. 206—209. 211. 212. 221
 222 232.
 Leopold II. cisar 236. 268—
 274.
 Leopold bratr Ferdinanda III.
 134. 135. 186. 188. 189.
 Lesčinský Stanislaw 226—228.
 z Liboslawé Hlawsa 88. 104.
 105.
 Liburnie 23. 82.
 Libuše 28. 99.
 Ligurská republika wiz Genua.
 z Lichtenšteina Karel 151. 158.
 Line 77. 78. 95. 146. 153. 200.
 237. 238. 287. 290. 296.
 Lindloo 154.
 Lipany 56. 86.

Lipsko 171—173. 178. 184. 231.
 301.
 Lissabon 212. 232.
 Litawa 25. 27.
 Litoměřice 108. 111.
 Litomyšl 247.
 Litwa 52. 53. 85.
 Lobawa ostrow 297. 298.
 Lobosice 245.
 Lodi 279.
 Lombardie 5. 18. 58. 211. 228.
 240. 242. 279. 281. 286.
 Lomnice 140.
 Lonato 279.
 Londýn 216. 217. 233. 244.
 Longwy 275.
 Loket 110.
 Loo 160. 230.
 Lothar cisar 23.
 Lotrinský 173. 183—185. 196.
 197. 200. 201. 227—229. 237.
 239—242. 245—247. 251. 277.
 287. 289.
 Löwen 264. 265.
 Lubek 166. 167. 231.
 Lublana (Aemona) 3. 81. 305.
 Lucemburský rod 50. 51. 68.
 171.
 Lúčen 178. 179. 231.
 Ludiwit 37. 82.
 Ludwik Badenský 209.
 Ludwik Baworský, cisar 51. 83.
 65. 82. 88.
 Ludwik, Český král, 80. 88. 91.
 103—105. 201.
 Ludwik Dítě 24. 38.
 Ludwik XI. Francauský 101.
 Ludwik XIII. F. 167. 184. 195.
 Ludwik XIV. F. 195—197. 199.
 200. 202—204. 206. 207. 210.
 213. 214. 216. 217. 223. 232.
 273. 282.
 Ludwik XV. F. 226. 244. 273.
 Ludwik XVI. F. 323. 225. 271
 —273. 275. 276. 302.
 Ludwik XVIII. F. 302. 303.
 Ludwik Německý 23.
 Ludwik II. Německý 23. 29.
 Ludwik Uherský 57—62. 64.
 85. 86.

Ludwik Buonaparte 294.
Luitpold 24.
Lunville 287. 288. 292. 303.
Luther 102—104. 118.
Lutter 165. 231.
Lužice 51. 56. 74—76. 85. 87.
100. 111. 143. 146. 152. 161.
230. 255.
Lwów 297.
Lysá ve Slezsku 247.
Lysá hora (Kahlenberk) 25. 83.

M.

Macdonald 285.
Macedonie 5. 6. 81.
Madalinský 282.
Madari 24. 25. 30. 36—39. 41.
42. 49. 57. 83. 239. 258. 262.
307. 308.
Madrit 208. 214. 233.
Magdalena dcera krále Fran-
cauzského 72.
Magdeburk 30. 171. 231.
Magnano 284.
Mailberk 25. 83.
Mailleboi 240.
Mak 290.
Malvasie 40.
Malplaquet 214. 233.
Malta 283.
z Mansfelda Arnošt 140—143.
145. 149. 151. 159. 160. 162
—165. 230. 231.
Mantua 167. 169. 209. 213. 218.
227. 231. 279. 280. 285. 298.
Marengo 286. 291.
Marchek 46. 84.
Marie Amalie dcera Karla VI.
221.
Marie Anna dcera Karla VI.
221. 225.
Marie Antonie manželka Ma-
ximiliana Baworského 207.
Marie Antonie manž. Ludwika
XVI. 272. 276.
Marie Burgundská 87. 89.
Marie manž. Filipa II. Špa-
nělského 119.

Marie Rakauská manž. Lud-
wika krále Česk. 88. 91. 92.
Marie Sicilská 49.
Marie manž. Sigmunda císaře
64.
Marie dcera Stanislawy Les-
činského 226.
Marie Terenzie 221. 222. 226—
228. 234. 235. 237—244. 249.
251—156. 259. 272.
Marie Ludowika manž. Napo-
leonowa 300. 302.
Marius 7.
Markus Aurelius 11.
Markéta dcera Jindřicha Ko-
rutanského 52. 67.
Markéta sestra Filipa Krás-
ného 90.
Markomani 9—11. 14. 82.
Marica řeka 64.
Marlborough 209 — 211. 213.
214. 217.
Marobud 9. 10. 81.
z Martinic Jaroslav Borita 139.
140.
Martinuzzi (Utišenič Jiří) 96.
103. 115. 116. 147.
Massena 284—286. 290.
Matiáš císař 125. 127. 131—
142. 149.
Matiáš Korvinus 72—77. 79.
87.
Mauric Saský 107—110.
Maxen 247.
Maximilian I. císař 87—91. 101.
Maximilian II. císař 78. 79. 113.
117—121. 124. 128. 133. 147.
148. 158.
Maximilian syn Maximiliana II.
cis. 123. 138. 148.
Maximilian Baworský 144—147.
149. 151. 152. 154. 157. 158.
161. 162. 168. 171. 174. 177.
178. 180. 193. 231.
Maximilian Josef kurfirst Ba-
worský 241. 254. 255.
Maximilian Emmanuel Baworský
207.
Mazarini 193. 195.
Mediolan 6. 14. 33. 81. 84. 184.

206. 208. 213. 218. 222. 224.
227. 228. 236. 242. 284. 286.
Mehadia 229.
Mehmed baše 119.
Meklenburk 165. 172. 180. 231.
Melas 285. 286.
Melk 25.
Memminky 287.
Menehould 275.
Menhart Hořícký 47. 50. 84.
Meran 25—27. 84.
Mercy 188. 189. 227.
Merschburk 24. 38. 83. 178.
Merš 267.
Methudius 29.
Metternich 302. 305.
Michal Walašský 129. 130.
Michal syn Isabelly Portugalské
90.
Mikulow 157.
Milberk 110.
Millesimo 279. 286.
Míšeň 56.
Mladen 58.
Mnichow 175. 238. 240. 280.
287. 290.
Modena 211. 279. 287. 306.
Moesic 10.
Mohan 143. 190. 280.
Mohuč 173. 275. 277.
Mojmír 28. 29. 82.
Mojmír syn Swatopluka 30.
Moldawa wiz Multany.
Molwice 236.
Mongolové 1.
Montecuculi 194. 196. 232. 279.
Montferrat 167. 169.
Moorlautern 277.
Morawa 4. 9. 11. 15—17. 23.
24. 27—34. 36. 38. 41. 46.
52. 54. 55. 74—77. 82. 83.
92. 98. 100. 103. 111. 132.
133. 141—143. 149. 152. 154
—157. 174. 176. 186. 188. 189.
214. 230. 236—239. 244—247.
253. 269. 290. 291. 298. 303.
Morcau 219. 277. 279. 280. 284.
285. 287.
Morgarten 66. 85.
Möskirch 287.

Moskva 125.
Most 110.
Motta 65.
Muháč 1. 88. 91. 93. 103. 105.
201. 232.
Muhamed II. 72. 74.
Muhamed III. 125. 148.
Mühldorf 51. 66. 85. 147.
Multany (Moldawa) 63. 75. 125.
253. 254. 306.
Münster 187. 190. 231.
Murat Joachim 294. 302—304.
Murat III. sultán 69. 70. 86.
124. 125.
z Nürcthalu hrabě 24.
Mustafa II. 204.

N.

Nadažd 198.
Naefels 66. 85.
Náhod 255.
Naiperk 230. 236.
Napoleon (Buonaparte) 279—
281. 283. 285. 286. 288—
304.
Nassow, wiz Adolf.
Navarra 305.
Neapole 59. 60. 85. 90. 198.
206. 208. 212. 213. 218. 222.
224. 226. 228. 233. 279. 283.
285. 294. 302. 304—306.
Neerwindy 277.
Němci 2. 4—7. 9—13. 15—24.
29—32. 34. 35. 38. 39. 41—
43. 49. 53. 54. 76. 82. 83. 86.
85. 98. 102. 106—108. 113.
114. 116. 118. 123—125. 132.
132. 136. 142. 156—163. 165.
166. 168—171. 173—186. 190.
193. 195. 196. 200. 202—204.
203—211. 216. 231. 238. 243.
245. 246. 258. 263. 273. 274.
278—281. 285. 286. 288. 292.
293. 300. 301. 303. 308. 307.
308.
Německá říše wiz Římské cí-
sařstvi.
Německý řád rytířský 49.

Neuhaeusel wiz Nowézámky.
 Nevers 167. 169. 193.
 Ney 291.
 Nikopolis 64. 86.
 Nimwegy 197. 202. 232.
 Nisa 229. 253.
 Nitra 57. 200.
 Nizozemi 53. 89. 90. 95. 116.
 117. 158. 160. 195. 196. 202.
 206. 208. 211. 213. 214. 217.
 218. 225. 232. 240. 242. 244.
 258. 261—265. 267. 269. 270.
 273. 277. 281. 302. 303.
 Noot 267. 271.
 Nordlinky 182. 189. 231.
 Norikum 8. 11.
 Norithal 28.
 Normberk 75. 87. 177. 231.
 Novi 285.
 Nowé město Widentské 71. 78.
 253.
 Nowézámky (Neuhäusel) 157.
 200. 201. 230.
 Nowohrad 63.

D.

Octavianus 8.
 Odra 171. 180. 247.
 Olawské knížetství 235.
 Oldřich hrabě Čilské 71. 73. 87.
 Oldřich kníže České 98.
 Oldřich Korutanský 45.
 Oldřich Wirtemberský 98. 147.
 Oliwa 194. 232.
 Olomúc 76. 84. 92. 188. 238.
 247. 291.
 Ondřej II. Uherský 27. 41.
 Ondřej III. Uherský 41. 48. 49.
 59. 60. 84.
 Opawa 158. 239. 247. 305.
 Opole 115. 129. 157. 164.
 Orleans 223. 225.
 Ormond 217.
 z Ortenburka hrabě 24.
 Osek 200.
 Osnabruk 187. 190. 231.
 Ostende 25. 226.
 Osterrichi & Oesterreich wiz
 Rakausy.

Ostmark wiz Rakausy.
 Ostrach 284.
 Ostřehom 8. 38. 97. 116. 125.
 148. 201.
 Ostrogohowé 14. 15. 19. 82.
 Otakar I. Český 24. 34. 84.
 Otakar II. Český 43—47. 68.
 84. 99.
 Otakar III. Štyrský 26. 83.
 Otakar V. Štyrský 28. 83.
 Otakar VI. Štyrský 26. 84.
 Otto I. cis. 19. 38.
 Otto II. cis. 24.
 Otto Baworský 27. 47. 57. 85.
 Otto Brandenburský 46. 54.
 Otto Brunšwický 34.
 Otto kníže Brněnské 33.
 Otto bratr Fridricha I. 66.
 Oudenarde 213.
 Oxenstjerna 179. 183.

P.

Padua 4. 14. 61.
 Padus řeka wiz Po.
 Palestina 26.
 Pálfy Jan 241.
 Pannonie 8—11. 13. 15. 16. 21.
 28. 29. 36. 38. 81. 82.
 Papež 20. 37. 43. 48. 49. 52.
 54. 55. 57. 59. 60. 68. 70.
 75. 77. 80. 82. 87. 106. 109.
 213. 333. 279. 288. 294.
 Pappenheim 154. 178.
 Paříž 184. 216. 226. 233. 272.
 275. 276. 286. 302. 303.
 Parma 184. 223—226. 228. 242.
 279. 289. 302. 306.
 Parthenopejská republika 283.
 Pasow 134—136. 149. 210. 237.
 Passeir 296.
 Pastrenga 284.
 Pašek ze Wratu 104. 105.
 Pawel V. pap. 144.
 Perno 245.
 Perseus 6.
 Persie, Persané 14. 74. 126. 148.
 Pešť 42. 73. 92. 97. 147. 214.
 Pětkostelů 62.
 Pětipeský Albrecht 126.

Petr Veliký 224.
 Petr III. car 248. 285.
 Petrohrad 254. 266.
 Petrowaradin 8. 214. 219. 233.
 Petrovič 115.
 Piacenca 223—226. 228. 242.
 Piawa 280.
 Piccolomini 182. 188.
 Pičín 123. 148.
 Piemont 211. 286. 305. 306.
 Pichegru 277. 278.
 Pilnice 272.
 Pisek 135. 146.
 Pius II. pap. 74.
 Pius IV. pap. 114.
 Plzeň 112. 151. 159. 181.
 Po (Padus) 4. 279. 284.
 Počasín 74.
 Počernice 246.
 Podolí 300.
 Podunaj 63. 220. 265.
 Polska 9. 31. 32. 34. 41. 46.
 52. 53. 58. 59. 61. 62. 69.
 76—78. 85. 92. 93. 98. 120.
 123. 144—146. 148. 163. 166.
 170. 192. 193. 200. 202. 205.
 215. 226—228. 233. 236. 241.
 244. 251—255. 258. 269. 281.
 282.
 Pomoří 170. 180. 185. 191. 231.
 247. 292. 294. 297. 300. 306.
 307.
 Poňatowský (Stanislaw) 252—
 254. 297.
 Pordeneo 297.
 Portugal 90. 209. 212. 217. 226.
 294. 305.
 Požárovce 219—221. 229. 230.
 233.
 Praha 31—33. 53—56. 71—73.
 76. 77. 83. 85. 87. 88. 91.
 92. 104. 105. 108—112. 114.
 115. 122. 126. 130. 132—136.
 138—140. 143. 146—149. 151.
 154. 157. 174. 176. 177. 183.
 186. 190. 230. 231. 238—241.
 245. 146. 259. 301.
 Prachatic 146.
 Přední země Rakauské 66—68.
 89. 191. 287. 291. 302.

Přemysl 28. 35. 99.
 Přemyslowci 32. 33. 39. 46. 49.
 51. 53. 85.
 Prešov 198. 200. 232.
 Prešpurk 24. 30. 38. 69. 74.
 83. 86. 92. 130. 132. 138.
 149. 157. 158. 164. 200. 202.
 216. 237. 273. 291—293. 298.
 Prokop Holý 56.
 Prusko, Prusy, 45. 53. 84. 209.
 226. 227. 234—239. 243—249.
 252—255. 263. 269. 270. 272.
 274. 275. 277. 278. 292—295.
 300. 301. 304. 305.
 Ptáček (Hynek) z Pirkšteina
 69. 71.
 Ptolemais 26. 84.
 Pusterthal 25.

R.

Ráb město 8. 119. 125. 126.
 148. 298.
 Rába řeka 194.
 z Rábšteina Fluk 109. 110.
 Radagais 82.
 Radbod 23. 82.
 Rákoš 57. 78.
 Rákocy Frant. 198. 210. 214.
 215. 224. 233.
 Rákocy Jiří 189. 194. 231.
 Rákocy Sigmund 137. 149.
 Rakausy (Ostmark, Osterrichi,
 Oesterreich) 1. 7. 15. 17. 20.
 —27. 24. 29. 38. 41—43.
 —47. 50. 52. 58. 65—72. 77.
 78. 82—84. 86. 88. 89. 94.
 96. 98. 101. 114. 117. 118.
 123. 128. 132. 133. 135. 141.
 143. 145. 148. 151. 157. 173.
 174. 178. 182. 184. 188—190.
 193. 206. 207. 214. 216. 221.
 237. 238. 256. 262. 263. 270.
 287. 288. 296. 298. 303.
 Ramée 135.
 Ramillies 211. 233.
 Rana 170.
 Rastislaw 23. 29. 45. 82.

Raštat 216—218. 233. 281. 283. 284.
 Ratibor 115. 129. 158.
 Recko, Rekové, Recké císařství 2. 3. 5. 13. 14. 16. 18. 25. 29. 33. 36—38. 40—42. 63. 64. 72. 81. 82. 306.
 Redaj 194.
 Rehoř VII. pap. 33.
 Reichenbach 269.
 Rense 52.
 Režno 161. 165. 168. 180. 182. 184. 187. 200. 203. 231. 232. 296.
 Rhaecie 3. 8. 11. 12.
 Rieti 305.
 Richard Kornwallský 45.
 Richard Srdecelviho 26.
 Richelieu 161. 162. 169. 170. 179. 183. 184. 193. 231.
 Řím 5. 6. 8. 9. 11—14. 19. 20. 28. 33. 59. 71. 80. 102. 106. 119. 147. 148. 169. 225. 231. 283. 288.
 Římané 4. 5—13. 15. 18. 35. 81.
 Římské císařství obnovené 18—22. 24. 32—34. 39. 40. 43. 45. 49. 52—54. 68. 78. 94. 102. 118. 158. 157. 168. 171. 173—177. 181—184. 194—193. 195—197. 203. 209. 213. 227. 232. 238. 242. 143. 251. 255. 263. 270. 275. 278. 284. 287. 289. 292—294. 303.
 Rimnik 267.
 Rivoli 280.
 Robert syn Karla II. Neapolského 59.
 z Roggendorfa Wilém 94. 96.
 z Rosenberka Oldřich 69. 71.
 Rossbach 247.
 Rozgoň 57.
 Ršawa 229. 230. 270.
 Rudolf I. cis. 43. 45. 47. 48. 50. 67. 84. 148. 149.
 Rudolf syn jeho 47.
 Rudolf II. cis. 117. 118. 121—129. 131—234. 136—138. 148.

Rudolf IV 66. 67. 86.
 Rudolf Český král 50. 85.
 Rugové 15.
 Ruprecht Falcký 54.
 Rusini 258.
 Rus 31. 34. 35. 41. 125. 126. 193. 202. 205. 224. 226. 227. 229. 244—247. 252—254. 256. 261. 264—267. 269. 270. 278. 281—285. 289—292. 295. 296. 299—304. 306.
 Rýn 5. 98. 160. 173. 179. 184—186. 189. 193. 196. 179. 203. 209. 211. 217. 218. 228. 232. 233. 237. 240. 241. 244—247. 273. 275. 277. 278. 280. 284. 290. 292—204. 301. 302.
 Ryswik 204. 206. 232.

S.

Sacile 297.
 Salca 256.
 Salcburk 21. 25. 47. 82. 287. 290. 291. 303.
 Salm 94.
 Sámó 15. 17. 19. 20. 27. 28. 30. 82.
 Saragoza 214.
 Sardinie 218. 222. 224. 225. 227. 228. 240. 242. 279. 283. 305. 306.
 Sarmatský kmen 10.
 Sarmizegethusa 11.
 Sasové, Sasy 19. 33. 54. 87. 107. 109. 110. 141. 144. 146. 161. 163. 164. 171. 173. 174. 176—180. 183. 184. 186. 188. 200. 227. 230. 231. 236—238. 239. 242. 245. 246. 248. 252. 255. 263. 272. 275.
 Saso - Těšínský wévoda; wiz Albrecht.
 Sátmar 216. 233. 294. 301.
 Savoje 167. 184. 204. 209—212. 217. 224. 225.
 Sáva 3. 5. 8. 18. 36. 82. 202. 205. 229. 299.
 Sedmihradsko 3. 35. 39. 42.

57. 69. 75. 77. 80. 85. 86. 92. 96—98. 103. 115. 116. 120. 125. 129—131. 136. 137. 143. 145. 147. 149. 157. 162. 194. 195. 198. 199. 202. 204. 205. 209. 214—216. 232. 233. 236. 240. 267.
 Segedin 116. 148.
 Sekelové 44.
 Sekely Mojžiš 130.
 Sekendorf 229. 233.
 Selim sultán 120.
 Sempach 67. 86.
 Senta 205. 232.
 Sevilla 226. 233.
 Sewerní moře 2.
 Sibir 215.
 Sicilie 49. 206. 208. 218. 224. —226. 228. 233.
 Sigebert 17. 82.
 Sigeth 119. 120.
 Sigmund císař 54—56. 62—65. 68. 69. 86. 99. 100. 114.
 Sigmund král Polský 92. 123. 141. 144—146. 166. 170.
 Sigmund Tyrolský 69. 78. 87.
 Sigowes 5.
 Silád Michal 74.
 Sinan baše 124. 125. 148.
 Siné moře wiz Adriatické moře.
 Singidunum 8.
 Sisek 36. 128. 148.
 Skordiskové 5. 7. 10.
 Skyrové 12.
 Slaná (Šajo) 42.
 Slaný kámen (Slankemen) 204.
 Slawata Wilém 139. 140.
 Slawkow 291. 293.
 Slawomir 30. 82.
 Slawonie 36. 98. 205. 265.
 Slezko, Slezané 9. 51. 30. 31. 34. 41. 54. 56. 74—77. 85. 87. 92. 98. 100. 111. 115. 143. 146. 149. 152. 155. 156. 158. 159. 164. 165. 171. 172. 179. 180. 185. 188. 191. 231. 232. 234—237. 239—242. 244. 246—248. 253. 255. 269.
 Slowáci Slowensko 29. 31. 35. 36. 83. 98.

Slowané 2—5. 8—10. 13. 22. 28. 30. 31. 35. 36. 53. 98. 99. 124. 136. 201. 220. 308.
 Smederewo 229. 267.
 Soběský 200. 201.
 Soběslaw I. 33.
 Soissons 226. 233.
 Soliman I. 81. 88. 91—97. 107. 119. 120. 147. 148. 201. 220.
 Soltikow 247.
 Sora 241.
 Soubise 246. 247.
 Soult 285.
 Spinola 158. 160.
 Spis 57. 92. 96.
 Spitiňew 30.
 Splet (Split) 36. 42. 58. 165.
 Spýr 275.
 Srbsko, Srbové 18. 30. 41. 44. 64. 72. 201. 202. 219. 220. 229. 230.
 Stenow 180.
 Střední moře 6. 23. 226.
 Střilicho 13.
 Sudoměř 46. 84.
 Suwarow 267. 284. 285.
 Swatopluk 23. 29. 30. 51. 82. 83.
 Swatopluk syn jeho 30.
 Swewové 13.
 Swidnice 247.
 Swobodné hrabství wiz Fran-
 ché-Comté.

Š.

Šabac 77. 87. 230.
 ze Šaierů Jindřich 24. 83.
 Šajo řeka wiz Slaná.
 Šauenburk 170.
 Šelda 263.
 Šerer 289.
 Šibenik 58.
 Šikloš hrad 65.
 Šimoňtorňa 64.
 Šistowo 270.
 Šlik Joachim 141.
 Šmalkaldy 106. 107.
 Šnellendorf 237.

Šönbrunn 290.
 Španěly 19. 27. 84. 90. 94.
 101. 116. 119. 122. 128. 144.
 158. 162. 163. 167. 173. 176.
 181. 182. 184. 187. 195—197.
 206—209. 212—214. 216—
 218. 220. 222—227. 232. 233.
 236. 240. 242. 248. 262. 278.
 294. 305. 306.
 ze Šponheima, hrabě 24.
 ze Šternberka Rüdiger 200. 214.
 ze Šternberka Jaroslav 35
 ze Šternberka Zdeněk Kono-
 pištský 74.
 Štěpán I, král Uherský 38. 39.
 83. 94.
 Štěpán II, Chorvatský 40. 83.
 Štěpán III 40. 84.
 Štěpán V. 48. 49. 84.
 Štětín 170.
 Štokach 284.
 Štralsund 166. 231.
 Štrasburk 203. 232.
 Štýr 296.
 Štyrsko 5. 17. 20. 22—26. 44.
 47. 50. 67. 71. 79. 83—87.
 95. 98. 101. 114. 117. 123.
 128. 137. 138. 148. 154. 194.
 198. 214. 280. 291. 303.
 Šváby 47. 50. 66. 98. 175. 182.
 285. 287. 291.
 ze Švarcenberka Adolf 126
 z Švarcenberka Karel 300. 301.
 Švédý 53. 123. 162. 166. 169—
 173. 174—197. 244. 226. 231.
 232. 241. 245. 247. 266. 278.
 Švejcary 38. 50. 53. 66—68.
 218. 283—285.
 Šwerin 238. 246.

T.

Tatari 1. 34. 41. 42. 44. 84.
 Tatry 3. 5. 15. 16. 30. 42.
 Tattenbach 198.
 Tauriskowé 5. 7. 8. 81.
 Teininky 280.
 Temešvár 74. 79. 116. 205.
 219. 220.
 Teplice 301.
 Terst 67. 86. 221. 299. 302.
 Těšin 239. 256. 275. wiz Al-
 brecht.
 Teuff 116.
 Teuta 6.
 Teutoni 7. 81.
 Thassilo II. 21.
 Theodor car 125. 126.
 Theodora manž. Leopolda VII.
 27.
 Theodosius 12.
 Thonradl Ondřej 142.
 Thrakowé 2—5.
 Thumshirn Wilém 110.
 z Thurna Matias 135. 136. 140.
 —145. 149. 179. 180. 231.
 Tiberius 8. 81.
 Tilly 131. 132. 159. 160. 162.
 164—167. 171—173. 175.
 Tisa 3. 7. 10. 13. 205.
 Tokaj 204.
 Tököly 200. 202. 204. 232.
 Tolentino 304.
 Torquato Conti 170.
 Torstenson 188. 189. 231.
 Tortona 286.
 Toruň 269.
 Toskana 144. 223—226. 228.
 256. 268. 287. 291. 294.
 Toulon 212. 233.
 Tournay 277.
 Trajanus 11. 81.
 Trautmannsdorf 265.
 Tréka z Lipé Wilém 125.
 Trebia 285.
 Trebič 75.
 Trenčín 215.
 z Trenčina Matěj 57.
 Treviso 61. 85.
 Trewir (Frier) 173. 196.
 Trident 25. 47. 98. 114. 287.
 Triest wiz Terst.

Trnawa 114. 147.
 Trogir 36. 37. 58. 83.
 Troja 4.
 Trutnov 241.
 Tuillerie 276.
 Tula 23.
 Turci 1. 26. 40. 41. 63. 64.
 69. 70. 72. 74. 75. 77. 79—
 81. 87. 91—98. 102. 103. 107.
 113. 115. 116. 119. 120. 121.
 124. 126. 127. 129—132. 136.
 137. 148. 149. 157. 164. 189.
 190. 194. 197—205. 219. 220.
 224. 225. 228—230. 230. 232.
 233. 236. 252—254. 260. 261.
 263—270. 283. 306.
 Turcilíngowé 12.
 Turenne 189.
 Turin 211. 212. 233. 284. 286.
 Tycho-Brahe 122.
 Tyrol 3. 7. 18. 20. 23. 25. 26.
 47. 50. 52. 67. 69. 85—88.
 101. 117. 123. 132. 209. 210.
 270. 280. 284. 287. 290. 291.
 296—298. 303.

U.

Uenach 285.
 Uhry 1. 9—13. 15. 16. 24. 27.
 29—31. 33—45. 48. 49. 52
 —74. 76—80. 83—87. 89. 91
 —98. 100. 202—104. 113—
 119. 121. 123—127. 129. 133.
 138. 143. 145. 147—149. 156
 —159. 164. 165. 189. 192. 194.
 197—202. 204. 205. 209. 210.
 214—216. 219. 221. 222. 224.
 233. 237. 241. 259. 262. 266.
 268. 269. 273. 274. 288. 290.
 297—299. 308.
 Ulm 287. 290.
 Una řeka 270.
 Uralský kmen 1. 12. 16. 37.
 Urban VI. 60.
 Uskokowé 124. 137. 138.
 Ústí 56. 86. 112
 Utišenič Jiri wiz Martinuzzi.
 Utrecht 216—219. 233.
 Užice 229.

V.

Valencia 212.
 Valenciennes 277.
 Valmy 75.
 Vandamme 301.
 Var 286.
 Vendome 210. 211. 213. 214.
 Venecia 14.
 Verdun 22. 275.
 Verona 284. 306.
 Victor Amadaeus Savojský 209.
 210. 224.
 Viktorin syn Jiřího Poděb. 75.
 76.
 Villars 209. 211. 214. 217. 218.
 233.
 Villa Viciosa 214. 233.
 Villeroi 211.
 Vincencius wévoda Mantuan-
 ský 167.
 Vindobona wiz Wiedeň.

W.

Wacslaw sw. 31. 32. 38. 79. 88.
 Wacslaw I, král 27. 34. 44. 48.
 84.
 Wacslaw II, k. 46. 47. 49.
 Wacslaw III, k. 49. 57. 85.
 Wacslaw IV, k. 54. 55. 65.
 85. 86.
 Wagram 298.
 Walachowé 18. 35. 44. 59. 63.
 64. 70. 98. 125. 129. 202.
 220. 229. 230. 254. 258. 306.
 Waldemar Brandenburský 51.
 Waldštein 163—169. 172. 175
 —183. 231.
 Wallis 230.
 Wandalowé 13.
 Waradin 96.
 Warna 70. 87.
 Warsawa 241. 294. 297. 299.
 Waterloo 303.
 z Weitmile Šebestian 107—109.
 Welehrad 29.
 Wéndowé 3. 8.
 Wenetowé 4.

Werben 172.
 z Wertu Jan 185.
 Weseliny 198, 232.
 Westfaly 179, 187, 190, 192,
 213, 231, 294.
 Wehynský Jan 125.
 Wešpřym 200.
 Widen 8, 26, 27, 44, 47, 67,
 77, 78, 84, 85, 87, 94, 95,
 114, 121, 141—143, 145, 147,
 149, 152, 154, 175, 118, 189,
 200, 201, 210, 214, 216, 226,
 229, 231, 233, 235, 236, 238,
 259, 265, 266, 268, 278, 287,
 296, 298, 299, 301—303, 307.
 Widin 202, 204, 229.
 Wilém Anglický 208, 209.
 Wilém hrabě Německé 23.
 Wilém Rakauský 29.
 Wilém syn Leopolda III, 67.
 Wilemow 75, 87.
 Wimpfen 160.
 Windická marka 67.
 Wirtemberk 88, 98, 147, 183,
 290, 291, 293.
 Wisigothové 13, 19.
 Wisla 297.
 Wisloch 160, 230.
 Witold Litewský 55.
 Witštok 184, 231.
 Wittelsbašský rod 254.
 Wizera 160, 164, 175, 186.
 Wladimirské knížetství 254.
 Wladislaw II. král Český 33,
 40.
 Wladislaw II. král Český a
 Uherský 78, 79, 80, 87.
 Wladislaw Polský 70.
 Wladislaw Lokietek 52, 58.
 Wladislaw syn Kazimíra 66, 67.
 Wladiwoj 32, 83.
 Wlachy 4, 5, 9, 11, 14, 39,
 52, 63, 81, 101, 128, 163,
 181, 182, 184, 232, 258, 307.
 Wnitřní Rakausy 69, 86.
 Wogastisburk 17, 82.

Wolfskehl 290.
 Wolmirštat 172.
 Worms 240.
 Wrangel 189, 231.
 Wratislaw II, 25, 30, 33, 83.
 Wratislaw město 76, 77, 235,
 237, 239, 240, 247.
 Wrede 297.
 Würzburg 173, 180, 291.
 Wurmser 277, 279.
 Wýchodní Halič 299.
 Wýmar viz Bernard.
 Wyšehrad 28, 55, 86.

X.

Xaverin princ Saský 252.

Z.

Zader 36, 37, 40, 41, 57, 58,
 60, 61, 64, 65, 83—85.
 Záhřeb 49, 62.
 Zach Felician 58, 85.
 Zámostský kraj 299.
 Západní Halič 299.
 Zapolja Jan 80, 87, 92—94,
 96, 98, 103, 147.
 Zapolja Sigmund 96, 97, 115,
 116, 119, 120, 148.
 Zelená hora 74.
 Znojmo 176, 237, 298.
 Zrinský Mikuláš 119, 120, 148,
 194.
 Zrinský Petr 198.
 Zürieh 234, 285.
 Zworník 229.

Ž.

Žižka 55, 56.
 Žižkow 55, 86, 246.

